

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická**

**Právní důsledky rozvodu manželství rodičů na
poměry nezletilého dítěte**

JUDr. Jaroslav Hobl

**disertační práce
k získání akademického titulu doktor
ve studijním programu Teoretické právní vědy
se specializací Občanské právo**

Školitel: doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.

katedra: Katedra občanského práva

Plzeň 2023

**University of West Bohemia in Pilsen
Faculty of Law**

**Legal consequences of a divorce of parents on
relations of a minor child**

JUDr. Jaroslav Hobl

**dissertation
to obtain the academic title of doctor
in the study program Theoretical Legal Sciences with a
specialization in Civil law**

Thesis supervisor: doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.

The Department of Civil law

Pilsen 2023

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma *Právní důsledky rozvodu manželství rodičů na poměry nezletilého dítěte* vypracoval pod vedením školitele samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato disertační práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Městě Touškově dne 1. 3. 2023

.....
JUDr. Jaroslav Hobl

Seznam použitých zkratk

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)
ČR	Česká republika
ČAK	Česká advokátní komora
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
ĚÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., ve znění pozměňujících protokolů
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZO	zákon č. 946/1811 Sb., všeobecný zákoník občanský
ÚMPOD	úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
ÚPD	Úmluva o právech dítěte. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. o sjednání Úmluvy o právech dítěte
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZA	zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, v platném znění
ZPR	zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZRP	zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
ZSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Obsah

1.	ÚVOD	1
1.1.	VYMEZENÍ TÉMATU PRÁCE	1
1.2.	CÍL PRÁCE	7
1.3.	METODOLOGIE PRÁCE	8
1.4.	HYPOTÉZY A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	10
1.5.	SOUČASNÝ STAV ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY	11
2.	RODIČOVSTVÍ A JEHO VZNIK	13
2.1.	BIOLOGICKÉ RODIČOVSTVÍ	13
2.2.	PRÁVNÍ RODIČOVSTVÍ	15
2.3.	PSYCHOLOGICKÉ (SOCIÁLNÍ) RODIČOVSTVÍ	16
3.	DÍTĚ JAKO SUBJEKT PRÁVNÍHO VZTAHU	17
3.1.	DÍTĚ	17
3.2.	NEZLETILÉ A NE PLNĚ SVÉPRÁVNÉ DÍTĚ	19
4.	MANŽELSTVÍ	20
4.1.	VZNIK MANŽELSTVÍ	22
4.2.	PRÁVNÍ NÁSLEDKY VAD MANŽELSTVÍ A SŇATKU	23
4.2.1.	MANŽELSTVÍ ZDÁNLIVÉ	24
4.2.1.1.	DŮSLEDKY ZDÁNLIVOSTI MANŽELSTVÍ NA POMĚRY NEZLETILÝCH DĚTÍ	24
4.2.2.	MANŽELSTVÍ NEPLATNÉ	27
4.2.2.1.	DŮSLEDKY NEPLATNOSTI MANŽELSTVÍ NA POMĚRY NEZLETILÉHO DÍTĚTE	28
4.3.	ZÁNİK MANŽELSTVÍ	30
4.3.1.	ROZVOD MANŽELSTVÍ	30
4.3.2.	ZPŮSOBY ROZVODU MANŽELSTVÍ	32
4.3.2.1.	ROZVOD SE ZJIŠŤOVÁNÍ PŘÍČIN ROZVRATU MANŽELSTVÍ	33
4.3.2.2.	ROZVOD BEZ ZJIŠŤOVÁNÍ PŘÍČIN ROZVRATU MANŽELSTVÍ	33
4.3.2.3.	ROZVOD A PROTI TVRDOSTNÍ KLAUZULE	34
4.3.2.4.	ZAMÍTNUTÍ ROZVODU Z DŮVODU ROZPORU SE ZÁJMEM DÍTĚTE	35
5.	RODIČOVSKÁ ODPOVĚDNOST	39
6.	DOPADY ROZVODU NA DĚTI	43
7.	ÚPRAVA POMĚRŮ NEZLETILÉHO DÍTĚTE	47
7.1.	HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY POMĚRŮ K NEZLETILÉMU DÍTĚTI (VÝCHOVY A VÝŽIVY)	47
7.2.	KONCEPCE SOUČASNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY POMĚRŮ K NEZLETILÉMU DÍTĚTI	50
7.3.	VZTAH ŘÍZENÍ O ÚPRAVĚ POMĚRŮ K DÍTĚTI A ROZVODU MANŽELSTVÍ RODIČŮ DLE PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY	55
7.3.1.	NEGATIVA VYPLÝVAJÍCÍ Z KONCEPCE PRÁVNÍ ÚPRAVY	56
7.3.2.	KONCEPCE PRÁVNÍ ÚPRAVY NA SLOVENSKU	58
7.3.3.	ZHODNOCENÍ PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY	59
7.3.4.	PRÁVNÍ ÚPRAVA VE VZTAHU K SEZDANÝM A NESEZDANÝM RODIČŮM	61
7.3.5.	ÚVAHY DE LEGE FERENDA	62
7.4.	DOHODA RODIČŮ VS. AUTORITATIVNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU	67
8.	PÉČE O DĚTI PO ROZVODU	74
8.1.	HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY	74
8.2.	KRITÉRIA OVLIVŇUJÍCÍ SVĚŘENÍ DO PÉČE	81
8.2.1.	(NEJLEPŠÍ) ZÁJEM DÍTĚTE	84
8.2.1.1.	NEJLEPŠÍ ZÁJEM DÍTĚTE DLE ÚPD	90
8.2.2.	OSOBNOST DÍTĚTE	92
8.2.3.	CITOVÁ ORIENTACE A ZÁZEMÍ DÍTĚTE	93
8.2.4.	PŘÁNÍ A NÁZOR DÍTĚTE	94
8.2.4.1.	PARTICIPAČNÍ PRÁVA DÍTĚTE	95
8.2.4.2.	PRÁVO DÍTĚTE NA INFORMACE	98
8.2.4.3.	VĚKOVÁ HRANICE DÍTĚTE A VÝZNAM VĚKU PŘI PARTICIPACI DÍTĚTE	99
8.2.4.4.	RELEVANCE NÁZORU DÍTĚTE	103
8.2.4.5.	OVLIVŇOVÁNÍ DÍTĚTE	106
8.2.5.	VÝCHOVNÉ SCHOPNOSTI RODIČŮ A JEJICH MOŽNOSTI DÍTĚ VYCHOVÁVAT	111
8.2.6.	STABILITA VÝCHOVNÉHO PROSTŘEDÍ	113
8.2.7.	IDENTITA DÍTĚTE	115
8.2.8.	CITOVÉ VAZBY K RODIČŮM, SOUROZENCŮM A DALŠÍM PŘÍBUZNÝM	116
8.2.9.	VĚK DÍTĚTE	117
8.2.10.	LEPŠÍ PŘEDPOKLADY ZDRAVÉHO A ÚSPĚŠNÉHO VÝVOJE DÍTĚTE	120

8.2.11.	ZDRAVOTNÍ STAV DÍTĚTE.....	121
8.2.12.	PŘÁNÍ A ZÁJEM RODIČE	122
8.2.13.	SCHOPNOST DOHODNOUT SE A KOMUNIKOVAT S DRUHÝM RODIČEM	122
8.2.14.	VZÁJEMNÝ RESPEKT RODIČŮ K RODIČOVSKÉ ROLI DRUHÉHO RODIČE	124
8.2.15.	DALŠÍ KRITÉRIA	125
8.3.	PÉČE JEDNOHO RODIČE	127
8.3.1.	OBSAH INDIVIDUÁLNÍ OSOBNÍ PÉČE.....	128
8.3.2.	NĚKTERÁ SPECIFIKA RODIČOVSKÉ ODPOVĚDNOST PŘI OSOBNÍ PÉČI JEDNOHO Z RODIČŮ	129
8.3.2.1.	OSOBNÍ PÉČE	132
8.3.2.2.	VOLBA VZDĚLÁNÍ NEZLETILÉHO DÍTĚTE	133
8.3.2.3.	URČENÍ MÍSTA BYDLIŠTĚ	135
8.3.2.4.	LÉKAŘSKÉ ZÁKROKY	139
8.3.2.5.	ZASTUPOVÁNÍ DÍTĚTE.....	139
8.3.2.6.	SPRÁVA JMĚNÍ.....	141
8.3.2.7.	INFORMAČNÍ POVINNOST.....	142
8.4.	STŘÍDAVÁ PÉČE	143
8.4.1.	ZAVEDENÍ STŘÍDAVÉ PÉČE DO ČESKÉHO PRÁVNÍHO ŘÁDU	143
8.4.2.	POJEM, OBSAH A VHODNOST STŘÍDAVÉ PÉČE	145
8.4.3.	INTERVALY STŘÍDÁNÍ	151
8.4.4.	JUDIKATURA ESLP KE STŘÍDAVÉ PÉČI.....	153
8.4.5.	VÝVOJ DOKTRÍNY A ČESKÉ JUDIKATURY V NĚKTERÝCH OTÁZKÁCH STŘÍDAVÉ PÉČE	153
8.4.6.	NEVHODNÉ KOMUNIKACE MEZI RODIČI A JEJÍ VLIV NA STŘÍDAVOU PÉČI	157
8.4.7.	NĚKTERÉ DŮVODY, KTERÉ MOHOU BÝT PŘEKÁŽKOU STŘÍDAVÉ PÉČE	162
8.4.8.	NĚKTERÉ OTÁZKY ROZHODOVÁNÍ O STŘÍDAVÉ PÉČI	165
8.4.9.	ROZDÍL MEZI STŘÍDAVOU PÉČÍ A ROZŠÍŘENÝM STYKEM	170
8.4.10.	VÝKON RODIČOVSKÉ ODPOVĚDNOSTI U STŘÍDAVÉ PÉČE	171
8.5.	SPOLEČNÁ PÉČE	172
8.6.	SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE JINÉ OSOBY NEŽ RODIČE	175
8.6.1.	PODMÍNKY VZNIKU SVĚŘENECTVÍ.....	178
8.6.2.	PRÁVA A POVINNOSTI PEČUJÍCÍ OSOBY	178
9.	STYK DÍTĚTE S (NEREZIDENTNÍM) RODIČEM.....	180
9.1.	HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY.....	180
9.2.	POJEM STYKU A JEHO OBSAH	181
9.3.	PRÁVNÍ ÚPRAVA STYKU RODIČE S DÍTĚTEM	182
9.4.	DALŠÍ FORMY STYKU	188
9.5.	REALIZACE STYKU S DÍTĚTEM.....	189
10.	BYDLENÍ PO ROZVODU	190
11.	VÝŽIVOVACÍ POVINNOST RODIČE K NEZLETILÉMU DÍTĚTI	192
11.1.	POJEM A OBSAH VÝŽIVNÉHO.....	194
11.2.	VÝŽIVOVACÍ POVINNOST RODIČŮ K DĚTEM	195
11.3.	URČOVÁNÍ VÝŽIVNÉHO DLE PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY	197
11.4.	PLACENÍ VÝŽIVNÉHO	201
11.5.	KRITÉRIA PRO URČENÍ VÝŠE VÝŽIVNÉHO.....	202
11.5.1.	OKOLNOSTI NA STRANĚ OPRÁVNĚNÉHO DÍTĚTE	202
11.5.1.1.	SHODNÁ ŽIVOTNÍ ÚROVNĚ	202
11.5.1.2.	MAJETKOVÉ POMĚRY DÍTĚTE	205
11.5.1.3.	ODŮVODNĚNÉ POTŘEBY DÍTĚTE	207
11.5.2.	OKOLNOSTI NA STRANĚ POVINNÉHO RODIČE	209
11.5.2.1.	SCHOPNOSTI, MOŽNOSTI A MAJETKOVÉ POMĚRY POVINNÉHO RODIČE	209
11.5.2.2.	PŘÍJMY POVINNÉHO RODIČE A JEHO VÝDAJE	209
11.5.2.3.	NEZAMĚSTNANOST POVINNÉHO A POTENCIALITA PŘÍJMŮ	213
11.6.	MAJETKOVÉ POMĚRY RODIČE	214
11.6.1.	ASPEKT OSOBNÍ PÉČE O DÍTĚ.....	216
11.7.	SOULAD S DOBRÝMI MRAVY JAKOŽTO RELATIVNÍ PODMÍNKA VZNIKU VÝŽIVOVACÍHO ZÁVAZKU.....	217
11.8.	ÚROČENÍ VÝŽIVNÉHO	218
11.9.	OBJEKTIVIZACE VÝŽIVNÉHO	219
11.10.	TVORBA ÚSPOR	223
11.11.	ZÁLOHA NA VÝŽIVNÉ	227
11.12.	ROZHODOVÁNÍ SOUDU O VÝŽIVNÉM	229

11.13.	VÝŽIVNÉ U JEDNOTLIVÝCH FOREM PÉČE.....	230
11.13.1.	VÝŽIVNÉ U INDIVIDUÁLNÍ PÉČE RODIČE	230
11.13.2.	VÝŽIVNÉ PŘI STŘÍDAVÉ PÉČI RODIČŮ	231
11.13.3.	VÝŽIVNÉ PŘI SPOLEČNÉ PÉČI RODIČŮ	232
12.	ŘÍZENÍ O ÚPRAVĚ POMĚRŮ K NEZLETILÉMU DÍTĚTI.....	234
12.1.	VĚCNÁ A MÍSTNÍ PŘÍSLUŠNOST SOUDU.....	235
12.2.	ROLE SOUDU.....	238
12.2.1.	OSOBA SOUDCE	239
12.3.	ÚČASTNÍCI ŘÍZENÍ.....	240
12.3.1.	DALŠÍ OSOBY VYSTUPUJÍCÍ V ŘÍZENÍ	240
12.3.2.	OPATROVNÍK NEZLETILÉHO DÍTĚTE	240
12.3.2.1.	OSPOD.....	244
12.3.2.2.	KRITIKA OSPOD JAKO KOLIZNÍHO OPATROVNÍKA	247
12.3.2.3.	JINÁ OSOBA JAKO OPATROVNÍK	250
12.3.3.	PRÁVNÍ ZÁSTUPCI.....	253
12.3.4.	ZNALCI	255
12.4.	INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE PŘI ŘEŠENÍ RODIČOVSKÝCH KONFLIKTŮ A JINÉ METODY ŘEŠENÍ RODIČOVSKÉHO KONFLIKTU.....	255
12.4.1.	COCHEMSKÁ PRAXE	259
12.4.2.	MEDIACE	261
12.5.	PRŮBĚH ŘÍZENÍ	263
12.5.1.	ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ	263
12.5.2.	JINÝ SOUDNÍ ROK	264
12.5.3.	DALŠÍ POSTUP V ŘÍZENÍ.....	265
12.5.4.	DOKAZOVÁNÍ	266
12.5.5.	VÝSLECH ÚČASTNÍKŮ.....	267
12.5.6.	ZNALECKÝ POSUDEK.....	267
12.5.7.	SLYŠENÍ NEZLETILÉHO.....	271
12.6.	DÉLKA ŘÍZENÍ	279
12.7.	ROZHODNUTÍ	283
12.8.	PŘEDBĚŽNÁ VYKONATELNOST	284
12.9.	NÁKLADY ŘÍZENÍ	285
12.10.	NÁPRAVA VADNÝCH ROZHODNUTÍ.....	287
12.10.1.	OPRAVNÝ PROSTŘEDEK	287
12.10.2.	ÚSTAVNÍ STÍŽNOST	289
13.	ZÁVĚR	291
	SHRNUTÍ	296
	SUMMARY.....	297

1. Úvod

1.1. Vymezení tématu práce

Disertační práce se věnuje rodinnému právu, přičemž se blíže zabývá problematikou právních důsledků rozvodu manželství rodičů na poměry nezletilého dítěte¹ v českém právním řádu. Dopadů, které má rozvod v různých oblastech na dítě, může být celá řada. Důsledkem rozvodu bývá zpravidla horší zdraví, prosperita a vzdělání, emoční problémy, méně úspěšné vztahy, horší příjem a horší životní styl.² Některé důsledky mohou být pouze krátkodobé, některé doprovází člověka po celý život. Tato práce se zabývá především důsledky rozvodu na děti z hlediska právní úpravy. Lze však konstatovat, že právě právní úprava do určité míry ovlivňuje budoucí dopady na děti i v dalších oblastech života. Je potřeba si uvědomit, že hlavním smyslem právní úpravy by měla být především ochrana dítěte, protože děti jsou zpravidla ty, kterých se rozvod nejvíce dotkne. Proto je žádoucí, aby negativní dopady rozvodu do sféry dítěte byly co možná nejmenší. Současně však musí být zachována práva i dalších zúčastněných osob, typicky rodičů.

Obsahem práce je především hmotněprávní i procesní problematika úpravy poměrů k nezletilému dítěti po rozvodu manželství rodičů, tedy svěření nezletilého dítěte do péče a dále s tím spojená otázka určování výživného a případného styku nepečujícího rodiče³ s nezletilým. S rozvodem rodičů jsou ale spojeny i další právní otázky, které dopadají do sféry jejich nezletilých dětí a které budou v práci blíže rozebrány. I když rozvod manželství nemá vliv na rodičovskou odpovědnost, které jsou i po rozvodu nadále nositeli oba rodiče, práva toho z rodičů, který dítě nemá v péči, jsou, co se týče výkonu rodičovské odpovědnosti, fakticky omezena. V řízení o úpravě poměrů tedy soud rozhoduje, jak budou rodiče po rozvodu svou rodičovskou odpovědnost dále fakticky vykonávat, což může vyvolávat některé sporné otázky. Nejčastěji v souvislosti s osobní péčí jednoho rodiče, kdy rezidentní⁴ rodič si mnohdy myslí, že může sám rozhodovat ve všech otázkách týkajících se dítěte. Tak tomu však není. Bohužel se s tímto mylným názorem lze setkat nejen u laické veřejnosti, ale v praxi někdy i u

¹ Pozn. „nezletilým dítětem“ je v práci myšleno zejména nezletilé, ne plně svéprávné dítě. Někdy je v práci užíván zkráceně rovněž pouze pojem „dítě“ jako označení pro osobu mladší 18 let.

² PAVLÁT, J. Dlouhodobě následky rozvodu na děti. *Česká a slovenská psychiatrie*. [online]. [cit. 15. 8. 2021]. Dostupné z: <http://www.cspychiatr.cz/detail.php?stat=739>.

³ V případě svěření do péče třetí osoby pak přichází v úvahu i úprava styku s oběma rodiči.

⁴ Pozn. „rezidentním rodičem“ je na některých místech v práci označován rodič, kterému bylo svěřeno dítě do péče. Rodič, kterému nebylo dítě svěřeno do péče a který kontakt uskutečňuje prostřednictvím pravidelného osobního styku bude v práci na některých místech nazýván jako „nerezidentní rodič“.

veřejnosti odborné. S rozvedem úzce souvisí i otázka bydlení nezletilého po rozvodu manželství, neboť i tento faktor má do jeho sféry dopad. Svěření dítěte do péče pak může mít vliv na rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů bude muset opustit společnou domácnost. Práce se naopak nezabývá např. důsledky rozvodu na poměry dětí v náhradní rodinné péči, neboť tato problematika by sama o sobě mohla vystačit na samostatnou kvalifikační práci. Vytyčené téma, jenž je obsahem díla, není úzké, ani jasně ohraničené. V úpravě se prolíná několik svébytných úrovní, přičemž v OZ je možné nalézt ustanovení týkající se tématu práce na více místech. Řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti je pak upraveno v ZŘS, přičemž není-li tímto zákonem stanoveno jinak, použije se OSŘ.

Předestřené téma práce jsem si zvolil nejen z důvodu, že se s rozvedy manželství, úpravou poměrů k nezletilým dětem, výkonem rodičovské odpovědnosti a souvisejícími otázkami, každodenně setkávám v rámci své advokátní praxe, ale především proto, že mě samotného problematika rodinného práva velmi zajímá. Tato skutečnost je vždy základním předpokladem, aby obsah práce následně zaujal i čtenáře.

Říká se, že rodina je základ státu. Smyslem rodinného práva je regulovat a chránit základní buňku společnosti – v tom je jeho největší zodpovědnost. Morální, čestná a spravedlivá rodina je nejlepším základem pro morální, čestnou a spravedlivou společnost. Ta totiž není ničím jiným než součtem všech svých rodin.⁵ Pojetí rodiny, rodičovství a vztahů mezi rodiči a dětmi a též jejich právní úprava prošly v posledním období radikálním vývojem a zejména v posledních několika letech se vývoj poměrně zrychluje. Odpovědět na otázku, zda se vždy jednalo o vývoj směrem k lepšímu, není jednoduché. Jednoznačné však je, že je obecně žádoucí, aby právní úprava právě na měnící se pojetí rodiny a rodinných vztahů uměla reagovat.

S jednotlivými instituty rodinného práva se ve svém běžném životě setká každý člověk, avšak s trochou nadsázky je možné říci, že v České republice bylo v minulosti rodinné právo dlouhodobě podceňovaným oborem, když do určité míry stálo na okraji zájmu odborné veřejnosti. Není to tak dávno, kdy např. na opatrovnické úseky soudů byli přidělováni soudci služebně nejmladší, nejslabší či bez ambicí.⁶ Mnozí z kolegů právníků nepovažují rodinné právo ani v dnešní době za plnohodnotné odvětví práva, neboť tento právní obor bývá obecně vnímán jako méně právně složitý nebo příliš ovlivněný emocemi, od kterých někteří rodiče nejsou schopni se oprostit. S tím, že při

⁵ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. XIV.

⁶ KOVÁŘOVÁ, D. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 2.

rozhodování o úpravě poměrů k nezletilému dítěti je potřeba brát do úvahy i neprávnické aspekty, lze jistě souhlasit. Rodinné právo je tedy do určité míry velmi specifické, a to také tím, že žádný případ není a nemůže být stejný. Při rozhodování o poměrech nezletilých dětí proto platí, že nikdy není zcela možné hovořit o ustálené rozhodovací praxi. K tomu, co již v minulosti opakovaně judikoval ESLP, a to, že v rodinném právu nelze paušalizovat a že každý případ je jedinečný, pomalu dospívají i obecné soudy. Určité hranice a standardy však existují a je důležité na nich trvat. V opačném případě by mohl být zasažen princip právní jistoty, protože rozhodování soudu by bylo zcela nepředvídatelné. Vzhledem k tomu, že rozhodování o poměrech nezletilých dětí nenáleží do pravomoci Nejvyššího soudu, je velmi důležité, že se relevantním otázkám, minimálně co do lidskoprávní dimenze, věnuje Ústavní soud⁷, který tak má možnost určit hranice rozhodování pro obecné soudy tak, aby jejich rozhodovací praxe byla předvídatelná aspoň v určité míře. A také, což je rovněž důležité, aby si zachovala určité ústavní standardy.

Rodinné právo v praxi, na rozdíl od ostatních právních odvětví, není jen o znalosti právních předpisů, judikatury či procesních pravidel, nýbrž je potřeba ze strany osob aplikujících právo zvládat alespoň základní dovednosti i z jiných oborů, jako např. z psychologie, psychoterapie, mediace či sociologie. Opatrovnické řízení v tomto ohledu klade zvýšené nároky na všechny zúčastněné profese.⁸ Současně je nutné sledovat aktuální trendy a judikaturu, např. co se týče participačních práv dětí atp., neboť tato, ale i související otázky, se stále vyvíjí. Nejen legislativně, ale i názorově. To vyplývá mj. i z komentářové literatury, když i stanoviska jednotlivých autorů reagují na současné trendy judikatury a celkový vývoj společnosti a postupně se v některých oblastech mění.

⁷ K přezkumu opatrovnických věcí se Ústavní soud vyjádřil následovně: „*Ústavní soud připomíná, že ve vztahu k přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se problematiky úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem je jeho úkolem především posoudit, zda obecné soudy neporušily základní práva stěžovatele, kupříkladu tím, že by excesivním způsobem nerespektovaly již samotná ustanovení podústavního práva, přičemž nerespektování obsahu a smyslu příslušných zákonných ustanovení znamená přesah do ústavní roviny i proto, že příslušnou podústavní úpravou je právě ústavní úprava realizována a konkretizována (viz např. nálezn sp. zn. III. ÚS 1206/09, ze dne 23.2.2010).*“ „*V rámci tohoto přezkumu Ústavní soud také vždy posuzuje, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy, přičemž důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, ale na soud, a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení náležitě odůvodněna (srov. např. nálezn sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014).*“

⁸ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1609.

Každé dítě je jiné, především s ohledem na věk a stupeň rozumové vyspělosti, ale také s ohledem na psychický stav a možná traumata, která dítě může v souvislosti s řízením prožívat. Důležitá je proto role soudu, ale i ostatních zúčastněných subjektů (OSPOD, advokátů apod.), neboť i tyto by měly rodiče, pokud možno, usměrňovat a připomínat jim, že smyslem řízení je nalezení vhodné úpravy poměrů pro jejich společné děti, která bude v ideálním případě vycházet z dohody rodičů. Z tohoto pohledu je specifická i role právních zástupců, neboť v otázkách týkajících se dětí nelze bezmezně hájit přání a názory rodiče – klienta a plnit jeho pokyny.

Jsou to ale primárně rodiče, kdo rozhodují o osudu svého dítěte. Proto by si měli uvědomit, že by vždy měli jednat v nejlepším zájmu dítěte, a to i tehdy, když jejich manželství spěje ke svému konci. Ústavní soud v jednom ze svých rozhodnutí konstatoval, že „*v těchto situacích je nutno apelovat na rodiče, jejichž vztah se rozpadl, aby v samotném zájmu svých dětí se co nejvíce vynasnažili, aby děti rozpad jejich vztahu pocítily co nejméně. Ať již rodiče nejsou schopni se domluvit na ničem jiném, alespoň v záležitostech dětí by měli upozadit své vzájemné neshody a nevráživost. Je tak primárně na rodičích, aby dbali nejlepšího zájmu dětí, kterým jistě je, jako absolutní minimum, absence přenášení vzájemných neshod mezi rodiči a jejich důsledků na děti.*“⁹ Bohužel není pravidlem, že rodiče si v případě jejich rozvodu uvědomí, že sice přestávají být manželi, ale zůstávají rodiči společných dětí.

Specifikem řízení týkajících se dětí současně je, že málokdy jsou vedena z iniciativy dítěte. Naopak ale pro dítě znamenají většinou zásadní změnu v jeho životě, a to nikoliv takovou, o kterou by dítě samo stálo. Jsou to řízení mezi lidmi, kteří mají odpovědnost za život dítěte, mohou a vlastně mají o něm rozhodovat, přitom ale současně žijí vlastní život, jehož je dítě součástí, a proto se události v jejich životě promítají i do života dítěte.¹⁰ Pokud spolu rodiče již nechtějí žít, jedná se o jejich svobodné rozhodnutí, které je nutno plně respektovat. Zásadní dopad má však rozvod především na jejich nezletilé děti. Je známo, že rozvod manželství je obvykle spojen s velmi vysokým emocionálním vypětím zúčastněných osob a racionalita často ustupuje do pozadí před zlobou.¹¹ Je rovněž pravdou, že ve společnosti obecně slábne funkce vzájemných ohledů, morálních zásad, dodržování zákonů a respektování soudních rozhodnutí, kdy lze sotva očekávat, že ti, kdo nebyli ochotni spolupracovat

⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3216/13, ze dne 25. 9. 2014.

¹⁰ ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. č. 8, 2018, s. 267.

¹¹ KORNEL, M. Collaborative law a efektivní rozvod. *Právní rozhledy*. č. 22, 2007, s. 815.

v rozpadlém manželství, budou dobře spolupracovat za mnohem nepříznivějších porozvodových podmínek.¹² V mnoha řízeních hrají značnou roli i emoce, a to především proto, že je rozhodováno o společných dětech rodičů. Rodiče si často neuvědomují, že nepřiměřenými emocemi ubližují především dětem. Není ani výjimkou, kdy je řízení doprovázeno slovními urážkami, naschvály, vzájemným osočováním a výjimečně i fyzickými ataky. Do těchto sporů bývají v těch nejhorších případech zatahovány právě i jejich nezletilé děti. Bezpochyby obecně platí, že čím konfliktnější je rozvod rodičů, tím větší jsou dopady do sféry dítěte.

S počtem rozvodů, jejichž procento se za několik posledních desítek let výrazně zvýšilo¹³, souvisí ruku v ruce i otázka destabilizace rodiny. Jak např. upozorňoval ve svém článku J. Pavlát¹⁴, někteří lidé si myslí, že rodiny je možné střídat, opustit děti, mít nového tatínka či vyměnit rodiče, a to namísto toho, aby se problémy v rodinných vztazích snažili řešit jiným (a vhodnějším) způsobem. Často se tak stává, že se lidé rozvádějí i kvůli dříve malicherným problémům, neboť rozvod je dnes běžnou součástí života.¹⁵ Vzhledem k tomu, že nová generace lidí, kteří budou v blízké době uzavírat manželství a zakládat rodiny, často vyrůstala v neúplných rodinách, domnívám se, že s výrazným snížením procenta počtu rozvodů nelze do budoucna počítat. To dokazují i studie psychologů, ze kterých vyplývá, že u člověka vyrůstajícího v neúplné rodině, je mnohem větší pravděpodobnost, že i jeho manželství skončí rozvodem.¹⁶ Důvodem je přebírání zvyků či vzorců chování v rodině, čemuž se říká tzv. sociální dědičnost¹⁷.

Právní úprava poměrů nezletilých dětí a její soudní výklad budou vždy podrobeny věcné kritice nejen ze strany odborníků z jiných odvětví (psychologů, sociologů atd.), právních profesionálů, ale i laiků, a to právě s ohledem na to, že rodinné právo zasahuje do života každého člověka, na rozdíl od některých jiných právních oborů. I toto je pro

¹² PAVLÁT, J., JANÁČKOVÁ, L. Syndrom odcizeného rodiče a porozvodová adaptace. *Česká a slovenská psychiatrie*. č. 3, 2007, s. 132.

¹³ Podle českého statistického úřadu prošlo v roce 2021 rozvodem zhruba dvacet jedna tisíc manželství. Úroveň rozvodovosti poklesla ze 40,6 na 39,7 % a byla nejnižší od počátku století. Ve třech pětinách rozvodů šlo o manželství s nezletilými dětmi. V rozvedených manželstvích žilo celkem 20,4 tisíce dětí viz [online]. [cit. 28. 10. 2020]. Pohyb obyvatelstva - rok 2021 | ČSÚ (czso.cz).

¹⁴ PAVLÁT, J. Problémy studií argumentujících pro střídavou péči. *Česká a slovenská psychiatrie*. č. 3 2010, s. 164.

¹⁵ Pozn. např. H. Beranová poukazuje na to, že „celá společnost totálně rezignovala na fakt, že rodiče se velmi snadno rozcházejí, často pro banality, nikomu již není ani náznakem civilizovaně bráněno v odchodu z rodinné domácnosti, byť se často prokáže, že rodina byla donedávna zcela funkční a že to aktéři rodinné krize velmi rychle vzdali (BERANOVÁ, H. Dohoda není všelék. *Právo a rodina*. č. 4, 2021).

¹⁶ PAVLÁT, J. Dlouhodobě následky rozvodu na děti. *Česká a slovenská psychiatrie*. [online]. [cit. 26. 10. 2020]. Dostupné z: <http://www.cspychiatr.cz/detail.php?stat=739>.

¹⁷ [online]. [cit. 26. 12. 2022]. <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/socialni-dedicnost>

rodinné právo typické. Problematika úpravy poměrů k nezletilým dětem byla a vždy bude jednou z nejdůležitějších oblastí lidského života, které právo upravuje, a proto by se jí dle mého názoru mělo dostat i odpovídající vážnosti ze strany odborné i laické veřejnosti. V poslední době lze vysledovat vznikající debaty ohledně některých institutů rodinného práva, kdy mj. rodičovské konflikty, úprava poměrů nezletilých dětí při rozpadu svazku jejich rodičů nebo při jejich neschopnosti plnit své povinnosti a podpora tzv. participačních práv dítěte, se těší zvýšenému mediálnímu zájmu a jsou předmětem četných odborných diskusí.¹⁸ Zásluhu na vzestupu rodinného práva a zvýšeného zájmu o jednotlivá relevantní témata má i nová nastupující generace právníků, kteří si rodinné právo a zejména opatrovnickou agendu cíleně vybírají, komentují ji a společnými silami ji mění. Toto lze zhodnotit jako velmi přínosné.

Domnívám se, že problematika, která je obsahem této práce, je aktuální a vysoce praktická, a to i s ohledem na stále probíhající odborné diskuse o mnohých dílčích a souvisejících problémech a možných úpravách právních předpisů. Jako příklad lze uvést návrh novely zákona spočívající v obligatorním nezahajování soudního řízení v případech, kdy rodiče jsou schopni se o příštích poměrech při rozvodu dohodnout. Tato novela se nyní nachází v legislativním procesu. Dle návrhu novely by se dohoda rodičů pouze předkládala při rozvodu (obdobně jako dohoda ve smyslu § 757 odst. 1 písm. c) OZ). Četné diskuse jsou také stále kolem pojetí střídavé péče, a jejího upřednostňování na úkor jiných typů péče, ale i otázka aplikace interdisciplinární spolupráce na řešení rodičovských konfliktů, participačních práv dětí, výkonu a rozsahu rodičovské odpovědnosti po rozvodu nebo určování a výše výživného apod. O aktuálnosti tématu svědčí také fakt, že v posledních letech byla vydána celá řada rozhodnutí především Ústavního soudu, které byly hojně diskutovány a odborná veřejnost i média jim věnovala určitou pozornost. V některých případech tato rozhodnutí přinesla i řadu dalších otázek. Bylo tomu tak především v otázkách participace dětí, určování výživného nebo právě střídavé péče.

¹⁸ ŠÍNOVÁ, R. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*. č. 23-24, 2017, s. 829.

1.2. Cíl práce

Disertační práce obecně má být přínosem pro českou právní vědu, a to především díky zpracování detailního pohledu na problematiku, která zde dosud chybí nebo novým pohledem na některé problematické otázky nebo jejich výklad. S ohledem na velký rozsah tématu této práce nebylo zpracování vedeno s ambicí podat jeho výklad s finální platností. U některých dílčích otázek bude úspěch již samotné otevření diskuze a v tomto ohledu posun směrem vpřed. Řada aspektů zkoumané problematiky bude podána spíše přehledovým způsobem, přičemž některé dílčí otázky budou pouze nastíněny. Práce se nemůže zabývat podrobně všemi dílčími otázkami, neboť např. problematika výživného by vydala na samostatnou monografii a na tuto problematiku bylo publikováno i několik vědeckých prací.¹⁹ Rovněž i samotná otázka péče o děti, příp. dokonce některé jednotlivé formy péče, by mohly být (a také byly²⁰) zpracovány v rámci samostatné monografie. Tato práce se tedy bude zabývat vytyčenou problematikou uceleně, přičemž hlavním přínosem bude zaměření na otázky, které nejsou v české doktríně či literatuře tolik řešeny nebo se jeví jako problematické nebo diskutabilní, přičemž není rozhodné, zda jsou problémy spojeny s aplikační praxí nebo koncepcí právní úpravy. Na několika místech práce pak upozorňuji na problémy, které právní úprava vyvolává. Tyto problematické oblasti rozeberu a na otázky, které vyvstanou, se pokusím relevantně odpovědět. Na místech, kde je to považováno za přínosné, vzhledem k nedostatečné právní úpravě, je nastíněno možné řešení *de lege ferenda*.

Rozvod manželství sice nemá vliv na rodičovskou odpovědnost, avšak výkon rodičovské odpovědnosti je dle typu péče fakticky omezen. Tato koncepce nebývá rodiči správně pochopena, protože z právní úpravy jednoznačně nevyplývá, jaká rozhodnutí může ten který rodič učinit sám a k jakým rozhodnutím potřebuje souhlas druhého rodiče. To je do jisté míry ovlivněno i konkrétním typem péče. Domnívám se, že právě tato otázka nebyla v odborné literatuře uceleně řešena a v praxi se jeví jako problematická, a proto se jí hodlám blíže zabývat z hlediska jednotlivých typů péče. Faktem rovněž je, že k této problematice existuje prozatím pouze málo judikatury, a pokud nějaká je, tak většinou pouze soudů prvního stupně nebo zřídka odvolacích soudů.

¹⁹ Viz např. ŠMÍD, O., VACOVÁ, R. a kol. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, 284 s. Tato práce se zabývá vyživovací povinností obecně nebo např. VACOVÁ, R. *Vyživovací povinnost k dětem*. Olomouc, 2019. disertační práce. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Právnická fakulta.

²⁰ Viz TRÁVNÍČEK, M. *Strídavá péče*. Praha: C. H. Beck. 2015, 144 s.

Mým úmyslem je zabývat se komplexně jednotlivými záležitostmi, které se vztahují k dopadům rozvodu rodičů na poměry nezletilého dítěte a které jsou rozptýleny v různých právních předpisech, systémovou metodou, což znamená, že v rámci disertační práce budou jednotlivá práva a povinnosti a dosavadní poznatky o nich dány do jednotného systému. Práce je zpracována s cílem podrobit platnou a účinnou právní úpravu věcné kritice jak z pohledu právní teorie, tak i aplikační praxe. Cílem disertační práce je také podání přehledu změn, které přinesl především OZ účinný od 1. 1. 2014, v jejich vzájemných souvislostech a logice. U některých otázek, když je to považováno za zajímavé či přínosné, je zmiňováno srovnání i se starší úpravou dle OZO, ZPR a ZOR, který byl na našem území platný (s mnoha novelami) až do 31. 12. 2013. I znalost nedávné historie české právní úpravy a jejího vývoje může přispět k pochopení právní úpravy tak, jak ji známe dnes. Rekodifikace civilního práva samozřejmě nemalou měrou zasáhla rovněž problematiku, jež je předmětem disertační práce, a to jak z hlediska hmotného, tak procesního práva. Jako přínosné se pak také jeví porovnávání platné právní úpravy s mezinárodními standardy rodinného práva, které vyplývají zejména z EÚLP a z ÚPD, které jsou součástí českého právního řádu.

V rámci disertační práce bude provedena analýza veškerých právních norem, které jsou součástí systémů vyššího řádu a které vytyčenou problematiku ovlivňují. Aby práce působila přehledně, bude nejprve podán výklad o problematice v hmotněprávním smyslu a poté budou následovat výklady procesněprávní. Veškeré teoretické bádání bude mít i svůj praktický dosah, protože ač je hlavním cílem práce prozkoumat dopady rozvodu rodičů na poměry nezletilého dítěte, klade si práce za svůj cíl i to, aby její výsledky byly použitelné pro praktickou aplikaci konkrétními osobami, které s touto problematikou přicházejí do styku (advokáti, soudci, pracovníci OSPOD atd.).

1.3. Metodologie práce

V disertační práci pracuji se všemi podstatnými metodami interpretace práva v jejich vzájemných souvislostech. Pro pochopení vytyčené problematiky je nezbytné se jí zabývat v kontextu jejího historického vývoje, kdy současnou právní úpravu lze komparovat s právními úpravami předchozími. Tím je pro zpracování disertační práce dána vhodnost použití historické metody s tím, že historická metoda se bude také orientovat na vůli zákonodárce v době vzniku relevantních právních předpisů.²¹ Ta je zřejmá především z důvodových zpráv. Tato metoda je vhodná rovněž proto, že dne 1.

²¹ WINTR. J. *Metody a zásady interpretace práva*. 2. vydání. Praha: Auditorium, 2019, s. 259.

1. 2014 nabyl účinnosti OZ, který obsahuje do značné míry nové pojetí některých dílčích otázek zkoumané problematiky, byť v mnohém navazuje na předchozí právní úpravu ZOR a dosavadní judikaturu. V tomto smyslu proto rozebírám i důvodové zprávy (zejména k OZ a ZŘS), ve kterých jsou odůvodňovány principy přijímané právní úpravy, zhodnocen tehdy platný právní stav a vysvětleny nezbytnosti nové právní úpravy. Historický výklad má nepochybně význam i pro výklad teleologický, který se orientuje na účel a smysl právní normy vyjádřené v zákoně, příp. na účel právní úpravy, jejíž součástí je interpretovaná norma. V nejširším smyslu lze všechny dílčí zásady teleologického výkladu podřadit pod princip *e ratione legis*. Rovněž tedy teleologický výklad norem bude v práci hojně využit.

V práci bude dále provedena podrobná analýza²² současného právního stavu a dostupné judikatury. Tato metoda bude uplatněna společně s metodou indukce a dedukce. Smyslem indukce je dopracovat se relevantním poznatkům postupem od zvláštního k obecnému. Dedukce dochází k relevantnímu poznatku postupem opačným. V případě aplikace právních ustanovení je nutno prvotně vycházet z jeho doslovného znění, a proto bude v práci využita základní jazyková metoda interpretace právních předpisů. Při interpretaci jakéhokoliv textu zákona je třeba přihlížet i ke kontextu, do něhož je interpretovaná část zákona zasazena. Proto je dána vhodnost metody systematické, neboť právní řád je záměrným systematickým uspořádáním právních norem, což umožňuje využít systémové vazby mezi právními normami k jejich interpretaci.

V poslední době je stále více zdůrazňována nutnost tzv. komparativního výkladu, tj. výkladu s ohledem na právní úpravu v jiných právních řádech.²³ Komparativní metoda pak bude využita jen v některých částech práce, a to především tehdy, kdy je poukazováno na odlišný způsob řešení daného problému v zahraničí (Německo, Velká Británie nebo Slovensko) a toto řešení budu považovat za přínosné či zajímavé. Cizí právní řády tak mohou působit inspirativně, a to nejen v mezích legislativních, ale i interpretačních, kdy je možné se inspirovat cizím právem, ale i výsledky cizí právní vědy.²⁴ Výběr zahraničních právních úprav není náhodný. Slovenská právní úprava byla vybrána především z hlediska teritoriální blízkosti, společným historickým

²² Analytický přístup je kritický. Rozebírá existující právní kategorie, pojmy, instituty, či procesy. Systematizuje, zvědavě zkoumá existující škatulky, navrhuje jejich úpravu či škatulky nové, lepší (viz BOBEK, M. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*. 2016, č. 6, s. 4).

²³ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 195.

²⁴ Ty jsou však vhodné pro interpretaci českého práva, pokud jsou v souladu zejména s dikcí a teleologií českého práva.

kořenům²⁵ právních úprav a z důvodu srovnání právní úpravy obsažené ve slovenském zákone o rodině z roku 2005 s právní úpravou v českém občanském zákoníku. V této souvislosti bude zajímavé pozorovat, jakým směrem se vydal zákonodárce v obou státech, a to oproti dříve společnému ZOR z roku 1963, který byl v obou zemích platný (i přes množství novel přijatých po rozdělení obou republik) až do doby přijetí nových zákonů. Německá právní úprava byla vybrána z důvodu toho, že tato sousední země má dlouholetou a bohatou právní tradici a kvalitu právní úpravy soukromého práva a v neposlední řadě je jejich právní systém zakotven na kontinentálním právním systému, stejně jako je tomu u nás. Právní úprava ve Velké Británii je sice v mnoha aspektech odlišná, ale i v této úpravě lze nalézt v některých ohledech inspiraci. Některá zajímavá řešení vyplývají ale i z dalších právních úprav, na které budu poukazovat. Komparace s právní úpravou jiných zemí bude provedena nejen ohledně poskytnutí srovnávacího hlediska, ale také jako zdroj úvah *de lege ferenda*.

Další metodou využitou v disertační práci bude také metoda introspektivní (uplatnění vlastních poznatků autora). Závěr disertační práce bude sestaven za pomoci syntézy poznatků dosažených všemi ostatními metodami. Disertační práce obsahuje také rozsáhlý poznámkový aparát se zohledněním relevantní judikatury, odborných článků, monografií, komentářů či internetových zdrojů. Pro dosažení přehlednosti jsou poznámky využívány na některých místech i k uvedení odkazů na konkrétní znění právních norem nebo poznámky či připomínky autora k tématu práce.

1.4. Hypotézy a výzkumné otázky

Vzhledem k přijetí OZ s účinností od 1. 1. 2014 se nabízí otázka, zda koncepce aktuální právní úpravy, dle které o poměrech nezletilého dítěte je obligatorně rozhodováno před rozvodem manželství rodičů, dostatečně chrání zájmy nezletilého dítěte. Proto hypotézou, kterou chci v disertační práci ověřit či vyvrátit, je tvrzení, že česká právní úprava, zejména úprava OZ, obsahově odpovídá (nejlepšímu) zájmu dítěte.

Jako nevyvážená se na první pohled jeví i právní úprava ve vztahu k sezdaným a nesezdaným rodičům, kdy rodiče, kteří nejsou manželi, nejsou v případě rozpadu vztahu obligatorně povinni podstoupit soudní řízení. V této souvislosti se proto v práci pokusím ověřit či vyvrátit tezi, že úprava *de lege lata* (ne)představuje větší zásah do vztahů mezi rodiči a jejich dětmi (zejména u sezdaných rodičů), než je nezbytně nutný

²⁵ Nejmenší riziko konfliktu s mezemi interpretovaného právního řádu existuje u tzv. práva sdíleného s jinými zeměmi.

k ochraně práv dítěte. V práci bude rovněž zkoumáno, zda současná úprava přispívá ke zjednodušení a zklidnění řízení ve věci poměrů k nezletilým dětem nebo je tomu spíše naopak.

Disertační práce si klade za cíl odpovědět také na otázku, zda rekonstrukce soukromého práva přinesla vhodnou koncepci právní úpravy, anebo jsou žádoucí *de lege ferenda* další legislativní změny.

V rámci řešení otázek týkajících se společných dětí v souvislosti s rozvodem dochází často ke konfliktům mezi rodiči. Hypotézou, kterou se pokusím ověřit je, zda právní úprava v České republice umožňuje a podporuje řešení rodičovských konfliktů smírným způsobem nejméně zatěžujícím společné děti, tj. vzájemnou dohodou rodičů.

V poslední zhruba deseti letech se objevily debaty nad tím, zda by některé z forem péče měla být zákonodárcem preferována před jinou, a to zejména v souvislosti se střídavou péčí a judikaturou Ústavního soudu. V práci se proto pokusím odpovědět na otázku, zda případná změna právní úpravy ohledně preference některého z typů péče je na místě.

Zbývá dodat, že závěry a odpovědi na zkoumané otázky jsou uváděny průběžně u jednotlivých kapitol, přičemž shrnutí nejpodstatnějších bodů je uvedeno v závěru práce.

1.5. Současný stav zkoumané problematiky

K významné změně z legislativního hlediska došlo v rodinném právu přijetím OZ, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2014 a který, co se týče úpravy rodinného práva, nahradil ZOR. V rámci legislativního procesu bylo učiněno několik pokusů o zásadní změny rodinného práva v rámci rekonstrukce občanského práva v průběhu několik let příprav, které nakonec vyústily k přijetí právní úpravy, jak ji známe dnes. Po rekonstrukci soukromého práva bylo rodinné právo opět zahrnuto do velkého soukromoprávního kodexu, tj. navrátilo se historické tradici známé z OZO. Ale i vsunutí rodinného práva do obecného soukromoprávního kodexu má své zaryté odpůrce, kteří poukazují především na specifika rodiněprávních vztahů.²⁶

V souvislosti s přijetím nového soukromoprávního kodexu se nyní nabízí pro potřeby disertační práce otázka zhodnocení jeho obsahu. Od doby nabytí účinnosti OZ uplynulo

²⁶ ŠÍNOVÁ, R., WESPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 19.

již více jak 8 let a lze říci, že s aplikační praxí jeho norem jsou již dostatečné zkušenosti, a to i praktické. V obecné rovině lze koncepci českého rodinného práva, tak jak byla zakotvena v OZ, přivítat. Autor má však k řešení některých otázek, jež jsou obsahem práce, výhrady. Současná úprava nepochybně reflektuje i obecně uznávané a sdílené evropské hodnoty, jež jsou v poslední době dále rozvíjeny judikaturou Ústavního soudu a ESLP. Pokud jde o ESLP, je nepochybné, že obecně sdílené hodnoty, zejména ve vazbě na ochranu rodinného a soukromého života, pozitivně ovlivňují jak „psané“ rodinné právo a jeho interpretaci a aplikaci, tak zasáhly do rekodifikačních procesů v mnoha zemích, Českou republiku nevyjímaje.²⁷ Výhrady autora, které má k současné právní úpravě, budou blíže zmíněny v rámci jednotlivých dílčích kapitol práce.

U disertační práce obecně je jako jedno z hlavních kritérií kvality hodnocen její vědecký přínos, který by pak měl být hlavním kritériem při stanovení cílů práce, výzkumných otázek, hypotéz, tedy při konkretizaci tématu práce. Vzhledem ke skutečnosti, že na našem území dosud nebylo samostatně zpracováno významnější dílo, které by se tematikou právních důsledků rozvodu manželství rodičů na poměry nezletilého dítěte komplexně věnovalo, lze předpokládat, že disertační práce má potenciál být v této oblasti přínosem. Téma práce je průřezové, když zasahuje do několika institutů rodinného práva, přičemž je zpracováno jak z pohledu hmotněprávního, tak i procesního. Je možné dodat, že téma je aktuální a v praxi velmi frekventované, avšak i přesto se domnívám, že jeho rozbor je přínosný.

Téma předkládané práce je natolik významné a aktuální, že si zaslouží komplexní zpracování, a to i s ohledem na kritiku právní úpravy a navrhované legislativní změny. Danou problematikou se po rekodifikaci soukromého práva zabývalo několik odborných publikací, zejména komentářová literatura. Na některé dílčí otázky lze nalézt i adekvátní množství literatury. Přesto, že především komentářovou literaturu lze hodnotit jako velmi kvalitní, ani ta se nezabývá řadou otázek nebo posledních novel či legislativních návrhů, které jsou předmětem disertační práce. Na některé problematické otázky je odbornou veřejností nahlíženo rozdílně a v odborné literatuře jsou řešeny různými způsoby. Protože se v mnoha případech jedná o publikace napsané nedlouho po rekodifikaci, nebylo možné tyto názory podložit praxí. V práci se proto ve velké míře auto zaměřuje právě na judikaturu, která je blíže analyzována.

²⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

2. Rodičovství a jeho vznik

Práce pojednává především o dopadu rozpadu manželství rodičů na nezletilé děti. Předně je proto potřeba vysvětlit, co je vůbec rodičovstvím míněno. Pojem rodičovství má charakterizovat poměr mezi dítětem a jeho rodiči. Rodičovství lze též chápat jako takový osobní stav (tj. status), kdy určitá osoba je rodičem.²⁸ Rodičovství je ale také právním a morálním závazkem rodičů vůči dítěti. Rodičovství současně umožňuje rodičům seberealizaci při výchově dítěte, neboť osobnost dítěte je vždy do značné míry ovlivňována výchovou rodičů a prostředím, ve kterém dítě vyrůstá.

Rodičovství jako vztah mezi rodiči a dětmi lze obecně rozdělit na dva vztahy, a to mateřství a otcovství. V minulosti bylo na rodičovství nazíráno jako na poměr, který měl rozměr biologický a právní. Postupem času však docházelo k tomu, že biologický původ dítěte a právní rodičovství nebyly (resp. v určitých případech nemusely být) v souladu, a proto začaly být vnímány jako dvě samostatně stojící kategorie. Z pohledu současné právní teorie je v dnešní době možné dělit rodičovství na biologické (přirozené), právní a sociální (psychologické).

V ideální situaci všechny tři kategorie splývají do jediné. V praxi je poměrně běžné jejich oddělení. K tomu může dojít mj. i následkem rozvodu, kdy se jednotlivé kategorie rodičovství rozdělí. Tak tomu je tehdy, když po rozchodu rodičů plní funkci sociálního rodiče nový partner (či nový manžel) právního rodiče. Jestliže dojde k přetržení veškerých kontaktů dítěte s rodičem, zůstane tento rodič biologickým i právním rodičem, ale již nevykonává funkci sociálního rodiče. Pro účely této práce, tj. v otázkách výkonu rodičovské odpovědnosti, nemá biologické ani sociální rodičovství větší právní význam, neboť rodičovská odpovědnost je souborem práv a povinností mezi právem určeným rodičem a dítětem. Hovoří-li se proto v této práci o rodiči, je tím míněn rodič určený právní úpravou (viz ust. § 775 a násl. OZ). Pro potřeby této práce proto hraje zásadní roli rodičovství právní, tj. rodičovství dítěte zapsané v rodném listu. Právě takto zapsaní rodiče mohou uplatňovat práva a povinnosti, které jim z tohoto titulu vyplývají.

2.1. Biologické rodičovství

Biologické rodičovství je založeno na genetickém původu dítěte. Porod dítěte automaticky biologické rodičovství nezakládá (viz např. problematika náhradního

²⁸ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek 2. Díl druhý. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 69.

mateřství). Biologickými rodiči dítěte jsou muž a žena, spojením jejichž genetického materiálu došlo k početí dítěte. Kvůli tomuto je postupně preferováno označovat toto rodičovství jako rodičovství genetické.²⁹ Není pochyb o tom, že starořímská zásada „mater semper certa est“ pro určení mateřství v soudobé moderní společnosti již neplatí, lépe řečeno tato zásada neplatí ve všech případech. Otázky spojené např. s náhradním mateřstvím jsou v dnešní době v odborných kruzích velmi často zmiňovány, avšak pro potřeby této práce nebudou podrobně rozebrány. Proto lze odkázat na příslušnou literaturu.³⁰

V určitém smyslu se definice biologického rodičovství může jevit problematickou v souvislosti s asistovanou reprodukcí (tj. umělým oplodněním). Za biologickou matku dítěte je možné považovat jak ženu, jejíž vajíčko bylo oplodněno a z tohoto důvodu došlo k početí dítěte, tak i ženu, do jejíž dělohy bylo embryo zavedeno a která následně dítě fakticky porodila. Vývoj medicíny umožňující umělé oplodnění ženy, která chce otěhotnět, s využitím pohlavní buňky (gamety) jiné ženy postavil i před zákonodárce jasnou úlohu spočívající v jasné identifikaci osoby, která bude právně považována za matku dítěte. Přistoupeno k tomu bylo významnou novelizací ZOR s účinností od 1. 8. 1998, kdy zákonodárce vymezil, že Česká republika půjde cestou právní identifikace matky podle biologické skutečnosti porodu dítěte.³¹ Tato koncepce byla přijata i OZ, kdy z právního hlediska je dle ust. § 775 OZ³² matkou dítěte jednoznačně žena, která dítě porodila. Genetické mateřství tedy nehraje roli ani v případě asistované reprodukce. Mateřství ženy, která dítě porodila, nelze zpochybnit.³³ V právní teorii vyvstávají stále nové otázky, např. možnost „dvojího mateřství“, resp. zápisu dvou matek v rodném listu dítěte, kdy se objevily jisté náznaky v judikatuře jiných evropských zemích.³⁴ S vědeckým pokrokem a rozvojem medicíny, kdy se zdá, že lékařská věda je téměř bez hranic, lze očekávat, že v budoucnu mohou být otevřeny

²⁹ ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 848.

³⁰ Např. KRÁLÍČKOVÁ, Z. Mater semper certa est. O náhradním a kulhajícímateřství. *Právní rozhledy*. 2015, č. 21, s. 725 nebo BUREŠOVÁ, K. Surogátní mateřství a jeho (nejen) právní aspekty. *Právní rozhledy*. č. 6, 2016, s. 193.

³¹ ŠÍNOVÁ, R., ŠIMKOVÁ, H. Zjištění rozhodných skutečností v řízení o určení a popření mateřství. *Právní rozhledy*. č. 21, 2019, s. 741.

³² Pozn. ustanovení OZ je kogentní normou, od které se nelze jednostranně odchýlit. Nejde o žádnou domněnku jako v případě otcovství.

³³ JANTOŠOVÁ, K. in. PETROV, J., VÝTISK, M, BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 847.

³⁴ K tomu blíže KRÁLÍČKOVÁ, Z., NOVÝ, Z. Dvě matky, jedno dítě, nejlepší zájem dítěte a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*. č. 15-116, 2017, s. 524.

další (sporné) otázky, které budou muset být řešeny soudní praxí nebo úpravou právního předpisu.

V případě darování genetického materiálu ze strany muže je právní otcovství jasně preferováno před biologickým vztahem dárce a dítěte. Právní otcovství se odvíjí především od souhlasu muže z páru, který je neplodný, k umělému oplodnění, resp. od souhlasu partnerky téhož pohlaví k asistované reprodukci. Rozpor v případě umělého oplodnění mezi biologickým a právním otcovstvím z právního pohledu upravuje ust. § 778 OZ, ve kterém je explicitně uvedeno, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas. Otcovství lze pak popřít pouze tehdy, pokud bude jednoznačně prokázáno početí dítěte jiným způsobem než umělým oplodněním (viz § 787 OZ).

2.2. Právní rodičovství

Právním rodičovstvím se rozumí právní poměr mezi dítětem a tím, kdo je právními předpisy považován za rodiče. Právní rodičovství tedy v sobě zahrnuje jasná pravidla určující status dítěte. Jinými slovy, kdo je z právního pohledu matkou a otcem, jejich role a vzájemná postavení. Z právního hlediska je dle § 775 OZ matkou dítěte, jak bylo uvedeno výše, žena, která dítě porodila. Za otce dítěte je považován muž, kterému svědčí jedna ze zákonných domněnek otcovství. Může jím tedy být manžel matky, pokud se dítě narodí po uzavření manželství do zákonem stanovené doby po zániku manželství. Prioritu má přitom vždy otcovství současného manžela matky, i kdyby se dítě narodilo v průběhu zákonem určené lhůty, pokud se matka znovu provdala (první domněnka otcovství dle § 776 OZ). Otcem dítěte může být i muž, jež souhlasně s matkou prohlásí, že je otcem dítěte. Ustanovení § 777 OZ dále upravuje situaci, kdy se dítě narodí v době mezi podáním návrhu na rozvod manželství a třístým dnem po rozvodu manželství tehdy, když se matka znovu neprovdala. Pokud manžel matky tvrdí, že není otcem dítěte, a jiný muž naopak prohlásí, že je otcem, považuje se za otce dítěte muž, který učinil souhlasné prohlášení. To je možné učinit výhradně před soudem a matka musí obě prohlášení potvrdit. Nebude-li za otce považován manžel matky, ale ani jiný muž, jež by s matkou učinil souhlasné prohlášení, že je otcem dítěte, určí otcovství soud. Soud při svém rozhodování vyjde zejména z toho, zda bude prokázáno, že mezi matkou a domnělým otcem dítěte došlo k souloži v době rozhodné pro početí (viz třetí domněnka otcovství dle ust. § 783 odst. 2 OZ). Právní úprava vymezuje tuto dobu zpětně od prokazaného narození dítěte na podkladě současných poznatků vědy a vymezuje ji nejkratší doba, po které lze porodit dítě schopné života, a

nejdelší doba, když dle současných lékařských poznatků může dítě zůstat v děloze matky tři sta dní.

Dalším důvodem vzniku právního rodičovství otce a matky je osvojení, kdy osvojitelé jsou zapsáni do rodného listu dítě jako rodiče matričním úřadem na základě rozsudku soudu. Rodičovská odpovědnost náleží pouze rodičům, jejichž právní rodičovství vyplývá ze zákona bez ohledu na jejich rodičovství biologické či sociální.

2.3. Psychologické (sociální) rodičovství

Ve společnosti se dále postupem času vyvinula kategorie rodičovství, jež se označuje jako sociální (psychologické). Sociálními rodiči jsou ti, jež mají dítě fakticky v péči, tedy zajišťují jeho potřeby, ochraňují jej, vychovávají apod. Tyto osoby jsou rodiči v sociálním kontextu, bez ohledu na to, zda jsou také biologickými rodiči nebo rodiči z pohledu práva. Na tento typ rodičovství je někdy nazíráno tak, že ze své podstaty z uvedených tří typů rodičovství tím nejdůležitějším. Sociálním rodičem tedy může být jiná osoba (myšleno osoba odlišná od právního či biologického rodiče), která realizuje vůči dítěti roli rodiče a fakticky vykonává práva a povinnosti z toho vyplývající. Typicky se bude jednat o nového partnera či manžela rodiče. Sociální rodič může rovněž mít z právního hlediska vůči dítěti postavení osoby blízké, která má dle § 927 OZ právo na styk s dítětem.

Dalším případem jsou situace, kdy o dítě pečuje rodič uvedený v rodném listu, který ale není rodičem biologický. Ani tyto případy nejsou výjimečné. Typicky se jedná o osvojení. Setkat se lze i se situacemi, kdy se kryjí pouze rodičovství biologické a sociální. Zpravidla se jedná pouze o přechodný stav (např., když žena otěhotní za trvání manželství s novým partnerem, s nímž také aktuálně žije). Pak současný manžel je právním rodičem, neboť mu svědčí domněnka otcovství. Biologickým rodičem i sociálním rodičem je ale nový partner matky.

3. Dítě jako subjekt právního vztahu

3.1. Dítě

Děti podle české právní úpravy požívají zvláštní ochrany a jsou pro ně nastavena speciální pravidla.³⁵ Pojem dítě je v českém právním řádu používán ve dvojím smyslu, byť ve většině právních pramenů není nijak definován. V prvním významu lze za dítě označit jakoukoli fyzickou osobu bez ohledu na věk, jde-li o její příbuzenský vztah k rodiči. Toto vymezení má z pohledu českého práva význam například v dědickém právu. V druhém významu je pojem dítě používán pro označení člověka, jehož právní úprava považuje za nedospělého, a kterému s ohledem na jeho nižší věk a slabší postavení přiznává zvýšený stupeň ochrany.

Občanský zákoník vymezuje pojem právní osobnost člověka v ust. § 15 odst. 1 jako způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. V ustanovení § 23 OZ potom přiznává právní osobnost člověka od narození do smrti. V některých ohledech je často sporné období mezi početím dítěte a narozením. Jedná se o jakési meziobdobí, kdy zákon pro některé účely jedinci práva přiznává, pro jiné účely nikoli. Z ust. § 779 odst. 1 OZ, podle kterého lze souhlasným prohlášením určit otcovství k dítěti již počatému, avšak ještě nenarozenému, je ale možné dovodit, že zákonodárce v této souvislosti pojmem dítě skutečně rozumí i dítě počaté, nejen narozené. Není možné si tak nepoložit otázku, jaký právní režim má podle právní úpravy dítě v období mezi početím a narozením. Proto může být někdy sporné, zda se na počaté dítě vztahuje úprava, která dopadá na dítě narozené. Vzhledem k tématu práce může budit nejasné otázky úprava poměrů ve vztahu k doposud nenarozenému dítěti (tzv. nasciturus). Dle § 25 OZ platí, že „na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo“. Protože nenarozené dítě může být subjektem právních vztahů, bylo by možné tuto otázku posuzovat minimálně ve spojitosti s výživným tak, že vztah výživného je založen k nasciturovi již jeho početím. K takovému závěru např. dochází K. Svoboda. Dle jeho názoru nezle vyloučit, aby bylo výživné určeno ještě nenarozenému dítěti ve vztahu k péči o jeho zdravotní stav i v době početí do jeho

³⁵ Viz § 3 odst. 2 písm. c) OZ.

narození.³⁶ S tímto názorem se ale podle mého nelze ztotožnit. Domnívám se, že právo na výživné vzniká dítěti jeho narozením. Je potřeba si uvědomit, že výživné náleží právě dítěti a bylo by otázkou, pokud bychom došli k závěru prezentovaném K. Svobodou, jak by měl znít výrok soudního rozhodnutí. A to i vzhledem k tomu, že dítě nemá jméno, datum narození atd. K obdobnému závěru, že vyživovací povinnost rodičů k dítěti vzniká až jeho narozením, dochází i slovenská judikatura.³⁷ Právo nascitura na výživu v těle matky chrání zákon buď prostřednictvím vyživovací povinnosti mezi manželi, jestliže jsou rodiče manželé, anebo ustanovením o příspěvku na úhradu některých nákladů neprovdané matky. Proto se domnívám, že nárok na výživu vzniká ex lege (a lze jej určit) až oddělením z těla matky. Podle čl. 7 ÚPD je každé dítě registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Součástí úpravy poměrů k dítěti je i otázka péče, kdy je rovněž logické, že o této je možné rozhodnout až u dětí narozených. O dítěti, které není narozené a nachází se uvnitř těla matky soud nemůže rozhodnout o péči do budoucna, neboť rozhoduje dle stavu, který je ke dni vyhlášení rozhodnutí (viz § 154 odst. 1 OSŘ). Soudní úprava poměrů se tedy nemůže týkat dítěte, které se manželům narodí teprve v budoucnu, a to i v případě, kdy je žena v době rozhodnutí v pokročilém stádiu těhotenství.³⁸ Je však z hlediska možné změny právní úpravy na zvaženu, zda nějakým způsobem explicitně neupravit určitá práva a povinnosti rodičů k jejich ještě nenarozenému dítěti, neboť je bezesporu v zájmu nenarozeného dítěte, aby o něj ze strany rodičů bylo řádně „pečováno“ i v době před jeho narozením.

OZ dále neupravuje výslovně okamžik, odkdy již fyzickou osobu za dítě nepovažuje. Například pro účely rodičovské odpovědnosti toto zákonodárce váže na nabytí svéprávnosti (viz ust. § 858 OZ), pro účely povinností a práv uvedených v ustanovení § 856 OZ potom na nabytí zletilosti.

³⁶ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 112.

³⁷ Rozhodnutí Ústavního soudu SR sp. zn. II. ÚS 931/2016, ze dne 15. 12. 2016.

³⁸ Obdobné platí i ve slovenské právní úpravě viz PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 109.

3.2. Nezletilé a ne plně svéprávné dítě

Od nabytí účinnosti občanského zákoníku právní úprava pojem zletilost striktně odlišuje od svéprávnosti. Nezletilým dítětem se rozumí osoba mladší 18 let, přičemž je stanoveno, že zletilosti dítě nabývá dovršením 18 let věku (§ 30 odst. 1 OZ). V takovém případě se jedná se o den narození, resp. jeho počátek. Zletilost je tedy otázkou především věku.³⁹

Pojem svéprávnost, který nahradil dříve užívaný pojem způsobilost k právním úkonům, označuje, že osoba je svého práva, nikoliv práva cizího. Ustanovení § 15 OZ definuje svéprávnost jako způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem. Zatímco tedy v soukromém právu je relevantním pojmem obvykle svéprávnost, ve veřejném právu se lze častěji setkat s pojmem zletilost. Se zletilostí úzce souvisí i nabytí plně svéprávnosti, neboť ode dne dosažení 18 let věku je člověk způsobilý k veškerým právním jednáním, pokud nebyla jeho svéprávnost omezena. Tyto dvě kategorie často splývají.

Z pohledu tématu práce, resp. konkrétně právní úpravy poměrů k dítěti, je podstatné ust. § 755 odst. 3 OZ a příp. 755 odst. 1 písm. b) OZ, které hovoří o dítěti nezletilém, které není plně svéprávné. Na druhou stranu je zajímavé, že § 906 a 907 OZ, který hovoří o úpravě poměrů po rozvodu, používá pouze pojem dítě⁴⁰. Z tohoto jí více než patrné, že zákonodárce terminologii příliš nerespektuje a pojmy slučuje. Je však zřejmé, že se musí jednat právě o nezletilé a navíc ne plně svéprávné dítě. Pokud je v další práci používán pojem nezletilé dítě, je tím myšleno nezletilé, ne plně svéprávné dítě.

³⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in RADVANOVÁ, S. a kol. *Rodina dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 25.

⁴⁰ Pro dokreslení situace lze zmínit i procesní úprava ZŘS, kdy např. v § 452 zákonodárce užívá v nadpisu pojem „dítě“, v odstavci prvním pojem „nezletilé dítě“ i „dítě“ a v odstavci druhém pojem „nezletilý“.

4. Manželství

Manželství jako právní a společenská forma soužití muže a ženy⁴¹ je s námi po celou dobu kulturních dějin lidstva. Během historie tohoto institutu však byla práva a povinnosti muže a ženy vnímána odlišně a časem se vyvíjela. Manželství je dle současné právní úpravy svazkem muže a ženy, jež vznikl způsobem, který stanoví OZ.⁴² Legální definice pojmu manželství nemá v našem právním řádu dlouhou tradici. Do doby účinnosti novely ZOR provedené zákonem č. 91/1998 Sb., účinné od 1. 8. 1998 právní předpisy pojem manželství nedefinovaly.⁴³ Právní úprava České republiky rozeznává vedle manželství také registrované partnerství jako zákonem vymezenou formu svazku pro osoby stejného pohlaví. Obsah a důsledky registrovaného partnerství však nejsou obsahově totožné s obsahem a důsledky manželství.

Manželství dle úpravy OZ se navrátilo k pojetí dle OZO, který jej explicitně označoval za smlouvu.⁴⁴ Od tohoto pojetí se právní úprava následně odklonila ZPR, který pouze stručně stanovil v § 1 odst. 1, že „*manželství se uzavírá souhlasným prohlášením muže a ženy před místním národním výborem, že spolu vstupují do manželství*“. Z tohoto ustanovení teorie rodinného práva velmi rychle dovodila, že manželství v socialistické společnosti nelze považovat za smlouvu, neboť prohlášení, kterým se manželství uzavírá, není prohlášením smluvním, nýbrž jde o prohlášení souhlasné vůle před orgánem státu, které se činí vůči tomuto orgánu, ne tedy o projev souhlasné vůle, který by si snoubenci činili vůči sobě navzájem.⁴⁵ Nicméně teorie se v následujícím období víceméně s povahou manželství stále potýkala. Například Haderka již v roce 1977 upozorňoval, že manželství vzniká konsensem obou stran a je tedy v podstatě smlouvou sui generis, ale nelze ji směřovat s ostatními smlouvami závazkového práva.⁴⁶ Ani R. Šínová v současné právní úpravě nezpochybňuje možnost označovat manželství jako smlouvu sui generis.⁴⁷ Ostatně i Ústavní soud ve uvedl, že „*manželství je i nadále "nejdůležitější smlouvou v životě člověka", je státem chráněno a manželům z toho*

⁴¹ Pozn. pohlaví snoubenců je relevantní v době vzniku manželství, nikoliv v době narození.

⁴² Viz § 655 věta první OZ.

⁴³ Pozn. ZPR pojem manželství také nevymezoval, když ve svém § 1 odst. 1 jen stručně uváděl, že manželství se uzavírá souhlasným prohlášením muže a ženy před místním národním výborem, že spolu vstupují do manželství.

⁴⁴ § 44 OZO stanovil, že „*Rodinné poměry zakládají se smlouvou manželskou. V manželské smlouvě dvě osoby různého pohlaví projevují podle zákona svoji vůli, že budou žít v nerozlučném společenství, děti ploditi, je vychovávat i poskytovat si vzájemnou pomoc*“

⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, komentář k § 1 ZOR.

⁴⁶ HADERKA, J. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. Praha: Academia, 1977, s. 255.

⁴⁷ ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F, TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 4.

*plynou i nemalé výhody.*⁴⁸ V aktuálním pojetí je manželstvím konsensem mezi snoubenci, kteří projevují vůli uzavřít manželství, přičemž platí, že manželství nemůže být považováno jako smlouva, a proto nelze použít ani obecná ustanovení OZ o právních jednáních.

Dle § 44 OZO bylo účelem manželství „*žít v nerozlučném společenství, děti ploditi, je vychovávat i poskytovat si vzájemnou pomoc.*“ Z § 655, věta druhá OZ vyplývá, že „*hlavním účelem manželství je založení rodiny⁴⁹, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc*“, přičemž se má jednat o svazek trvalý.⁵⁰ OZ upravuje účel manželství obdobně, jak to činil OZO, kdy znovu byl doplněn, narozdíl od § 1 odst. 2 ZOR, účel vzájemné podpory a pomoci, a to dle důvodové zprávy z důvodu, že vzrůstá počet neplodných párů a dále nelze založení rodiny charakterizovat jako jediný účel manželství. Účel vzájemné podpory a pomoci je natolik relativně neurčitý, právě aby mohl postihnout smysl většiny manželství, včetně těch, která jako hlavní účel nemají založení rodiny a řádnou výchovu dětí.⁵¹ OZ předkládá jen příkladný výčet důvodů vzniku a trvání manželství a reálně ani nemůže postihnout všechny myslitelné motivace pro vstup do něj. Trvalost manželství je jedním z pojmových znaků manželství, neboť slouží naplnění účelu manželství.⁵² Nemusí však jít o celoživotní společenství, byť by to byl stav ideální.⁵³ Zákonem užitý pojem trvalosti svazku však nevyjadřuje jeho časovou neomezenost po celou dobu trvání života obou manželů, neboť manželství může být za života obou manželů zrušeno rozvodem. Spíše jde tedy o skutečnost, že právní úprava nezná „manželství na zkoušku“, případně manželství zanikající uplynutím času.⁵⁴ Zákon nestanoví ani minimální délku trvání manželství. Je však potřeba zmínit, že pokud chtějí manželé dosáhnout rozvodu manželství bez zjišťování příčin rozvratu ve smyslu ust. § 757 OZ, musí manželství trvat minimálně rok.

⁴⁸ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3103/15, ze dne 15. 12. 2015.

⁴⁹ Rodina bývá ve společenských vědách definována různým způsobem. V právním řádu však obecně platnou definici rodiny nenajdeme, vyjma úprav historických. Například obecný zákoník občanský z roku 1811 vymezoval rodinu jako vztah mezi prarodiči a všemi jejich potomky (§ 40 OZO).

⁵⁰ Pozn. české právo nezakládá nerozlučitelnost manželství jako jeho pojmový znak, tak jak to stanovil např. § 44 OZO.

⁵¹ Pozn. ke vzniku manželství mohou vést i důvody psychologické, zdravotní, důvodem existence manželství může být i vzájemná podpora sociální, či naplnění nějakých zájmů ekonomických.

⁵² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, komentář k § 655 OZ.

⁵³ Důvodová zpráva stanoví, že: „*Manželství je svazkem (neboli společenstvím) dvou osob různého pohlaví, a to svazkem jednak trvalým (totiž proponovaným jako trvalý), jednak vzniklým způsobem, který závazně stanoví zákon. Trvalost manželství je třeba chápat jako naprosto nezbytný atribut, který manželství odlišuje (kromě zákonné regulace) od stavů či poměrů, které jsou předem uvažovány jako krátkodobé, přechodné. Ostatně, nejen že 70 % manželských svazků (i u nás) přetrvává, ale za první důvod zániku manželství se stále považuje smrt manžela.*“

⁵⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, komentář k § 655 OZ.

Z dostupných statistik posledních let vyplývá, že rozvodem končí téměř polovina všech manželství, přičemž nelze předpokládat, že by mělo v tomto ohledu dojít k nějakému rapidnímu zlepšení. Je třeba si uvědomit, že tyto demografické změny mají za následek více soudních rozhodnutí stanovujících úpravu poměrů k nezletilým dětem. S tím ruku v ruce úměrně stoupá počet dětí žijících v rozvedených manželstvích. I z těchto důvodů by měla být opatrovnické agendě věnována zvýšená pozornost. Za posledních několik desítek let naopak v České republice klesá počet uzavřených sňatků. Vzhledem k tomuto trendu stoupá i poměr dětí, které se rodí nesezdaným rodičům, vůči dětem narozeným v manželství. Důvodů může být více. Mnoho párů nedoceňuje institut manželství, protože v něm nevidí ani ekonomické a sociální výhody, které tento stav přináší, možnost vzájemného sociálního i právního zajištění (pro případ např. úmrtí jednoho z partnerů), usnadnění mnoha životních situací (včetně určování otcovství ke společným dětem), a preferuje raději volnost partnerského soužití, ze kterého lze velmi snadno neformálně odejít v případě, že by vztah přestal fungovat.⁵⁵ Řada osob dnes žije v nesezdaném soužití právě z důvodu, že v případě rozpadu vztahu nemusí řešit právní záležitosti spojené s rozvodem manželství. Na druhou stranu manželství má i v dnešní době své zastánce. Nepochybnou výhodou manželského svazku oproti volnému soužití muže a ženy je skutečnost, že jsou předem známá a zákonem stanovená pravidla, která tento vztah (včetně jeho zániku) explicitně upravují a která by např. měla bránit majetkovým křivdám, chránit práva dětí⁵⁶ nebo slabších partnerů. V současné době je však nutné si klást otázku, zda není na místě v určitých oblastech sjednocení pravidel týkajících se rozvodu manželství a rozchodu partnerů, zejména co se týče jejich nezletilých dětí. Tomu se pak budu blíže věnovat v další části práce.

4.1. Vznik manželství

Sňatek čili uzavření manželství, je způsob, jakým manželství vzniká. Vznik manželství je upraven v § 656 a násl. OZ. Podstatou sňatku je právní jednání, projev sňatečné vůle, sňatečné prohlášení.⁵⁷ Novinkou, kterou přinesl OZ oproti předchozí právní úpravě, je především fakt, že manželství již nevzniká pouze sňatečným prohlášením, ale svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy (snoubenců), že spolu

⁵⁵ ROGALEWICZOVÁ, R. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. č. 1, 2016, s. 12.

⁵⁶ Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/15, ze dne 19. 11. 2015, podle něhož skýtá manželství větší záruku trvalého soužití muže a ženy a větší ochranu dítěti.

⁵⁷ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 26.

vstupují do manželství. Lze mít za to, že svoboda, úplnost a souhlasnost, stejně jako srozumitelnost a určitost, je zabezpečena přítomností oddávajícího, matrikáře u občanského sňatku, svědků a koneckonců i podpisem sňatečného protokolu. OZ stanoví jako obligatorní náležitost sňatečného obřadu přítomnost dvou svědků, což má hluboké historické kořeny. Manželství je uzavřeno okamžikem, kdy snoubenci veřejně a slavnostně v přítomnosti dvou svědků prohlásí či i jinak projeví svoji sňatečnou vůli, že spolu vstupují do manželství (§ 656, 659 OZ).⁵⁸ Zápis do matriční knihy manželství má pouze evidenční význam.⁵⁹ Slavnostnost uzavření manželství zdůrazňuje vážnost rozhodnutí snoubenců o vstupu do manželství. Jde o zachování aspoň minimální míry obecně přijímaných pravidel společenského chování, které je mj. odvislé též od představitele matričního obřadu. Výměna snubních prstenů⁶⁰ a svatební polibek jsou pouze podtržením slavnostní formy a hezkým obyčejem, majícím svůj původ v obřadech práva kanonického.

K uzavření manželství musí osoby, které jej hodlají uzavřít, splňovat určité předpoklady, a dále v jejich vzájemném vztahu nesmí existovat překážky, které by uzavření sňatku vylučovaly. Mezi tyto zákonné překážky patří nedostatečná svéprávnost, stávající vázanost v jiném statusovém stavu, blízké příbuzenství či stávající vztah náhradního rodičovství.⁶¹

4.2. Právní následky vad manželství a sňatku

Při uzavření manželství může dojít k různým formám pochybení a nedostatků, z důvodu kterých sňatek a následně manželství mohou trpět právními vadami. Tyto vady pak mají za následek v určitých zákonem vyjmenovaných případech zdánlivost manželství a v jiných případech jeho neplatnost. K oběma těmto situacím se zákon staví odlišně a odlišná práva a povinnosti pak platí ve vztahu ke společným dětem. Ačkoliv téma práce se zabývá důsledky rozvodu manželství na poměry nezletilého dítěte, zajímavou otázkou je i vliv zdánlivosti, jakož i neplatnosti manželství na poměry

⁵⁸ Mez náležitosti sňatečného prohlášení patří dostatečná svéprávnost snoubenců, osobní prohlášení snoubenců, svobodná a úplná sňatečná prohlášení, shoda prohlášení obou snoubenců a určitá a srozumitelný projev sňatečné vůle.

⁵⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. č. 23-24, 2013, s. 801.

⁶⁰ Snubní prsten se stal synonymem svatby a manželství. Svůj původ má ve starověkém Římu, a to nejprve jako prsten zasnubní. Do církevního svatebního obřadu byl jako povinná součást zahrnut tridentským koncilem viz KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 656.

⁶¹ K tomu dále viz ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek 2. Díl druhý. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 28.

nezletilého dítěte. Na obě tyto situace a jejich vliv na poměry dítěte v odborné literatuře nepadají úplná shoda, přičemž relevantní judikatura není prozatím dostupná. S ohledem na rozsáhlost tématu práce budou důvody zdánlivosti a neplatnosti manželství nastíněny pouze obecně v základních obrysech, přičemž podrobněji se budu zabývat tím, jaké právní důsledky mají vady manželství a sňatku na poměry společných nezletilých dětí. Domnívám se, že koncepce právní úpravy ve vztahu k nezletilým dětem není zcela ideální, když v obou případech se podle mého názoru k tomuto zákon staví tak, jako by manželé spolu dále nežili jako partneři, přičemž tomu tak zejména v určitých případech být rozhodně nemusí (např. zdánlivost z důvodu vad při církevním sňatku atd.).

4.2.1. Manželství zdánlivé

Pojem zdánlivé manželství se objevil v OZ nově, když ZOR používal termín neexistence manželství, které se projevovalo tak, že manželství vůbec nevzniklo. Synonymem pro zdánlivost manželství je označení non matrimonium či putativní manželství.⁶²

Současná právní úprava vychází z koncepce, že závažná pochybení plynoucí z nesplnění těch náležitostí, na nichž je pro samotný vznik manželství třeba bezvýhradně trvat, a to jak z pohledu společenského řádu, tak z hlediska morálky ve společnosti, vyvolávají nejzávažnější následek, a to že manželství vůbec nevznikne. A to přesto, že by se mohlo zdát, že došlo k jeho uzavření. Následkem je, že se jedná o manželství toliko zdánlivé. Tyto zásadní pochybení mohou spočívat jednak v osobách, které hodlají manželství uzavřít, jednak ve sňatečném projevu, ale i v proceduře uzavření manželství.

4.2.1.1. Důsledky zdánlivosti manželství na poměry nezletilých dětí

Z pohledu tématu této práce a dopadů na poměry nezletilých dětí je podstatné, že v případě zdánlivosti manželství toto nevyvolává žádné právní následky, přičemž soud ex post pouze určí, že manželství není. Soud tak může rozhodnout i ex off. Dle § 679 odst. 1 OZ je poté potřeba neprodleně v samostatném soudním řízení určit otcovství ke společnému dítěti rodičů, pokud se jim narodilo a rozhodnout o povinnostech a právech rodičů k němu. Ustanovení § 679 OZ je v našem právním řádu nové, i když to, co

⁶² SLOVÁČEK, M. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2019, s. 741.

obsahuje odstavec první, se mělo v právní teorii i praxi za samozřejmé.⁶³ Zákon vychází především z toho, že dítě má v důsledku mezinárodních smluv právo, aby bylo registrováno záhy po porodu a aby jeho statusové poměry byly postaveny najisto co nejdříve po jeho narození a aby v nich byla stabilita.⁶⁴

Jak bylo uvedeno výše, v literatuře nepanuje na výkladu ust. § 679 odst. 1 OZ, které dopadá na společné nezletilé děti, jednoznačná shoda. Pokud rodiče dítěte fakticky nejsou manželé, logicky odpadá možnost uplatnění první domněnky otcovství (§ 776 odst. 1 OZ). Žádný muž proto nemůže být považován ex lege za otce dítěte ženy, jejíž manželství nevzniklo. Jestliže se tedy osobám, které ve zdánlivém manželství spolu žily, narodilo dítě, které již bylo zapsáno v matrice spolu s oběma rodiči, je třeba, aby takovému matričnímu zápisu, pokud jde o otcovství muže, byly zpětně odňaty právní účinky.⁶⁵ V zájmu dítěte proto ze zákona vyplývá povinnost soudu zahájit ex officio řízení o určení otcovství k dítěti narozenému do zdánlivého manželství dle domněnky třetí (§ 783 OZ) a upravit povinnosti a práva rodičů, pokud je dítě nezletilé a ne plně svéprávné. Občanský zákoník stanoví soudu povinnost rozhodnout „neprodleně“, avšak až po právní moci rozhodnutí o zdánlivosti manželství.

Je potřeba podotknout, že ust. § 679 odst. 1 OZ nerozlišuje mezi dětmi zletilými a nezletilými. Proto lze dovodit, že o určení otcovství bude rozhodováno i v případě dítěte, které je již zletilé. O právech a povinnostech rodičů však bude rozhodováno pouze v případě nezletilých ne plně svéprávných dětí (§ 378 ZŘS).

V komentářové literatuře v zásadě panuje shoda na tom, že otcovství je možné určit i souhlasným prohlášením rodičů dle druhé domněnky otcovství⁶⁶, i když M. Zuklínová dodává, že sice nelze vyloučit situaci, že otec dítěte by si přál prohlásit své otcovství podle druhé domněnky, ale vzhledem k nepravděpodobnosti této vůle stanoví zákon, že otcovství určí soud.⁶⁷

⁶³ Důvodová zpráva k § 679 OZ.

⁶⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 679 OZ.

⁶⁵ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník II. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁶⁶ SLOVÁČEK, M. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 745 nebo ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 103.

⁶⁷ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník II. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

V životě může nastat situace, kdy budou rodiče nezletilého dítěte ve shodě jak ve věci otcovství, tak osobní péči o dítě a jeho výživy, příp. budou tvořit společnou domácnost. Úplná shoda v doktríně nepanuje na tom, jak bude postupováno v případě, že rodiče nežijí odděleně a na poměrech nezletilého dítěte jsou schopni se dohodnout. Například M. Slováček zastává názor, že je možné určit otcovství souhlasným prohlášením obou rodičů dle domněnky druhé, a to případně i před matričním úřadem. Dle jeho názoru proto vedení řízení dle domněnky třetí ani nemusí nutně následovat. Autor dále dospěl k tomu, že soud příslušný k vedení řízení nemusí nutně rozhodnout, je však povinen řízení i bez návrhu zahájit. S řízením je pak ex lege spojeno řízení o úpravě poměrů nezletilého dítěte, které může být následně zastaveno. Pokud ale žijí manželé v souladu, pak nemusí být vedeno ani řízení ve věci péče o nezletilé. Na manželství se hledí jako na neexistující od počátku, a proto analogické použití § 906 a 907 OZ není na místě.⁶⁸

I R. Šínová shodně v jiném komentáři k OZ uvádí, že pokud spolu rodiče dítěte žijí, není obecně třeba, aby soud rozhodoval o péči o dítě nebo o jeho výživném a vzniká proto otázka, zda ustanovení má být chápáno jako *lex specialis* k právní úpravě § 908 a 919 OZ, tj. jestli je potřeba o právních poměrech rozhodnout obligatorně, i když spolu rodiče dítěte žijí. Autorka se domnívá, že nikoliv, neboť je třeba preferovat vůli rodičů dítěte a schválit případně jejich dohodu. Dále je toho názoru, že pokud nebudou naplněny zákonem stanovené podmínky proto, aby soud o péči o dítě a jeho výživě rozhodoval, a řízení o určení otcovství bude zastaveno, protože bylo určeno souhlasným prohlášením dle § 776 OZ a rodiče spolu žijí, není třeba, aby bylo soudní řízení ve věcech péče soudu o nezletilé vůbec vedeno. A to i přes výslovné znění ustanovení, vzhledem k ochraně zájmu dítěte. Pro fungující rodinu, která zdánlivost vyřeší opětovným uzavřením manželství, je rozhodnutí o poměrech společných dětí zbytečné. Autorka dále poukazuje na to, že by v takovém řízení musela být vyslovena společná péče bez určení výživného, což by bylo zbytečné.⁶⁹

Z. Králíčková pak konstatuje, že pokud spolu budou rodiče dítěte žít ve společné domácnosti, je třeba postupovat tak, jako kdyby se od samého počátku jednalo o nesezdané soužití. Není-li zákonného důvodu, není nutné výkon povinností a práv rodičů k dítěti autoritativně upravovat, resp. je možné rozhodnout o společné péči jeho

⁶⁸ SLOVÁČEK, M. in PETROV, J., VÝTISK, M, BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 745.

⁶⁹ ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F, TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 103.

rodičů.⁷⁰ Z tohoto výkladu je možné dovodit, že dle Z. Králíčkové musí být řízení o úpravě poměrů zahájeno obligatorně ve všech případech.

Pokud domnělí manželé dítě počali, ale ještě se nenarodilo, bude třeba vyčkat (poté, co bylo určeno, že manželství nevzniklo) narození dítěte a poté postupovat podle zákonného pravidla (odstavce prvního).⁷¹

Ačkoliv tedy výklad znění zákona není jednoznačný, domnívám se, že jde nepochybně určit otcovství ke společnému dítěti souhlasným prohlášením obou rodičů dle druhé domněnky otcovství. Dalo by se souhlasit i s tím, že v případě, když manželé žijí společně a jsou schopni se na všem dohodnout, nemusí být dále zahájeno řízení o určení práv a povinností k nezletilému dítěti, a to i když zákon výslovně konstatuje, že soud o úpravě práv a povinností ke společnému dítěti, které není plně svéprávné, rozhodne (viz § 679 odst. 1 OZ a § 378 ZŘS). Je však otázkou, jakým způsobem by se o stanovisku rodičů soud, který by měl zahájit řízení o úpravě poměrů, dozvěděl a jak by si svůj postup, pokud by řízení nezahájil, obhájil, když mu zákon povinnost ukládá. Vzhledem k tomu, že ve výkladu relevantního ustanovení, jakož i procesního postupu panuje nejistota, bylo by na místě zvážit změnu právní úpravy spočívající v upřesnění daného ustanovení.

4.2.2. Manželství neplatné

Významné vady, ale nikoliv ty nejzávažnější, jsou zákonem sankcionovány neplatností manželství. V takovém případě tedy manželství vznikne a existuje, avšak následně je prohlášeno za neplatné. Dle § 681, věta druhá OZ platí, že takové manželství se považuje za neuzavřené. Za neplatné může být například prohlášeno manželství v případě, že snoubenec nebo oba snoubenci byli nedostatečně, tj. plně svéprávní.⁷² Dalším případem, kdy manželství může být prohlášeno za neplatné, je situace, kdy manžel nebo oba manželé uzavřeli druhé manželství, přestože byli vázáni jiným existujícím statusovým svazkem (např. manželství či registrované partnerství). V takovém případě soud prohlásí nové manželství za neplatné i tehdy, pokud již

⁷⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 679 OZ.

⁷¹ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J, DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník II. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁷² Manželství nelze prohlásit za neplatné, pokud bylo uzavřeno nezletilým, který není plně svéprávný, nebo osobou, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena, a bylo počato dítě, které se narodilo živé (§ 683 OZ).

předchozí zaniklo (smrtí či rozvodem). Pokud však dřívější statusový svazek zanikne, k prohlášení pozdějšího manželství za neplatné nedojde. Za neplatné prohlásí soud vždy i bez návrhu takové manželství, které bylo uzavřeno mezi předky a potomky nebo sourozenci, a to i tehdy, pokud již zaniklo. Jestliže bylo manželství uzavřeno ve smyslu § 676 OZ mezi závislými osobami, prohlásí soud manželství za neplatné na návrh každého, kdo na tom má právní zájem. K prohlášení manželství za neplatné nedojde, pokud již došlo k nápravě. Za neplatné pak soud prohlásí i manželství, jestliže jeden ze snoubenců přistupoval k sňatku pod nátlakem způsobeným násilím fyzickým nebo psychickým nebo tehdy, když snoubenec uzavíral manželství jen v důsledku omylu (buď v totožnosti druhého snoubence nebo se mýlil v povaze sňatečného právního jednání). V těchto případech je nutné, aby dotčený manžel podal návrh na prohlášení manželství za neplatné, a to ve lhůtě jednoho roku, která počíná běžet od okamžiku, kdy dotčený manžel mohl nejdříve, vzhledem k okolnostem případu, návrh soudu podat. Případně pak od okamžiku, kdy se dověděl o pravém skutečném stavu věci.

4.2.2.1. Důsledky neplatnosti manželství na poměry nezletilého dítěte

OZ v ust. § 686 odst. 1 stanoví příkaz k obdobnému užití (analogii) ustanovení o povinnostech a právech rozvedených manželů, což může vyvolávat zásadní výkladové nejasnosti. Zákon předně vychází z předpokladu, že manželství uzavřené přes zákonnou překážku (§ 672 a násl. OZ) vzniká a vyvolává právní následky, a to tak dlouho, dokud není prohlášeno za neplatné (viz § 681 věta první OZ). V tomto případě tak, na rozdíl od zdánlivého manželství, nedochází k odstranění první domněnky otcovství (§776 OZ).⁷³ Proto se společné děti považují ex lege za narozené v manželství. Mezi manžely se také mj. uplatní institut společného jmění, společného bydlení a další práva a povinnosti stanovené manželům zákonem. Jednou z věcí, kterou je potřeba vyřešit, jsou povinnosti a práva rodičů ke společnému dítěti, pokud se narodilo.

Pokud rozsudek o prohlášení manželství za neplatné nabude právní moci, je nutné, aby soud v dalším kroku upravil práva a povinnosti rodičů k nezletilým ne plně svéprávným dětem, tedy péči, výživu a případně styk tak, jako by šlo o rozvod manželství. Ustanovení zákona zřejmě počítá s tím, že manželé v takovém případě budou žít odděleně, jako by (s největší pravděpodobností) žili manželé rozvedení. Tak tomu však být nemusí. Je otázkou, zda v případě, že rodiče zůstanou žít ve společné domácnosti,

⁷³ Tj. narodí-li se do takového manželství dítě, za otce se má manžel matky.

musí obligatorně dojít k rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Z. Králíčkové v komentáři uvádí, že pokud nedojde k faktické odluce rodičů nezletilých ne plně svéprávných dětí, tedy tito budou žít i nadále spolu, rozhodnutí, resp. schválení dohody rodičů v této věci nebude třeba viz dikce § 908 OZ.⁷⁴ Naopak M. Slováček v komentáři uvádí, že k úpravě poměrů společných dětí musí vždy dojít, na rozdíl od situace putativních manželů.⁷⁵

Osobně se domnívám, že správný je názor Z. Králíčkové, a to i vzhledem k tomu, že není žádoucí, aby stát zasahoval do práv a povinností rodičů a jejich společných dětí, pokud to nebude potřebné. Současně se však domnívám, že by bylo vhodné, aby dané ustanovení obsahovalo i odkaz na znění ust. § 908 OZ.

M. Zuklínová ust. § 686 odst. 1 OZ dokonce vykládá tak, že dříve než dojde k rozhodnutí o prohlášení manželství za neplatné, je třeba, aby - v případě, že se dosavadním manželům narodilo společné dítě - bylo v samostatném řízení rozhodnuto (určeno), jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, a to shodně, jako by se jednalo o případ rozvodu (§ 906 OZ).⁷⁶ Domnívám se však, že takový výklad není správný. Z jazykového výklad (zejména dle užití minulého času – o povinnostech a právech muže a ženy, jejichž manželství „bylo prohlášeno“ za neplatné) je zřejmé, že soud může rozhodnout až poté, co rozsudek o neplatnosti manželství nabyde právní moci. Současně pochybnosti budí i užití slovo „rozvedených“. Dle mého užití tohoto pojmu nepřipouští jiný výklad, než že se jedná o něco, co se již stalo. Ust. § 755 odst. 3 OZ, ze kterého vyplývá, že soud musí rozhodnout o poměrech nezletilých dětí před rozvodem, se nepoužije. § 906 OZ říká, že pouze v případě, má-li být rozhodnuto o rozvodu, soud nejdříve určí, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat. Pakliže by bylo zákonodárcem užit pojem „rozvádějících se“, pak by odkaz na použití ust. § 755 odst. 3 OZ dával smysl. Obecně se dá říci, že dané ustanovení je výkladově velmi problematické, neboť jeho znění není zcela přesné.

⁷⁴ Obdobně též KRÁLÍČKOVÁ, Z. in KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 686 OZ.

⁷⁵ SLOVÁČEK, M. in PETROV, J., VÝTISK, M, BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2019, s. 750.

⁷⁶ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J, DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník II. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2014.

4.3. Zánik manželství

Manželství je trvalým svazkem muže a ženy a může zaniknout jen ze zákonných důvodů. Jedním z důvodů, který fakticky způsobuje zánik manželství, je smrt manžela, a to i bez toho, že by toto OZ výslovně zmiňoval.

Za života manželů pak manželství zaniká rozhodnutím o jeho zrušení, tedy rozvodem. Náš právní řád pak od účinnosti ZPR nerozlišuje mezi rozlukou a rozvodem manželství tak, jak tomu činil dříve OZO. Pro potřeby této práce se budu dále blíže zabývat pouze zánikem manželství jeho rozvodem.

4.3.1. Rozvod manželství

Téměř stejně starou institucí jako manželství je i rozvod. Historicky byla problematika rozvodu řešena různě a zejména kultury ovlivněné křesťanstvím umožňovaly rozvod manželství jen výjimečně.⁷⁷ Vnímání manželství a rozvodu se v posledních staletích razantně proměnilo, přičemž je pro tuto práci nevýznamné, jaký je skutečný důvod.

OZO rozlišoval mezi rozvodem manželství a rozlukou. Smyslem rozvodu bylo odloučení manželů od stolu a lože, přičemž bylo obecně připuštěno, aby se manželé k sobě opět vrátili. Současně manželé nemohli uzavřít nové manželství. Skutečným ukončením manželství s následky možnosti uzavřít nové manželství byla rozluka. V době první republiky bylo třeba odlišovat dobrovolný rozvod, který byl projednáván v nesporném řízení, nedobrovolný rozvod řešený v řízení sporném a rozluku manželství. U té bylo možné rozlišovat její absolutní a relativní důvody. Rozvod manželství je legálním způsobem ukončení manželského statusu za života manželů od roku 1919.⁷⁸

Za poslední století se v České republice vyvíjel poměr rozvedených manželství. V první polovině 20. století končila rozvodem desetina manželství. Hranice 30 % byla poprvé překonána v roce 1975. V období 2005–2010 rozvodovost v celkovém trendu stagnovala na úrovni 47–50 %. Historické maximum, 50 % manželství končících rozvodem, bylo zaznamenáno v roce 2010. Nicméně do roku 2012 došlo k

⁷⁷ FRANCOVÁ, M., ZÁVODSKÁ DVOŘÁKOVÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. XV.

⁷⁸ Přijato tzv. manželskou novelou – zákonem č. 320/1919 Sb.

poklesu zpět na úroveň z počátku nového tisíciletí, přesněji na hladinu 44 %.⁷⁹ V roce 2021 došlo zhruba k 12 600 rozvodů s nezletilými dětmi.⁸⁰ Je tedy nutné počítat s tím, že opatrovnická agenda ve vztahu k dětem v dohledné době nebude ubývat, ale spíše naopak.

Současná právní úprava rozvodu je výsledkem dlouhodobého vývoje. Od principu viny se vyvinula ke kvalifikovanému rozvratu bez výslovně uvedených důvodů.⁸¹ K zániku manželství dochází s účinky *ex nunc*, čímž se rozvod odlišuje od prohlášení manželství za neplatné, které zásadně vyvolává právní účinky *ex tunc*. Podmínky a důvody rozvodu manželství upravuje dle platné právní úpravy § 755 až 758 OZ.

Rozvodovým důvodem dle OZ je tzv. kvalifikovaný rozvrat manželství, tedy stav, kdy je soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a kdy obnovení manželského soužití již nelze očekávat. Takový rozvrat musí být objektivně zjiřitelný. Na hloubku rozvratu lze usuzovat zejména ze skutečnosti, zda spolu manželé žijí či nikoliv, což není vázáno na existenci společného bydliště (§ 758 OZ). Manželé mohou bydlet v jednom bytě, ale nežijí spolu jako manželé. Naopak mohou bydlet odděleně z různých důvodů (pracovní uplatnění nebo studium jednoho, nemožnost obstarání společného bydlení apod.), ale přesto spolu jako manželé žijí.⁸² Společné žití manželů je otázkou více hledisek, a to jejich osobního (včetně intimního) života, ale i majetkového společenství, tj. společné sdílení radostí i problémů, společné trávení volného času, osobní péče o druhého manžela, společného nakládání s finančními prostředky apod. Dokazování existence intimních styků a neexistence rodinného společenství za situace, kdy toto jeden z manželů popírá, může být složité. Často proto nezbude druhému manželovi jiná možnost, pokud na rozvodu trvá, než opustit společné obydlí.⁸³

Trvalost rozvratu je možné odvodit zejména z toho, po jakou dobu je již manželské soužití rozvráceno, případně zda vůbec manželé spolu žít začali. Zároveň ale platí, že v obecné rovině není stanovena žádná konkrétní doba odluky proto, aby bylo možné

⁷⁹ [online]. [Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>].

⁸⁰ Ze statistik vyplývá, že v roce 2021 rozvodem zhruba dvacet jedna tisíc manželství, přičemž ve třech pětinach rozvodů šlo o manželství s nezletilými dětmi. [online]. Dostupné z: Pohyb obyvatelstva - rok 2021 | ČSÚ (czso.cz).

⁸¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 755 OZ.

⁸² KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 755 OZ.

⁸³ FRANCOVÁ, M., ZÁVODSKÁ DVOŘÁKOVÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 4.

manželství rozvést (s výjimkou domněnky rozvratu, viz § 757 OZ a tzv. tvrdostní klauzule ve prospěch manžela dle 755 odst. 2 písm. b) OZ).

Nenapravitelnost bývá posuzována s ohledem na vůli a ochotu rozvádějících se manželů v budoucnu manželské soužití obnovit. Tedy zda nebudou zjištěny takové okolnosti, které by nasvědčovaly skutečnosti, že stav rozvratu může odeznít. To znamená zejména prokázání definitivního ukončení osobního společenství manželů a společného hospodaření bez naděje na smíření.

4.3.2. Způsoby rozvodu manželství

V České republice je možné manželství rozvést dvěma způsoby, přičemž v obou případech musí mezi manželi existovat tzv. kvalifikovaný rozvrat. Rozdíl mezi oběma způsoby spočívá zejména v tom, zda soud bude zkoumat existenci rozvratu a zjišťovat jeho příčiny nebo zda tyto příčiny rozvratu zkoumat nebude. Ať už manželství spěje ke svému konci z jakéhokoliv důvodu, měli by manželé myslet i na své děti a tuto skutečnost jim citlivě předestřít (samozřejmě s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost). Pokud mají rodiče v úmyslu se rozvést, mělo by být dítě informováno věcně, bez katastrofického podtónu a se zdůrazněním toho, že neztrácí lásku ani jednoho rodiče.⁸⁴

Ještě ZOR ve znění do 31. 7. 1998 konstatoval, že lehkomyšlný poměr⁸⁵ k manželství je v rozporu se zájmem společnosti. Proto bylo možné ke zrušení manželství rozvodem přistoupit jen ve společensky odůvodněných případech. V dnešní době však uvedená podmínka v zákoně není a rozvést se je poměrně jednoduché. Zákon soudci sice ukládá, aby se pokusil manžele smířit, tento pokus je však téměř vždy neúspěšný a leckdy bývá spíše formální.⁸⁶ M. Sládek je přesvědčený, že stát a společnost vůbec dělají málo pro to, aby děti vyrůstaly v úplných rodinách. Ve společnosti vládne názor, že rozvod je normální a přirozený, že na něm není nic špatného.⁸⁷ Proto by přispělo, kdyby soudy nepřistupovaly k rozvodům formálně se snahou věc co nejrychleji ukončit a získat „rychlou čárku“, ale kdyby skutečně alespoň trochu vynakládaly úsilí na

⁸⁴ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing a.s., 1. vydání, 2007, s. 58.

⁸⁵ Z rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 13/69, ze dne 22. 4. 1969 vyplývá, že projevem lehkomyšlného poměru k manželství je jen takové neodpovědné jednání, které ohrožuje soulad, pevnost a trvalost manželských a rodinných vztahů; není jím jednání, které je jen přiměřenou reakcí na závadné chování druhého manžela.

⁸⁶ KOVÁŘOVÁ, D. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer. 2020, s. 58.

⁸⁷ SLÁDEK, M. Rozhodování v opatrovnických věcech. *Rodinné listy*. č. 3, 2015.

záchranu manželství, a to bez ohledu na to, že v drtivé většině případů je tato snaha marná.⁸⁸

4.3.2.1. Rozvod se zjišťování příčin rozvratu manželství

V případě tzv. rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu manželství dle současné právní úpravy soud zjišťuje existenci rozvratu, včetně příčin tohoto rozvratu.⁸⁹ V důsledku toho se prokazuje např. nevěra jednoho z manželů či jiné osobní záležitosti, což nemusí být pro manžele zrovna příjemné. Nejčastěji bývají příčiny rozvratu dále odůvodňovány rozdílnými povahovými vlastnostmi, zájmy, výchovnými metodami, finančními problémy a v horších případech fyzickým nebo psychickým násilím, alkoholismem, agresivitou apod.⁹⁰

V praxi přichází v úvahu rozvod se zjišťováním příčin rozvratu zejména tehdy, pokud nejsou splněny podmínky pro konání rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství dle § 757 OZ. Někdy ale nastane situace, kdy si jeden z manželů rozvod nepřaje. Tehdy, když manželé sdílejí společnou domácnost a manžel, který se rozvést odmítá, popírá, že by manželství bylo rozvráceno, může být prokazování kvalifikovaného rozvratu obtížnější.

4.3.2.2. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství

Pro manžele je bezpochyby jednodušší a rychlejší, pokud využijí možnosti rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství dle § 757 OZ, kdy však k tomuto postupu musí být kumulativně splněny zákonem vyžadované podmínky. Manželství bude v takovém případě tímto způsobem možné rozvést, pokud oba manželé shodně tvrdí rozvrat manželství a záměr dosáhnout rozvodu, manželství trvalo ke dni zahájení rozvodového řízení alespoň jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí a současně se manželé dále dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, bydlení a případně výživného pro dobu po rozvodu manželství (písemně s úředně ověřenými podpisy) a

⁸⁸ SLÁDEK, M. Rozhodování v opatrovnických věcech. *Rodinné listy*. č. 3, 2015.

⁸⁹ V minulosti soudní praxe považovala za příčiny, které vedly k vážnému rozvrácení manželství zejména nevěru, opilství, zlé nakládání, rozdíly povahového založení a zájmů, nezáměr o rodinu a druhého manžela, odsouzení pro trestný čin, sexuální neshody, neplodnost, věkový rozdíl mezi manžely, neuvážený vstup do manželství, ideologické nebo majetkové neshody, nedostatek bytu, oddělené bydlení, zásahy rodičů nebo jiných příbuzných do manželství, nadměrnou žárlivost, pohlavní choroby a jiné nemoci viz zpráva Nejvyššího soudu sp. zn. Pls 4/66, ze dne 30. 5. 1966.

⁹⁰ MENCNEROVÁ, K. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 19.

rovněž se dohodli i na úpravě poměrů k nezletilému dítěti, které nenabylo plné svéprávnosti pro dobu po rozvodu a soud takovou dohodu schválil.

Zákonodárce vytvořil v ustanovení § 757 odst. 1 písm. a) OZ časovou překážku při rozvodu manželství, když stanovil jako jednu z obligatorních podmínek pro nespornou formu rozvodu požadavek, že manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí. Je to přiměřená doba, ve které se dá ujasnit, zda spolu aktéři rozvodové situace mohou, či nemohou žít v manželském svazku. Pokud mají společné nezletilé dítě, měli by manželé tuto fázi využít velmi účelně právě s přihlédnutím k zájmu dítěte. I občanský zákoník ve svém ustanovení § 655 OZ mimo jiné uvádí, že hlavním účelem manželství je řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Není však myšleno, aby tato úvaha vyzněla tak, že manželství je vlastně takové privátní vězení pro dvě osoby, ze kterého není úniku. Je to však svazek trvalý a státem preferovaný.⁹¹

Poměrně nejasné pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství je zakotvení dohody o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Lze souhlasit s J. Grygarem, že takový předpoklad ale není správný, neboť zájem na úpravě poměrů, tj. blaha dětí, je odlišný od zájmu na pokračování manželského soužití. Autor dochází k tomu, že tím zákonodárce míchá „jablka“ s „hruškami“. Za situace, kdy je opatrovnické řízení (coby nutná podmínka pro vyhovění jakéhokoli typu návrhu na rozvod manželství) vedeno samostatně a časově předchází řízení o rozvod manželství, pak de lege ferenda by podmínka dohodnutého rozvodu spočívající ve skončení opatrovnického řízení schválením dohody, měla být zrušena.⁹²

4.3.2.3. Rozvod a proti tvrdostní klauzule⁹³

Dle § 755 odst. 2 OZ platí, že přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství z konkrétně vyjmenovaných důvodů rozvedeno. Přes existenci prokázaného rozvratu manželství zákon zakotvuje dva důvody, kdy manželství nebude rozvedeno s ohledem na tzv. tvrdostní klauzule⁹⁴. Prvním je rozpor se zájmem nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti. Takový rozpor musí být dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka

⁹¹ BERANOVÁ, H. Dohoda není všelék. *Právo a rodina*. č. 4, 2021.

⁹² GRYGAR, J. Rozvod od roku 2014 - poznatky a připomínky ze soudní praxe. *Rekodifikace & praxe*, č. 1, 2016.

⁹³ V odborné literatuře se o tomto případě hovoří též někdy jako o antidiskriminační klauzuli (viz např. ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J, DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník II. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, komentář k § 755 OZ).

⁹⁴ Obě tyto tvrdostní klauzule upravoval již ZOR s účinností od novely od 1. 8. 1998

jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu. Druhým zákonným důvodem je rozpor se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let. Jedná se v podstatě o již tradiční zábrany rozvodu manželství za určitých situací, kdy se povolení rozvodu stává proti jednomu z manželů, případně dítěti, nepřiměřeně tvrdým. Z tohoto důvodu je chráněn slabší subjekt, který by mohl být rozvodem poškozen.⁹⁵

4.3.2.4. Zamítnutí rozvodu z důvodu rozporu se zájmem dítěte

Pro účely této práce se budu zabývat toliko důvodem uvedeným v § 755 odst. 2 písm.

a) OZ. Jak bylo uvedeno výše, úprava OZ tedy mj. obsahuje tzv. tvrdostní klauzuli, kdy v zájmu ochrany nezletilých dětí se zakazuje rozvést manželství, pokud by to ze specifických důvodů bylo v rozporu s jejich zájmem. Tento důvod byl do české právní úpravy vložen novelou ZOR účinnou od 1. 8. 1998. S přijetím OZ byla nově do zákona přidána „povinnost“ soudu zjistit rozpor se zájmem dítěte dotazem u opatrovníka.

Ustanovení § 755 odst. 2 písm. a) OZ je podle mého názoru velmi kontroverzní, a to z více důvodů. Především lze jen těžko předpokládat, že by rozchod, resp. rozvod rodičů byl až na výjimky v zájmu nezletilých dětí.⁹⁶ Děti rodiče považují za mámu a tátu, kteří patří k sobě a které oba milují. Z tohoto důvodu zákon klade důraz na existenci zvláštnosti takových důvodů, nikoliv jen zájmu dítěte.

Problém víceméně nečiní definice, co je myšleno zvláštními důvody. Komentářová literatura se shoduje na tom, že jde zpravidla o situace, kdy existují závažné zdravotní důvody na straně nezletilého dítěte, které vyžadují, aby se soustavně na péči a ekonomickém zajištění dítěte podíleli oba rodiče.⁹⁷ Zvláštní důvody, které zákon předpokládá, proto budou obvykle spojeny s nepříznivým stavem nezletilého dítěte – např. zdravotní postižení, invalidita nebo obdobný srovnatelný stav.⁹⁸ Posuzovat však bude nutné i další okolnosti. Zpravidla to tedy budou nejen zdravotní důvody, ale tyto

⁹⁵ ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 724.

⁹⁶ Tak by tomu mohlo být např. v případě násilí v rodině apod.

⁹⁷ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J, DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník II. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014 nebo HRUŠÁKOVÁ, M., KORNEL, M., KYSELOVSKÁ, T. in KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 755.

⁹⁸ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 44.

budou rovněž ve spojení s důvody ekonomickými. Vzhledem k tomu, že rodiče, pokud spolu nechtějí žít, mohou raději zvolit péči formou asistenční služby, hlídací služby atd., bude tento důvod v praxi zcela výjimečnou záležitostí. V praxi mohou přicházet v úvahu především situace, kdy dítě bude zdravotně postřížené a setrvání v manželství může být předpokladem pro získání zvláštních služeb pro dítě, dotací nebo speciální péče.⁹⁹ Dalším důvodem pak může být nutnost manžela, který opustil společnou domácnost, přispívat na její chod, když tato povinnost by jinak rozvodem manželství zanikla. Jiným důvodem, který je rovněž spojen s ekonomickou situací manželů, pak může být potřeba hrazení výživného manželu, který se o dítě fakticky stará a nemůže se proto sám živit. Pokud by bylo manželství rozvedeno, je rozsah vyživovací povinnosti jiný než mezi manželi. Na druhou stranu je potřeba brát v úvahu i další možné důsledky případného zamítnutí rozvodu. V případě, že manželství rozvedeno nebude, ale rodiče spolu nebudou nadále žít, vyživovací povinnost mají sice oba rodiče, dokonce jako manželé mají právo na zachování stejné životní úrovně, ale pokud ji jeden z nich nebude dobrovolně plnit, chybí titul, na jehož základě by bylo možné výživné vymáhat.¹⁰⁰

Uvedené ustanovení může být problematické i v jiných ohledech. Ze žádného ustanovení zákona nevyplývá, zda by rozpor se zájmem dítěte měl být zkoumán soudem ex officio¹⁰¹, tj. zda tuto skutečnost soud zjišťuje ve všech případech, čemuž by i znění zákona mohlo napovídat, či pouze k námitce některého z účastníků řízení¹⁰². V praxi si však lze jen těžko představit, že by soud mechanicky ze své úřední činnosti zjišťoval v každém zahájeném řízení dotazem u opatrovníka, zda rozvod není v rozporu se zájmem nezletilých dětí. I když je v rámci rozvodového řízení zpravidla připojen i opatrovnícký spis, je toto činěno spíše pouze formálně. Vzhledem ke kontradiktornosti rozvodového řízení by proto mělo platit, že pokud má některý manžel za to, že zaslouží ochrany, nebo že je toho třeba pro jejich nezletilé dítě, musí to aktivně namítnout.¹⁰³ Domnívám se, že toto odpovídá i současné praxi. Dále pak ze zákona ani nevyplývá, v jakých situacích a kdy mají být uvedené skutečnosti tvrzeny či zjištěny. Současně si lze představit i více možných variant průběhu rozvod, kdy může být řízení o úpravě

⁹⁹ ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 724.

¹⁰⁰ ŠMÍD, O., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 53.

¹⁰¹ Viz ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 725.

¹⁰² Viz KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 755 OZ.

¹⁰³ GRYGAR, J. Rozvod od roku 2014 - poznatky a připomínky ze soudní praxe. *Rekodifikace & praxe*. č. 1, 2016.

poměrů zahájeno společně s návrhem na rozvod, ale také může být zahájeno samostatně až po právní moci rozhodnutí v řízení o úpravě poměrů. V takovém případě by proběhlo opatrovnické řízení, které může trvat v lepším případě řadu měsíců a po pravomocném ukončení nebude v další fázi rozvod proveden z důvodu zjištěného rozporu se zájmem dítěte. Je však zřejmé, že i samotné opatrovnické řízení pak musí být nejen pro dítě zatěžující a jeho samotné vedení nemůže být v nejlepším zájmu dítěte. Zvláštní důvody mohou být zjištěny již v opatrovnickém řízení, které rozvodovému řízení předchází. Je tedy otázkou, zda opatrovnické řízení může vůbec proběhnout a pokud ano, s jakým výsledkem. Tím spíše v případech, kdy návrh na rozvod nebyl ještě rodiči podán, ale je rodiči pouze deklarován. Na druhou stranu je pravdou, že hmotněprávní pravidla řízení o úpravě poměrů stanoví § 906 a násl. OZ, ze kterého zjišťování těchto zvláštních okolností explicitně nevyplývá. V některých případech pak může uvedený důvod vyplynout (příp. být tvrzen) až v rámci rozvodového řízení. V případě jeho prokázání by pak musel být návrh na rozvod zamítnut. M. Slováček vyslovil názor, že je lhostejné, zda byl důvod zjištěn v opatrovnickém řízení či nikoliv¹⁰⁴, s čímž lze souhlasit. Zajímavá může být i otázka, zda v případě pravomocného rozhodnutí o zamítnutí rozvodu toto rozhodnutí představuje překážku věci pravomocně rozhodnuté. Pokud by v novém návrhu byly uplatněny nové skutečnosti, které by pohled na zamítnutí rozvodu změnily, zřejmě by rozvod do budoucna mohl být proveden.¹⁰⁵

Zvláštní důvody by měl soud zjistit nejen přímo, tj. osobně, u dítěte, bude-li pohovoru schopno a ochotno mluvit se soudcem, ale i dotazem u opatrovníka ustanoveného soudem pro řízení o úpravě poměrů rodičů k dítěti pro dobu po rozvodu. Není zřejmé, zda si byl zákonodárce vědom skutečnosti, že v době rozhodování soudu o rozvodu manželství je opatrovnické řízení již pravomocně skončeno a subjekt, který byl opatrovníkem dítěte v opatrovnickém řízení, již v tomto procesním postavení není. J. Grygar proto doporučuje jako praktický postup pro manžele, aby již v rámci opatrovnického řízení o úpravu poměrů nezletilého dítěte pro dobu do a po rozvodu žádali, aby se opatrovník dítěte vyjádřil k (ne)existenci zájmu dítěte na zachování

¹⁰⁴ SLOVÁČEK, M. in PETROV, J., VÝTISK, M, BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2019, s. 832.

¹⁰⁵ Obdobně viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn Rv II 164/27, ze dne 16. 8. 1927.

manželství jeho rodičů, daným zvláštními důvody, a aby toto vyjádření bylo uvedeno v rámci odůvodnění opatrovnického rozsudku¹⁰⁶

Skutečností také je, že mezi rozhodnutím v opatrovnickém řízení a řízením o rozvodu může být značná časová prodleva. Pokud tedy bude nejdříve pravomocně rozhodnuto o úpravě poměrů rodičů k dítěti pro dobu po rozvodu a teprve později rodiče zahájí řízení o rozvodu manželství rodičů dítěte, je možné, že situace může být ohledně zájmu dítěte fakticky v mnoha ohledech jiná. Soud proto bude muset ustanovit opatrovníka, který splní úkol daný jinak opatrovníkovi v řízení o úpravě poměrů nezletilého, tj. zjistí současné poměry dítěte, a takto je možné, že dá podnět k novému řízení o úpravě poměrů rodičů k dítěti pro dobu po rozvodu, protože zjistí, že se zatím podstatně změnilo rozhodné skutečnosti.¹⁰⁷ Je potřeba si ale uvědomit, že dítě není účastníkem rozvodového řízení, a proto ustanovení opatrovníka může budít pochybnosti.

Zákonná pojistka ve formě zamítnutí rozvodu pro rozpor se zájmem nezletilého dítěte je jistě dobrou myšlenkou mající za cíl ochranu zájmu dětí. Nedostatkem právní úpravy je samotná skutečnost, že otázka existence zájmu dítěte na zachování manželství jeho rodičů má být (zřejmě) zkoumána až v rámci řízení o rozvod manželství jeho rodičů, a nikoli již v rámci opatrovnického řízení, tj. že v případě zjištění takových důvodů by opatrovnický soud vůbec neměl rozhodovat o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu manželství jeho rodičů. Právě opatrovnické řízení je tím typem řízení, jež má sloužit k ochraně nezletilých dětí, na rozdíl od řízení rozvodového. Domnívám se, že dané ustanovení by dávalo smysl, pokud by řízení o úpravě poměrů a rozvodového řízení byla spojena tak, jak tomu bylo do 31. 7. 1998. Dle současné právní úpravy vzbuzuje ustanovení spíše pochybnosti, a proto by bylo na místě jej upravit. V současné době není výklad předestřen ani relevantní judikaturou, která doposud chybí, a proto je otázkou, jak budou soudy ve vztahu k výkladu do budoucna přistupovat.

¹⁰⁶ GRYGAR, J. Rozvod od roku 2014 - poznatky a připomínky ze soudní praxe. *Rekodifikace & praxe*. č. 1, 2016.

¹⁰⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 755 OZ.

5. Rodičovská odpovědnost

V další části práce považuji za vhodné vymezit aspoň v základních obrysech pojem rodičovská odpovědnost, který je dnes používán OZ. Základem právní úpravy vztahů mezi rodiči a dětmi je existence právního institutu, který přiznává rodičům soubor práv a povinností. To, co lze charakterizovat jako právo rodiče, je ve většině případů také jeho povinností.

V rámci historického vývoje došlo v této oblasti ve vazbě na zrovnoprávnění muže a ženy k novému nazírání na postavení otce a matky vůči dětem, kdy rodičovská odpovědnost za splnění zákonných podmínek náleží oběma rodičům bez ohledu na skutečnost, zda jsou sezdaní či nikoliv. Také dítě začalo být v průběhu času pojmáno nikoli jen jako pasivní objekt (z)vůle svých rodičů či paternalistického, resp. totalitního státu, ale jako plnohodnotný a aktivní subjekt.¹⁰⁸ V minulosti se komplex povinností a práv ve vztahu k dítěti nazýval různě. V OZO byl upraven koncept moci otcovské¹⁰⁹. ZPR dosavadní privilegované postavení otce opustil a zakotvil rovné postavení obou rodičů ve vztahu k dítěti. Oběma rodičům tak náležela rodičovská moc (§ 53 a násl. ZPR) zahrnující práva a povinnosti řídit jednání dítěte, zastupovat děti, spravovat jejich majetek apod. ZOR poté koncepci rodičovské moci opustil a deklaroval práva a povinnosti rodičů a dětí se značně proklamativními zásadami ohledně výchovy dětí a účasti společnosti při výkonu práv a povinností rodičů.¹¹⁰ Novela ZOR z roku 1998 zavedla pojem rodičovská zodpovědnost, který dle názoru zákonodárce více odpovídal modernímu pojetí úpravy poměrů mezi rodiči a dětmi (parental responsibility), obsažené zejména v čl. 5 ÚPD a respektoval současně důraz na právní postavení dítěte ve vztahu k jeho rodičům. S přihlédnutím k dobové potřebě odlišit tento pojem v českém právním řádu od sankčního pojetí odpovědnosti (za škodu, bezdůvodné obohacení apod.) používal zákon o rodině pojem zodpovědnost.¹¹¹ Důvodová zpráva k OZ uvádí, že: „*Výrazy odpovědnost i zodpovědnost jsou synonymické, a není tudíž důvod označovat v občanském zákoníku totéž dvěma různě znějícími slovy.*“ Pojmem

¹⁰⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 858 OZ.

¹⁰⁹ § 147 OZO stanovil, že práva, která přísluší zvláště otci jako hlavě rodiny, jsou mocí otcovskou.

¹¹⁰ PTÁČEK, L. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1404.

¹¹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 858 OZ.

rodičovská odpovědnost se zdůrazňuje příkaz náležitě péče ve vztahu k dítěti, zejména aktivní působení rodičů a vytvoření bezpečného prostoru pro vývoj dítěte.¹¹² Současný koncept rodičovské odpovědnosti upravený v OZ je odlišný od předchozí úpravy rodičovské zodpovědnosti dle novelizovaného ZOR. Nejdůležitější koncepční změnou, kterou přinesl OZ, je, vedle formulačního rozšíření obsahu, odlišování nositelství rodičovské odpovědnosti od výkonu povinností a práv z ní vyplývajících. Například v německé odborné literatuře je rodičovská odpovědnost považována za subjektivní a objektivní právo sui generis.¹¹³

Z ústavního principu rovnosti muže a ženy vyplývá, že rodičovská odpovědnost za splnění zákonných podmínek náleží oběma rodičům, tj. otci a matce zapsaným v rodném listu dítěte. Občanský zákoník pak nerozlišuje mezi dětmi narozenými mimo manželství a dětmi narozenými sezdaným rodičům. Rodičovská odpovědnost náleží rodičům do nabytí plné svéprávnosti dítěte, nejpozději však do zletilosti, tj. do dovršení věku 18 let.

OZ stanoví, že nositelem rodičovské odpovědnosti, resp. povinností a práv z ní vyplývajících, je každý rodič, ledaže jí byl soudem zbaven (viz § 865 odst. 1 OZ).¹¹⁴ Rodičovská odpovědnost tedy náleží každému z rodičů¹¹⁵ na základě právního stavu rodičovství bez ohledu na věk nebo rozsah jeho svéprávnosti. Jediným případem, kdy žijící rodič není nositelem rodičovské odpovědnosti, je situace, kdy byl rodičovské odpovědnosti zbaven ve smyslu § 871 OZ. Ne každý rodič, který je nositelem rodičovské odpovědnosti, musí být také jejím vykonavatelem. Avšak vykonavatelem může být jen rodič, který je jejím nositelem. Má-li dítě pouze jednoho rodiče, je takový rodič nositelem (i vykonavatelem) rodičovské odpovědnosti sám. Jestliže dítě nemá rodiče nebo byli žijící rodiče rodičovské odpovědnosti zbaveni nebo byl její výkon pozastaven, musí být dítěti jmenován poručník. Rodičovská odpovědnost může být také omezena. Je však potřeba rozlišovat mezi pojmy omezení rodičovské odpovědnosti a omezení výkonu rodičovské odpovědnosti. Omezení výkonu rodičovské odpovědnosti spočívá v objektivních překážkách a je nesankčního charakteru. Dojde-li k omezení výkonu rodičovské odpovědnosti, není tím omezena samotná rodičovská

¹¹² WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., HOLÁ, L., LEIX, A., KOVÁŘOVÁ, D. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2022, s. 34.

¹¹³ HUBER, P. in SCHWAB, D. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht II. §§ 1589-1921*. SGB VIII. 8. vydání. München: C. H. Beck. 2020, s. 660.

¹¹⁴ V takovém případě soud zasáhne do rodičovské odpovědnosti a rodič přestává být jejím nositelem.

¹¹⁵ Rodičem dítěte je nutné rozumět matku a otce, kteří jsou jako rodiče zapsáni v rodném listu, bez ohledu na to, na základě které domněnky bylo otcovství určeno, a bez ohledu na skutečnost, zda jsou skutečně biologickými či sociálními rodiči dítěte.

odpovědnost.¹¹⁶ Omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti je povahy současně preventivní i sankční. Při omezení rodičovské odpovědnosti přestává být rodič v omezených složkách nositelem rodičovské odpovědnosti. V případě omezení výkonu rodičovské odpovědnosti je nositelství rodičovské odpovědnosti zachováno, a to i pro ty složky, v jejichž výkonu byl rodič v určitém rozsahu omezen. Rodičovskou odpovědnost nelze jako celek přenést na další osoby, neboť zákon v obecné rovině uvádí, že rodiče a děti se nemohou vzdát svých vzájemných povinností a práv (§ 855 odst. 1 OZ).

Zákon blíže vymezuje souhrn práv a povinností, které tvoří obsah rodičovské odpovědnosti, když v §858 OZ stanoví, že *„rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti.“* Složky rodičovské odpovědnosti je možné rozdělit na složku osobní, složku majetkovou a složku zastupování dítěte.

Složka osobní péče o dítě je ze všech nejrozsáhlejší a vyjadřuje práva realizovaná k osobě dítěte. Osobní složka rodičovské odpovědnosti zahrnuje péči o dítě, jeho ochranu, udržování osobního styku s dítětem, zajištění výchovy, vzdělání nebo určení bydliště dítěte. Tyto jednotlivé součásti péče je třeba od sebe oddělovat, respektive je možné hovořit o péči sensu lato, jež tyto komponenty zahrnuje, a péči stricto sensu. Péče v užším slova smyslu je přitom péčí o zdraví, o tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte, tak jak ji vymezuje § 858 OZ. Jen o této péči v užším slova smyslu pak soud rozhoduje v případě, že upravuje péči o dítě.¹¹⁷

Pojem rodičovské odpovědnosti dále zahrnuje ochranu dítěte. S ochranou dítěte a péčí o dítě úzce souvisí výchova dítěte. Výchova dětí a rozhodování o výchovném stylu náleží primárně rodičům, neboť oni mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte.¹¹⁸ Zákon dále také stanoví, že rodič má být pro své dítě příkladem (§ 884 OZ). Součástí rodičovské odpovědnosti je dále právo volby vzdělání a pracovního uplatnění dítěte,

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 24 Cdo 3460/2018, ze dne 12. 2. 2019.

¹¹⁷ Viz závěry 1. rodinněprávního symposia Justiční akademie na téma „Protiprávní změna bydliště nezletilého dítěte jedním z jeho rodičů“. [online]. [Dostupné z: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/3EBBE747CA2C252FC12584B3002FE076/\\$file/1.%20rodinn%C3%AD_symposium_Justicn%C3%AD_akademie.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/3EBBE747CA2C252FC12584B3002FE076/$file/1.%20rodinn%C3%AD_symposium_Justicn%C3%AD_akademie.pdf)]

¹¹⁸ K tomu blíže viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1587/15, ze dne 15. 12. 2015.

což je významnou záležitostí v životě dítěte. Pokud se rodiče neshodnou, musí o této záležitosti rozhodnout soud. Obsahem rodičovské odpovědnosti je také určení bydliště dítěte¹¹⁹, přičemž i toto je významnou záležitostí dítěte. Co se týče styku s dítětem, toto právo vychází z čl. 9 a 18 ÚPD. Aby rodič mohl fakticky realizovat svá práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, je nutné, aby se se svým dítětem mohl osobně stýkat a výchovně na něj působit. Právo na styk je mezi ostatními právy vyplývajícími z rodičovské odpovědnosti do jisté míry výjimečné, jelikož jeho prostřednictvím lze realizovat samotné rodičovství.¹²⁰ Jde o součást práva na rodinný život. Výkon tohoto práva může soud v zájmu dítěte zakázat nebo omezit.

Rodiče mají dále právo a povinnost pečovat o jmění dítěte s ohledem na zvláštní potřebu ochrany zájmů dítěte. Povinnost správy jmění je stanovena kritériem péče řádného hospodáře. Nutno dodat, že OZ ve významnějších věcech péče o jmění dítěte vyžaduje nejen dohodu rodičů, ale navíc ještě schválení právního jednání za nezletilého soudem (srov. § 898 OZ).¹²¹ Další složkou rodičovské odpovědnosti je zastupování dítěte rodičem. Rodiče mají povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé. V právních jednáních, kde dítě není způsobilé samostatně právně jednat, za ně jednájí oba rodiče, za dítě však může jednat i každý z rodičů samostatně. V tomto směru je zákonem předpokládána shoda rodičů. Pokud rodiče nejsou schopni dojít ke konsenzu, rozhodne na návrh jednoho z nich soud.¹²²

V běžných záležitostech vykonává každý z rodičů práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti samostatně, přičemž zákon předpokládá, že se na takovém výkonu dohodnou. Dohodu rodičů ve vztahu k rozhodnutím vyplývajícím z rodičovské odpovědnosti zákon vyžaduje u tzv. významných záležitostí, které jsou uvedeny v § 877 odst. 2 OZ. Jedná se zejména o nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, o určení místa bydliště a o volbu vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte. Nutno podotknout, že se jedná o výčet demonstrativní, jehož cílem je pouze rámcově vymezit situace, u nichž je potřeba dohody rodičů. V případě absence dohody rodičů je nutné ve smyslu § 877 odst. 1 OZ rozhodnutí soudu o takové záležitosti.

¹¹⁹ K pojmu bydliště viz např. rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. 4 As 280/2015, ze dne 31. 3. 2016.

¹²⁰ WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., HOLÁ, L., LEIX, A., KOVÁŘOVÁ, D. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2022, s. 57.

¹²¹ SCHÖN, M. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy*. č. 1, 2015.

¹²² ZÁLEŠÁKOVÁ, R. K povinnosti rezidentního rodiče předkládat vyúčtování jmění dítěte. *Právní rozhledy*. č. 19, 2021.

Vlivem rozvodu je pak, až na výjimky, kdy rodiče zůstanou bydlet ve společné domácnosti, omezen faktický výkon rodičovské odpovědnosti. Toto omezení a jeho rozsah zpravidla vyplývá z typu péče, která byla mezi rodiči domluvena nebo která byla určena autoritativně soudem. Zejména nerezidentní rodič může na své dítě působit, pečovat o něj a rozhodovat o běžných záležitostech dítěte jen v rámci doby, kdy se s dítětem může stýkat. Toto faktické omezení výkonu rodičovské odpovědnosti bude dále blíže rozebráno u jednotlivých forem péče, které upravuje OZ.

6. Dopady rozvodu na děti

Osobnost dítěte je do určité míry ovlivňována prostředím, ve kterém se dítě vyvíjí a legislativní úprava péče a výchovy má určitý vliv na to, jací lidé z dětí vyrostou. Jak bylo již konstatováno v úvodu práce, rozvod může na nezletilém dítěti zanechat celoživotní negativní následky. Vinou rozvodu jsou děti znevýhodněny v mnoha ohledech oproti dětem vyrůstajícím v úplné funkční rodině, což je prokázáno řadou studií.¹²³ Výzkumy také prokázaly, že děti rozvedených rodičů považují zpětně rozvod za jednu ze zlomových událostí v jejich životě.¹²⁴ Bez ohledu na to, jak kooperující či konfliktní byl vztah rodičů před samotným rozpadem rodiny, případně jak moc dítě situaci rozumí, většinou tato situace znamená pro dítě mnoho změn.¹²⁵ Právní úprava by proto měla být, pokud možno, taková, aby dítě bylo zatíženo rozvodem rodičů co nejméně. V ideálním případě by porozvodové uspořádání mělo co nejvíce blížit tomu, na co bylo dítě doposud zvyklé. Tomu nejvíce odpovídá společná péče rodičů. Bohužel ale společná péče je stále nejméně frekventovaným porozvodovým uspořádáním.

Rodina je obecně považována za ideální výchovné prostředí pro děti, neboť jim dodává pocit osobního bezpečí a životní a lidskou jistotu.¹²⁶ Je nepochybně pravdou, že jedním z prvořadých zájmů dítěte je vyrůstat ve funkční rodině.¹²⁷ Děti zpravidla milují oba své rodiče, neberou je jako partnery, kteří se mohou rozejít, ale jako mámu a tátu, kteří

¹²³ K tomu blíže např. STANDLEY, K., DAVIES, P. *Family law*. 8. vydání. Palgrave Macmillan, 2013, s. 281.

¹²⁴ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing a.s., 1. vydání, 2007, s. 57.

¹²⁵ PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. Sdílené rodičovství – jak vést a vychovávat dítě s láskou ze strany obou rodičů po rozvodu. s. 19. [online]. [cit. 11. 5. 2022]. Dostupné z: <https://sdilenerodictovstvi.cz/images/userfiles/proodborniky/Methodika-odbornic-onlineISBN-ochrana-web.pdf>

¹²⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z. Dítě ohrožené CAN a domácím násilím. *Právní rozhledy*, č. 1, 2011, s. 381.

¹²⁷ ŠIMÁČKOVÁ, K. in WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 667.

patří k sobě.¹²⁸ Dítě proto chce zpravidla zachovat i problematickou rodinu.¹²⁹ V této souvislosti soudkyně H. Beranová uvedla, že v rámci proběhlých osobních slyšení dětí při soudních jednáních si ověřila, že z deseti dotazovaných dětí, které prožívaly rozvodovou či rozchodovou situaci svých rodičů, sedm dětí nesměle vyslovilo názor, že by bylo nejraději, kdyby zase žili všichni spolu.¹³⁰ Jelikož při rozvodu rodiče mají již jinou představu o své vlastní budoucnosti, dítě z tohoto hlediska obvykle upozadí a toto se s nastalou situací musí vyrovnat a smířit.

Ideálním předpokladem prožití šťastného dětství je život v jedné (nejlépe nekonfliktní) domácnosti zahrnující oba pečující rodiče. Bohužel ne každému dítěti se prožití dětství v takovém prostředí poštěstí. Je potřeba si uvědomit, že samotných dětí se zpravidla rozvod dotkne nejvíce, protože má vliv na jejich přirozené prostředí a blaho a jejich poměry se do jisté míry vždy změní. Někdy více a někdy méně. Bylo by proto naivní se domnívat, že je možné, aby se rodiče rozešli a jejich děti to žádným způsobem nezasáhlo. Děti se obvykle nejhůře vyrovnávají s rozvodem rodičů v době kolem puberty, tj. v době středního školního věku.¹³¹

V důsledku rozvodu pak dítě nemůže vyrůstat s oběma rodiči ve společné domácnosti¹³², je zpravidla nuceno mezi rodiči cestovat, střídat bydliště a prostředí, někdy střídat školy, navazovat vztah s novým partnerem rodiče apod., což objektivně je na úkor pohodlí a blaha dítěte. V některých případech je dítě navíc nuceno snášet konflikty mezi rozvádějícími se či již rozvedenými rodiči a v nejhorsích případech je dítě dokonce v rámci konfliktů zneužíváno jako prostředek jejich boje. Řízení o úpravě poměrů bývá v mnoha případech pro dítě emocionálně zatěžující, ale rodiče jsou často ponořeni do svých hádek, že to nevidí.¹³³ Jak potvrzují mnohé výzkumy to, čím dítě nejvíce trpí, není rozvod sám o sobě, ale právě neustávající rozepře jeho rodičů. Konflikt mezi rodiči představuje spolehlivý indikátor ohrožení dítěte jak v krátkodobém, tak i v dlouhodobém pohledu, nikoli rozvod manželství sám o sobě.¹³⁴ Bylo také prokázáno,

¹²⁸ ROGALEWICZOVÁ, R. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. č. 1, 2016, s. 12.

¹²⁹ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing a.s., 1. vydání, 2007, s. 56

¹³⁰ BERANOVÁ, H. Dohoda není všelék. *Právo a rodina*. č. 4, 2021.

¹³¹ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing a.s., 1. vydání, 2007, s. 57.

¹³² Vyjma situace, kdy rodiče žijí s dětmi děti ve společné domácnosti i po rozvodu.

¹³³ WELSTEAD, M., EDWARDS, S. *Family law*. 4. vydání. Oxford university Press, 2013, s. 365.

¹³⁴ CIRBUSOVÁ, M., BRZOBOHATÝ, R. Za účelem ochrany zájmů dítěte: koncepce § 474 odst. 1 ZŘS. *Soudce*, č. 4, 2022.

že dítě v dospělosti opakuje chyby svých rodičů, neboť v jejich chování má vzor pro svůj život, který je pak devastován a jeho vztahy zakládají další soudní spory.¹³⁵

V případech, kdy se rodiče o dítě přou, jej vystavují zátěži a nejistotě, neboť dítě se často snaží být loajální k oběma rodičům a nikomu nechce uškodit.¹³⁶ Toto vyplývá i ze závěrů třetího rodinněprávního symposia Justiční akademie konaného v roce 2019 na téma střídavá péče, kdy bylo konstatováno, že „až na výjimky nemá na duševní zdraví dítěte a jeho další vývoj negativní dopad samotná forma péče, ale především intenzivní konflikt jeho rodičů, zejména ten konflikt, který bezdůvodně směřuje k narušení vazby dítěte k jednomu z nich.“¹³⁷ Již první symposium v roce 2018 dále dospělo k závěru, že „rozpad rodiny je konsensuálně hodnocen jako situace s vysoce traumatickým potenciálem, který může mít negativní a komplexní dopad na duševní stav dítěte i jeho vývoj. Přesto lze rodičům i dítěti u řady obtíží – např. adaptační obtíže, zvýšená depresivita, neurotické obtíže atp. nabídnout konkrétní a efektivní pomoc. Toto se ovšem nevztahuje na narušený vztah dítěte k jednomu z rodičů, zvláště v situaci intenzivního rodičovského konfliktu. V těchto případech nejsou známy efektivní programy nápravy těchto vztahů a většina pokusů o terapii je v praxi i v dostupných studiích neefektivní.“¹³⁸

Smyslem zákonné úpravy by proto měla být ochrana práv nezletilých dětí, které rozpadem manželství svých rodičů ztrácí zázemí a jistotu. Rozchod rodičů a vedení soudního sporu o příštích poměrech má obvykle na nezletilé, o něž v řízení jde především, negativní psychický dopad a je tedy nezbytné, aby rodiče vědomi si této skutečnosti, zaujali k celé záležitosti odpovídající přístup. Proto je potřeba vůči dětem vystupovat obzvláště citlivě, neboť jsou nejvíce zranitelné. Jsou to primárně rodiče, kdo rozhodují o osudu svého dítěte. Rodiče by si tak měli uvědomit, že by vždy měli jednat v nejlepším zájmu dětí, a to i tehdy, když jejich manželství spěje ke svému konci. Toto uvědomění rodičů však nebývá pravidlem, neboť rodiče jsou často zahleděni sami do sebe a do svých vzájemných konfliktů. Proto je úlohou i dalších zúčastněných subjektů

¹³⁵ TRÁVNÍKOVÁ, M. in JIRSA, J. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. kniha III. (zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních)*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, komentář k § 474 ZRŠ.

¹³⁶ WELSTEAD, M., EDWARDS, S. *Family law*. 4. vydání. Oxford university Press, 2013, s. 364.

¹³⁷ Závěry 3. rodinněprávního symposia Justiční akademie na téma „Střídavá péče“. [cit. 23. 6. 2021]. Dostupné z: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/525C1B52645C2CC2C125852200422202/\\$file/3._symposium_zavery_Final.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/525C1B52645C2CC2C125852200422202/$file/3._symposium_zavery_Final.pdf)

¹³⁸ Závěry 1. rodinněprávního symposia Justiční akademie na téma „Protiprávní změna bydliště nezletilého dítěte jedním z jeho rodičů“. [online]. [cit. 24. 6. 2021]. Dostupné z: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/3EBBE747CA2C252FC12584B3002FE076/\\$file/1.%20rodinn%C3%AD_symposium_Justicn%C3%AD_akademie.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/3EBBE747CA2C252FC12584B3002FE076/$file/1.%20rodinn%C3%AD_symposium_Justicn%C3%AD_akademie.pdf).

na opatrovnickém řízení (soudců, zaměstnanců OSPOD či advokátů), aby tento fakt rodičům připomínaly. Ústavní soud v jednom ze svých rozhodnutí konstatoval, že v těchto situacích je nutno apelovat na rodiče, jejichž vztah se rozpadl, aby v samotném zájmu svých dětí se co nejvíce vynasnažili, aby děti rozpad jejich vztahu pocítily co nejméně. „*At' již rodiče nejsou schopni se domluvit na ničem, alespoň v záležitostech dětí by měli upozadit své vzájemné neshody a nevraživost. Je tak primárně na rodičích, aby dbali nejlepšího zajmu dětí, kterým jistě je, jako absolutní minimum, absence přenášení vzájemných neshod mezi rodiči a jejich důsledků na děti.*“¹³⁹

V případě plánovaného rozvodu je nutné mezi rodiči vyřešit některé důležité otázky, a to jaká bude úprava péče, v jaké výši bude nepečující rodič přispívat na výživu dítěte a případně kdy a v jakém rozsahu se bude nepečující rodič s dítětem stýkat. Řízení o styku je však samostatným řízením, které není obligatorní. Toto řízení je vedeno pouze v případě, pokud rodiče nejsou schopni se na styku nepečujícího rodiče dohodnout nebo chtějí styk výslovně upravit soudním rozhodnutím.

Tzv. příští poměry dítěte musí být vždy upraveny soudním rozhodnutím. Předpokládá se, že se rodiče o příštích poměrech dohodnou.¹⁴⁰ Stejnou relevanci jako autoritativní rozhodnutí soudu má dohoda rodičů dítěte o jeho poměrech po rozvodu, která musí být obligatorně schválena soudem. Má-li se pak jednat o rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, je předchozí dohoda rodičů o poměrech k nezletilému nezbytným předpokladem takového rozhodnutí soudu. OZ nestanoví žádný model pro soudní rozhodování o péči, pro stanovení intervalů pro střídavou péči, pro kontakt s druhým rodičem, kterému dítě nebylo svěřeno do výlučné péče, ani obecně pro rodinný život vůbec. Proto je ke každému případu nutno přistupovat individuálně a se zřetelem na čl. 8 EÚLP garantující právo na respektování rodinného života každého, tedy jak obou rodičů s mnohdy rozdílnými představami, tak i dítěte.¹⁴¹

¹³⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3216/13, ze dne 25. 9. 2014.

¹⁴⁰ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2., Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 121.

¹⁴¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. Dítě ohrožené CAN a domácím násilím. *Právní rozhledy*. č. 11, 2011, s. 381.

7. Úprava poměrů nezletilého dítěte

V případě plánovaného rozvodu manželství rodičů musí nejdříve proběhnout řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, kdy teprve po právní moci rozsudku je možné manželství rozvést. Posouzení toho, jaké porozvodové uspořádání je v nejlepším zájmu dítěte, je velmi obtížné. Ideální proto samozřejmě je, pokud rodiče jsou schopni se na úpravě poměrů ke svým dětem dohodnout, protože oni znají své děti a jejich potřeby nejlépe. V případě, že dohoda není možná, musí o poměrech dětí rozhodnout autoritativně soud, který však vychází při svém rozhodování pouze z obsahu spisu. V situaci řetězcích se sporů mezi rodiči je mnohdy takřka nemožné udělat si spolehlivý a jednoznačný úsudek o poměrech mezi rodiči a vztazích s dítětem (dětmi) a zvolit porozvodové uspořádání, v němž bude dítě nejlépe prosperovat.¹⁴² Soud obvykle hledá takové řešení, které je nejméně špatné ze všech špatných. Samotné řízení o úpravě poměrů bývá často ovlivňováno mnoha dalšími aspekty, mezi které patří i nenávisť mezi rodiči či finanční situace rodičů atd. Důsledkem těchto vlivů může být celkový (budoucí) prospěch dítěte ohrožen.

7.1. Historický vývoj právní úpravy poměrů k nezletilému dítěti (výchovy a výživy)

Nejprve je vhodné, zmínit se o historickém vývoji právní úpravy poměrů k nezletilému dítěti na českém území, resp. koncepci tohoto řízení ve vztahu k rozvodu manželství, když právní úprava (hmotněprávní i procesní) se postupem času měnila a vyvíjela, a to i vlivem ideologických představ toho kterého období. Historické souvislosti mohou přispět k pochopení nastavení koncepce současné právní úpravy.

Dle § 142 OZO, ve znění od 13. 10. 1914¹⁴³, nebylo řešení poměrů nezletilých dětí rozvádějících se nebo rozlučujících se manželů předpokladem pro rozvod nebo rozluku a obě řízení byly na sobě zcela nezávislé. Poměry dítěte tak mohly být řešeny případně až následným soudním rozhodnutím nebo naopak za trvání manželství bez toho, aby manželé usilovali o rozvod či rozluku. Předpokladem soudního rozhodnutí byl výlučně fakt, že manželé žili odděleně. Judikatura dovozovala, že „*předpisu § 142 OZO jest*

¹⁴² PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012, s. 36.

¹⁴³ § 142 OZO, ve znění do 12. 10. 1914 stanovil: „*Jsou-li manželé rozvedeni nebo zcela rozloučeni a nejsou-li sjednoceni, kterou stranou má býti výchova obstarávána, má soud, nedovoliv spor, o to se postarati, aby děti mužského pohlaví až do dokonání čtvrtého, ženského pohlaví až do dokonání sedmého roku od matky byly ošetřovány a vychovávány, jestliže důležité důvody, hlavně z příčiny rozvodu nebo rozluky najevo vycházející, nevyžadují jiného opatření. Útraty výchovy musí nésti otec.*“

použití i v případech, kde rodiče bez soudně provedeného rozvodu nebo bez rozluky manželství přerušili manželské společenství.“¹⁴⁴ Chápání rozvodu či rozluky a řízení o úpravě poměrů k dítěti bylo tehdy poněkud rozdílné. Co se týče rodičovské moci, ta zůstala zásadně nezměněna bez ohledu na to, zda společenství manželů bylo zrušeno, přičemž v komentáři k OZO autoři konstatují, že „*vzhledem na děti se neruší rozlukou svazek manželský a uzavře-li rozloučený manžel druhý sňatek, žije do jisté míry ve dvojím manželství.*“¹⁴⁵

OZO z roku 1811 platil v českých historických zemích, po určitých změnách ve své rodinněprávní části, až do konce roku 1949, zatímco ve své občanskoprávní části do konce roku 1950.¹⁴⁶ V roce 1949 byl u nás přijat samostatně existující ZPR, který byl účinný od 1. 1. 1950¹⁴⁷ a který s sebou přinesl změnu koncepce rozvodu a úpravy poměrů k nezletilým dětem. Dle ZPR v původním znění (tj. ve znění do 31. 8. 1959) nebylo možné rozhodnutí o rozvodu manželství dle § 32 vydat dříve, než byly upraveny pro dobu po rozvodu poměry dítěte. Řízení o úpravě poměrů nebylo možné zahájit, dokud nebyl podán návrh na rozvod manželství nebo pokud se z již zahájeného rozvodového řízení dalo usuzovat, že rozvod nebude povolen.¹⁴⁸ Oddělení obou řízení však bylo s účinností od 1. 9. 1959 následně zrušeno, a to novelizací provedenou zákonem č. 46/1959 Sb., kdy došlo ke spojení řízení o rozvodu a úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Dle novelizovaného § 32 ZPR bylo stanoveno, že „*v rozhodnutí, jímž se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, je nutno upravit i práva a povinnosti rodičů stran dítěte a jeho majetku pro dobu po rozvodu.*“ Rozhodnutí soudu o rozvodu manželství účastníků a o právech a povinnostech rodičů k dětem a k jejich majetku na dobu po rozvodu tvořilo jediný celek, který mohl nabýt pravomoci jen ve všech částech rozsudku současně.¹⁴⁹

Koncepce spojených řízení byla převzata i do později přijatého ZOR, účinného od 1. 4. 1964, kdy poměry dětí pro dobu po rozvodu bylo potřeba vyřešit v tomtéž řízení a rozhodnutí, kterým bylo manželství rozvedeno. Některé dílčí výroky rozhodnutí se

¹⁴⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 766/30, ze dne 25. 10. 1930 nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R II 431/20, ze dne 4. 1. 1921.

¹⁴⁵ SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284.* Praha: Právnícké nakladatelství a nakladatelství V. Linhart v Praze. 1935, s. 746.

¹⁴⁶ Po tomto datu zůstala z OZO v platnosti pouze ustanovení týkající se služební smlouvy.

¹⁴⁷ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. Znovu ke stavu a perspektivám českého soukromého práva. *Právní rozhledy.* č. 6, 1998, s. 269.

¹⁴⁸ ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 716.

¹⁴⁹ Rozhodnutí pléna Nejvyššího soudu sp. zn. Pls 2/62, ze dne 29. 6. 1962.

vzájemně podmiňovaly. Jestliže byl odvoláním napaden výrok o rozvodu manželství, nenabyl v důsledku toho právní moci žádný z výroků rozhodnutí a odvolací soud přezkoumal rozhodnutí v celém rozsahu, tedy i rozhodnutí a výchově a výživě nezletilých dětí. Byl-li však napaden odvoláním pouze některý z výroků upravujících práva a povinnosti k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, nabyl nenapadený výrok o rozvodu právní moci a odvolací soud již nemohl výrok o rozvodu přezkoumávat.¹⁵⁰ V takovém případě sice bylo manželství rozvedeno, ale neexistovalo pravomocné rozhodnutí o výchově nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Rozhodnutí o výchově pro dobu před rozvodem, pokud bylo vydáno, se na novou situaci již nevztahovalo, ale poměry pro dobu po rozvodu nebyly pravomocně upraveny, což mohlo přinášet jisté obtíže. Pakliže byl napaden výrok o výchově, nenabyl právní moci výrok o výživě. V rámci odvolání do výroku o výchově byl vždy přezkoumán i výrok o výživě. Až tehdy, když odvolání směřovalo pouze do výroku o výživě, byl přezkoumán pouze tento výrok samostatně. Rozvod manželství rodičů nezletilých byl skutečností, s níž bylo obligatorně spojeno rozhodnutí o úpravě práv a povinností k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Výchova a výživa nezletilých tedy musela být upravena i tehdy, když rodiče po právní moci výroku o rozvodu do vynesení výroku rozsudku o úpravě práv a povinností rodičů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu obnovili soužití a společně se starali o děti.¹⁵¹ Výrok o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu byl tak ex lege (přímo) závislý na výroku o rozvodu manželství, což současně (z povahy věci) představovalo časovou totožnost při zjišťování poměrů v řízení o úpravu práv a povinností k nezletilým dětem v rámci rozvodového řízení.¹⁵² Dle ZOR ve znění až do 31. 7. 1998, byla pro úpravu poměrů k nezletilým dětem stanovena všeobecná směrnice, podle které měl soud přihlídnout vždy k tomu, aby byly zajištěny nejpříznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte v uvědomělého občana. Tato směrnice platila jak v případě autoritativního rozhodnutí soudu, tak i v případě přezkumu uzavřených dohod.¹⁵³

V rámci novelizace ZOR provedené zákonem č. 91/1998 Sb. došlo k opětovnému oddělení řešení poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu manželství rodičů a samotného rozvodu manželství.¹⁵⁴ Dle tehdy novelizovaného § 26 odst. 1 ZOR bylo

¹⁵⁰ HOLUB, M. *Zákon o rodině a předpisy související*. Praha: Orbis, 1977, s. 62.

¹⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 53/79, ze dne 22. 6. 1979.

¹⁵² Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2008, ze dne 14. 4. 2010.

¹⁵³ GLOS, J. a kol. *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1965, s. 106.

¹⁵⁴ Od té doby ve věci postupně rozhodovaly různé soudy. O úpravě poměrů k dětem pro dobu před rozvodem rozhodoval soud opatrovnický, o úpravě poměrů k dětem pro dobu po rozvodu rozhodoval

nezbytné, aby práva a povinnosti k dítěti byly vyřešeny před rozhodnutím o rozvodu manželství rodičů. Oproti předchozí právní úpravě, založené na závislosti výroku o úpravě poměrů nezletilých dětí na výroku o rozvodu manželství rodičů, byl s účinností od 1. 8. 1998 takto novelizovaný institut rozvodu manželství rodičů nezletilých dětí naopak vázán, resp. podmíněn předchozím (samostatným) rozhodnutím soudu péče o nezletilé vydaným v řízení podle § 176 OSŘ, v tehdejší znění, in eventum soudem schválenou dohodou rodičů o úpravě výkonu jejich rodičovské zodpovědnosti. Jinak řečeno, v důsledku nové právní úpravy bez pravomocného rozhodnutí soudu ve věci péče o nezletilé děti pro dobu po rozvodu manželství rodičů nebylo možné takové manželství rozvést.¹⁵⁵ Zákodárce tímto dle důvodové zprávy sledoval zvýšení ochrany dítěte v souvislosti s rozvodem, přičemž lze zmínit i další výhody, které byly novelou dle důvodové zprávy sledovány. V důvodové zprávě bylo uvedeno následující: „*zvýšení ochrany dítěte v souvislosti s rozvodem spočívá i v oddělení řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem, které musí časově předcházet rozvodovému řízení. O úpravě poměrů k nezletilému dítěti by tak rozhodoval pouze opatrovnícký soudce, který již může mít o dítěti informace z dřívějších, předcházejících řízení (např. řízení podle § 50 apod.), který bude o dítěti rozhodovat i po rozvodu a navíc jde o soudce svým způsobem specializovaného. Navrhované ustanovení by mělo chránit dítě před častou situací, kdy oba výroky nenabývají právní moci současně a právní postavení dítěte není delší čas postaveno najisto.*“¹⁵⁶ Dalším důvodem přijetí samostatných řízení byla skutečnost, že vyloučení řízení o dětech mělo vést ke zklidnění a zjednodušení řízení o rozvodu. Česká právní úprava se tak vrátila k právní úpravě známé před rokem 1959.

7.2. Koncepce současné právní úpravy poměrů k nezletilému dítěti

Na koncepci ZOR navázal přijatý OZ. Dle ust. § 755 odst. 3 OZ, který zůstal ode dne přijetí zákona, tj. 1. 1. 2014, nezměněn, platí, že „*soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech nezletilého dítěte, které není plně svéprávné, pro dobu po rozvodu manželství jeho rodičů.*“¹⁵⁷ Pozitivní podmínkou, resp. předpokladem rozvodu manželství rodičů je proto právní moc soudního rozhodnutí o poměrech nezletilého

soud, který rozhodoval o rozvodu a v případě, že později bylo potřeba rozhodnout o změně úpravy poměrů, rozhodoval opět soud opatrovnícký.

¹⁵⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2008, ze dne 14. 4. 2010.

¹⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů.

¹⁵⁷ V této souvislosti lze poukázat i na nesprávnou formulaci § 755 odst. 3 OZ, kde je vyžadováno rozhodnutí o poměrech dítěte „v době po rozvodu“ manželů, namísto správné formulace „pro dobu po rozvodu“.

dítěte, přičemž právní moc takového rozhodnutí musí existovat ke dni vyhlášení rozsudku o rozvodu. Je-li tedy proti rozsudku o úpravě poměrů podáno odvolání, nemůže být v rámci řízení o rozvodu manželství rodičů meritorně rozhodnuto do té doby, než je věc pravomocně vyřešena. Ani předběžná vykonatelnost výroku o výživném není pro rozvod manželství relevantní.¹⁵⁸ Úprava poměrů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu (péče a výživa dítěte) je zakotvena na více místech zákona. Osobní péče po rozvodu je upravena v § 906 a 907 OZ, vyživovací povinnosti rodičů k dětem, resp. mezi příbuznými je upravena v § 910 až 919 OZ (a dále i společná ustanovení o výživném § 921 až 923 OZ).

Vzhledem k tomu, že podmínkou rozvodu manželství není úprava poměrů dětí rodičů narozených pouze „v době trvání manželství“, lze dospět k tomu, že by soud měl konat řízení o všech společných dětech manželů bez ohledu na to, zda se narodily před vznikem manželství nebo v jeho průběhu, neboť jedinou hmotněprávní podmínkou dle § 755 odst. 3 OZ je skutečnost, že u manželů majících nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů. Zákon tedy v tomto ohledu nerozlišuje, zda se dítě narodilo před vznikem manželství nebo v době jeho trvání.

Poměry nezletilých dětí, ač to zákon výslovně neuvádí, se v kontextu ustanovení § 755 odst. 3 OZ rozumí vždy otázka péče o nezletilé, ale také určení výživného pro nezletilé děti, avšak s výjimkou situací, kdy není taková úprava namístě. Typicky tak nebude výživné stanoveno v případě, kdy bude dítě svěřeno do společné porozvodové péče¹⁵⁹ oběma rodičům. V souvislosti s přijetím OZ se objevily výkladové nejasnosti ohledně toho, co je míněno „poměry nezletilých dětí“ dle § 755 odst. 3 OZ. Nebylo pochyb o tom, že má být řešena péče o nezletilé, ale pochybnosti vzbuzoval § 919 OZ. Dle tohoto platí, že soud rozhodne ve věci výživného pouze tehdy, pokud se rodiče dítěte, kteří spolu nežijí, na výživě nedohodli. Proto se objevovaly názory, aby soudy řešily před rozvodem manželství toliko péči o děti, nikoliv jeho výživu v případech, kdy rodiče deklarovali, že po rozvodu jsou schopni se na výživném dohodnout. Soudy však po zvážení všech okolností nadále rozhodovaly obdobně jako za účinnosti ZOR, tedy pro rozvod manželství považují za nezbytné rozhodnout nejen o péči, ale i výživě. Je proto nutné vyhodnotit, že poměry nezletilých dětí měl zákonodárce na mysli péči o

¹⁵⁸ ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 722.

¹⁵⁹ V takovém případě může být sporné, zda v případě společné péče může být výživné určeno viz kapitola 11.13.3.

dítě a jeho výživu.¹⁶⁰ Osobně se však domnívám, že takovýto požadavek není správný, a to bez ohledu na výklad znění zákona. Mám za to, že v případech, kdy jsou rodiče schopni a ochotni se na výživném po rozvodu dohodnout, není obecně žádoucí, aby jeho výše musela být formálně určena soudem, byť na základě schválené dohody rodičů. Naopak je dle mého názoru vhodnější, v případech, kdy spolu rodiče kooperují (a v tomto ohledu deklarují svou vůli dále kooperovat), aby pružně reagovali na potřeby dítěte, pokud si to takto sami chtějí nastavit.¹⁶¹ Pokud je v daný měsíc odůvodněná potřeba dítěte větší, může přispět v daný měsíc nepečující rodič více, případně může přispívat jiným způsobem.¹⁶² Také tomu může být v běžném životě naopak, např. u rodiče dojde k výpadku příjmu nebo může dojít ke zohlednění toho, že v předešlém měsíci byly zvýšené potřeby a rodič hradil více, což je rodiči následně zohledněno v dalším období. Toto však rodičům dle současné právní úpravy striktně určeného výživného není umožněno. Jestliže rodič uhradí více, platí, že spotřebované výživné se nevrací. Pokud uhradí méně, je, co se týče rozdílu, v prodlení. Často se také stává, že pro případ konkrétně stanovené částky výživného může mít rodič pocit, že nemusí hradit o nic více či o nic méně. To pak může vyvolávat dohady či nejasnosti v případě zvýšených či dokonce mimořádných výdajů atd., kdy může docházet ke zbytečným sporům mezi rodiči.

S ohledem na skutečnost, že mezi pravomocným ukončením řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem a samotným rozvodem manželství může uplynout delší prodleva, může v mezidobí dojít k nějaké zásadní změně poměrů a pak je otázkou, zda lze manželství rozvést. K tomuto se již dříve vyjádřil Nejvyšší soud ve svém stanovisku z roku 2010, který uvedl, že „*vyjdou-li v průběhu rozvodového řízení najevo skutečnosti, jež budou zakládat úvahy o změně poměrů ve věci péče o nezletilé, nic sice nebude bránit rozvodovému soudu, aby dal z úřední povinnosti podnět soudu péče o nezletilé k zahájení nového řízení v uvedené věci, avšak sama tato skutečnost bude bez vlivu na rozhodování o žalobě o rozvod manželství.*“¹⁶³ Výjimku tvoří situace, když by v důsledku takto rozvodovým soudem vysledované změny poměrů byly splněny

¹⁶⁰ Viz ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 722 nebo shodně KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 755 OZ.

¹⁶¹ N druhou stranu má i tento přístup své limity, neboť výživné je nárokem dítěte a rodiče mohou být ve střetu zájmu.

¹⁶² Např. nahradit peněžitou dávkou materiálním plněním. V současné době není možné, aby nepečující rodič např. jeden měsíc poskytl dítěti menší finanční částku, protože mu pořídil nové lyže, aniž by mu tak vznikl dluh na výživném.

¹⁶³ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2008, ze dne 14. 4. 2010.

podmínky pro aplikaci tzv. tvrdostní klauzule ve vztahu k nezletilému dítěti, tj. byl-li rozvod v rozporu se zájmem dítěte, který je dán zvláštními důvody. Citované stanovisko Nejvyššího soudu bude zřejmě použitelné i pro obdobné situace za účinnosti OZ, kdy v mezidobí od právní moci rozhodnutí o poměrech nezletilého dítěte do doby rozhodnutí o rozvodu manželství bude zahájeno jedním z rodičů řízení o změně úpravy poměrů, neboť podmínkou rozvodu je pravomocné rozhodnutí soudu o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Vzhledem ke sjednocujícímu stanovisku Nejvyššího soudu není použitelné např. rozhodnutí Krajského soudu v Plzni sp. zn. 10 Co 478/2008, který ve svém kasačním usnesení ze dne 10. 11. 2008 zaujal právní názor, že „*pokud po úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu soud v řízení o rozvod manželství rodičů těchto dětí zjistí, že byl podán návrh na změnu úpravy poměrů, nelze do pravomocného skončení tohoto (nového) řízení o žalobě o rozvod manželství rozhodovat.*“

Řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem bývá ovlivňováno mnoha dalšími aspekty, a to i neprávními. Ne vždy jsou také rodiče vedeni hledáním nejlepšího prospěchu pro dítě, ale velmi často jsou jejich postoje dány osobními zájmy. Proto ne všichni, kteří v opatrovnickém řízení usilují o péči (příp. styk), to skutečně tak chtějí. Jak bylo uvedeno výše, s problematikou rozhodování o poměrech dítěte před rozvodem souvisí obecně i možnost zneužití tohoto řízení k jiným cílům. V mnoha případech je motivem rodičů v rámci samotné úpravy poměrů zejména finanční stránka věci.¹⁶⁴ Někteří rodiče jsou vedeni snahou dosáhnout nižšího výživného či žádné výživné neplatit. V takovém případě se rodič snaží o co nejširší péči či styk s dítětem, ale nikoliv pro jeho zájem o děti, ale kvůli tomu, aby se druhému rodiči pomstili anebo z důvodu, že pečující rodič zpravidla není povinen hradit výživné. Na tento motiv rodičů upozorňovali již autoři komentáře k OZO, kteří uvedli, že otec, jež má platit na výživu dětí žijících u matky, se snaží dostat děti k sobě, matka naopak snaží se mít děti u sebe, aby dostávala výživné na ně.¹⁶⁵ V dalších případech chce rodič ublížit druhému a získat tak výhodu pro licitaci o vypořádání majetku. O této problematice bude ještě pojednáno níže.

V případě zamýšleného rozvodu je často příslušným návrhem na úpravu poměrů ze strany rodičů požadováno, aby rozhodnutí soudu bylo účinné jak do doby do rozvodu manželství rodičů, tak i po rozvodu. Nemusí to být ale pravidlem, když z pohledu

¹⁶⁴ Shodně WELSTEAD, M., EDWARDS, S. *Family law*. 4. vydání. Oxford university Press, 2013, s. 364.

¹⁶⁵ SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284*. Praha: Právnícké nakladatelství a nakladatelství V. Linhart v Praze. 1935, s. 747.

zákonné úpravy je předpokladem rozvodu pouze pravomocné rozhodnutí o poměrech nezletilého dítěte po rozvodu manželství rodičů. Zbývá doplnit, že rozsudek o úpravě poměrů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu nebo rozsudek, kterým byla schválena dohoda rodičů pro tuto dobu, je rozsudkem, jehož účinky nastanou teprve právní mocí rozsudku o rozvodu. Naopak úprava poměrů k nezletilým dětem do rozvodu manželství právní mocí výroku o rozvodu pozbývá účinnosti.¹⁶⁶ V případě, že nezletilé dítě nabude zletilosti či plné svéprávnosti v průběhu řízení o úpravě poměrů, soud řízení zastaví. Pokud by nabylo zletilosti či plné svéprávnosti po právní mocí rozsudku o úpravě poměrů, ale před právní mocí rozsudku o rozvodu, nemohou nastat účinky tohoto rozsudku. Jestliže by trvaly podmínky pro vyživovací povinnost ke zletilému dítěti a výživné by nebylo hrazeno dobrovolně, musel by o výživném znovu rozhodnout soud k návrhu zletilého dítěte.¹⁶⁷

Vzhledem k tomu, že rozhodnutí o budoucích poměrech dítěte po rozvodu je obligatorní podmínkou rozvodu, musí soud vždy o tomto rozhodnout, a to i tehdy, když bylo dříve rozhodnuto o svěřeni do péče podle § 908 OZ (odděleně žijící rodiče). V takovém případě musí soud znovu rozhodnout o svěřeni do péče pro dobu po rozvodu. Úprava styku (zpravidla nepečujícího rodiče) automaticky nespadá pod úpravu poměrů k nezletilému dítěti, kdy soud o styku rozhoduje pouze v případě, pokud rodiče nejsou schopni se na styku dohodnout (zejména tehdy, když je dítě svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů) nebo jednomu rodiči je druhým ve styku bráněno apod. Úprava styku rodiče s nezletilým dítětem a případně i další otázky rodičovské odpovědnosti mohou být předmětem úpravy porozvodových poměrů fakultativně.¹⁶⁸

V případě, že rodiče po konečném rozhodnutí později najdou lepší způsob řešení úpravy poměrů, např. se rozhodnou se pro jinou formu péče o děti, změní se potřeby dítěte a tím i vyživovací povinnost nebo se upraví četnost a způsob, jak bude realizován styk dítěte s nepečujícím rodičem, a dohodnou se na těchto otázkách, není nezbytné se obracet na soud, aby takovou dohodu schválil, ale pouze za předpokladu, že s tím oba souhlasí. Jak poukazuje R. Rogalewiczová, často tyto změny vyplynou z okolností,

¹⁶⁶ Ke stejnému závěru došlo i judikatura za doby účinnosti ZOR v původním znění viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Cz 146/67, ze dne 30. 11. 1967.

¹⁶⁷ WESTPHALOVÁ, L. in KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 755 OZ.

¹⁶⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 755 OZ.

rodiče zjistí, že to, na čem se u soudu dohodli, nebo jak soud rozhodl, jim v praxi nevyhovuje, a najdou lepší cestu výkonu svých práv a povinností ve vztahu k dítěti, a proto rodiče nedodrží původní soudní rozhodnutí.¹⁶⁹ Zbývá dodat, že nová dohoda však v případě neschválení soudu není vykonatelná, tj. není možné jí vynutit prostřednictvím soudního výkonu rozhodnutí nebo exekuce (např. co se týče výživného).

7.3. Vztah řízení o úpravě poměrů k dítěti a rozvodu manželství rodičů dle platné právní úpravy

Rozhodnutí v řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem musí předcházet rozsudku o rozvodu manželství rodičů. Pochybnosti pak nebudí teze, že není třeba, aby byl pro rozhodnutí soudu ve věci úpravy poměrů k dětem podán vždy současně návrh na rozvod manželství, ale v návrhu na úpravu poměrů je potřeba aspoň tvrdit úmysl rozvést se, tj. tvrdit kvalifikovaný rozvrat manželství a deklarovat snahu o ukončení manželství rozvodem.¹⁷⁰ Na druhou stranu samozřejmě není vyloučeno podat návrh na úpravu poměrů k nezletilým dětem společně s návrhem na rozvod manželství¹⁷¹, nicméně soud bude o rozvodu rozhodovat až poté, kdy rozsudek o úpravě poměrů nezletilého dítěte po dobu po rozvodu nabude právní moci. Postup společného podání návrhu na rozvod manželství a návrhu na úpravu poměrů k nezletilým dětem v minulosti kritizoval J. Grygar, který uvedl, že „v takovém případě musí soud rozvodové řízení buď přerušit, nebo spis bez věcných úkonů pravidelně lhůtovat a kontrolovat, zda už došlo k pravomocnému rozhodnutí o dětech.“ Nevede to tedy k rychlejšímu vyřízení rozvodové věci, ale naopak na soudech zbytečně stárnou věci, které pro zákonnou překážku nelze meritorně vyřídit.¹⁷² V případě, kdy rozvádějící se rodiče zahájí řízení o rozvodu a sami nepodají návrh na úpravu porozvodových poměrů nezletilých dětí, soud rozhodující o rozvodu sám ex officio iniciuje zahájení řízení, v němž má být rozhodnuto o úpravě poměrů dětí pro dobu po eventuálním rozvodu.

Jak bylo uvedeno výše, vztah řízení o úpravě poměrů k dětem a vztah rozvodového řízení se postupně v české právní úpravě vyvíjel. Před přijetím zákona č. 91/1998 Sb.,

¹⁶⁹ ROGALEWICZOVÁ, R. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. č. 1, 2016, s. 12.

¹⁷⁰ Viz ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 723.

¹⁷¹ Naopak to je v odborné literatuře doporučováno (viz ŠÍNOVÁ, R. WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 196.).

¹⁷² GRYGAR, J. Rozvod od roku 2014 - poznatky a připomínky ze soudní praxe. *Rekodifikace & praxe*. č. 1, 2016.

se u nás společně s rozvodem rozhodovalo i o péči o děti a výživném na ně. Jak bylo naznačeno výše, oddělení obou řízení bylo provedeno zákonodárcem úmyslně, jak lze vysledovat z příslušné důvodové zprávy k novele ZOR. Tento krok byl v odborné literatuře některými autory považován za žádoucí¹⁷³, nicméně oddělení obou řízení má i svá negativa, která dle mého názoru výrazně převyšují.

7.3.1. Negativa vyplývající z koncepce právní úpravy

Prvním, avšak zásadním negativem koncepce české právní úpravy, je podle mého názoru vliv majetkového vypořádání mezi manželi na budoucí uspořádání poměrů k dětem. Nezřídka totiž probíhá dělení „majetku a dětí“ ve stylu „já nebudu chtít tolik majetku, když mi necháš děti“.¹⁷⁴ V takovém případě jsou tedy ústupky v péči nabízeny „výměnou“ za ústupky v rámci finančního vypořádání manželů či naopak. Na to, že prostřednictvím dítěte mohou být řešeny např. i budoucí majetkové spory, poukazuje i R. Rogalewiczová.¹⁷⁵ Ta také dále uvádí, že *„podmínka pravomocného rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu může být rovněž snadno zneužita jedním z manželů k úmyslnému protahování rozvodového řízení. Ačkoliv spolu manželé již dávno nežijí, dokonce možná jeden z nich založil novou rodinu, a proto má eminentní zájem na rychlém ukončení rozvodového řízení, druhý manžel má k dispozici hned dvě řízení, díky nimž může protahovat trvání manželství a tím bránit v oficiálním začátku nového života bývalému partnerovi.“*¹⁷⁶ Řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem se v případech nejvyhrocenějších rodičovských konfliktů může vléct i řadu let. Pokud je na jeho ukončení navázáno řízení o rozvodu, bude manželství trvat po celou dobu, včetně všech s tím spojených právních důsledků (vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely, režim společného jmění manželů nebo domácnosti, určování otcovství k dětem manželky atd.). Mimo to i v případech, kde jsou rodiče na všech podstatných záležitostech týkajících se rozvodu dohodnuti, dochází k průtahům, neboť se rozhoduje ve dvou po sobě jdoucích řízeních, které mohou být dokonce konány i u rozdílných soudů, je-li dána rozdílná místní příslušnost.

¹⁷³ Viz např. ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 721.

¹⁷⁴ SLÁDEK, M. Rozhodování v opatrovnických věcech. *Rodinné listy*. č. 3, 2015.

¹⁷⁵ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019, s. 70.

¹⁷⁶ ROGALEWICZOVÁ, R. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. č. 1, 2016, s. 12.

Vzhledem k tomu, že opatrovnické řízení předchází řízení rozvodovému, znamená to, že mezi budoucími rozvedenými manžely již proběhl psychologický rozvod¹⁷⁷ a právě v tomto období často bývá vzájemná averze manželů nejčerstvější. Nutno podotknout, že také autoři F. Sedláček a J. Rouček již v minulosti trefně upozorňovali ve svém komentáři k OZO na to, že „soud musí přihlížet k tomu, že mezi rozvádějícími se manžely bývá velmi mnoho hořkosti a že se snaží učinit jeden druhému příkoří.“¹⁷⁸ Také M. Hrušáková poukazovala na fakt, že „problémem rozhodování o úpravě poměrů k nezletilým dětem před rozvodem je skutečnost, že soud zkoumá kritéria uvedená v § 906 odst. 1 OZ a je nucen přihlížet k řadě okolností za situace, kdy vztahy mezi rodiči dítěte mohou být silně poznamenány negativními emocemi až nepřátelstvím.“¹⁷⁹ Dítě je v těchto případech používáno jako rukojmí a jeho prostřednictvím dochází fakticky k vydírání, a to ať už ve finančním vypořádání majetku, (ne)obstrukcemi v řízení nebo čistě ze msty druhému rodiči.

Faktem také je, že soud mimo jiné rozhoduje o dalších poměrech dítěte za situace, kdy v mnoha případech nejsou mezi rodiči vyjasněny majetkové záležitosti, otázka bydlení po rozvodu apod., které po rozvodu, resp. vypořádání společného jmění mezi manželi mohou vypadat zcela odlišně oproti době, kdy bylo o úpravě poměrů k nezletilým dětem rozhodováno. To má samozřejmě vliv i na stanovení výživného, kdy určit jeho výši v době, kdy není rozdělen majetek, lze jen velmi obtížně.

Dalších negativ vyplývajících z koncepce právní úpravy ale může být celá řada. Například v situaci, kdy jeden z manželů má sklony k vytváření dluhů, je zájmem druhého manžela vzhledem k existenci společného jmění, aby rozvod proběhl co nejdříve. Proto je logickým požadavkem rodiče, aby řízení o úpravě poměrů trvalo co nejkratší dobu. V takovém případě může tento rodič za účelem ukončení řízení přistoupit na úpravu poměrů, která nebude v zájmu dítěte. Naopak druhý rodič může, jak již bylo zmiňováno, protahováním řízení vytvářet na druhého nátlak, aby mu přistoupil na to, co požaduje.

Za další nevýhodu právní úpravy, resp. dvou na sobě závislých, avšak oddělených řízení, je možné považovat také samotný fakt, že soudce rozhodující o poměrech dítěte

¹⁷⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., NOVÁK, T. Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie*. č. 3, 1999, s. 30.

¹⁷⁸ SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart v Praze, 1935, s. 747.

¹⁷⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ M., WESTPHALOVÁ L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 755 OZ.

nezkoumá aspekty rozvodu, tj. úzce sleduje pouze úpravu poměrů dětí, neboť na nic jiného ani nemá čas a rozvod manželství ho vlastně nezajímá (ani není předmětem jeho řízení) a naopak rozvodový soudce ve většině případů zase blíže nezjišťuje, jak probíhalo opatrovnické řízení. Soud by se v souvislosti s tzv. tvrdostní klauzulí patrně o zájem dětí zajímal jen k námitce některého z manželů.¹⁸⁰ To do jisté míry může negativně ovlivňovat pokus soudu o usmíření rodičů tak, jak je tato povinnost v rámci řízení o rozvodu soudu stanovena. Je přeci prioritním zájmem dítěte vyrůstat v úplné rodině a soud by se měl snažit vyvinout úsilí, aby rodiče usmířil. Proto je zřejmé, že současná právní úprava rozvodovosti velmi nahrává, neboť pokud má soud řešící rozvod někdy šanci hypoteticky manželství usmířit, je to při prvním kontaktu s účastníky, který se u manželství s nezletilými dětmi odehrává právě v řízení o úpravu poměrů dětí.

Závěrem je potřeba říci, že výše uvedená negativa nejsou jen hypotetickými úvahami, ale je možné se s nimi v určité míře setkat téměř ve všech řízeních.

7.3.2. Koncepce právní úpravy na Slovensku

Pohledem do právních úprav sousedních států lze zjistit, že řada okolních států k této problematice přistupuje odlišně. Slovenská právní úprava v § 24 odst. 1 zákona č. 36/2005 Z. z., o rodině a o zmene a doplnení niektorých zákonov (dále jen „zákon o rodině“) navázala na společnou socialistickou tradici spojeného řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem a rozvodového řízení, když stanoví, že *„V rozhodnutí, ktorým sa rozvádza manželstvo rodičov maloletého dieťaťa, súd upraví výkon ich rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu na čas po rozvode, najmä určí, komu maloleté dieťa zverí do osobnej starostlivosti, kto ho bude zastupovať a spravovať jeho majetok. Súčasne určí, ako má rodič, ktorému nebolo maloleté dieťa zverené do osobnej starostlivosti, prispievať na jeho výživu, alebo schváli dohodu rodičov o výške výživného.“* V rámci řízení proto soud zásadně rozhoduje o výkonu péče a určení výživného a rozvodu současně. K tomuto se blíže vyjádřil Nejvyšší soud Slovenské republiky následovně: *„V konaní o rozvod manželstva rodičov maloletého dieťaťa, ak súd manželstvo rozvádza, upraví na čas po rozvode aj vzťahy – výkon rodičovských práv a povinností manželov (rodičov) k maloletému dieťaťu pochádzajúcemu z ich manželstva. Ide tu o povinné spojenie dvoch konaní – o rozvod manželstva a o úpravu výkonu rodičovských práv a povinností manželov k ich maloletému dieťaťu a súčasne o*

¹⁸⁰ SLÁDEK, M. Rozhodování v opatrovnických věcech. *Rodinné listy*. č. 3, 2015.

určenie výživného rodičovi, ktorý nemá dieťa v osobnej starostlivosti, tj. ide o úpravu pomerov manželov k maloletým deťom, ktoré pochádzajú z ich manželstva na čas po rozvode.“¹⁸¹ Je faktem, že obě řízení spolu do jisté míry souvisí, kdy v případě spojených řízení může soud využít poznatky a rozhodnout v obou řízeních jediným rozhodnutím. Nevýhodou slovenské koncepcie podle mého názoru je fakt, že soud v rámci rozvodu rozhoduje pouze o poměrech nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Nemůže tedy upravit žádnou povinnost jinak než v návaznosti na právní moc výroku o rozvodu manželství. Pokud rodiče chtějí upravit poměry do právní moci rozvodu, musí tak učinit v samostatném řízení dle jiného ustanovení (§ 36 zákona o rodině). Takováto úprava opatrovnického soudu pak ztratí účinnost právní mocí výroku týkajícího se výkonu rodičovských práv a povinností na dobu po rozvodu.¹⁸²

S odlišnou koncepcí se ale lze setkat i v mnoha dalších státech, např. Německu¹⁸³, Rakousku¹⁸⁴ apod. Je možná až s podivem, že Česká republika se v této oblasti neinspirovala právními úpravami, které jsou jí historicky a teritoriálně blízké a které byly inspirací rekodifikace soukromého práva, a naopak se vrátila k úpravě u nás známé do roku 1959.

7.3.3. Zhodnocení platné právní úpravy

Jednou ze základních otázek, kterou je nutné si položit, je, zda koncepce oddělených a na sobě vázaných řízeních, jak ji upravuje OZ, je ideální a chrání zájmy nezletilých dětí, popř. zda je vhodné přemýšlet nad změnou právní úpravy. Uvažovat lze nad různými variantami, které vyplývají i z právních úprav jiných států, neboť je zřejmé, že česká koncepce má řadu nevýhod. Domnívám se, že ji lze považovat téměř za nejhorší možnou.

¹⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu SR sp. zn. 4 Cdo 247/2010, ze dne 22. 2. 2011.

¹⁸² PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 109.

¹⁸³ Soud rozhoduje o výkonu rodičovské odpovědnosti návrhu jednoho z rodičů po rozvodu viz [online]. https://e-justice.europa.eu/45/CS/divorce_and_legal_separation?GERMANY&init=true&member=1.

¹⁸⁴ Jestliže je manželství rozvedeno, zůstává zachována péče o nezletilé dítě v zásadě oběma rodičům. Pokud ovšem rodiče chtějí, aby i nadále zůstala zachována plná péče obou rodičů jako za trvání manželství, musí během přiměřené lhůty předložit soudu dohodu o hlavním místě pobytu dítěte. Rodiče mohou před soudem uzavřít dohodu také o tom, že dítě bude svěřeno do péče pouze jednoho z rodičů, nebo že péče jednoho z rodičů se omezí pouze na určité záležitosti. Od účinnosti zákona, kterým se mění zákon o péči o dítě a o jménu a příjmení (Kindschafts und Namensrechtsänderungsgesetz) z roku 2013, může soud rodičům uložit společnou péči i proti vůli jednoho, nebo dokonce obou z rodičů, pokud soud dospěje k názoru, že společná výchova lépe odpovídá blahu dítěte, než kdyby bylo dítě svěřeno do péče pouze jednoho z nich. [online]. [cit. 21. 8. 2022]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/45/CS/divorce_and_legal_separation?AUSTRIA&member=1.

S odstupem více jak 20 let lze předně zhodnotit relevantnost jednotlivých důvodů přijaté novely ZOR a také důvody právní úpravy vyplývající z důvodové zprávy k OZ. Co se týče OZ, jako zcela nepřiléhavý lze označit argument vyplývající z důvodové zprávy k § 755 odst. 3 OZ ve prospěch oddělení obou řízení, když ohledně řízení o poměrech nezletilého dítěte uvádí: „*Toto zvláštní řízení nemůže být spojeno s řízením o rozvodu, protože řízení o rozvodu je vždy řízením sporným, totiž spravuje se pravidly o řízení sporném, zatímco řízení o poměrech dítěte je vždy řízením nesporným, tj. spravuje se pravidly pro nesporná řízení, zejména zde totiž platí princip vyšetřovací.*“ Důvodová zpráva k ZŘS totiž naopak uvádí, že: „*řízení o rozvod manželství se nově potvrzuje jako zvláštní řízení, které spojuje prvky sporného a nesporného řízení, respektive vykazuje výrazné procesní odlišnosti oproti řízením, v nichž se postupuje dle OSŘ.*“

Pokud se podíváme na důvody novely ZOR z roku 1998¹⁸⁵, je možné konstatovat, že vyloučení řízení o rozvodu manželství rodičů k samostatnému řízení může někdy přispět ke zklidnění samotného rozvodu, který bývá v mnoha případech pouze formalitou. Toto je však jediným přínosem, který lze spatřovat. Zásadní otázkou je, zda současná právní úprava přispívá ke klidnému řízení ve věci poměrů k nezletilým dětem. Na toto je však potřeba odpovědět negativně. V literatuře je naopak často poukazováno na to, že vyloučení záležitostí dítěte do jiného samostatného řízení před rozvodem může mít za následek zcela opačný efekt, neboť vytváří ze sporu o děti tzv. „první bojiště“ rozvádějících se manželů. Tím může být rodičovský konflikt naopak podpořen. S tímto názorem lze bezpochyby souhlasit. Vzhledem k tomu, že rodičovský konflikt s sebou přináší i dopady do sféry nezletilých dětí, je podle mého názoru na místě konstatovat, že takováto úprava nemůže být v zájmu nezletilého dítěte.

Žádoucímu stavu nepřispěla ani okolnost, že vedení dvou soudních na sobě závislých řízení vede k průtahům celého rozvodového procesu. Z poznatku, že kumulace soudních řízení může vést k eskalaci konfliktu, vycházejí i některé zahraniční právní úpravy, v nichž je řízení o poměrech dítěte zásadně spojeno s řízením o rozvod

¹⁸⁵ Ve vztahu k odděleným řízením se mj. konstatuje následující: „*O úpravě poměrů k nezletilému dítěti by tak rozhodoval pouze opatrovnícký soudce, který již může mít o dítěti informace z dřívějších, předcházejících řízení (např. řízení podle § 50 apod.), který bude o dítěti rozhodovat i po rozvodu a navíc jde o soudce svým způsobem specializovaného. Navrhované ustanovení by mělo chránit dítě před častou situací, kdy oba výroky nenabývají právní moci současně a právní postavení dítěte není delší čas postaveno najisto.*“

manželství¹⁸⁶, anebo mezi nimi neexistuje vztah vzájemné podmíněnosti. Příkladem lze uvést právní úpravu v Německu, kdy rozvod vůbec není vázán na úpravu poměrů k dětem.

Za velmi spornou „výhodu“ pro vedení dvou řízení pak lze považovat argument, že o záležitosti dítěte rozhoduje v řízení péče soudu o nezletilé specializovaný soudce, který může mít již o dítěti poznatky z dřívějších řízení a který bude o dítěti rozhodovat i po rozvodu. Tento argument je spíše marginální a plně nezohledňuje, že rozhodování o poměrech dítěte pro dobu po rozvodu je ve většině případů prvním řízením dítěte před opatrovnickým soudem. V dnešních poměrech není úplně podstatný ani argument, podle něhož má o poměrech dítěte pro dobu po rozvodu rozhodovat opatrovnický soud z toho důvodu, že o dítěti bude rozhodovat i po rozvodu. Navíc je třeba si uvědomit, že ani výhody spočívající ve specializaci soudce se nemohou plně rozvinout ve všech případech rozhodování.

Je zřejmé, že oddělené rozhodování o rozvodu manželství a o úpravě poměrů může mít své výhody i nevýhody a odpověď na otázku, zda současná právní úprava v České republice, je optimální, není zcela jednoznačná. Z mého osobního pohledu však negativa více než převažují. Jak již bylo uvedeno výše, osobně se domnívám, že současná právní úprava ideální není, neboť dostatečně nechrání zájmy dítěte.

7.3.4. Právní úprava ve vztahu k sezdaným a nesezdaným rodičům

Právní úprava, až na výjimky (např. určení otcovství atd.), nečiní rozdíly mezi dětmi narozenými v manželství a nesezdaným rodičům¹⁸⁷. Opačná situace nastává tehdy, když se vztah rodičů rozpadne. Daleko větší míra státní ochrany v podobě soudní kontroly nad úpravou poměrů pro dobu po rozvodu je poskytována dětem narozeným v manželství. Naproti tomu u dětí mimomanželských jako by se předpokládalo, že pokud se rodiče doposud byli schopni dohodnout na společných vztazích a na vztazích ke svým dětem, aniž by je k tomu nutil institut manželství, zajisté se slušně dohodnou i po

¹⁸⁶ „Z tohoto důvodu některé zahraniční úpravy volí postup zcela opačný: soud nejprve manželství rozvede a po zklidnění vzájemných vztahů mezi rozvedenými rodiči teprve rozhoduje o úpravě poměrů k jejich společným dětem.“ viz HRUŠÁKOVÁ, M. in HRUŠÁKOVÁ, M. KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, komentář k § 755 OZ.

¹⁸⁷ V současné době podléhá soudnímu řízení úprava péče o děti nesezdaných rodičů pouze v případě, že se rodiče nedohodnou, ačkoliv je rozhodování soudu v těchto situacích obligatorní, ne ve všech případech dojde k zahájení řízení včas.

svém rozchodu, aniž by k tomu potřebovali kontrolu jakéhokoliv státního orgánu.¹⁸⁸ Otázkou tedy je, zda současná právní úprava je vyvážená, případně zda není pro jednu ze skupin diskriminační. Tato otázka může mít několik odpovědí a lze proto dojít k více řešením.

Předpoklad nutnosti pravomocného rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem před rozvodem manželství dle platné úpravy prošel i testem ústavnosti. Ústavní soud se ve svém usnesení sp. zn. Pl. ÚS 36/16, ze dne 21. 3. 2017, kterým rozhodl o návrhu Okresního soudu v Novém Jičíně na zrušení § 755 odst. 3, § 757 odst. 1 písm. b) a § 906 odst. 1 a 2 OZ vyjádřil tak, že „*podmiňování rozvodu manželství předchozím rozhodnutím o poměrech dítěte v době po rozvodu, není ve vztahu k nezletilým dětem nesezdaných rodičů diskriminační a nepředstavuje ani nepřípustný státní zásah do rodinného života.*“ Ústavní soud ve zmíněném rozhodnutí konstatoval: „*Pokud však v jednom případě tato dohoda podléhá schválení soudem vždy a v případě druhém je státní ingerence vyžadována pouze v případě neshody rodičů, pak není protiústavní diskriminací první skupiny rodičů a dětí, nýbrž pouze konsekventním a logickým důsledkem institutu manželství jako formalizované podoby soužití dvou osob rozdílného pohlaví.*“

Domnívám se však, že vzhledem k velkému množství nesezdaných párů vychovávajících děti je na místě sjednotit práva a povinnosti ve vztahu k nezletilým dětem s dětmi vyrůstajícími v manželství, a to i v případě rozpadu vztahu rodičů. Mám za to, že právní úprava v současné době na jednu stranu vůbec rozvodu nebrání a proces je spíše pouze formální, na druhou stranu však stanoví potřebu rozhodnout o poměrech soudem, i když u nesezdaných párů tomu tak není. I vzhledem k tomu se domnívám, že by mělo dojít ke sjednocení obou režimů.

7.3.5. Úvahy de lege ferenda

Z hlediska možných změn právní úpravy se dlouhodobě vedou diskuse o tom, zda úprava poměrů k nezletilým dětem sezdaných a nesezdaných rodičů v případě jejich rozvodu, resp. rozchodu je vyvážená. Je otázkou, zda je zapotřebí, aby rozvodu manželství předcházela soudní úprava poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, a to především proto, že při rozpadu nesezdaného soužití zákonodárce do rodinného

¹⁸⁸ ROGALEWICZOVÁ, R. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. č. 1, 2016, s. 12.

vztahu druhá a družky k nezletilým dětem bez návrhu obligatorně nezasahuje¹⁸⁹ a stávající úprava ve svém důsledku tedy vede k odlišnému zacházení s dětmi podle toho, zda jejich rodiče jsou anebo nejsou manželé. Rovněž je na uvaženu, zda v opačném případě by bylo vhodné, aby stát dohlížel i nad nesezdanými rodiči v případě jejich rozchodu. Skutečností je, že i v případě rodičů, kteří nejsou manželé, existují děti, které by pomoc a ochranu státu potřebovaly, protože např. špatně snáší absenci jednoho z rodičů nebo trvalé konflikty mezi svými rodiči. Toto může být důsledkem situace, že rodiče nejsou schopni se dohodnout, ale i toho, že dohoda vyhovuje toliko rodičům, ale neodpovídá už zájmům a potřebám dítěte. Přitom není důvod, proč by se dětem nesezdaných rodičů nemělo dostat stejné ochrany jako dětem narozeným v manželství. I jejich rodinné zázemí se rozpadlo, ztratily jistotu domova a měly by být chráněny jejich zájmy.¹⁹⁰

Pokud bychom přijali variantu dvou oddělených řízení, pak existuje i možnost, kdy je na prvním místě řešen rozvod a až teprve poté úprava poměrů k nezletilým dětem. I tato varianta by mohla být lepší.

Pro případ zachování stávající úpravy se dále vedou diskuze o tom, zda by nebylo vhodné v případech rozvádějících se rodičů zjednodušit aspoň proces manželů, kteří jsou schopni se dohodnout na úpravě poměrů k dětem. V některých státech se o péči o nezletilé dítě pro dobu po rozvodu rozhoduje pouze tehdy, pokud se na ní rodiče nedohodnou. V dalších zemích je nutné uzavřít dohodu, která se registruje u místního soudu, avšak nepodléhá soudnímu schválení (např. Anglie¹⁹¹). V této souvislosti je potřeba zmínit, že v legislativním procesu je v současné době projednáván návrh novely OZ, která má umožnit, aby v případě uzavření dohody manželů o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu tato nemusela být obligatorně schválena soudem v rámci opatrovnického řízení, ale pouze se předkládala soudu při rozvodu. Opatrovnické řízení před specializovaný soudcem by pak probíhalo pouze tehdy, pokud rodiče nebudou schopni se na poměrech dítěte dohodnout. Důvodová zpráva poukazuje na požadavek, aby o úpravě poměrů rozhodoval opatrovnický soudce zejména ve skutkově i právně složitých věcech, které se zpravidla vyznačují tím, že se rodiče nemohou na záležitostech dítěte dohodnout, popřípadě že již ze samotného

¹⁸⁹ Pokud rodiče vzájemnou dohodu dodržují a nastavená pravidla vyhovují i dítěti, nikdo nekontroluje, zda tento stav odpovídá nejlepšímu zájmu dítěte.

¹⁹⁰ ROGALEWICZOVÁ, R. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů, *Právní rozhledy*. č. 1, 2016, s. 12.

¹⁹¹ Viz oddíl 4 odst. 1 písm. B) Children Act 1989.

obsahu dohody vyplývá pochybnost, zda není dohoda v rozporu se zájmem dítěte. Naopak v situaci, kdy se rodiče dokáží o poměrech dítěte dohodnout a nic nenasvědčuje jejich zjevně zneužívajícímu úmyslu, se erudice soudce plně uplatnit nemůže. Subjekty dohody pak mají být rodiče za aktivní participace dítěte, přičemž kvalitu jejich dobrovolně a řádně přijatého rozhodnutí nemůže dle důvodové zprávy soud nahradit. Role soudu se v takovém případě může omezit nanejvýš na formální kontrolu, zda je dohoda v souladu se zákonem.¹⁹² Návrh novely může být sporný s ohledem na to, zda budou dostatečně chráněny zájmy nezletilých dětí, pokud nebude zjištěn názor dítěte, ani jmenován opatrovník na ochranu zájmů dítěte a pokud nebude dostatečně posouzeno, zda dohoda je v zájmu dítěte. Myslím, že by touto změnou zákona mohlo dojít k posunu, který bude v zájmu nezletilých dětí. Dle současné právní úpravy, kdy rozhodnutí o poměrech nezletilého dítěte, je podmínkou rozvodu, dochází dle mého názoru k mnohdy zbytečným řízením, a to v případech, kdy jsou rodiče na poměrech dohodnuti. Domnívám se, že takto vedená řízení ubírají čas a síly zúčastněným subjektům (soudu, OSPOD apod.), které se pak nedostatečně (příp. povrchně) věnují případům, které náležitý přístup potřebují nebo řízení zatěžují průtahy. Jednou z dalších variant, které přicházejí do úvahy, je i uzavření dohody před jinou vhodnou autoritou mimo soud.¹⁹³

Mám za to, že minimálně v případě rozvodů bez zjišťování příčin rozpadu manželství vedení dvou řízeních zcela postrádá svůj smysl, kdy vlivem zahájení více různých řízení (někdy dokonce i u dvou různých soudů) dojde k prodloužení celého rozvodového procesu. V této souvislosti lze poukázat i na stanovisko Nejvyššího soudu, který konstatoval, že *„závislost rozvodového řízení na řízení ve věci péče o nezletilé způsobuje v soudní praxi – s ohledem na rozdílnosti v zatížení jednotlivých soudů agendou ve věcech péče o nezletilé děti – určité (někdy i delší) časové proluky mezi vyhlášeným (vydaným) rozhodnutím v řízení podle § 176 OSŘ a rozhodnutím ve věci rozvodu manželství rodičů nezletilých dětí.“*¹⁹⁴

Jinou variantou, nad kterou by bylo možné v teoretické rovině uvažovat, je ta, kdy soud rozhoduje o rozvodu a poměrech dítěte v rámci společně konaného řízení, obdobně tedy tak, jak bylo na našem území upraveno do 31. 7. 1998. Obligatorní řešení

¹⁹² Důvodová zpráva k novele OZ. Sněmovní tisk 40/0. [online]. [cit. 21. 7. 2022]. Dostupné z: Sněmovní tisk 40/0 (psp.cz).

¹⁹³ V minulosti se zmiňovali notáři, kteří však s rodinnými věcmi nemají obvykle dostatečné zkušenosti. V úvahu by pak přicházelo vytvoření speciálního úřadu.

¹⁹⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2008, ze dne 14. 4. 2010.

záležitosti ve dvou řízeních má mj. logicky negativní vliv na hospodárnost řízení už jen z toho důvodu, že věc rozhodují dva soudci ve dvou řízeních. Pokud by byla řízení, třeba i jen v rámci rozvodů bez zjišťování příčin rozvratu manželství spojena, došlo by v tomto smyslu k odpadnutí části těchto rozvodů a tím k odbřemenění soudu v rámci této agendy. Navíc by zde byl větší prostor pro soud, aby se soud pokusil oba manžele usmířit, případně by soudce mohl lépe zjistit, zda rozvod není v rozporu se zájmem nezletilého dítěte.

Je zřejmé, že každá z variant s sebou přináší klady i zápory. R. Rogalewiczová považuje za vhodné systémy sezdaných a nesezdaných rodičů sjednotit.¹⁹⁵ S tímto lze bezpochyby souhlasit. Na sjednocení, resp. zrovnoprávnění by se dalo usuzovat i z čl. 32 odst. 3 LZPS, dle kterého platí, že děti narození v manželství a mimo manželství mají stejná práva. Literatura nabízí řešení oscilující od úvah o vhodnosti zrušení povinnosti úpravy poměrů k dětem rozvádějících se manželů v souvislosti s rozvodem zcela k povinné úpravě poměrů soudním či správním rozhodnutím anebo jiným způsobem obligatorně u všech rodičů, kteří spolu nežijí. Faktem je, že soudní řízení je obecně stresující a může představovat pro účastníky psychickou zátěž. Soudní proces coby formální řízení je obecně spojen s určitou mírou stresu i tehdy, jsou-li rodiče dohodnuti a soud má jejich dohodu pouze schválit. To může platit speciálně u lidí, kteří mají se soudem první zkušenost. Tato situace má proto potenciál napomáhat ke vzniku neodůvodněného napětí mezi rodiči. Proto i u rozvádějících se rodičů, kteří by se za normálních okolností dohodli bez jakékoliv dopomoci, ovšem soudní řízení zahájí kvůli tomu, že se chtějí rozvést, může dojít v důsledku negativních emocí spojených s povinným soudním řízením ke vzniku nebo případnému vyhrocení zcela zbytečných konfliktů, které samozřejmě smírnému řešení situace mezi rodiči mohou bránit. Za vyhovující je proto podle mého názoru obecně možné pokládat stav, v němž by žádný soud o dítěti rozhodovat nemusel, pokud to nebude nutné.

Z hlediska ochrany dětí je však samozřejmě přijatelnější řešení, které představuje dohled nad situací všech dětí, tj. dětí rozvádějících se sezdaných rodičů a rozcházejících se nesezdaných rodičů, čímž by bezpochyby mohlo dojít k přetížení soudů. Otázkou pak také je, co by nesezdané rodiče donutilo návrh na úpravu poměrů k soudu podat, resp. jak by se soud dozvěděl o rozpadu vztahu nesezdaných rodičů, aby mohl ex officio zahájit řízení.

¹⁹⁵ ROGALEWICZOVÁ, R. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. č. 1, 2016, s. 12.

Je potřeba si předně položit otázku, kdy (v jaké době a v jakých případech) je potřeba, aby o poměrech nezletilých dětí rozhodl soud. Domnívám se, že je to především v případech, kdy se rozcházející rodiče nedokáží na úpravě poměrů k nezletilým dětem domluvit a současně zpravidla tehdy, pokud žijí odděleně. Tyto skutečnosti však nemusí nutně nastat ve spojitosti s rozvodem, ale naopak mohou nastat i u nesezdaných párů. Právě těmto případům by měla být věnována náležitá péče ze strany soudu a dotčených účastníků. Proto by mohlo být vhodnou alternativou zrušení povinnosti rozvádějících se manželů řešit úpravu práv a povinností k dítěti v nekonfliktních záležitostech prostřednictvím soudu obdobně jako je tomu u nesezdaných rodičů. Z literatury vyplývá, že obecně se uznává, že pro děti i rodiče je lepší, pokud záležitost řeší sami bez ingerence soudu.¹⁹⁶ Soudní řízení by bylo zahájeno jen tehdy, pokud by to rodiče soudu navrhli, nebo pokud by věc byla natolik kritická, že by bylo v zájmu dítěte upravit poměry z moci úřední. Rozvodové řízení by pak nebylo povinně vázáno na ukončení řízení o úpravě poměrů k dítěti, což by mohlo přispět k urychlení rozvodu, ale i klidnějšímu průběhu. Především by pak nedocházelo ke spojování majetkových zájmů rodičů s řízením týkajícím se dětí. Nadto dohodnutí rodiče by nebyli zbytečně stresováni dalším soudním procesem, který musí v současné době dle platné právní úpravy obligatorně podstoupit. Negativem této koncepce může být skutečnost, že rodiče, kteří by se neshodli, by nic nenutilo řešit situaci s ingerencí soudu, a pokud by nebylo řízení včas zahájeno ex officio, dítě by muselo žít uprostřed rodičovského konfliktu bez jakékoliv vnější pomoci, což by nebylo v jeho zájmu. Proto by bylo potřebné, aby rodiče byli řádně informováni o nabízených variantách řešení svého konfliktu a současně aby jim byl zdůrazňován i negativní dopad konfliktu na děti. Rodiče, kteří si uvědomí, co jejich vyhrocený vztah způsobuje společnému dítěti, které konflikt mezi nimi vnímá, budou přístupnější k hledání řešení.¹⁹⁷ Tato varianta mně osobně přijde nejideálnější, i když má svá negativa.

Sjednání právní úpravy sezdaných a nesezdaných rodičů by soudům odpadal část agendy v případech, kdy jsou rodiče schopni se dohodnout. Ve sporných případech pak vnímám přínos v tom, že řízení by nebylo vázáno na rozvod manželství rodičů, čímž by mohly zčásti odpadnout situace, kdy je dítě (resp. řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti) v rámci rozvodu a vypořádání majetku využíváno k nátlaku na druhého rodiče

¹⁹⁶ STANDLEY, K., DAVIES, P. *Family law*. 8. vydání. Palgrave Macmillan, 2013, s. 280.

¹⁹⁷ ROGALEWICZOVÁ, R. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. č. 1, 2016, s. 12.

anebo naopak rodiče uzavřou dohodu, kterou by jinak neuzavřeli, a to z důvodu jejich zájmu na co nejrychlejším rozvodu manželství.

7.4. Dohoda rodičů vs. autoritativní rozhodnutí soudu

Ač si nemyslím, že současná koncepce úpravy poměrů k nezletilým dětem je ideální, je potřeba se vrátit ke zhodnocení platné právní úpravy. Prioritním způsobem porozvodového uspořádání, který zákon i doktrína upřednostňuje, by měla být dohoda či souhlasné stanovisko rodičů, jež odpovídají přání dítěte a současně taková dohoda, která je i v zájmu dítěte. Oproti tomu v případě, kdy se rodiče nedohodnou, musí za ně rozhodnout soud, což může být nákladné, časově náročné, traumatické a nepředvídatelné.¹⁹⁸

Již v komentáři k OZO autoři upozorňovali, že „*shody či neshody rodičů se budou přenášet na společné děti, přičemž normální případ předpokládá souhlasnou vůli obou rodičů, která se harmonicky doplňuje v jeden celek.*“¹⁹⁹ Dle OZO měla dohoda schválená poručenským soudem charakter soudního smíru. V případě „úmluv“ manželů o výchově dětí učiněných při rozvodu či rozluce však tyto nebyly pro opatrovnický soud závazné a soud měl přihlížet, jako kdyby žádné úmluvy nebylo.²⁰⁰ Podle úpravy ZOR zpočátku panovaly názorové rozkoly na povahu dohody před soudem, kdy někteří autoři komentářové literatury konstatovali, že takováto dohoda se má uzavřít ve formě smíru²⁰¹, avšak judikatura dovodila, že dohoda rodičů dle § 26 odst. 2 ZOR nemá podobu soudního smíru a nelze se tedy domáhat zrušení této dohody podle § 99 odst. 3 OSŘ.²⁰² Tento názor se později prosadil i v odborné literatuře.²⁰³ Současně dohodu dle § 26 odst. 2 ZOR bylo možné uzavřít pouze mezi rodiči, tj. nikoliv mezi rodiči a třetí osobou, že tato bude po rozvodu manželství dítě vychovávat.²⁰⁴ ZOR dával dohodě přednost před autoritativním rozhodnutím soudu přičemž soud dbal na to, aby – pokud možno – dohoda nevedla ke snížení životní úrovně oproti době v manželství rodičů.²⁰⁵

¹⁹⁸ Viz STANDLEY, K., DAVIES, P. *Family law*. 8. vydání. Palgrave Macmillan, 2013, s. 282.

¹⁹⁹ SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284*. Praha: Právnické nakladatelství a nakladatelství V. Linhart v Praze. 1935, s. 746.

²⁰⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 302/22, ze dne 23. 5. 1922.

²⁰¹ GLOS, J. a kol. *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1965, s. 106.

²⁰² Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 4 Co 376/65, ze dne 24. 9. 1965.

²⁰³ HOLUB, M. *Zákon o rodině a předpisy související*. 2. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: PANORAMA, 1986, s. 81.

²⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 98/72, ze dne 30. 1. 1973.

²⁰⁵ HOLUB, M. *Zákon o rodině a předpisy související*. Praha: Orbis, 1977, s. 61-62.

Obecně lze vycházet z teze, že má-li nezletilé dítě dva plně kompetentní a zcela svéprávné rodiče, měli by to být primárně oni, kdo o jeho osudu a budoucím životě rozhodují.²⁰⁶ K zásahu státu do rodinného života nezletilého dítěte a jeho rodičů by mělo docházet pouze tehdy, je-li to nezbytně nutné a v co možná nejmenším rozsahu. Tento závěr vyplývá zejména z čl. 10 odst. 2 LZPS (každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života) a čl. 8 odst. 1 a 2 ÚLP. Také Ústavní soud vychází z premisy, že „jsou to primárně rodiče, kdo rozhoduje o osudu svých dětí, a tudíž i ingerence státu by měla nastoupit pouze v tech případech, kdy je to skutečně nezbytně nutné.“²⁰⁷ Jsou to tedy především rodiče, kteří nesou odpovědnost za společné dítě a jeho život, a tudíž by měli sami rozhodovat o záležitostech, která život dítěte významně ovlivní.

Za zásadní lze považovat, aby rodiče se oprostili od vzájemných často negativních vztahů a v zájmu dítěte se mezi sebou pokusili vyjednat dohodu, která dítěti bude nejvíce vyhovovat. B. Pavelková trefně ve svém komentáři ke slovenskému zákonu o rodině uvádí, že je podstatné, aby dva zralí vyrovnaní rodiče chápali, že svým rozhrnutím rozvést se dítěti ublížili a jsou povinni udělat vše, aby dítě dále ještě více nezatěžovali negativními emocemi.²⁰⁸ K roli rodičů v rámci hledání kompromisů se vyjádřil Ústavní soud, když uvedl, že: „jakkoliv mohou být obecné soudy při úpravě styku rodičů a dětí vedeny těmi nejlepšími úmysly, není v jejich silách, aby bez patřičné snahy obou rodičů vytvořily dítěti zcela harmonické výchovné prostředí, jelikož toto se vždy primárně odvíjí od vztahů mezi rodiči. Této své zodpovědnosti by si tedy rodiče měli být vědomi a tomu by také měli přizpůsobit své vzájemné vztahy při hledání kompromisního řešení k vytvoření ideálního výchovného prostředí pro své děti.“²⁰⁹ J. Pavlát ve svém článku z roku 2012 dodal, že „zdravé rodičovské osobnosti dokáží jednat konstruktivně – na uspořádání péče se dohodnou a soud pak jen jejich dohodu svým rozsudkem stvrdí.“²¹⁰ V mnoha případech je však rozpad vztahu příliš čerstvý, kdy rodiče, často i jen jeden z nich, skutečnost rozvodu stále ještě nezpracoval a nepřekonal, a proto je nalezení shody velmi obtížné. To souvisí samozřejmě i s výše popsanými nevýhodami české koncepce.

²⁰⁶ BERANOVÁ, H. Dohoda není všelék. *Právo a rodina*. č. 4, 2021.

²⁰⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2298/15, ze dne 15. 3. 2016.

²⁰⁸ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 120.

²⁰⁹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 650/14, ze dne 30. 4. 2014.

²¹⁰ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012, s. 36.

Řešení, které rodiče společně vypracují a na kterém se shodnou, budou také skutečně sami dodržovat. Je proto všeobecně známo, že dohoda, na jejímž obsahu se rodiče aktivně podíleli, bývá rodiči respektována více než autoritativní rozhodnutí soudu. Tato premisa je postavena na předpokladu, že rodiče nejlépe znají zájmy svého dítěte, a dokážou je naplňovat a chránit.²¹¹ Neoddiskutovatelnou výhodou dohody rodičů je také fakt, že dítě je osvobozeno od rozhodování o tom, kterého rodiče upřednostní, což bývá pro dítě psychicky velmi náročné. Takovému rozhodování nechává na dítěti, bez viditelných vnějších stop, pocit viny. Někteří autoři uvádějí, že dohoda je také trvalejší než autoritativní rozhodnutí soudu.²¹²

Pokud se rodiče na porozvodovém uspořádání nedohodnou a bude tak muset rozhodnout autorita soudu, tak ten učiní rozhodnutí na podkladě spisu a provedeného dokazování, kdy zpravidla vyhoví návrhu jednoho z rodičů, anebo zcela nevyhoví ani jednomu rodiči a rozhodne tak, jak bude považovat podle svého nejlepšího vědomí za nejlepší pro dítě. V takovém případě jeden z rodičů nebo dokonce oba mohou rozhodnutí považovat za nesprávné a jejich nespokojenost vzájemný konflikt může ještě vyostřit. Uzavřou-li rodiče dohodu o úpravě poměrů, je pravděpodobné, že se ani jeden z nich nebude cítit tak, jako by prohrál. Jestliže se rodiče dohodnou, nerozhodoval o nich a jejich dítěti nikdo třetí, ale rozhodli oni sami, neboť nikdo jiný nemůže znát své dítě a jeho potřeby lépe. Ústavní soud se k této problematice vyjádřil trefně takto: „*úprava mezilidských vztahů soudem není přirozená, je umělá a svojí podstatou se jedná o řešení krajní situace v případě, kdy se lidé nedokáží spolu domluvit sami. Od takových, či obdobných soudních rozhodnutí nelze očekávat, že budou mezilidské vztahy upravovat způsobem, jenž by bylo lze označit za bezchybný či ideální. Instrumentárium soudu, řešícího obdobné případy, je ze své podstaty omezené a vztahy soudem upravené tak nemohou dosahovat kvality přirozených mezilidských vztahů.*“²¹³ Ústavní soud v rámci svého jiného rozhodnutí apeloval na to, aby se rodiče pokusili uzavřít dohodu, neboť žádná autorita nemůže rozhodnout tak, aby byli spokojeni oba rodiče. „*Ústavní soud apeluje na oba rodiče dítěte, které je bez vlastního přičinění účastníkem soudního řízení, aby své postoje podrobili kritice a přijali reálné kroky k dosažení vzájemného porozumění, neboť žádný soud nedokáže konflikt rodičů vyřešit ke spokojenosti obou. Nedojdou-li dohody, vždy bude jeden z nich nespokojen, bude se cítit ukřivděn a bude pokračovat v předmětném řízení podáváním nových a*

²¹¹ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1592.

²¹² ŠMÍD, O., DEMJANOVÁ, R. *Povinnosti a práva rodičů k dětem.* Praha: Leges, 2017, s. 117.

²¹³ Viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1542/18, ze dne 5. 6. 2018.

nových návrhů, čímž se opět vystupňuje vzájemný konflikt, který bude negativně působit především na dítě. Dítě má dva rodiče a jeho nejlepším zájmem je v obecné rovině mít pevný a rovnocenný vztah k oběma z nich, včetně času, který s nimi může trávit a péče, které se od nich může dočkat. Je tedy na stěžovateli a matce jako na rodičích, zda stráví následující roky v soudní síni, nebo zda každý z nich částečně upozadí své potřeby a touhy ve prospěch společného dítěte a vyvinou skutečnou snahu k nalezení fungujícího kompromisu, ať už vlastními silami či za asistence odborníků.²¹⁴ Nutno doplnit, že v případě, kdy jeden z rodičů odmítá hledat kompromis s druhým rodičem ve věci týkající se společného dítěte, může mít tato skutečnost určitou vypovídající hodnotu o jeho výchovných předpokladech ve vztahu k dítěti a zajištění jeho harmonického vývoje.²¹⁵

Jako zcela zásadní se jeví to, aby i v průběhu soudního řízení byli rodiče aktivně a vhodně vedeni ke smírnému vyřešení věci, k čemuž by měl soud rozvádějící se rodiče v zájmu dítěte motivovat.²¹⁶ Z pozitivního závazku státu na poli ústavní garance a ochrany rodičovství a rodiny, resp. rodinného a soukromého života (čl. 32 LZPS a čl. 8 ÚLP), vyplývá, že soudy jsou povinny svěřenými procesními prostředky vytvářet předpoklady pro narovnaní narušených vztahů mezi rodiči a dětmi, včetně prostředků donucení, může-li takové opatření vést ke sledovanému cíli a je-li přiměřené.²¹⁷ Stát má přitom odpovědnost prostřednictvím svých orgánů vést rodiče ke konstruktivnímu řešení krize jejich rodiny a k respektu k rodičovství druhého rodiče.²¹⁸ Povinnost soudu vést rodiče k dohodě koneckonců vyplývá i z ust. § 474 ZŘS. Soud jako kompetentní autorita je proto povinen přijmout vhodná opatření k tomu, aby se strany dohodly a dále má poučit strany o alternativních způsobech vyřešení těchto sporů.²¹⁹ Za účelem dosažení dohody může soud rodičům uložit na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním²²⁰ jednání nebo rodinné terapii nebo jim nařídí setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie.

²¹⁴ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2754/20, ze dne 6. 10. 2020.

²¹⁵ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 906 OZ.

²¹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z. Dítě ohrožené CAN a domácím násilím. *Právní rozhledy*. č. 11, 2011, s. 381.

²¹⁷ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 438/05, ze dne 13. 12. 2006.

²¹⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1079/17, ze dne 26. 7. 2017.

²¹⁹ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1609.

²²⁰ Mediací je prastará zásada, tradovaná již v Bibli, kde se stranám konfliktu doporučuje, aby se poradily s neutrální třetí stranou, pokud nemohou vyřešit svůj konflikt samy, než se obrátí na církev – dnes soudnictví (SÜNDERHAUF, H. *Obligatorische Mediation und gesetzliches Leitbild „Wechselmodell“* 15. Göttinger Workshop zum Familienrecht 2017. Göttinger Juristische

Pro dosažení dohody je dále zásadní, aby všechny osoby, které se na rozhodování o dětech podílejí, tedy nejen soudci, ale též advokáti, sociální pracovníci atp., vyvinuly maximální úsilí zaměřené k tomuto cíli.²²¹ K dosažení dohody může přispět i předběžný názor soudce vyslovený v průběhu řízení. Přesto se však ne zcela výjimečně v praxi stává, že jsou účastníci opatrovnických soudních řízení prvně seznámeni s názorem soudu, resp. příslušného soudce, na projednávanou věc až z vyhlášeného rozsudku, když dříve soud svůj pohled na věc neodkryl a rodiče a jejich právní zástupci tak neměli možnost učinit si reálnou představu o možném výsledku probíhajícího řízení. Tato situace totiž často činí z účastníků osoby váhající mezi možnostmi, že bude jejich požadavku plně vyhověno, nebo naopak, že se svým návrhem neuspějí vůbec, a pokud si přejí a věří v první variantu, nejsou uzavření dohody nakloněni. Měli-li by včas reálnou představu o možném výsledku, samozřejmě souladném s platnou právní úpravou, mohlo by i toto výrazně usnadnit uzavření dohody.²²²

Je faktem, že v zemích common law autoritativní rozhodnutí soudu o úpravě poměrů k dětem po rozchodu nebo rozvodu je mnohem vzácnější než rodičovská dohoda sjednaná soukromě nebo s podporou právníků. Například dle právní úpravy v Austrálii platí, že před podáním návrhu k rozhodnutí soudu ve věcech péče o dítě v případě rozchodu a rozvodu jsou rodiče obligatorně povinni využít mediaci. Výjimku z povinnosti mediace dle 60I Family Law Act z roku 1978 tvoří pouze případy, ve kterých hraje roli týrání, ohrožení dítěte a násilí v rodině vůči dítěti nebo rodiči a kdy byla ohrožena jejich bezpečnost, jakož i případy, které jsou pro mediaci z jiných důvodů nevhodné. Z tohoto důvodu bylo vzhledem k přijaté novele po roce 2006 zřízeno 65 center pro rodinné vztahy (FRC), které jsou provozovány nezávislými organizacemi (NNO) a zaměstnávají odborníky se školením v poradenství a mediaci.²²³

Dohoda rodičů nemá předepsanou formu. Může být uzavřená i ústně a zachycena v soudním protokolu a samozřejmě i písemně. V takovém případě se pak mohou rodiče dohodnout i na dalších záležitostech, které s tím souvisí, vyjma úpravy poměrů, které jsou upraveny ve výroku rozsudku.

SchriftenUniversitätsverlag, s. 15, [online]. [cit. 18. 11. 2021]. Dostupné z: https://library.oapen.org/bitstream/id/b3c709c1-4e3c-440d-a4fe-dce8bd8f8306/GJS22_15WS.pdf.

²²¹ NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 950.

²²² LUNÁČKOVÁ, O. Dohoda u soudu? Záleží i na jeho postupu... *Právo a rodina*. č. 5., 2020.

²²³ SCHEIWE K. Der alternierende Aufenthalt des Kindes bei getrenntlebenden Eltern im Rechtsvergleich (Schweden, Australien und Belgien). Das Wechselmodell – Reformbedarf im Kindschaftsrecht? 15. Göttinger Workshop zum Familienrecht 2017. Göttinger Juristische SchriftenUniversitätsverlag, s. 15 [online]. [cit. 28. 11. 2021] Dostupné na: https://library.oapen.org/bitstream/id/b3c709c1-4e3c-440d-a4fe-dce8bd8f8306/GJS22_15WS.pdf.

Přestože rodiče uzavřou dohodu, není žádný právní nárok na to, aby ji soud schválil a ten to také vždy nečiní. Vůle rodičů a nejlepší zájem dítěte nemusí nutně korespondovat. Je třeba myslet i na to, že zájem dítěte může být v některých případech ve střetu se zájmem rodičů nebo některého z nich (např. na rychlém rozvodu, vstřícném vypořádání majetku apod.), a proto je potřeba dětem poskytnout ochranu. Pokud by vůle rodičů byla vždy rozhodující, byla by nevhodně postavena nad nejlepší zájem dítěte, bez ohledu na základní motivaci rodiče.²²⁴ Zájem dítěte jakožto přední hledisko, které se jej týká, je proto určující i pro posouzení dohody rodičů. Soud musí posoudit, do jaké míry jsou rodiče schopni ve svých úvahách reflektovat hledisko nejlepšího zájmu, a to i před zájmy vlastními, příp. celou záležitost se svým dítětem předem projednat, informovat je a zjistit jeho stanovisko. Samozřejmě je žádoucí, aby v případě, kdy soud má určité pochybnosti, rodičům vysvětlil, z jakého důvodu jimi navrhované řešení není vhodné pro nezletilé dítě a pokud na něm rodiče budou trvat, soud by měl jejich návrh na schválení dohody zamítnout.²²⁵ Odchýlení se od dohody a autoritativní rozhodnutí soudu však OZ připouští pouze tehdy, když dohoda je v zásadním rozporu se zájmem dítěte, a to spíše ve výjimečných případech. Státní zásah do vztahů mezi rodiči a dětmi odůvodněný zájmem dítěte musí být co nejzdrženlivější.²²⁶ Od dohody mohou rodiče odstoupit jen do okamžiku, než ji soud schválí. Z § 476 ZŘS totiž plyne, že rodiče, jejichž dohodu soud schválil, nejsou osobami oprávněnými podat odvolání do rozsudku o schválení dohody. Pokud nemohou podat odvolání do rozsudku, nemohou ani účinně argumentovat tím, že po vyhlášení rozsudku došlo k odstoupení od dohody.²²⁷ Ze samotného rozsudku pak musí být zřejmé, že v řízení došlo k dohodě, přičemž došlo k jejímu schválení. Nutno podotknout, že ještě podstatnější než to, že se rodiče dokázali na konkrétní úpravě práv domluvit, je, že dohodu dokážou naplnit k dobru dítěte.

V praxi se také objevují situace, kdy je ujednání rodičů o poměrech jejich společného dítěte prezentováno pouze jedním z rodičů, druhý rodič je zcela pasivní, o samotném zrodu a obsahu dohody nic konkrétního neví. Ujišťování aktivnějšího rodiče, že se na všem dohodli, pak vede spíše k přesvědčení, že se jedná o dominantního rodiče, který zcela zastínil význam a roli druhého rodiče a že předkládaná dohoda je tudíž jen přesná

²²⁴ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 512/18, ze dne 27. 11. 2019.

²²⁵ ROGALEWICZOVÁ, R. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. č. 1, 2016, s. 12.

²²⁶ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1592.

²²⁷ SVOBODA, K. Obecná ustanovení řízení ve věcech péče o nezletilé. *Soudní rozhledy*. č. 4, 2016, s. 110.

představa tohoto rodiče, nikoliv skutečná dohoda obou.²²⁸ V takovém případě pak dohoda neplyne z vůle takového rodiče a je pravděpodobné, že nemusí být v zájmu dítěte.

Se zájmem dítěte samozřejmě souvisí i otázka vyjádření se samotného dítěte k dohodě. Rodiče by při zvažování dohody měli zjistit a zohlednit přání dětí a případně i sami dítěti vysvětlit, proč jeho případnému přání nemůže být vyhověno. V případě, pokud je dítě rozumově a volně vyspělé, měl by soud zjišťovat i jeho stanovisko, zda s úpravou poměrů, jak byly dohodnuty ze strany rodičů, souhlasí tak, aby nenastaly situace, kdy by rodiči nastavené poměry dítěti nevyhovovaly.²²⁹

Někdy může být vhodné také zabývat se nad dalšími aspekty a souvislostmi v případě předkládaných dohod. Pokud rodiče jsou schopni se dohodnout, je otázkou, zda by se soud aspoň v některých případech neměl pokusit soužití rodičů zachránit, je-li to možné. Překotná snaha rodičů rozejít se by měla být v zájmu dítěte brzděna, neboť v zásadě platí obecné pravidlo, že každé dítě je nejšťastnější, pokud vyrůstá s oběma rodiči v původním rodinném prostředí. Dítě je schopno v určitých případech vydržet i drobné konflikty a nesrovnalosti mezi rodiči, je schopno akceptovat i méně příznivé bytové a finanční podmínky, jen aby bylo se svými rodiči spolu.²³⁰ Toto se však v praxi téměř neděje, naopak je předložená dohoda soudci spíše vnímána tak, že soud bude moci bez větších komplikací ve věci rychle rozhodnout a jeho úkol tím bude splněn.

Dohoda rodičů, která chrání zájmy a přání nezletilých dětí, je ideálním řešením. V některých případech však může dojít ke střetu zájmů rodičů a nezletilých dětí, kdy rodiči dohodnutá úprava jednak nemusí odpovídat přání dítěte nebo jeho zájmu. Proto je i v případě předkládaných dohoda vždy potřeba zkoumat konkrétní okolnosti každého případu.

²²⁸ BERANOVÁ, H. Dohoda není všelék. *Právo a rodina*. č. 4, 2021.

²²⁹ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 112-113.

²³⁰ BERANOVÁ, H. Dohoda není všelék. *Právo a rodina*. č. 4, 2021.

8. Péče o děti po rozvodu

8.1. Historický vývoj právní úpravy

Dle § 142 OZO, ve znění do 12. 10. 1914, platilo, že *„jsou-li manželé rozvedeni nebo zcela rozloučeni a nejsou-li sjednoceni, kterou stranou má býti výchova obstarávána, má soud, nedovoliv spor, o to se postarati, aby děti mužského pohlaví až do dokonaného čtvrtého, ženského pohlaví až do dokonaného sedmého roku od matky byly ošetřovány a vychovávány, jestliže důležité důvody, hlavně z příčiny rozvodu nebo rozluky najevo vycházející, nevyžadují jiného opatření. Útraty výchovy musí nésti otec.“* Dle novelizovaného OZO, ve znění od 13. 10. 1914, pak výchova příslušela rodiči, jemuž dítě bylo přiřknuto, ale druhý rodič měl právo žádat, aby výchova byla ve srozumění s ním. Bylo však nutné rozeznávat dva případy. Pokud bylo dítě přiřknuto matce, zůstala otci zachována jeho otcovská moc (tj. tento určoval mj. povolání dítěte, spravoval jeho jmění a nesl útraty výchovy). Bezprostřední výchova byla svěřena matce a otec měl jen nárok na osobní styk, jak byl soudem upraven. V případě, že dítě bylo svěřeno do výchovy otce, otec si zachoval nejen otcovskou moc, ale musel se postarat i o výchovu. V takovém případě měla matka právo žádat, aby výchova byla ve srozumění s ní a dále měla právo na styk. Jestliže otec řádně dítě nevychoval, měla právo ke stížnosti.²³¹

Dle socialistické právní úpravy ZPR rozhodnutí soudů o tom, komu z rodičů spolu nežijících svěří dítě do výchovy, se mělo řídit především hlediskem, u kterého z rodičů jsou dány pro jeho osobní a mravní vlastnosti ve větší míře předpoklady, že zajistí řádný duševní i tělesný rozvoj dítěte a jeho výchovu v pokrokovém duchu, kdy *„základním předpokladem správného rozhodnutí z hlediska zájmu dítěte je důsledné uplatnění zásady zjišťování materiální pravdy, přičemž tato zásada vyžaduje souhrnné zhodnocení všech činitelů, které mají význam z hlediska jak duševního, tak i tělesného rozvoje dítěte.“*²³²

Dle ZOR měl soud při svěřením dítěte do výchovy sledovat, u kterého z rodičů budou příznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte.²³³ Soud měl také přihlížet k tomu, aby byly zajištěny nejpříznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte v uvědomělého občana.

²³¹ SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284.* Praha: Právnícké nakladatelství a nakladatelství V. Linhart v Praze. 1935, s. 748.

²³² Rozhodnutí pléna Nejvyššího soudu sp. zn. Pls 2/62, ze dne 29. 6. 1962.

²³³ Viz § 26 odst. 3 ZOR, ve znění do 31. 7. 1998.

Při zkoumání podmínek, u kterého rodiče jsou lepší předpoklady pro výchovu nezletilého dítěte bylo potřeba vycházet jedině z aspektů zabezpečení zdárné výchovy, zatímco by otázka výdělečné schopnosti anebo majetkových možností toho nebo onoho rodiče neměla mít principiální vliv na toto rozhodnutí.²³⁴ Soud pak měl vycházet i ze subjektivních podmínek dítěte, např. z jeho věku, zdravotního stavu, psychickému založení, náklonosti k jednomu z rodičů (např. pro zájem dítěte nastoupit stejného povolání jako rodič – je-li společensky žádoucí).²³⁵ V případech, kdy soud rozhoduje o výchově jedním z rodičů, bylo třeba přihlížet i k příčinám rozvratu manželství rodičů nezletilého dítěte, pokud se promítají do hodnocení schopností a možností rodičů k výchově dítěte.²³⁶ J. Glos k tomu dále podotkl, že rozhodování o umístění dítěte pro dobu po rozvodu manželství jeho rodičů je zvláště choulostivou a odpovědnou otázkou soudu, přičemž soud se jí musí zabývat nejvýš pečlivě a razit si individuální přístup ke zvláštnostem každého jednotlivého případu.²³⁷ Novelou ZOR provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. byl s účinností od 1. 8. 1998 do § 26 vložen nový odst. 2, který normoval, že *„jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.“* Novelou zákona došlo po vzoru některých zahraničních úprav k zavedení společné a střídavé výchovy, která mohla být určena pouze tehdy, pokud by to bylo v zájmu dítěte a současně za podmínky, že tímto typem péče budou lépe zajištěny potřeby dítěte.

Dle platné úpravy platí, že před rozvodem rodičů je potřeba nejdříve určit ve smyslu § 906 OZ, jak bude každý z rodičů napříště (tedy po rozvodu) o dítě pečovat²³⁸, popř. jak bude v budoucnu o dítě postaráno, a to s uvážením zájmu dítěte. Nejedná se jen o podíl každého rodiče na péči o osobu dítěte, ale i o řešení výkonu dalších povinností a práv, které ve svém souhrnu tvoří rodičovskou odpovědnost. Může tedy jít také o správu jmění dítěte, in concreto také o modifikaci výkonu práva dítěte společně s druhým rodičem nezletilého zastupovat, a to pro situace, kdy lze očekávat, že nebude snadné zajistit neprodleně stanovisko, popř. souhlas rodiče, do jehož péče dítě není svěřeno.²³⁹ O tom, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, soud rozhodne ve smyslu § 906

²³⁴ GLOS, J. a kol. *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1965, s. 107-108.

²³⁵ GLOS, J. a kol. *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1965, s. 108.

²³⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 228/81, ze dne 10. 5. 1981.

²³⁷ GLOS, J. a kol. *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1965, s. 109.

²³⁸ OZ není v používání pojmu „péče“ a „osobní péče“ konzistentní. V případě rozvodu manželství soud rozhoduje o osobní péči.

²³⁹ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J, DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník II. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 549.

odst. 1 OZ s uvážením zájmu dítěte. S tímto zřetelem se od souhlasného stanoviska rodičů soud odchýlí jen tehdy, vyžaduje-li to zájem dítěte. Soud má vzít v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, popřípadě i k prarodičům. Dle § 906 odst. 2 OZ soud může rozhodnout i tak, že schválí dohodu rodičů, ledaže je zřejmé, že dohodnutý způsob výkonu rodičovské odpovědnosti není v souladu se zájmem dítěte. Jak bylo již uvedeno výše, dohoda rodičů by měla být vždy preferována. Pakliže není v rozporu se zájmem dítěte, soud ji schválí, aniž by se dále v zásadě musel podrobně zabývat jednotlivými kritérii stanovenými v § 906 a 907 OZ. Těmito by se zajímal pouze v případech, když by vyplynulo, že s ohledem na stanovené kritéria by dohodnuté uspořádání bylo v rozporu se zájmem dítěte.

Formy porozvodové péče o dítě jsou stanoveny v § 907 odst. 1 OZ, který uvádí následující: „Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.“ Ze znění zákona vyplývá, že soud může tedy v rámci svého rozhodnutí svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče. Dítě lze ale svěřit i do péče třetí osoby, pokud je to v zájmu dítěte potřebné, přičemž k tomuto by mělo dojít v zásadě dočasně.²⁴⁰ Na první pohled je patrné, že formy péče vyjmenované v OZ jsou takřka totožné jako dříve v ZOR. Odpadla však podmínka, aby soud zkoumal, zda společnou či střídavou péčí, pokud bude uložena, budou lépe zajištěny potřeby dítěte.

Ke znění § 907 odst. 1 OZ, resp. k variantám péče je třeba podotknout, že se objevily dva názorové proudy vykládající toto ustanovení. Prvním z nich byl názor, že typ péče by měl být určen dle pořadí zvoleného zákonodárcem. Nutno podotknout, že tento názor byl menšinový a dnes se již téměř neobjevuje. M. Zuklínová správně konstatuje, že všechny možnosti svěřeni dítěte do péče vyjmenované zákonem jsou de lege lata rovnocenné a pořadí volby by nemělo vyplývat z pořadí uvedeného zákonodárcem.²⁴¹ Obdobný pohled na věc je vyjádřen i v dalších komentářích k OZ²⁴² a stejný názor vyslovil i Ústavní soudce J. Jirsa, který uvedl, že „podle znění zákona jsou všechny tři

²⁴⁰ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M., HAVEL, B., DVOŘÁK, T. *Osnova občanského zákoníku*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 333.

²⁴¹ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník II. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 549.

²⁴² WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 907 OZ a ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1609.

*základní modely péče o dítě postaveny na roveň.*²⁴³ S tím lze bezpochyby souhlasit. Obecně se má za to, že pro rodinný život nejsou žádné obecné modely, a proto je potřeba v každém individuálním případě zjistit, jaké uspořádání je pro dítě nejvhodnější.²⁴⁴ Psycholog J. Pavlát došel ve svém článku k závěru, že i přes množství studií, které se otázce vhodnosti variant svěřeni dítěte do péče věnovalo, neexistuje jednoznačná odpověď, která z variant je nejvhodnější, přičemž konstatoval, že je vždy třeba každý případ posuzovat individuálně, vyvarovat se jakékoli předpojatosti pro tu či onu možnost.²⁴⁵ V obecné rovině je potřeba mít na paměti, že žádný případ není stejný a v rámci úpravy péče proto nelze paušalizovat. Naopak je potřeba posoudit veškerá kritéria a najít takové řešení, které bude nejvíce odpovídat zájmu dítěte. K individuálnímu posuzování jednotlivých případů se vyjádřil Ústavní soud tak, že: „*v případě rozhodování v tak individualizovaných věcech, jakými jsou spory o úpravu výchovných poměrů nezletilých dětí, je třeba obecná ústavněprávní kritéria a požadavky pro svěřování dětí do péče zkoumat s ohledem na konkrétní okolnosti daného individuálního případu.*“²⁴⁶ V dalším rozhodnutí pak Ústavní soud dále konstatoval, že „*u soudních rozhodnutí v tak individualizovaných věcech, jakými jsou spory o úpravu výchovných poměrů nezletilých dětí, lze stěží hovořit o precedenční závaznosti jejich závěrů, tím méně je možné vymezit obecná kritéria, jejichž naplnění pak vždy, bez ohledu na konkrétní okolnosti projednávaného případu, nutně musí vést k uložení vybraného výchovného opatření. Za taková nelze považovat ani předestřená ústavněprávní kritéria a požadavky pro svěřování dětí do péče, neboť ta představují toliko referenční kritéria, jež musí obecný soud vždy vzít do úvahy a jejich naplnění zkoumat s ohledem na konkrétní okolnosti daného individuálního případu.*“²⁴⁷

Bez ohledu na znění zákona se v souvislosti s judikaturou Ústavního soudu brzy po přijetí OZ dostala otázka priority střídavé péče, a to zejména s do té doby přelomovým nálezem Ústavního soudu České republiky sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014. Je faktem, že při přijímání právní úpravy v souvislosti s přijetím OZ v poslanecké sněmovně proběhla debata, zda by střídavá péče neměla být výslovně preferovanou

²⁴³ JIRSA, J. Priorita střídavé péče před ostatními modely péče odděleně žijících rodičů o jejich děti, zjišťování názoru nezletilého dítěte na péči rodičů o jeho osobu. *Právní prostor*. [online]. [cit. 23. 3. 2022]. Dostupné z:

[http://www.pravniprostor.cz/judikatura\)rekodifikace/priorita-stridave-pece-pred-ostatnimi-modely-pece-oddeleno-zijicich-rodicu-o-jejich-deti-zjistovani-nazoru-nezletileho-ditete-na-peci-rodicu-o-jeho-osobu](http://www.pravniprostor.cz/judikatura)rekodifikace/priorita-stridave-pece-pred-ostatnimi-modely-pece-oddeleno-zijicich-rodicu-o-jejich-deti-zjistovani-nazoru-nezletileho-ditete-na-peci-rodicu-o-jeho-osobu).

²⁴⁴ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 200.

²⁴⁵ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 1, 2012, s. 36.

²⁴⁶ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2224/14, ze dne 9. 12. 2014.

²⁴⁷ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1740/19, ze dne 10. 12. 2019.

formou.²⁴⁸ Nakonec však právní úprava ponechává rozhodnutí o formě péče v rukou soudu (příp. rodičů), kdy žádný z typů péče není zákonem upřednostňován. Ve vztahu k formám péče a neexistence jejich pořadí (priority) se Ústavní soud vyjádřil slovy: „Péče o dítě po odluce rodičů je ze zákona zajištěna prostřednictvím čtyř forem výchovy – výlučnou péčí jednoho z rodičů, střídavou péčí, společnou péčí, popř. péčí osobou odlišnou od rodičů. Žádná prioritita některé z uvedených forem ze zákona (§ 907 odst. 1 OZ) nevyplývá, ačkoliv se na toto téma vedly dlouhodobé diskuze před přijetím „nového“ občanského zákoníku. V případě společné či střídavé péče je rovnoměrný podíl na péči o dítě zajištěn již rozhodnutím o jedné z těchto forem. U výlučné péče je nutné zohlednit uvedená východiska nejlepšího zájmu dítěte a upravit styk druhého rodiče s dítětem v odpovídajícím rozsahu, aby byla rovnoměrná péče matky i otce o dítě zajištěna.“²⁴⁹ Jediným kritériem pro rozhodování o otázkách péče tedy musí být nejlepší zájem dítěte a právní úprava, která by automaticky určovala, že dítě má být svěřeno některému nebo oběma rodičům, by byla v rozporu s nejlepším zájmem.²⁵⁰ D. Kovářová k tomuto tématu však ve své publikaci konstatovala, že „v budoucnu – zejména s ohledem na měnící se judikaturu Ústavního soudu – můžeme očekávat stupňující se vyjednávání právě o této otázce.“²⁵¹

V případě, že dojde k rozchodu rodičů a dítě není svěřeno do střídavé či společné péče, ale do péče jednomu z rodičů, má samozřejmě druhý rodič právo na udržování pravidelného osobního kontaktu s dítětem, dále na pravidelnou informaci a zůstává mu i nadále zachována v plném rozsahu rodičovská odpovědnost.²⁵² Na existenci institutu rodičovské odpovědnosti se rozvodem nic nemění, a to na rozdíl od některých zahraničních úprav znajících joint custody.²⁵³ Soud v rámci svěřením do péče rozhoduje o tom, s kým bude dítě žít dítě ve společné domácnosti a fakticky i o tom, kdo bude rozhodovat o každodenních, běžných záležitostech dítěte, tedy kdo bude rodičovskou odpovědnost v některých jejích složkách fakticky vykonávat. Někteří autoři však upozorňují na to, že v praxi často dochází k nepochopení obsahu pojmu péče a dochází k jeho směšování s rodičovskou odpovědností jako celkem.²⁵⁴ V takovém případě při

²⁴⁸ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1608-1609.

²⁴⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1921/17, ze dne 21. 11. 2017.

²⁵⁰ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 50.

²⁵¹ KOVÁŘOVÁ, D. *Abeceda rodinného práva.* Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 146.

²⁵² Toto pojetí existuje již od 1. 1. 1950, tj. od účinnosti ZPR.

²⁵³ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině*, 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, komentář k § 26 ZOR.

²⁵⁴ ŠÍNOVÁ, R. WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost.* Praha: Leges, 2016, s. 188.

svěření do výlučné péče dochází k omylům, kdy pečující rodič má ponětí, že druhý není oprávněn rozhodovat o věcech, které se dítěte dotýkají. Toto však není pravdou, a naopak o dítěti nadále rozhodují, zastupují ho a spravují jeho jmění v zásadě oba rodiče společně. Zejména pak rozhodování o dítěti v záležitostech, které jsou pro něho významné, náleží oběma rodičům (§ 877 OZ).²⁵⁵ Pokud se rodiče nedohodnou, soud může nahradit souhlas druhého rodiče svým rozhodnutím.

V literatuře se někdy v souvislosti s úpravou svěření do péče uvádí, že probíhá tzv. řízení o výkonu rodičovské odpovědnosti.²⁵⁶ Ustanovení zákona ale není možné vykládat tak, že soud má oprávnění některému z rodičů část výkonu rodičovské odpovědnosti odebrat.²⁵⁷ Domnívám se proto, že toto pojetí je kontroverzní²⁵⁸, neboť může vzbudit dojem, že pečující rodič pak sám rozhoduje ve všech záležitostech dítěte. Tak tomu však není, neboť v této situaci rodič rozhoduje pouze v každodenních, běžných záležitostech a nepečující rodič je nositelem i vykonavatelem rodičovské odpovědnosti a má právo na styk s dítětem.²⁵⁹ Nepečující rodič je tak pouze fakticky omezen v rodičovské odpovědnosti (§ 858, § 865 a násl. OZ) co do osobní péče o dítě na dobu, kdy dítě nemá u sebe a v rozhodování o každodenních, běžných záležitostech dítěte.²⁶⁰ Nutno doplnit, že k tomu, aby soud mohl rozhodovat o péči o dítě, je třeba, aby rodiče byli nositeli a vykonavateli rodičovské odpovědnosti, resp. alespoň její části.²⁶¹

V obecné rovině je důležité při rozhodování o svěření dítěte do péče po rozvodu manželství vycházet z ústavněprávního rámce zakotveného čl. 7 ÚPD, dle kterého má dítě právo na péči obou rodičů a rodiče mají právo na to, aby od nich dítě nebylo proti jejich vůli zásadně odděleno (čl. 9 ÚPD) a z čl. 32 LZPS. Při rozhodování o svěření do péče je tedy třeba, aby soudy vycházely z práva všech aktérů na rodinný život,

²⁵⁵ ŠÍNOVÁ, R. WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 186.

²⁵⁶ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1588.

²⁵⁷ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 168.

²⁵⁸ Autorky komentáře k OZ správně připomínají, že svěřením do výlučné péče rodiče nedochází k samotnému omezení rodičovské odpovědnosti, a to ani jejího nositelství, ani výkonu viz HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1019.

²⁵⁹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 198.

²⁶⁰ ŠÍNOVÁ, R. WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 186.

²⁶¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, komentář k § 906 OZ.

z nejlepšího zájmu dítěte a aby u toho respektovaly participační práva dítěte.²⁶² Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že „*co největší naplnění rovné rodičovské péče má být cílem rozhodování o úpravě poměrů k nezletilým dětem.*“²⁶³ Zájem dítěte by však měl být rozhodujícím hlediskem a může převážet nad zájmem rodičů.²⁶⁴ Pokud má dítě kladný vztah k oběma rodičům, je třeba obecně zajistit maximální ekvivalentní osobní péči obou rodičů tak, aby rodinné pouto k dítěti mohli rozvíjet, ať již v rámci střídavé péče nebo prostřednictvím styku i nad rámec víkendového styku.²⁶⁵ Ze současné doktríny plyne, že je třeba vždy hledat řešení, které se vždy co nejvíce bude přibližovat rovné péči obou rodičů.²⁶⁶ Ústavní soud ve své judikatuře „*zdůrazňuje význam styku dítěte s rodičem, který jej nemá v péči, i v průběhu školního roku a týdne, přičemž se nejedná jen o právo obou rodičů podílet se na výchově svého dítěte, ale také o sledování nejlepšího zájmu dítěte, neboť široký styk během pracovního týdne bude zpravidla pro dítě přínosem a obohacením. Ve školním roce je totiž často více než jindy zapotřebí, aby se do výchovy zapojili oba rodiče, a dítě tak mohlo co nejvíce těžit ze znalostí, zkušeností a výchovných a pedagogických schopností obou rodičů, a nikoliv jen jednoho z nich. Nadto možnost většího zapojení rodiče, jemuž dítě nebylo svěřeno do péče, do výchovy dítěte v období, kdy jsou na ně kladeny zvýšené nároky a kdy musí i společně s rodiči překonávat různé překážky a řešit problémy, má význam i pro prohloubení vzájemných citových vazeb mezi dotčeným rodičem a dítětem a také vede tohoto rodiče k odpovědnosti za budoucnost dítěte. Kontakt a vztah s rodičem pro dítě není a nemá být další volnočasovou aktivitou, a to ani v případě styku dítěte s rodičem, který jej nemá v péči; jde naopak o součást běžného života dítěte vyrůstajícího v rodině, o jeho rodinné zázemí.*“²⁶⁷

Problematika úpravy poměrů k dětem, speciálně pak svěřením dítěte do péče, je vzhledem k absenci možnosti podat dovolání často řešena Ústavním soudem, který poukázal na dítě jako na střed zájmu rozhodování v souvislosti s jeho svěřením do péče, toho kterého rodiče, či do péče společné nebo střídavé. I když existuje mnoho obecných právních názorů Ústavního soudu týkajících se svěřením dítěte do péče, je

²⁶² ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1607.

²⁶³ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4189/18, ze dne 2.12. 2019.

²⁶⁴ Viz rozsudek ESLP ve věci Sahin proti Německu, stížnost č. 30943/96, ze dne 8. 7. 2003.

²⁶⁵ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k §

²⁶⁶ WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R, HOLÁ, L., LEIX, A., KOVÁŘOVÁ, D. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů.* Praha: Leges, 2022, s. 67.

²⁶⁷ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4247/18, ze dne 17. 5. 2019.

potřeba zdůraznit, že žádný případ není totožný, což je obecně pro rodinné právo specifické. Ústavní soud se k otázce rozhodování soudů o svěřeni nezletilých dětí do péče vyjadřoval v poslední době opakovaně a velmi obsírně. Ve své judikatuře pak vymezil kritéria, na něž by měl být při rozhodování o poměrech dítěte brán obecnými soudy zřetel. Základním kritériem je přirozeně nejlepší zájem dítěte, přičemž v nejlepším zájmu dítěte je u osob, které o svěřeni dítěte do své péče jeví upřímný zájem, posoudit veškerá relevantní kritéria samostatně. Ústavní soud dále uvádí, že „*je-li v nejlepším zájmu dítěte svěřeni do péče kterékoliv z těchto osob, pak je v jeho nejlepším zájmu jeho svěřeni do péče těchto osob současně.*“²⁶⁸ Ústavní soud ve své rozhodovací praxi také často poukazuje na fakt, že v některých případech dochází ke kolizi jednotlivých zájmů a kritérií, kdy v takovém případě je nutno jednotlivé aspekty velmi pečlivě vyvažovat. Uvedené tedy značí, že se nelze bez hlubšího uvážení přiklonit k jedné či druhé formě péče na základě obecných předpokladů či premis. Je nutno pečlivě, s ohledem na zájem konkrétního dítěte, zvažovat, která z právem předvídaných forem péče bude v dané situaci tou nejvhodnější, vzhledem ke zdravému fyzickému a sociálnímu vývoji konkrétního dítěte v tom kterém prostředí.

8.2. Kritéria ovlivňující svěřeni do péče

Jednotlivá kritéria, jež by měl soud v konkrétních případech posuzovat, se postupem času měnila. Dle OZO měl soud mj. přihlížet ke zvláštním poměrům případu se zřetelem na zájmy dětí, na povolání, osobnost a vlastnosti rodičů a na příčiny rozvodu nebo rozloučení manželství. Zákon tedy např. stanovil jako kritérium zjišťování příčin rozvodu.²⁶⁹ ZPR žádná kritéria, která by měl soud při úpravě poměrů zohlednit, neupravoval. Na to posléze navázal i ZOR, přičemž změnu přinesla až novela provedená zákonem č. 91/1998, Sb.,²⁷⁰ účinná od 1. 8. 1998. Na základě této novely

²⁶⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13 nebo rozsudek ESLP ve věci Scozzari a Giunta proti Itálii, stížnosti č. 39221/98 a 41963/98, ze dne 13. 7. 2000.

²⁶⁹ Toto hledisko mělo být pro poručenského soudce závazné jen potud, že z důvodu možno souditi na to, zda dítě u toho či onoho z rodičů bude lépe opatřeno. Na druhou stranu tato otázka neměla co dočinění s vinou při rozvodu, neboť i vinnému manželovi mohly být děti přiřknuty, pokud se dalo očekávat, že u tohoto rodiče budou lépe zaopatřeny. Pokud se však dalo očekávat, že budou zaopatřeny u obou rodičů stejně dobře, mohl dát soud přednost manželu nevinnému před vinným (viz SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart v Praze. 1935, s. 747.)

²⁷⁰ V původním znění výklad kritérií, ke kterým by měl soud přihlížet, poskytovala především judikatura. „*Základním předpokladem správného rozhodnutí o výchově nezletilého dítěte je, aby si soud opatřil spolehlivý podklad provedením a zhodnocením všech vhodných důkazů k všestrannému objasnění skutečností, které charakterizují osoby rodičů a prostředí, v němž rodiče žijí. Jde zejména o objasnění osobních a povahových vlastností rodičů, jejich zdravotního stavu, jejich společenského uplatnění, jejich postoje k práci, společnosti a plnění společenských povinností i veřejnému životu, jejich vztahu k*

došlo k doplnění odst. 4 a 5 do ZOR, které uváděly následující: „*Při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů. Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.*“

Jednotlivá kritéria, které by měly být soudem v jednotlivých případech posuzovány, upravuje OZ v § 906 odst. 1 a dále pak v § 907 odst. 2 a 3, přičemž platí, že každý případ je potřeba posuzovat velmi individuálně a v případě kolize je nutno jednotlivé zájmy vyvažovat. V ust. § 906 odst. 1 OZ, věta druhá, zákon stanoví základní kritérium pro rozhodování soudu o porozvodovém modelu péče o nezletilé dítě. Toto ustanovení je rozvedeno i v § 907 odst. 2 OZ přiblížením kritérií rozhodných pro posouzení soudu o péči o dítě, které stanoví, že soud „*rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.*“ Dle odst. 3 tohoto ustanovení „*Soud při rozhodování o svěřeni dítěte do péče dbá rovněž na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, na právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.*“ Některá další kritéria jsou pak dovozována i judikaturou Ústavního soudu nebo mohou

manželství, rodině, dětem, jejich životních podmínek, jejich vztahu k osobám, s nimiž žijí ve společné domácnosti“ (viz stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 228/81, ze dne 10. 5. 1981).

vyplývat z konceptu nejlepšího zájmu dítěte, jak je chápán ÚPD a vykládán Výborem OSN pro práva dítěte.

OZ na rozdíl od předchozí právní úpravy neformuluje zvláštní požadavky pro svěření do střídavé péče, kritéria jsou tedy stejná jako při svěření do péče jednoho z rodičů.²⁷¹ Pouze v případě svěření dítěte do společné péče je podmínkou, aby s tím oba rodiče souhlasili. Z české právní úpravy ale explicitně nevyplývá, že by soud měl respektovat právo dítěte na péči obou rodičů, jak je stanoveno ve slovenské právní úpravě. Z § 24 odst. 4 zákona o rodině vyplývá, že soud má respektovat právo nezletilého dítěte na zachování jeho vztahu k oběma rodičům. Dále musí soud přihlížet k tomu, aby bylo respektováno právo dítěte na výchovu a péči ze strany obou rodičů a aby bylo respektováno právo dítěte na udržování pravidelného, rovnocenného a rovnoprávného osobního styku s oběma rodiči. Domnívám se, že takové znění zákona více odpovídá požadavkům mezinárodních standardů a v tomto smyslu by mohla být česká právní úprava doplněna.

Rozhodnutí, jímž se upravují pro dobu po rozvodu práva a povinnosti rodičů stran dítěte, nelze opírat o budoucí okolnosti a poměry, o nich není jisté, zda a kdy nastanou.²⁷² Soud tedy rozhoduje dle stavu, který je ke dni vydání rozhodnutí. Na druhou stranu by však někdy mohlo být vhodné zohlednit okolnosti, které nastanou s velkou pravděpodobností. Typickým příkladem může být brzký nástup dítěte do školy. Jde-li o rozhodnutí soudů v opatrovnických věcech, Ústavní soud ve své judikatuře vymezil kritéria, na něž by především měl být při rozhodování o poměrech dítěte brán zřetel. Tato kritéria však nevychází ze znění zákona, ale jsou do jisté míry specifická. Z tohoto pohledu je zásadním hojně komentovaný a již zmiňovaný nálezn Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014, který se týkal rozhodování o střídavé péči. Jako relevantní kritéria, která při rozhodování o poměrech dítěte v jeho nejlepší zájmu by měl brát soud v úvahu, uvádí Ústavní soud demonstrativně:

- existenci pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou,
- míru zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby,
- schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby,

²⁷¹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 199.

²⁷² HOLUB, M. *Zákon o rodině a předpisy související*. 2. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: PANORAMA, 1986, s. 78.

- přání dítěte.

Ústavní soud ovšem dodává, že při rozhodování o poměrech dítěte je nutno zohlednit i jiná než výše specifikovaná kritéria. „V případě, že jeden z rodičů naplňuje tato kritéria výrazně lépe, je zpravidla v zájmu dítěte, aby bylo svěřeno do péče tohoto rodiče; naopak v případě, že oba rodiče naplňují tato kritéria zhruba stejnou měrou, je třeba vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů.“²⁷³

8.2.1. (Nejlepší) zájem dítěte

Ochrana dítěte se vyvíjela se změnou společenského vnímání dítěte v 18. stol. a také akceptací skutečnosti, že dítě není pouze „malý dospělý“. V 18. a 19. stol. proto přichází inovativní přístup k jeho zájmům. Zatímco zpočátku se zájem dítěte objevoval v textech úmluv jako objektivní deklarace, posléze je uváděn již jako obecný princip a základní východisko přístupu k dětem, a to v teorii i praxi.²⁷⁴ Původ principu však nelze zcela přesně zjistit, ale v současnosti není pochyb o tom, že princip zájmu dítěte se etabloval v oblasti práva a sociální péče. Ačkoliv tento princip nelze zcela ztotožňovat s ochranou dítěte, lze říci, že se v návaznosti na posílení ochrany práv dítěte konstituoval.²⁷⁵ Princip nejlepšího zájmu dítěte byl ve své původní podstatě projevem státního paternalismu ve smyslu poskytnutí ochrany nesvéprávného (slabšímu) objektu. Myšlenku, že dospělí (rodiče nebo stát) jsou schopni lépe než dítě samo rozeznat, co je pro ně dobré, je možné považovat za prvotní impuls pro zrození samotného principu nejlepšího zájmu dítěte. Zároveň je však nutné daný princip chápat jako limitaci moci dospělých nad dítětem, neboť ve smyslu tohoto principu mohou dospělí činit pouze to, co děti a jejich zájmy chrání. S tím však vzniká celá řada teoretických i praktických otázek, např. neurčitost samotného pojmu „zájem dítěte“, konflikt zájmů dítěte se zájmy rodiny jako celku a dalších jejích členů (např. rodičů a sourozenců), autonomie vůle nezletilého dítěte, v neposlední řadě kritéria posouzení životní situace dítěte pro rozhodování o nejvhodnějším opatření a kritéria samotné volby nejvhodnějšího opatření.²⁷⁶ Princip nejlepšího zájmu tedy bezpochyby vznikl

²⁷³ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 928/22, ze dne 24. 5. 2022.

²⁷⁴ WESTPHALOVÁ, L. HOLÁ, L. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace, *Právní rozhledy*. č. 13-14, 2019.

²⁷⁵ KORNEL, M. *Nejlepší zájem dítěte*. Dizertační práce. Brno: Masarykova univerzita. 2013, s. 16.

²⁷⁶ WESTPHALOVÁ, L. HOLÁ, L. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace, *Právní rozhledy*. č. 13-14, 2019.

jako obecný princip k ochraně zájmu dítěte, který je aplikován třetími subjekty, které rozhodují o právech a povinnostech nezletilých dětí.

Již OZO, ve znění od 13. 10. 1914²⁷⁷, určoval zájem dítěte jakožto jedno z kritérií při svěřeni do péče při rozvodu či rozluce manželství, kdy v § 142 stanovil, že „*jestliže při rozvodu nebo rozloučení manželství manželé bez souhlasu soudu učinili úmluvu o péči o děti a o jejich výchově, má soud přihlížeti ke zvláštním poměrům případu se zřetelem na zájmy dětí, na povolání, osobnost a vlastnosti rodičův a na příčiny rozvodu nebo rozloučení rozhodnutí, zda všechny děti nebo které z nich otci nebo matce mají býti ponechány.*“ Prvorepubliková judikatura přitom považovala zájem dítěte za přední hledisko: „*O tom, komu má býti dítě ponecháno, rozhoduje především zájem dítěte, potom teprve povolání, osobnost a vlastnosti rodičů a posléze příčiny rozvodu.*“²⁷⁸ Nutno podotknout, že v tehdejší judikatuře se rovněž objevoval i jiný neurčitý pojem, a to blaho dítěte²⁷⁹, kdy např. z rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 766/30, ze dne 25. 10. 1930 vyplývá, že „*o tom, komu z rodičů mají býti děti ponechány, nerozhoduje nárok toho nebo onoho manžela, nýbrž jen prospěch a blaho dětí.*“²⁸⁰ Zbývá dodat, že tehdejší judikatura také kladla důraz na postavení dítěte, které by nemělo být jen objektem soukromých práv jeho rodičů: „*Nelze předně přehlédnouti, že ve sporech manželů toho druhu není nezletilec pouhým předmětem soukromých práv jiných osob, nýbrž jest právním podmětem zvláštní ochrany požívajícím (§ 21 a 139 OZO a § 181 a násl. nesp. pat.).*“²⁸¹ I pozdější socialistická judikatura uváděla, že soudy se mají řídit vždy zájmem dětí, kdy však tento měl být také posuzován v souladu se zájem společnosti.²⁸²

²⁷⁷ Novelizace byla provedena Císařským nařízením č. 276/1914 Ř. z., daným dne 12. 10. 1914.

²⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 607/26, ze dne 10. 8. 1926.

²⁷⁹ Blaho dítěte je vůdčí zásada ovlivňující úpravu všech právních vztahů, které se týkají nezletilých dětí. Výslovně je zmíněno v ÚPD a v ZSPOD (viz HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. Praha: C. H. Beck, 2009). Blaho dítěte je považováno za pojem nadřazený zájmu dítěte; sledování zájmu dítěte, resp. nejlepšího zájmu dítěte, by mělo vést k dosažení blaha dítěte (viz ROGALEWICZOVÁ, R., CILEČKOVÁ, K., KAPITÁN, Z. a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018. Komentář k § 5). V čl. 3 odst. 2 ÚPD je dále zakotvena povinnost smluvních států zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho. Tento atribut je potřeba odlišovat od nejlepšího zájmu dítěte. Blaho dítěte má materiální povahu, nikoliv však výlučně, a dítěti by mělo mj. i z tohoto hlediska garantovat „dobré žití“ (HOFSCHEIDEROVÁ, A. in DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 68).²⁷⁹

²⁸⁰ Obdobně též např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 139/27, ze dne 15. 3. 1927, ze kterého vyplývá následující: „*O tom, komu z rodičů odloučeně žijících má býti ponecháno dítě ve výchově, jest rozhodnouti v řízení nesporném, jde-li výhradně o zájem dítěte.*“

²⁸¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 139/27, ze dne 15. 3. 1927.

²⁸² Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R 45/66.

V současné době je nepochybné, že úprava poměrů k nezletilému dítěti by vždy měla být činěna s ohledem na nejlepší zájem dítěte, který musí být předním hlediskem.²⁸³ Také Ústavní soud ve své judikatuře konstantě dovozuje, že řízení před soudy má být konáno a přijatá opatření mají být činěna vždy v nejlepším zájmu dítěte.²⁸⁴ Ačkoli zájem dítěte představuje jeden ze základních principů, na nichž je vystavěno současné rodinné právo, jedná se o pojem obecný²⁸⁵, který není právními předpisy nikterak vymezen, když konkrétní vymezení nedává ani ÚPD ani české právní předpisy. Na obecnosti a neurčitosti pojmu „nejlepší zájem dítěte“ se shoduje převážná část odborné literatury.²⁸⁶ M. Hrušáková uvádí, že „zájem dítěte je pojmem, jehož obsah nelze v právním předpise vymežit, když podle ní konkrétní právní normy tento pojem sice často obsahují, nikde však nevymezují, co je jím třeba rozumět (a je třeba na tomto místě podotknout, že to ani učinit nemohou), ale navíc jej užívají v různých souvislostech.“²⁸⁷ Důvod obecnosti principu je ten, že zákonodárce nechce a nemůže kazuisticky postihnout všechny okolnosti daného případu. Nejlepší zájem dítěte je třeba zvažovat samostatně v případě každého jednotlivého dítěte, neboť děti nežijí v totožných kulturních, sociálních a rodinných podmínkách. Různá je i osobnost dětí, rodičů, majetkového poměry atp.²⁸⁸

Obdobně se k principu staví německá právní úprava, která v § 1697a odst. 1 BGB stanoví, že pokud není stanoveno jinak, soud rozhoduje v nejlepším zájmu dítěte s přihlédnutím ke skutečným poměrům a možnostem a oprávněným zájmům zúčastněných stran. Německá komentářová literatura poukazuje na to, že princip nejlepšího zájmu dítěte (tzv. Kindeswohlprinzip) je obecným právním principem (ein allgemeines Rechtsprinzip), který slouží jako vodítko soudům, pokud z právního předpisu nevyplývá specifická úprava.²⁸⁹ Nejlepší zájem dítěte je nejvyšším kritériem, které je nutné mj. poměřovat se základními právy rodičů.²⁹⁰ Princip má být použit ve

²⁸³ Z rozsudku ESLP ve věci Gnahoré proti Francii, stížnost č. 40031/98, ze dne 19. 9. 2000 vyplývá, že nejlepší zájem dítěte musí být rozhodujícím hlediskem.

²⁸⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 153/16, ze dne 26. 7. 2016.

²⁸⁵ F. Melzer k problematice obecných pojmů trefně uvádí, že tyto jsou v legislativě zcela nutné, neboť zákony nemají být vydávány k řešení individuálních případů, kde je příslušná zásadně moc výkonná (MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 112.).

²⁸⁶ WESTPHALOVÁ, L. HOLÁ, L. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*. č. 13-14, 2019, s. 470.

²⁸⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. *Dítě, rodina, stát úvahy nad právním postavením dítěte*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 21.

²⁸⁸ PSUTKA, J. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 68.

²⁸⁹ LUGANI, K. in SCHWAB, D. a kol. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht II. §§ 1589-1921*. SGB VIII. 8. vydání. München: C. H. Beck, 2020, s. 1155.

²⁹⁰ Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Brémách sp. zn. 4 UF 57/18, ze dne 16. 8. 2018.

všech záležitostech dětí, a to nejen v právu hmotném, ale i procesním. Samotné posouzení nejlepšího zájmu dítěte pak nemůže být posouzeno podle žádného obecného měřítko, ale vždy s přihlédnutím ke specifickým daného případu.

Oproti tomu definici, resp. demonstrativní nehierarchický výčet atributů rozhodování o nejlepším zájmu dítěte upravuje čl. 5 slovenského zákona o rodině.²⁹¹ Slovenská odborná literatura poukazuje na skutečnost, že v praxi před přijetím novely, která definici přinesla, docházelo k tomu, že státní orgány participující při rozhodování o dětech měly tendenci paušalizovat bez ohledu na konkrétní okolnosti případu.²⁹²

Dle § 907 odst. 2, věta první OZ platí, že „*při rozhodování o svěřeni do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte.*“ Těžiště nejlepšího zájmu neleží v české právní úpravě, ale vyplývá též z mezinárodních pramenů práva, především z ÚPD, přičemž nejčastěji se nejlepší zájem dítěte definuje v souvislosti s generální klauzulí obsaženou v čl. 3 odst. 1, který uvádí, že „*zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.*“ V judikatuře Ústavního soudu pak nalezneme přímé odkazy na znění čl. 3 odst. 1 ÚPD²⁹³, dle kterého musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí.²⁹⁴ V této souvislosti lze také zmínit, že ÚPD ve svém originálním znění obsahuje pojem „best interests of the child“, tedy nejlepší zájem dítěte, avšak v českém překladu je uveden pouze pojem „zájem dítěte“. Tento pojem je pak užíván i OZ, což může přinášet vzhledem k nepřesnosti překladu určité výkladové problémy. Výklad relevantního ustanovení ÚPD pak má zásadní roli i při interpretaci pojmu uvedeném v OZ. Komentář Výboru OSN pro práva dítěte, kterým byl

²⁹¹ Toto ustanovení říká, že: „*Záujem maloletého dieťaťa je prvoradým hľadiskom pri rozhodovaní vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. Pri určovaní a posudzovaní záujmu maloletého dieťaťa sa zohľadňuje najmä*

a) úroveň starostlivosti o dieťa, b) bezpečie dieťaťa, ako aj bezpečie a stabilita prostredia, v ktorom sa dieťa zdržiava, c) ochrana dôstojnosti, ako aj duševného, telesného a citového vývinu dieťaťa, d) okolnosti, ktoré súvisia so zdravotným stavom dieťaťa alebo so zdravotným postihnutím dieťaťa, e) ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do jeho dôstojnosti a ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do duševnej, telesnej a citovej integrity osoby, ktorá je dieťaťu blízkou osobou, f) podmienky na zachovanie identity dieťaťa a na rozvoj schopností a vlôh dieťaťa, g) názor dieťaťa a jeho možné vystavenie konfliktu lojality a následnému pocitu viny, h) podmienky na vytváranie a rozvoj vzťahových väzieb s obidvomi rodičmi, súrodencami a s inými blízkymi osobami, i) využitie možných prostriedkov na zachovanie rodinného prostredia dieťaťa, ak sa zvažuje zásah do rodičovských práv a povinností.“

²⁹² PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 6.

²⁹³ Čl. 3 ÚPD je ustanovením tzv. self-executing, jde tedy o takové ustanovení, které musí signatářské státy dodržovat, i kdyby jej neměly promítnuty do své legislativy. Obecný komentář č. 14 dospěl ke stejnému názoru jako Ústavní soud a dovedl samovykonatelnou povahu tohoto. Proto je tedy možné se jej dovolávat přímo před českými soudy.

²⁹⁴ Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1506/13, ze dne 30. 5. 2014.

interpretován čl. 3 odst. 1 ÚPD, pak ve vztahu k hledisku nejlepšího zájmu dítěte uvádí následující: „*Koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.*“²⁹⁵ Výbor OSN pro práva dítěte tak doporučuje vycházet ze specifických podmínek, v nichž se dítě nachází (věk, pohlaví, vyspělost, předchozí zkušenosti, případná příslušnost k menšině, sociální a kulturní prostředí apod.). Čl. 3 ÚPD upravuje koncept nejlepšího zájmu dítěte jako základní princip a východisko zjišťování a ochrany základních lidských práv a svobod dítěte. Koncept nejlepšího zájmu dítěte, tak jak je upraven v čl. 3 odst. 1 ÚPD, byl navíc Výborem OSN pro práva dítěte označen za jeden ze čtyř základních principů ÚPD.²⁹⁶ K pojmu zájem dítěte se vícekrát vyjádřil v rámci české judikatury Ústavní soud, který uvedl následující. „*Zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí podle čl. 3 reflektuje totiž skutečnost, že jakkoli lze považovat za přirozené a žádoucí, aby dítě bylo vychováváno svými rodiči, nelze odhlédnout od toho, že i dítě samo je bytostí jedinečnou, nadanou nezadatelnými, nezczitelnými, nepromlčitelnými a nezrušitelnými základními právy a svobodami, tedy bytostí, které by se mělo dostat při jejím vývinu toho nejlepšího, totiž toho, aby výše uvedené atributy nezůstaly prázdnými slovy.*“²⁹⁷ Princip nejlepšího zájmu dítěte má tři aspekty.²⁹⁸ Jednak zakotvuje hmotné právo dítěte na to, aby byl jeho nejlepší zájem právě předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí. Dále jde o interpretační pomůcku. Je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, je třeba zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. V poslední řadě se jedná o procedurální pravidlo. Je-li přijímáno rozhodnutí týkající se dítěte, musí proces přijímání tohoto rozhodnutí zahrnovat posouzení a určení nejlepšího zájmu dítěte. To pak musí být patrné z odůvodnění takového rozhodnutí.²⁹⁹

Nejlepší zájem dítěte je také předním hlediskem při posuzování nevhodnějšího nastavení stávajících i budoucích poměrů nezletilého dítěte. Zájem a potřeby konkrétního dítěte je ale třeba posuzovat v každém jednotlivém případě zvlášť a se

²⁹⁵ Viz Obecný komentář č. 14 Výboru OSN pro práva dítěte k čl. 3 ÚPD, 2013, bod 3.

²⁹⁶ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 41

²⁹⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 695/2000, ze dne 19. 4. 2001.

²⁹⁸ Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1737/16, ze dne 12. 7. 2017.

²⁹⁹ KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J. KMEC, J., KOSAŘ, D. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář.* Praha: Leges, 2022, s. 1137.

snahou o minimalizaci negativních důsledků pro dítě.³⁰⁰ Z formulace, že nejlepší zájem dítěte musí být „předním hlediskem“, však současně jednoznačně vyplývá, že ale nejde o hledisko jediné, které soudy v řízeních týkajících se dětí musí zvažovat. Čl. 3 odst. 1 ÚPD garantuje postavení nejlepšího zájmu dítěte jako předního hlediska, nikoliv však za všech okolností nejvyššího hlediska.³⁰¹ Nejlepší zájem dítěte může být také v konfliktu s oprávněnými zájmy ostatních osob (dalších dětí, rodičů, veřejnosti atd.), jejich přáními apod. Zpravidla nejsložitější bývají případy, kdy je třeba vyhodnotit zájem více nezletilých dětí, které mohou být i protichůdné.³⁰² V případě, že velmi silné zájmy budou svědčit proti rozhodnutí v nejlepším zájmu dítěte, může ve výjimečných případech být přijato rozhodnutí, které nebude v nejlepším zájmu, pokud takové řešení nebude nějak zvlášť špatné, ale nebude pro něj nejlepší.³⁰³ Nejlepší zájem dítěte je tedy potřeba vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy. Jak je patrné i z judikatury Ústavního soudu z označení jako „přední hledisko“ vyplývá, že nejlepší zájem dítěte má při vyvažování vysokou prioritu. Jinými slovy, v případném vyvažování má nejlepší zájem dítěte vyšší váhu než ostatní oprávněné zájmy, které je však nutno též vzít v potaz.³⁰⁴ Výbor OSN pro práva dítěte proto uznává, že je nutný určitý stupeň flexibility v aplikaci tohoto principu a případné konflikty s jinými oprávněnými zájmy je třeba řešit případ od případu.³⁰⁵ Zájem dítěte také může být v rozporu s přáním dítěte. V takovém případě je nutné, aby bylo dítěti důsledně vysvětleno, proč nebylo dle jeho přání rozhodnuto.³⁰⁶ Výbor OSN také došel v souvislosti s budoucí úpravou péče k závěru, že by státní orgány měly mj. zvážit možné scénáře vývoje dítěte, přičemž by je měly analyzovat v krátkodobém a dlouhodobém horizontu.³⁰⁷

V současné době na zájem dítěte OZ pouze poukazuje, ačkoliv se o zájmu dítěte jako přednímu hledisku nikde blíže nezmiňuje. Jistě lze souhlasit, že nejlepší zájem dítěte je pojmem obecným, který nejde vymezit. Osobně bych však považoval za vhodné zásadu nejlepšího zájmu dítěte zakotvit přímo do OZ jako zásadu stěžejní, jak pro postupy rodičů, tak pro rozhodování soudu. Bylo by přínosné, pokud by ze zákona bylo patrné,

³⁰⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1338/20, ze dne 3. 3. 2021.

³⁰¹ Na některých místech ÚPD (např. čl. 21) tato stanoví nejlepší zájem dítěte do pozice nejvyššího hlediska.

³⁰² Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2919/14, ze dne 20. 1. 2015.

³⁰³ KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J. KMEC, J., KOSAŘ, D. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 1138.

³⁰⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/14, ze dne 30. 1. 2014.

³⁰⁵ Viz Obecný komentář č. 14 Výboru OSN pro práva dítěte č. 14 ze dne 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem.

³⁰⁶ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1599.

³⁰⁷ Obecný komentář č. 14 Výboru OSN pro práva dítěte k čl. 3 ÚPD, 2013, bod 84.

že nejlepší zájem dítěte je předním hlediskem ve všech záležitostech týkajících se nezletilého dítěte, zejména v otázkách rodičovské odpovědnosti a jejího výkonu a vztahů mezi dítětem a osobami jemu příbuznými nebo společensky blízkými.³⁰⁸

8.2.1.1. Nejlepší zájem dítěte dle ÚPD

Koncept nejlepšího zájmu dítěte jako přední hledisko na mezinárodní úrovni s sebou nepřinesla ÚPD, ale tento koncept se objevil již v zásadě 2 Deklarace práv dítěte z roku 1959 a tento pojem se objevil rovněž v Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW) přijaté Valným shromážděním OSN v roce 1979. Některé složky, které jsou pod pojem nejlepší zájem z hlediska mezinárodního výkladu podřazovány, se mohou překrývat s některými kritérii, které stanoví OZ.

Výbor OSN pro práva dítěte již ve svém obecném komentáři č. 5 označil koncept nejlepšího zájmu dítěte a z něj vyplývající právo dítěte na zohlednění nejlepšího zájmu dítěte za jeden ze čtyř základních principů ÚPD. A. Hofschneiderová v komentáři k ÚPD uvádí, že koncept nejlepšího zájmu dítěte lze vnímat jako „*stěžejní principiální východisko ochrany práv dětí, akcentující přístup, zakládající se na právech dítěte jako subjektu práv, nikoliv jako na ochraně dítěte jako objektu péče.*“³⁰⁹ Výbor OSN pro práva dítěte v obecném komentáři č. 14 přistoupil k vymezení nejlepšího zájmu, když konstatoval, že obsahem nejlepšího zájmu dítěte je právo dítěte na celostní rozvoj a na plné a účinné požívání všech práv garantovaných ÚPD. Výbor OSN dále vymezil nejlepší zájem dítěte jako trojjediný koncept, když nejlepší zájem dítěte je současně hmotným právem, základním interpretačním principem ÚPD a současně i procesní právem. Principiální vymezení obsahu nejlepšího zájmu dítěte doplňuje velmi přesné vymezení postupu při jeho zjišťování, čímž dochází k eliminaci prostoru pro svévolnou aplikaci tohoto konceptu, ať již ze strany povinných orgánů, či ze strany soukromoprávních subjektů.³¹⁰ Výbor OSN také trefně poukázal, že nejlepší zájem dítěte bývá někdy argumentačně zneužíván k prosazení zájmů jiných subjektů než samotného dítěte. K takovým situacím dochází tehdy, když je obsah nejlepšího zájmu dítěte v konkrétním kontextu dovozován přímo, bez náležitého dodržování všech nezbytných procesních kroků.

³⁰⁸ Obdobně viz KRÍSTEK, A. K záměru „rozsáhlé novelizace“ občanského zákoníku. Podněty pro možné změny rodinněprávní části. *Právní rozhledy*. č. 17, 2014.

³⁰⁹ HOFSCHNEIDEROVÁ, A., in DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHNEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 42.

³¹⁰ HOFSCHNEIDEROVÁ, A., in DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHNEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 45.

Výbor OSN pro práva dítěte se v Obecném komentáři č. 14 zaměřil především na vymezení postupu (metodologie) zjišťování nejlepšího zájmu dítěte, přičemž definoval dvě fáze tohoto procesu, a to posouzení nejlepšího zájmu dítěte a určení nejlepšího zájmu dítěte. Posouzení nejlepšího zájmu dítěte představuje hmotněprávní složku nejlepšího zájmu dítěte. Posouzení nejlepšího zájmu dítěte souvisí především s identifikací všech práv a svobod dítěte, které jsou v konkrétním kontextu, v němž je třeba zjistit obsah nejlepšího zájmu dítěte, dotčeny a dále s hledáním takového řešení, které bude z hlediska míry zásahu do těchto práv a svobod nejšetrnější. Určení nejlepšího zájmu dítěte se poté týká zajištění odpovídajících procesních záruk v tomto procesu. Nejlepší zájem dítěte v hmotněprávní rovině lze také definovat jako právo dítěte na respektování, ochranu a zajištění rovnováhy mezi jednotlivými základními právy a svobodami s tím, že neexistuje žádná hierarchie a žádné základní právo dítěte tak nemůže být automaticky upřednostňováno před jeho jiným základním právem. S tím souvisí rozlišení hmotněprávního obsahu nejlepšího zájmu dítěte na dvě složky, a to jednak právo dítěte na náležité identifikování všech jeho základních práv a svobod garantovaných ÚPD, která jsou v konkrétním kontextu dotčena a dále právo dítěte na důslednou aplikaci principu proporcionality, pokud nelze přijmout takové řešení, která umožní všechna práva zachovat v plném rozsahu. Výbor OSN pro práva dítěte v Obecném komentáři č. 14 demonstrativním výčtem vymezuje základní práva a svobody dítěte, na jejichž základě lze definovat hmotněprávní obsah nejlepšího zájmu dítěte. Jedná se přitom o tyto složky: názor dítěte, identita dítěte, zachování rodinného prostředí dítěte a vztahu dítěte s přirozeným prostředím, zajištění péče ochrany a bezpečí dítěte a situace zvláštní zranitelnosti dítěte, zdraví dítěte a vzdělání dítěte.³¹¹ Nejlepší zájem bude takový, který žádný z uvedených zájmů nedůvodně a nepřiměřeným způsobem neupřednostní před jiným zájmem. V této souvislosti je některými autory poukazováno na to, že právě tento rozměr ukazuje, proč je nepřesné používat pouze pojem „zájem dítěte“, který v podstatě pouze odpovídá první fázi posouzení jeho obsahu, avšak nezbytné poměrování a hledání rovnováhy mezi jednotlivými zájmy v sobě zrcadlí vyšší kvalitu „nejlepšího zájmu“.³¹² Vzhledem k uvedenému se lze proto domnívat, že by bylo vhodnější užití superlativu „nejlepší zájem dítěte“ v § 907 odst. 2 OZ namísto užitého pojmu „zájem dítěte“.

³¹¹ Na první pohled je zřejmé, že jednotlivé složky se částečně překrývají s kritérii vymezenými § 907 odst. 2 OZ, a také do jisté míry toto ustanovení dále rozšiřují.

³¹² HOFSCHNEIDEROVÁ, A., in DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHNEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 55.

Určení nejlepšího zájmu dítěte je pak složkou procesní, která přichází na řadu v druhé fázi. Účelem tohoto procesu, který má přísné procesní záruky, je určit nejlepší zájem dítěte na základě posouzení nejlepšího zájmu dítěte. Výbor OSN pro práva dítěte pak rozvedl nejvýznamnější procesní záruky, které tvoří součást nejlepšího zájmu dítěte, na zohlednění jeho nejlepšího zájmu. Mezi tyto patří právo dítěte, vyjádřit svůj názor ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, náležité zjištění skutkového stavu, rozhodování bez zbytečného odkladu a revizí rozhodnutí, zapojení kvalifikovaných odborníků, právní zastoupení, odůvodnění rozhodnutí, právo na opravné prostředky a mechanismus posouzení dopadů na práva dítěte.³¹³ Všechny uvedené složky by měly být v maximální možné míře dodrženy. Povinnost zohlednit nejlepší zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí dopadá na všechny veřejné orgány moci zákonodárné, výkonné i soudní a vedle toho i na veřejná či soukromá zařízení sociální péče. Rodiče jako subjekty povinné zohlednit nejlepší zájem dítěte explicitně uvedeny nejsou, avšak tato povinnost jim vyplývá z čl. 18 odst. 1 ÚPD.

V některých případech se princip nejlepšího zájmu dítěte může dostat do konfliktu s jinými zásadami soukromého práva, např. se zásadou autonomie vůle³¹⁴ rodičů. Střet těchto dvou principů byl řešen již v judikatuře, kdy Nejvyšší soud dospěl k závěru, že byť je občanský zákoník vystavěn na široké autonomii vůle osob, které si obecně mohou ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona (srov. § 1 odst. 2 OZ, věta před středníkem), pak v oblasti rodinného práva vtěleného do občanského zákoníku je tato svoboda vůle vyloučena v oblasti, kde je dotčen legitimní zájem třetích osob a především dítěte, jehož zájem musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány (čl. 3 ÚPD).³¹⁵

8.2.2. Osobnost dítěte

Občanský zákoník ukládá soudu, aby při rozhodování respektoval také osobnost dítěte, jeho vlohy, schopnosti, zájmy, zdravotní stav, celý komplex projevů dítěte ve všech oblastech jeho života, a vše vzhledem k vývojovým možnostem a životním poměrům

³¹³ K tomu blíže viz HOFSCHEIDEROVÁ, A. in DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwe, 2021, s. 60-64.

³¹⁴ K výkladu tohoto principu viz např. HURDÍK, J. in. HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. Praha: C. H. Beck, 2009.

³¹⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1012/2016, ze dne 16. 8. 2018.

rodiče.³¹⁶ Současná psychologie většinou definuje osobnost člověka jako soustavu vlastností, charakterizující celistvou individualitu konkrétního člověka, zaměřeného na realizaci životních cílů a rozvinutí svých potencialit.³¹⁷ Osobnost člověka je ovlivňována dvěma faktory. Prvním je faktor psycho-biologický, jež je předurčen samotným individuálním organismem člověka. Zahrnuje jeho genetickou, dědičnou, vrozenou a konstituční výbavu. Druhým faktorem je faktor sociální, jež je determinován sociálním prostředím, ve kterém člověk vyrůstá. Patří sem kulturní prostředí, rodina, škola, práce, přátelé a mezilidské vztahy. Oba tyto faktory se navzájem prolínají a ovlivňují vývoj osobnosti každého z nás. Lze proto konstatovat, že osobnost dítěte je do jisté míry vrozená, avšak postupem času se i vlivem svého okolí dotváří. Základními složkami lidské osobnosti jsou tělesná konstituce, temperament, charakter, postoje, hodnoty, vlohy, schopnosti, potřeby, motivace, seberegulační vlastnosti atp. S osobností dítěte pak úzce souvisí i věk dítěte, pohlaví atp., které mají na osobnost vliv.

Zkoumání osobnosti dítěte představuje jedno z nejdůležitějších vědeckých odvětví psychologie, a proto je vhodné, je-li to potřeba za účelem posouzení osobnosti dítěte, ustanovit v řízení znalce z tohoto odvětví. Soud by tedy měl minimálně aspoň v základních obrysech se pokusit zjistit, jakou má dítě osobnost, neboť ta může poukazovat na vhodnost daného typu péče. Toto zjištění může soud zpravidla učinit aspoň slyšením dítěte, je-li dítě tohoto schopné. Faktem je, že každé osobnosti dítěte může vyhovovat jiný typ péče. Např. silně introvertnímu dítěti nebude příliš vyhovovat časté střídání prostředí, škol atd.

8.2.3. Citová orientace a zázemí dítěte

Soud má v rámci úpravy poměrů k nezletilému dítěti mj. přihlížet na citovou orientaci a zázemí dítěte. Zázemím lze rozumět prostředí, v němž dítě žije, v němž se cítí dobře a bezpečně, v němž je mu poskytována ochrana a v němž má např. osoby, ke kterým má blízké citové vazby. Zázemí tedy může být myšleno buď ve formě citového zázemí dítěte, nebo ve formě materiálního zázemí. Obě tyto složky však spolu mohou úzce souviset. V tomto ohledu soud zjišťuje, kde má dítě příbuzné, kamarády, ale např. i domácí mazlíčky nebo jaký má vztah k novému partnerovi rodiče. S tímto kritériem také úzce souvisí mj. i věk dítěte či pohlaví. Zpravidla děti nižšího věku bývají

³¹⁶ NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 952.

³¹⁷ HELUS, Z. *Psychologie pro střední školy*. Praha: Fortuna, 1997, s. 31.

fixovány na rodiče, který s ním tráví většinu času na mateřské apod. Ústavní soud mj. zdůraznil, že „při jakémkoliv zásahu do rodinného života musí obecné soudy vždy usilovat o to, aby byl takový zásah minimalizován, tedy a) aby dítě nebylo odtrženo zejména od osob, k nimž má silnou náklonnost, u nichž dlouhodobě setrvalo a u nichž nachází svůj domov, a od svých sourozenců; a b) aby bylo svěřeno do péče osoby, která uznává roli a důležitost jiných blízkých osob v životě dítěte, a která tedy kontaktu dítěte s takovými osobami v případě nebude bránit.“³¹⁸

Co se týče tohoto kritéria z materiálního hlediska, bývá v tomto ohledu znevýhodněn rodič, který opustil či hodlá opustit společnou domácnost. S tím může do určité míry souviset i zjišťování důvodu, proč tento rodič domácnost opustil. Například, zda to bylo z důvodu zavinění druhého rodiče, zda se odstěhoval k novému partnerovi, kterého si našel atd. Jiná situace bude v případě, když je manžel z domácnosti druhým partnerem fakticky „vyhozen“ z důvodu, že není vlastníkem nemovitosti a jiná situace může být v případě, kdy partner se odstěhuje za novým partnerem. Domnívám se, že je vhodné zkoumat, jak dané zázemí na dítě také působí, když toto působení může být kladné, ale také záporné. Určitě si lze představit situace v nějaké odloučené lokalitě, kde sice má nezletilý kamarády, své zázemí atd., ale toto okolí nepůsobí vhodně na jeho osobnost, neboť zde může být větší riziko užívání drog atp.

8.2.4. Přání a názor dítěte

Stanovisko dítěte, kterým v rámci řízení vyjádří přání ohledně jeho dalšího uspořádání, hraje velkou roli. Dítěti jako účastníkovi řízení náleží s ohledem na věk a jeho rozumovou vyspělost stejná práva jako všem ostatním dospělým účastníkům řízení. Jménem dítěte zpravidla tato práva realizuje jeho zástupce, kterým je zpravidla OSPOD. To však nic nemění na skutečnosti, že dítě má právo se na řízení osobně podílet, vyjádřit se k projednávaným otázkám, sdělit svůj názor nejen na samotný předmět řízení, ale i na jeho průběh.³¹⁹ Dítě by se tedy nemělo stát pouhým subjektem paternalistické ochrany, kterou mu poskytují jeho rodiče, či jiné osoby nebo dokonce stát a jeho orgány, ale naopak všechny tyto subjekty musí osobnost dítěte respektovat a usilovat o nalézání odpovídající rovnováhy mezi ochranou, kterou dítě s ohledem na svůj věk a stav závislosti na péči dospělých osob potřebuje a prostorem, který dítěti umožní realizovat svou osobnost. Přání dítěte bývá při splnění dalších kritérií

³¹⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1835/14, ze dne 11. 9. 2014.

³¹⁹ ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, č. 8, 2018, s. 267.

považováno za zásadní vodítko při hledání nejlepšího zájmu dítěte. Neznamená to ale, že soud v řízení o úpravě jeho poměrů rozhodne pouze tak, jak si dítě přeje.³²⁰ I váha jeho vyjádření má samozřejmě své limity.

8.2.4.1. Participační práva dítěte

Participační právo zaručuje dítěti, aby se v řízení mohlo vyjádřit k otázkám, jež se ho bezprostředně dotýkají, a umožňuje mu (byť jen do určité míry) vyrovnat nerovné postavení ve vztahu k rodičům, poručníkovi či jinému zákonnému zástupci nebo pečující osobě.³²¹ Tak tomu vždy ale nebylo. Například v roce 1964 Nejvyšší soud konstatoval, že „nezletilý sám nemůže posoudit, jaké výchovné opatření je v jeho zájmu, a proto je na osobách, které jej vychovávají, případně mají vychovávat, aby vyslovily názor, jaké opatření je v zájmu nezletilého třeba učinit.“³²² I v dnešní době však stále existují soudy (a bohužel i rodiče), kteří tato práva nezletilých nerespektují.

Děti obecně mohou participovat na rozhodování o otázkách, které se jich dotýkají, v zásadě čtyřmi způsoby. Od nejnižší úrovně, kdy je dítě pouze informováno, přes další stupeň, kdy je mu přiznáno právo vyjádřit svůj názor. V dalším stupni je jeho možnost svým názorem rozhodnutí ovlivnit. Nejsilnější je pozice dítěte tehdy, kdy jeho vyjádření je určující pro rozhodnutí o něm. Právo dítěte být slyšeno je upraveno v celé řadě mezinárodních smluv i vnitrostátních předpisů. Toto právo je především zakotveno v ÚPD, jejíž je Česká republika signatářem, a to v čl. 12 odst. 1, přičemž tento článek byl označen Výborem OSN pro práva dítěte za jeden ze čtyř hlavních principů ÚPD. Práva nezletilých dle čl. 12 ÚPD platí v jakémkoliv právním řízení, které se jich týká, čemuž ostatně plně odpovídá i formulace § 867 OZ.³²³ V pojetí ÚPD je dítě aktivním subjektem, nadaným vlastní právní osobností a vlastní autonomií. V minulosti byla Česká republika kritizována Výborem pro práva dítěte za to, že v praxi nedochází k aplikaci všech práv, která dítěti ÚPD zaručuje. Ačkoli tato práva byla řádně implementována do vnitrostátních předpisů, v České republice nadále přetrvávalo pojetí dítěte spíše jako objektu, o jehož osudu rozhodují dospělí, a nikoli jako subjektu

³²⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1708/2014, ze dne 18. 12. 2014.

³²¹ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 875 OZ.

³²² Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Cz 4/65, ze dne 9. 2. 1965.

³²³ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1002/19, ze dne 9. 10. 2019 nebo též ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 463.

práv, když navíc ne všechna soudní řízení umožňovala přímé zjištění názoru dítěte, a to nezávisle na jeho právním zástupci či opatrovníkovi.³²⁴

Obsah čl. 12 ÚPD bývá někdy nepřiměřeným způsobem zužován pouze na právo dítěte vyjádřit svůj názor ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, což je typické pro české a slovenské právní prostředí. Někteří autoři proto uvedené kritizují, když uvádějí, že se jedná o nesprávné pojetí práva dítěte zakotveného v čl. 12 ÚPD, neboť obsah tohoto článku má být mnohem širší.³²⁵ Dítěti předně náleží právo být přítomen projednávání své věci ve smyslu čl. 38 odst. 2 LZPS. Jsou-li děti dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je podstatné jim umožnit přímo svým projevem působit na soud za účelem uspořádání vztahů, které si nezletilý přeje.³²⁶ Není přítom rozhodující, zda dítě rozumí do důsledků všem aspektům záležitosti, které se jej dotýká. Dítě pouze musí být schopno si přiměřeným způsobem na danou záležitost vytvořit vlastní názor. Je však potřeba zdůraznit, že dítě má právo, nikoliv povinnost svá participační práva realizovat.³²⁷ Součástí participačních práv dítěte je i právo volby zůstat pasivní a na řízení se nikterak nepodílet.³²⁸ Dítě proto musí dostat příležitost své přání projevit, a je pak na něm, zda se rozhodne takové možnosti nevyužít.

Výbor OSN pro práva dítěte zdůrazňuje, že participací je třeba rozumět celý pokračující proces sdílení informací a vzájemného dialogu mezi dětmi a dospělými, založený na vzájemném respektu, v němž se děti dozvídají, jakým způsobem jsou jejich názory, stejně jako názory dospělých, zohledňovány a jak formují výsledek celého procesu. ÚPD lze do značné míry vnímat jako specifické vyjádření zákazu diskriminace dítěte na základě jeho věku a velmi často též stavu závislosti na péči a ochraně třetí osoby, kterou mu poskytují jiné osoby nebo stát. Byl-li by shledán obsah nejlepšího zájmu dítěte, aniž by dítě bylo v souladu se svými schopnostmi do celého procesu zapojeno, stávalo by se dítě pouhým objektem v moci jiných osob. Nejlepším by v takovém případě bylo to, co za nejlepší považují jiné osoby. Takovýto přístup se však již vyznačuje historicky překonaným paternalismem a odporuje modernímu

³²⁴ ČAMDŽÍCOVÁ, S. Právo dítěte být slyšeno jako základní participační právo. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 1, 2021, s. 137.

³²⁵ Dle autorů komentáře k ÚPD je obsah práva vyplývající z § 12 daleko širší, neboť tento článek garantuje právo dítěte být slyšeno v jeho nejširším možném významu (DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 202.).

³²⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2396/19, ze dne 29. 10. 2019.

³²⁷ Ústavní soud k tomu v nálezu sp. zn. III. ÚS 2396/19, ze dne 29. 10. 2019 uvedl následující: „Je-li však nezletilý dostatečně rozumově a emocionálně vyspělý, musí dostat možnost své přání projevit, a je pak na něm, zda se rozhodne takové možnosti nevyužít.“

³²⁸ ČAMDŽÍCOVÁ, S. Právo dítěte být slyšeno jako základní participační právo. *Časopis pro právní vědu a praxi*, č. 1, 2021, s. 137.

konceptu ochrany základních lidských práv a svobod zranitelných skupin. Dítě by proto mělo být v ideálním případě zahrnuto do celého průběhu řízení a jeho účast by neměla být omezena na jednorázový úkon spočívající v „pouhém“ zjištění jeho názoru. Právo dítěte na slyšení je nutno chápat širěji než jako pouhou možnost vyjádření svého názoru na projednávanou problematiku. Toto právo je nutno vykládat též v kontextu obecnějšího práva být přítomen projednávání své věci a pojímat je jako důležitou záruku, že o právech dětí není rozhodováno bez jejich účasti.³²⁹ Za tímto účelem musí být dítě vždy náležitě informované, musí mu být vytvořen prostor pro vzájemné sdílení jeho názorů i názorů dospělých, názorům dítěte musí být nasloucháno a v neposlední řadě dítěti musí být vysvětleno, z jakých důvodů bylo přijato konečné rozhodnutí v dané podobě.³³⁰ Z praktické zkušenosti autora je však známo, že toto se děje pouze minimálně.

Hmotněprávní úprava v českém právním řádu vychází z § 867 odst. 1 OZ, dle kterého je soud povinen poskytnout dítěti před rozhodnutím, které se ho dotýká, potřebné informace, aby si dítě mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit. Ustanovení OZ tedy zakotvuje základ participačního práva v soukromoprávním předpisu a je možné ho považovat za základní pravidlo, má-li se jednat o cokoliv, co se dotýká zájmů dítěte. Současně se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a rozumové úrovni.³³¹

Participačnímu právu dítěte naproti tomu odpovídá povinnost soudu dítě vyslechnout, nebrání-li tomu zvláštní okolnosti. Povinnost soudu zjistit si názor nezletilých tedy neplatí absolutně. Neumožnění dítěti uplatnit jeho právo vyjádřit se připadá v úvahu výjimečně jen tehdy, je-li to v jeho nejlepším zájmu či není-li to fakticky možné, např. tehdy, hrozí-li okamžité nebezpečí z prodlení nebo dítě je příliš útlého věku.³³² Psychická zátěž spojená s rozchodem rodičů a sporem o péči však nemůže být sama o sobě, nejsou-li poznatky o její mimořádné výši v konkrétním případě, důvodem pro

³²⁹ WESTPHALOVÁ, L. HOLÁ, L. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*. č. 13-14, 2019, s. 470.

³³⁰ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 206.

³³¹ § 867 OZ oproti úpravě účinné do 31. 12. 2013 soudu výslovně ukládá, aby při rozhodování o způsobu a rozsahu výkonu rodičovské odpovědnosti poskytl nezletilému dítěti informace o řízení a dal dítěti prostor ke sdělení vlastního názoru s tím, že názoru dítěte soud věnuje patřičnou pozornost (viz např. rozsudek Krajského soudu v Plzni sp. zn. 14 Co 354/2015, ze dne 8. 12. 2015).

³³² Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1931/17, ze dne 19. 12. 2017.

upuštění od zjištění přání dítěte přímo. Opačný závěr by v podstatě negoval úpravu v čl. 12 odst. 1 ÚPD a § 867 odst. 2 OZ, jde-li o spor o péči o děti.³³³

Možnost dítěte projevit svůj názor tedy obecně dává dítěti pocit, že není jen objektem právních vztahů, ale důležitým subjektem a účastníkem, který má zásadní roli. Dítě je tedy subjektem práva a účastníkem řízení, jemuž náleží právo být přítomen projednávání své věci. Dítě je totiž nositelem práv a jako takové by mělo být vždy informováno o svých právech a mělo by mu být umožněno je vykonávat tak, jak odpovídá jeho schopnosti formulovat svůj názor a okolnostem případu.³³⁴ Na druhou stranu by však dítě nemělo mít dojem, že rozhoduje, musí vědět, že jeho názor je pouze podkladem pro rozhodnutí soudu, který má povinnost zkoumat danou věc komplexně.

8.2.4.2. Právo dítěte na informace

Oprávnění dítěte vyžadovat od soudu relevantní informace, aby si mohlo utvořit vlastní názor a tomu se rovnající povinnost soudu tyto informace poskytnout, bylo nově zakotveno do českého právního řádu s účinností od 1. 1. 2014 (viz § 867 odst. 1 OZ). Informace mají být dítěti poskytovány v zájmu umožnit dítěti plný výkon práv, za předpokladu, že jejich poskytnutí není na újmu blaha dítěte. Teprve na základě relevantních informací si dle přesvědčení zákonodárce dítě může utvořit takový názor, který je schopno také sdělit. Odpovědnost za realizaci tohoto práva na informace nesou soudy (resp. i jiné státní orgány), které když zjistí, že dítě dostatečně chápe situaci, musí zabezpečit, aby dítě obdrželo všechny příslušné informace. Povinností toho, kdo o záležitosti dítěte rozhoduje, tedy předně je poskytnout dítěti náležitou informaci o celé věci, a to takovým způsobem a v takovém rozsahu, aby informace byly pro dítě srozumitelné a odpovídající jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti. To samozřejmě vyžaduje specifický přístup, a proto je nutné vzdělávání v této oblasti. Relevantní informace dítěti poskytne sám soud nebo je výjimečně dítěti sdělí skrze jeho zástupce (např. kolizního opatrovníka či ustanoveného znalce). Ústavní soud k tomu poznamenává, že *„podle názoru Výboru pro práva dítěte tam, kde je to možné, by měl být zjišťován názor dítěte přímo“*. K tomu Ústavní soud podotkl, že *„byť nelze zjišťování názoru nezletilých prostřednictvím OSPOD považovat za porušení práva dítěte být slyšeno, a v každém případě je třeba individuálně posoudit, jaká forma je pro konkrétního nezletilého nejvhodnější, nejsou-li zde však žádné okolnosti, které by to*

³³³ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2396/19, ze dne 29. 10. 2019.

³³⁴ Srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2919/14, ze dne 20. 1. 2015.

*vylučovaly, je třeba preferovat přímé vyslechnutí dotyčného nezletilého.*³³⁵ V rámci informační povinnosti má být dítě informováno nejen o průběhu řízení, ale musí mu být také poskytnuty náležitě informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoli rozhodnutí. Takovéto informace musí být dítěti poskytnuty srozumitelně v rozsahu a způsobem vzhledem k věku dítěte.

8.2.4.3. Věková hranice dítěte a význam věku při participaci dítěte

Právo dítěte na participaci a právo dítěte na přiměřené respektování a ochranu jeho autonomie v míře přiměřené jeho rozvíjejícím se schopnostem náleží v obecné rovině všem dětem, bez ohledu na jejich věk. Výbor OSN pro práva dítěte zdůraznil, že i ty nejmladší děti jsou oprávněny sdělovat své názory, jimž by v souladu s čl. 12 odst. 1 ÚPD měla být věnována náležitá pozornost odpovídající jejich věku a vyspělosti. Proto je v rozporu s čl. 12 odst. 1 ÚPD jakákoliv vnitrostátní úprava, která by právo dítěte na participaci činila závislé na stanovení věku dítěte.³³⁶ Dle § 867 odst. 2 OZ se ohledně dítěte staršího dvanácti let má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Tím ale není řečeno, že obecný soud je za situace, kdy zjišťuje postoj (přání) nezletilého dítěte staršího dvanácti let, vždy povinen přistoupit k jeho slyšení přímo při soudním jednání, aniž by mohl zohlednit skutková zjištění z již provedeného dokazování (zejména zjištění jeho postoje prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znaleckého posudku či prostřednictvím opatrovníka) či další specifické okolnosti daného případu (kupříkladu hrozba psychické újmy nezletilého dítěte ze slyšení před soudem). Zpravidla by tak tomu ale mělo být. Vzhledem k úpravě v ÚPD se může jevit jako problematická i česká právní úprava v § 867 OZ, neboť i toto ustanovení váže vznik práva dítěte částečně i na jeho věk, byť nepřímou, a to prostřednictvím zákonné domněnky věku 12 let. Pohledem do úprav sousedních států lze zjistit, že určení věkové hranice také explicitně vyplývalo např. z německé právní úpravy³³⁷, avšak od určení věkové hranice bylo v nedávné době upuštěno. V německé judikatuře bylo i před přijetím novely, která určovala věkovou hranici 14 let uváděno, že v řízení o úpravě poměrů je slyšení pravidelně vyžadováno i

³³⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1002/19, ze dne 9. 10. 2019.

³³⁶ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHNEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 209.

³³⁷ V § 159 odst. 1 zákona o řízení ve věcech rodinných a ve věcech mimosoudních (FamFG) byla určena hranice 14 let.

u dětí, kterým ještě nebylo 14 let,³³⁸ když bylo dále dovozováno, že dítě musí být od tří let zpravidla osobně vyslechnuto.³³⁹

Je zřejmé, že dítě se vyvíjí postupně (a individuálně), a proto některá práva mohou být vykonávána až s přibývajícím věkem. V závislosti na stupni vývoje, zejména rozumového, se zvyšuje i schopnost dítěte samostatně o sobě rozhodovat. Je zřejmé, že velmi malé dítě stěží bude schopno určitým způsobem přijmout informaci, která je mu sdělována. V zásadě to však neznamená, že takovéto dítě nemůže být slyšeno, neboť dítě, které se ještě nevyjadřuje verbálně, se může vyjádřit nonverbálně (např. mimikou, kreslením atd.). Výbor pro práva dítěte uvádí, že všechny státní orgány by vždy měly nejprve předpokládat, že dítě je schopno výslechu, a tento předpoklad eventuálně teprve poté v konkrétním případě vyvrátit.³⁴⁰ Nevyslechnutí dítěte by mělo být odůvodněno nedostatečnou vyspělostí dítěte, která nesmí být dovozována pouze z jeho věku, příp. jinými zásadními skutečnostmi. Toto je velmi podstatné, avšak v české rozhodovací praxi toto pravidlo bývá opomíjeno, když české soudy mají tendenci často stále vázat účast dítěte na věkovou hranici 12 let, která je stanovena zákonem. Z tohoto důvodu se domnívám, že stanovení hranice, byť ve formě zákonné domněnky, není ideální, neboť svádí k paušalizaci, která však v řízení o úpravě poměrů k dítěti je nepřijatelná.

Na první pohled je zřejmé, že u staršího dítěte bude potřeba jeho názoru přisoudit větší relevanci než u mladšího. V souvislosti s věkem dítěte Ústavní soud konstatoval, že „čím starší dítě je, tím větší má zpravidla jeho názor váhu.“³⁴¹ Relevance názoru dítěte s ohledem na přibývající věk má ale i jiné důvody. Jak totiž dítě stárne, má stále větší schopnost rozumět, a proto by jeho názoru měla být věnována větší pozornost, protože jedině tak se z dítěte může vyvinout odpovědná a společensky způsobilá osoba.³⁴² Z hlediska fyziologického vývoje dětí lze obecně uvést, že názor kojenců a batolat, tj. dětí do cca 3 let věku, je prakticky nezjistitelný. Děti buď neumí mluvit vůbec, nebo komunikují na velmi jednoduché úrovni. To však nic nemění na tom, že i tyto děti jsou schopny dát najevo svou spokojenost, resp. nespokojenost, a je možné u nich vysledovat známky psychické nepohody.³⁴³ Výbor OSN pro práva dítěte zdůraznil, že

³³⁸ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 601/15, ze dne 1. 2. 2017.

³³⁹ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 411/18, ze dne 31. 10. 2018.

³⁴⁰ Srov. Obecný komentář k úmluvě o právech dítěte č. 12 – slovní analýza k článku dvanáct.

³⁴¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1708/2014, ze dne 18. 12. 2014.

³⁴² Srov. rozhodnutí Vrchního zemského soud ve Frankfurtu SRN sp. zn. 1 UF 74/18, ze dne 16. 10. 2018.

³⁴³ ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení, *Právní rozhledy*, č. 8, 2018.

pokud jde o emocionální otázky, a tudíž otázky, které přímo souvisí s rozhodováním o úpravě péče o dítě nebo styku dítěte s rodičem, do jehož péče nebylo svěřeno, dítě nabývá schopnosti vytvořit si svůj názor a tento sdělit velmi brzy, daleko před tím, než je schopno tak učinit prostřednictvím konvenčních způsobů mluveného nebo psaného jazyka.³⁴⁴ Starší děti přibližně do věku 6 let si obvykle začínají velmi dobře uvědomovat svá přání a umí je dávat najevo. Na druhou stranu jsou však tyto děti snadno manipulovatelné a nejsou schopny posoudit ani důsledky svých přání v dlouhodobém časovém horizontu. U mladších dětí, zejména těch v předškolním věku, musí obecný soud hodnotit jejich názor s přihlédnutím k jejich věku a rozumové vyspělosti.³⁴⁵ Děti přibližně ve věku do 10 až 12 let by již měly být schopny si vytvořit vlastní názor a tento formulovat. Je třeba vycházet, při zohlednění konkrétní situace, z toho, že člověk inteligenčně dospívá mezi 11. a 12. rokem života.³⁴⁶ Ale i děti v tomto věku mohou být snadno manipulovány rodiči. Ovlivnitelnost a chápání souvislostí a pozdějších důsledků konkrétních rozhodnutí je v tomto věku velmi individuální. U dětí od 13 let a starších, někdy i u mladších dětí, jsou stále více v popředí jejich vlastní potřeby a na významu nabývá vrstevnická skupina.³⁴⁷ Děti staršího školního věku, tj. přibližně do 15 let, by již měly být schopny pochopit situaci a její souvislosti, dokáží si vytvořit vlastní názor a prezentovat jej. U těchto dětí je však největší riziko, že jejich názor nebude vytvořen na základě zralého uvážení situace, ale může být vyjádřením určitého vzdoru nebo snahy o získání prospěchu či výhody, aniž by dítě bylo ochotno si připustit pozdější negativní důsledky z toho plynoucí (nebo jsou mu lhostejné). V tomto věku jsou děti asi nejnáze ovlivnitelné emocemi bez schopnosti vyhodnotit věc s odstupem a nadhledem a je prakticky nemožné odlišit, zda vyjadřují svůj skutečný názor, nebo je jejich názor důsledkem manipulace.³⁴⁸ Děti starší 15 let jsou zpravidla schopné samostatně rozhodovat včetně schopnosti nést důsledky svého rozhodnutí. Ústavní soud ve svém rozhodnutí, které se týkalo předběžného opatření uvedl k vyhovění stížnosti čtrnáctiletého navrhovatele, že v dané věci se řízení spíše než „dítěte“ týká mladého člověka, který nemá výchovný problém, je schopen samostatně a uvážlivě formulovat své postoje, přičemž schopnosti jeho rodičů pečovat o něj jsou v zásadě rovnocenné. Ústavní soud dále uvedl, že stěžovatel bude za několik měsíců

³⁴⁴ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 211-212.

³⁴⁵ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2661/10, ze dne 2. 11. 2010.

³⁴⁶ PIAGET, J. *Psychologie inteligence*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 105-128.

³⁴⁷ WALPER, S., Arrangements elterlicher Fürsorge nach Trennung und Scheidung: Das Wechselmodell im Licht neuer Daten aus Deutschland. *Brühler Schriften zum Familienrecht*, č. 19, 2016, s. 99, 104.

³⁴⁸ Srov. MATOUŠEK, O. Rodičovství po rozvodu a možnosti jeho hodnocení. *Právo a rodina*. 2014, č. 7, s. 12.

svéprávný v pracovněprávních věcech (byť s některými omezeními) a bude trestně odpovědný podle zvláštního zákona. Bude moci legálně zahájit výcvik pro získání pilotního průkazu, jakož i získat řidičský průkaz na motocykl. Proto došel k závěru, že *„úprava péče o nezletilé blízcí se dospělosti, která jde proti řádně zjištěnému názoru nezletilého – za situace, kdy nejsou dány specifické okolnosti rozumně odůvodňující odchýlení se od jeho postoje – tak podle Ústavního soudu představuje zásah do soukromého a rodinného života dítěte ve smyslu čl. 10 odst. 2 LZPS, a také porušuje princip nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 odst. 1 ÚPD.“*³⁴⁹

Rovněž v německé literatuře je uváděno, že s přibývajícím věkem nabývá vůle dítěte na důležitosti a určení péče u starších dětí proti vůli dítěte je zpravidla neproveditelné.³⁵⁰ V posledních letech se objevilo několik rozhodnutí Ústavního soudu, kdy tento opakovaně zastal názor, že i šestileté dítě je nepochybně schopné vyjádřit např. zda si přeje chodit do školy či nikoliv³⁵¹ a dále shledal postup soudu, který vyslechl sedmileté dítě, jako ústavněkonformní.³⁵² Je zřejmé, že hranice, kdy dítě má být v rámci soudního řízení vyslechnuto, se v poslední době všeobecně snižuje. V jiném rozhodnutí se pak Ústavní soud vyjádřil tak, že *„právo být slyšen v řízení před soudem lze nezletilému dítěti přiznat v zásadě až v okamžiku, kdy lze od sebe rozlišit vůli rodičů či některého z rodičů (resp. třetí osoby) a vůli samotného dítěte. V opačném případě by totiž nebyla zjišťována vůle dítěte, ale třetí osoby, jež by byla nezletilým pouze reprodukována.“*³⁵³

Věk však nelze brát absolutně, neboť vývoj každého dítěte probíhá individuálně. V souvislosti s věkem a vyspělostí dítěte je významná též míra, s jakou názor dítěte determinuje obsah jeho nejlepšího zájmu. Rozhodující pro určení váhy názoru dítěte je tedy nikoliv fyzický věk, nýbrž vyspělost dítěte, která musí být vždy posouzena individuálně.³⁵⁴ ESLP požaduje zejména u mladších dětí v souvislosti s vyjádřením dětí i psychologické znalecké posouzení.³⁵⁵ Zásadním předpokladem pro vyjádření názoru dítěte je schopnost formulovat názory vzhledem k věku, stupni vývoje a rozumové vyspělosti. Obsah a hodnota názoru přitom nerozhodují, důležité je, že dítě je schopno

³⁴⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1626/22, ze dne 15. 8. 2022.

³⁵⁰ WALPER, S., Arrangements elterlicher Fürsorge nach Trennung und Scheidung: Das Wechselmodell im Licht neuer Daten aus Deutschland. *Brühler Schriften zum Familienrecht*, č. 19, 2016, s. 99, 104.

³⁵¹ Srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1931/2017, ze dne 19. 12. 2017 (*„Odvolací soud neval při svém rozhodnutí v úvahu ani názor dítěte (rezignoval na jeho zjištění), které je nepochybně i ve věku šesti let schopno vyjádřit se k tomu, zda si přeje chodit do školy“*) nebo sp. zn. IV ÚS 3749/2017, ze dne 9.1.2018.

³⁵² Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 4074/2017, ze dne 6. 2. 2018.

³⁵³ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 490/18, ze dne 6. 3. 2018.

³⁵⁴ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 210.

³⁵⁵ Rozsudek ESLP ve věci Elsholz proti Německu, č. stížnosti 25735/94, ze dne 13. 7. 2000.

názor formulovat (sdělit).³⁵⁶ Věk dvanácti let stanovený českou právní úpravou OZ nicméně představuje nejzazší možnou hranici, kdy už dítě je schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem, přičemž ale Ústavní soud zdůraznil, že je nutné posuzovat případ od případu.³⁵⁷ V jiném rozhodnutí Ústavní soud doplnil, že většina dětí je schopna se vyjádřit ke svému budoucímu výchovnému uspořádání již po dosažení věku 10 let.³⁵⁸ Věková hranice vyplývající ze zákona stanovuje vyvratitelnou domněnku, kdy soud, pokud zjistí, že dítě není schopno formulovat své názory, vyslechne toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit a zároveň jeho zájmy nejsou v kolizi se zájmy dítěte. Nutno zdůraznit, že věková hranice, o níž hovoří Ústavní soud, je významná z hlediska formy participace dítěte, nikoliv z hlediska vlastního práva dítěte na participaci. K otázce zjišťování názoru nezletilého dítěte se v minulosti vyjadřoval i ESLP např. v rozsudku ve věci Havelka a ostatní proti České republice, kdy uvedl, že shledal politováníhodným, že stěžovatelé, kteří v době rozhodování soudu dosáhli věku jedenácti, dvanácti a třinácti let, nebyli soudem přímo vyslechnuti.³⁵⁹ I když se situace od této doby poměrně zlepšila, stále existují soudy, které práva dítěte plně nerespektují.

Ústavní soud ve své judikatuře také uvádí, že rozumová a emocionální vyspělost dítěte je také zásadním parametrem pro určení, jakým způsobem má být názor dítěte zjištěn, zda postačí zjištění názoru dítěte prostřednictvím OSPOD (případně znaleckým posudkem nebo prostřednictvím zástupce), či zda je nutný výslech dítěte soudem.³⁶⁰ Zjištění názoru dítěte zprostředkovaně, tj. prostřednictvím zástupce (toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit), je možné jen v případě, kdy dítě není schopno přijmout informace a není schopno si vytvořit vlastní názor.³⁶¹

8.2.4.4. Relevance názoru dítěte

Zásadní otázkou pro rozhodnutí soudu s dopadem do sféry nezletilého dítěte je, jakou důležitost má pro konečné soudní rozhodnutí názor a přání dítěte. V první řadě by měly

³⁵⁶ WESTPHALOVÁ, L. HOLÁ, L. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*. č. 13-14, 2019, s. 470.

³⁵⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2866/17, ze dne 28. 2. 2018.

³⁵⁸ Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3489/15, ze dne 19. 4. 2016.

³⁵⁹ Rozhodnutí ESLP ve věci Havelka a ostatní proti České republice, stížnost č. 23499/06, ze dne 21. 6. 2007.

³⁶⁰ FOREJTOVÁ, M. Otazníky nad presumpcí střídavé péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*. č. 1-2, 2016, s. 47.

³⁶¹ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 867 OZ.

být děti přiměřeně s ohledem na jejich věk poučeny, že jejich názor a jejich přání není pro soudce závazné, ale že soud bude hledat takové řešení, které bude pro dítě co nejméně zatěžující.³⁶² Toto zpravidla může soud učinit přesvědčivě pouze tehdy, kdy dítě vyslechne osobně. Přání dítěte je vždy pouze jedním ze zkoumaných kritérií. I když vyjádření přání nezletilého dítěte není jediným hlediskem pro rozhodování soudu o tom, kterému z rodičů bude svěřeno do péče, je s i ohledem na věk a rozumovou a emocionální vyspělost nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Pokud se atribut přání dítěte dostane do konfliktu se zájmem jiné osoby, např. sourozence, musí soud své rozhodnutí založit na pečlivém a komplexním posouzení všech relevantních skutečností, přičemž při vyvažování jednotlivých oprávněných zájmů má mít soud na zřeteli, že zájem nezletilého má vysokou prioritu.³⁶³ Subjektivně projevená vůle dítěte tedy musí být vždy poměřována objektivním zájmem dítěte.³⁶⁴

Ústavní soud ve vztahu k tomuto kritériu, tj. přání dítěte, konstatoval, že „za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu.“ Současně však zdůraznil, že „není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů.“³⁶⁵ Dítě by však nemělo mít dojem, že rozhoduje. Musí vědět, že jeho názor je pouze podkladem pro rozhodnutí soudu, který má povinnost zkoumat danou věc komplexně.³⁶⁶ Ústavní soud ve své judikatuře vymezil řadu podmínek a okolností, které obecné soudy musí při zohlednění přání nezletilého dítěte nezbytně dodržet a zvažovat. Ty se „týkají jak hodnocení samotného postoje nezletilého dítěte, tj. zohlednění věku, rozumové a emocionální vyspělosti nezletilého dítěte, zvážení míry objektivnosti (nezávislosti) tohoto postoje³⁶⁷, tak i způsobu jeho zjišťování v průběhu soudního řízení, ať již hlediska formy, kdy přání dítěte musí být zjišťováno komplexně, tj. především formou nepřímých otázek (zejména u mladších dětí), anebo z hlediska příslušného orgánu, který má přání nezletilého zjišťovat, tj. zda tak musí činit obecný soud sám či zda postačí, pokud tak obecný soud učiní

³⁶² NOVÁ, H. in PETROV, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 878.

³⁶³ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2919/14, ze dne 20. 1. 2015.

³⁶⁴ Srov. rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Koblenzu SRN sp. zn. 13 UF 199/04, ze dne 17. 5. 2004.

³⁶⁵ Srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 4160/12, ze dne 23. 4. 2013.

³⁶⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2943/14, ze dne 16. 6. 2015.

³⁶⁷ Srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 3007/09, ze dne 26. 8. 2010 či nález sp. zn. I. ÚS 2661/10, ze dne 2. 11. 2010.

*prostřednictvím OSPOD, znaleckého posudku či prostřednictvím zástupce nezletilého.*³⁶⁸ Jinými slovy Ústavní soud v jiném rozhodnutí uvedl, že „*obecný soud je povinen takto zjištěný postoj (přání) nezletilého dítěte hodnotit komplexně, s ohledem na výše uvedená kritéria a okolnosti, a pro daný případ jej učinit „zásadním vodítkem“ až po pečlivém posuzování jeho zájmů a při zohlednění ostatních oprávněných zájmů (např. výchovných potřeb nezletilého dítěte či zájmu rodičů, sourozenců).*“³⁶⁹ Je nutné mít na paměti, že každé dítě je jiné a jedinečné, a proto je potřeba ke každému přistupovat individuálně bez jakékoliv paušalizace. Jak již bylo uvedeno, ne vždy bude názoru dítěte vyhověno, přičemž rozhodujícím hlediskem musí být nejlepší zájem dítěte. Soud by však měl vždy přihlédnutí či naopak nepřihlédnutí k názoru dítěte náležitě odůvodnit.

I vzhledem k tomu, že dítě má právo na to, aby byla jeho názorům přiřazena dostatečná váha, soud by měl informovat dítě o výsledku řízení a vysvětlit, jakým způsobem byl jeho názor brán v potaz. Nedílnou součástí participace dítěte je informace o váze přisouzené jeho názoru (tj. zpětná vazba pro dítě). Zpětná vazba je zárukou, že názory dítěte nebudou jen formálně vyslechnuty, ale budou brány vážně.³⁷⁰ Německá judikatura poukazuje na to, že rozhodnutí, které nerespektuje výslovně deklarovanou vůli dítěte, v sobě také nese riziko dodatečné zátěže pro děti ve smyslu prožívání vlastní neúčinnosti. Toto pak může mít negativní dopady na psychický vývoj.³⁷¹

V případech, kdy dítě se k jednomu z rodičů (příp. k oběma) staví negativně, respektive tohoto odmítá, se musí soud zabývat i důvody a příčinami takového postoje dítěte. Zpravidla mohou být způsobeny samotným rodičem (nepečoval doposud o dítě) či druhým rodičem, který negativně působí na dítě z důvodů osobních, nikoli v zájmu dítěte. I v této situaci je třeba využít mediační či terapeutické jednání, třeba i s účastí dítěte.³⁷² Je však důležité toto odhalit včas, neboť postupem času se může situace zhoršovat, kdy v krajním případě může být i v důsledku nečinnosti soudu vytvořeno trvalé odmítání jednoho rodiče (tzv. syndrom zavrženého rodiče viz níže).

³⁶⁸ Srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2919/14, ze dne 20. 1. 2015 či sp. zn. II. ÚS 2943/14, ze dne 16. 6. 2015.

³⁶⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2943/14, ze dne 16. 6. 2015.

³⁷⁰ WESTPHALOVÁ, L. HOLÁ, L. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. Právní rozhledy. č. 13-14, 2019.

³⁷¹ Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Bambergu SRN sp. zn. 7 UF 226/18, ze dne 1. 3. 2019.

³⁷² WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 906 OZ.

Soud musí vždy posoudit i míru jistoty, s jakou dítě svůj názor vyjadřuje. Důrazná a konstantní vůle dítěte bude mít většinou vyšší váhu než vůle kolísavá, nerozhodná či proměnlivá. Mezi základní požadavky na vyjádření vůle dítěte patří mj. autonomie vůle a jejího projevu. Pokud se na utváření vůle podílely vnější vlivy, pak nelze vůli respektovat jako akt sebeurčení, pokud se vůle dítěte prezentuje pouze jako projektovaná vůle rodičů, tedy vlastně jako výraz vnějšího určení. Jestliže je vůle dítěte do jisté míry ovlivněna cizími faktory, musí být zohledněna, ale v takovém případě jí může být poskytnuta menší váha, zejména v případě mladších dětí.³⁷³

Je potřeba si také uvědomit, že děti jsou ke svým rodičům bezmezně loajální a mívají přání, aby se jejich rodiče dali dohromady. Jelikož to není možné, snaží se děti někdy chovat ke svým rodičům zpravidla rovnocenně a nikoho neodkládat na druhou kolej. Děti mívají velkou potřebu spravedlnosti, nechtějí, aby rodič „prohrál“.³⁷⁴ Děti v těchto situacích nemusí upřednostňovat své vlastní potřeby. Určitě existují děti, které vyjadřují vlastní názor ohledně dalšího uspořádání svých poměrů, ale vždy budou existovat i děti, které budou chtít určitý typ péče pouze proto, aby to odpovídalo přání jejich rodičů. Zjistit, co motivuje výroky dítěte, může být velmi obtížné a tuto otázku by soud neměl podcenit.

8.2.4.5. Ovlivňování dítěte

Ovlivňování dítěte proti druhému rodiči bylo popsáno již za doby účinnosti OZO. V komentáři autoři upozorňují, že je hrubým porušením výchovy, jestliže rodič štvě dítě proti druhému rodiči tak, aby dítě mělo proti němu odpor.³⁷⁵ Později judikatura dospěla k tomu, že je nutno zjišťovat příčiny, které ovlivnily vztahy mezi rodiči a dětmi a mezi rodiči a jinými osobami, které se podílejí na výchově nezletilého.³⁷⁶

Rodiče, vědomi si váhy přání dítěte a ve snaze zlepšit své šance na vítězství v soudním sporu, začali své děti mnohem častěji cíleně programovat a popouzet.³⁷⁷ V případě vyjádření názoru dítěte není vyloučeno, že dítě si názor mohlo vytvořit na základě neobjektivních nebo nesprávných vstupních informací.³⁷⁸ Ovlivňování dítěte rodičem

³⁷³ Srov. rozhodnutí Vrchního zemského soudu ve Frankfurtu sp. zn. 1 UF 74/18, ze dne 16. 10. 2018.

³⁷⁴ SALZBERG, J. Das Wechselmodell, *Neue Zeitschrift für Familienrecht*, č. 20, 2014, s. 921.

³⁷⁵ SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284*. Praha: Právnické nakladatelství a nakladatelství V. Linhart v Praze. 1935, s. 747.

³⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Cz 3/66, ze dne 28. 2. 1966.

³⁷⁷ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*, č. 1, 2012, s. 36.

³⁷⁸ KOVÁŘOVÁ, D. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 118.

vůči druhému rodiči je bohužel velmi častým negativním a škodlivým jevem a toto je nutné považovat za jeden z nejtěžších prohřešků, kterého se lze na dítěti dopustit.³⁷⁹ Jak pregnantně konstatoval Ústavní soud „*i sebevíce ukřivděný člověk si musí přiznat, že dítě má právo poznat skutečně a pořádně oba své rodiče, mít možnost trávit s každým z nich čas a vyrovnat se třeba i s tím, že jeho rodič není dokonalý. Vede-li jeden rodič své dítě k nenávisti či zapření druhého rodiče, učí ho vlastně nenávisti k sobě samému. Stát má přitom odpovědnost prostřednictvím svých orgánů vést rodiče ke konstruktivnímu řešení krize jejich rodiny a k respektu k rodičovství druhého rodiče*“.³⁸⁰ B. Pavelková také poukazuje na varování psychologů, kteří uvádějí, že ovlivňování dítěte proti druhému rodiči bude realizovat spíše rodič s méně zralou osobností. Tedy ten, který disponuje menší mírou respektu k právům dítěte a ke zdravému psychickému vývoji svého dítěte.³⁸¹

Jak již bylo uvedeno výše, při zjišťování názoru dítěte v jakémkoliv věku je potřeba odlišovat, kdy se jedná o vytvořený názor samotným dítětem a kdy dítě pouze opakuje to, co přejalo od svých rodičů nebo dalších osob. Přitom dítě může převzít cizí myšlenky i nevědomky, protože třeba není schopno si na věc vytvořit vlastní názor, nebo se mu ani nechce mít na věc vlastní názor, anebo mu mohou být cíleně podsouvány. Tak tomu bývá často v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé. V některých případech je rozlišení, zda dítě skutečně mluví samo za sebe nebo pouze opakuje slova někoho jiného, snadné i pro laika. Dítě např. používá slova, která jsou nepřiměřená znalostem jeho věku nebo požaduje střídavou péči, aniž by mohlo vědět, co tento pojem znamená. Jindy nejsou schopni jednoznačně potvrdit, zda je s dítětem manipulováno, ani odborníci. Na ovlivnění dítěte lze usuzovat z několika varovných signálů. Jde především o situace, pokud dítě používá slova a obraty, které nejsou úměrné vyjadřovacím schopnostem jeho věku, pokud dítě používá stejné fráze jako jiný účastník řízení (nebo jiná osoba, od níž dítě myšlenku převzalo), pokud vědomě opakuje naučený text, není schopno tutéž myšlenku vyjádřit jinými slovy, a pokud je nuceno vyjádřit jinou myšlenku, než je jeho skutečný názor na věc, může ho prozradit řeč těla.³⁸² V takovém případě bývá ovlivnění dítěte snadněji odhalitelné.

³⁷⁹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2232/20, ze dne 24. 9. 2020.

³⁸⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1079/17 ze dne 26. 7. 2017.

³⁸¹ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 125.

³⁸² ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. č. 8, 2018, s. 267.

Různé formy a druhy ovlivňování pak již byly popsány i v odborné literatuře. Prvním z cizích vlivů, který ovlivňuje názor dítěte, může být „korupce“. V takovém případě může být dítě rodičem nebo jinou osobou uplácano, a to jakou formou konání něčeho nebo naopak umožnění nekonání něčeho, co by dítě za normálních okolností bylo povinno konat. Konkrétní formou tedy může být nejen (finanční) uplácení, ale také slevování z povinností, na nichž by měla být výchova postavena atd. V takovém případě se dítě nemusí u jednoho rodiče např. učit, uklízet, čistit si zuby, chodit včas spát apod., zatímco druhý rodič toto vyžaduje.³⁸³ Další formou korupce jsou dárky, které dítě od ovlivňujícího rodiče dostává tak, aby si dítě v konečném důsledku vybralo právě tohoto rodiče. Obě tyto situace nebývá jednoduché rozpoznat od vymyšlených stížností druhého rodiče. Někdy je to složité rozpoznat i díky odlišné hodnotové orientaci rodičů, finančnímu a sociálnímu prostředí rodičů atd.

Další formou nátlaku na dítě je tzv. vydírání, které představuje verbální či nonverbální nátlak na dítě, aby stálo na straně manipulujícího rodiče. Jeho cílem je obvykle vyvolání pocitu viny. Tento cizí vliv se obvykle velmi těžko prokazuje. Vydírání je o to složitější, že ani nemusí jít o úmyslné jednání či promyšlenou strategii manipulujícího rodiče. Je prokázáno, že rodič ve sporu o dítě vysílá podvědomě signály řečí těla, které je dítě schopno velmi přesně zachytit a pochopit. Dítě pak vycítí, že rodič nesouhlasí s postupy, názory nebo rozhodnutími druhého rodiče.³⁸⁴

D. Kovářová jako další formu ovlivňování dítěte považuje tzv. brainwashing (programování), které je formou vymývání mozku. Tak jedná rodič, který zamezí styku dítěte s druhým rodičem a současně započne se systematickým popisováním hrůz a děsivých situací, které druhý rodič vyvolal a způsobil.³⁸⁵ V těchto situacích hraje velkou váhu i délka, po kterou je dítě druhým rodičem ovlivňováno. Náprava pak je velmi obtížná a někdy i nemožná. V obvyklých vztazích je velmi výjimečné, že dítě zcela odmítá jednoho rodiče a pokud ano, je velmi pravděpodobné, že působením vlivu rodiče. V případě, že soud má podezření na tuto formu ovlivňování dítěte, měl by zakročit tak, aby byl navázán kontakt s rodičem, než budou jejich vazby zpřetrhány nevratně.

Většina z forem ovlivňování dítěte končí v nejzávažnějších případech stavem, kdy dítě druhého rodiče dlouhodobě zcela odmítá (tzv. syndrom zavrženého rodiče). Tímto

³⁸³ KOVÁŘOVÁ, D. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 119.

³⁸⁴ KOVÁŘOVÁ, D. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 120.

³⁸⁵ KOVÁŘOVÁ, D. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 120.

jevem se zabýval a následně jej pojmenoval v 80. letech 20. století americký psycholog Richard A. Gardner. Syndrom zavrženého rodiče, ač prozatím nebyl uznán jako diagnóza ani lékařskými, ani právními autoritami, je následkem záměrného ovlivňování obvykle pečujícím rodičem, byť tomu tak nemusí být vždy, ale zpravidla rodičem, který s dítětem tráví více času než druhý rodič. Takovýto rodič může mít obecně snahu druhému rodiči postupně omezovat kontakt s dítětem, přičemž samo dítě má snahu podvědomě tomuto rodiči vyhovět v jeho očekávání. Následkem toho může docházet k soustavnému manipulování rodičem formou podsouvání názorů a představ o druhém rodiči a dítě pak tohoto rodiče bez objektivního důvodu odmítá, opovrhuje jím a má k němu zcela negativní vztah. T. Novák ve svém článku uvedl, že se jedná „o specifickou formu mytí mozku, kdy dítěti jsou určité upravené či dokonce zcela smyšlené situace často opakovány s jistotou, jakoby je dítě samo prožilo. Po čase dítě začne skutečně věřit, že vše se odehrálo tak, jak je mu opakovaně a přesvědčivě sdělováno.“³⁸⁶ Syndrom zavržení rodiče má dva základní projevy, a to odmítání zavrženého rodiče, ke kterému dítě nemá objektivní důvod a které je způsobeno programováním zavrhujeícího (programujícího) rodiče. Dalším je vlastní přínos samotného dítěte k očerňování rodiče. V takovém případě dítě nejenže opakuje scénáře přednášené zavrhujeícím rodičem, ale tyto doplňuje, rozvíjí a utvrzuje se v jejich pravdivosti.³⁸⁷ Vyvolání syndromu dítě těžce poškozuje a způsobuje dítěti nevratné psychické změny s pozdějším pokřiveným pohledem na role jednotlivých členů rodiny, což je z dlouhodobého pohledu velmi nebezpečné. O tento syndrom se však nejedná, pokud dítě odmítá kontakt s rodičem na základě prožitých relevantních událostí (domácí násilí, týraní atp.).

Jak také upozorňuje R. Rogalewiczová, se syndromem souvisí řada nedorozumění a neresolvených společenských i právních otázek. K těm nejpodstatnějším patří nepostižitelnost odcizujících rodičů.³⁸⁸ Prokázat, že syndrom u dítěte svým jednáním vyvolal rodič, lze jen stěží a i kdyby zde byla jakákoliv spojitost, tak maximálním následkem, který rodiči hrozí, je svěření dítěte do péče druhého rodiče. Takové opatření však není téměř využíváno, neboť by mohlo v na dítěti zanechat psychické následky. Někteří odpůrci syndromu spatřují jeden z největších problémů v tom, že z podněcování dítěte jsou

³⁸⁶ NOVÁK, T. Nad soudními znaleckými posudky z oboru psychologie - některé zkušenosti a úvahy inspirující právní praxi. *Bulletin advokacie*. č. 8, 2000, s. 45.

³⁸⁷ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019, s. 121.

³⁸⁸ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019, s. 121.

nejčastěji obviňováni rodiče ze strany druhých, jejichž vystupování je arogantní až agresivní, vůči dětem se chovají nadřazeně až majetnicky a jejich vlastní postoje odmítají akceptovat a respektovat. Jsou-li rodiče díky takovým postojům odmítáni, pak nedokáží připustit vlastní chybu a vinu dávají druhému rodiči, který údajně dítě navádí.³⁸⁹

Co se týče nápravy vztahů, tak se objevují názory, že s dítětem se v takovém případě dá systematicky pracovat a s využitím odpovídající terapie obnovit vztah mezi zavrženým rodičem a dítětem. Faktem je, že čím déle odcizení trvá, tím složitější je opětovné navázání kontaktu.³⁹⁰ Na tuto skutečnost v české judikatuře v minulosti upozornil Ústavní soud, kdy uvedl, že „*Je nutno mít na zřeteli, že jakákoliv deformace vztahu rodič - dítě je v důsledku odcizení v pozdější době jen těžko napravitelná.*“³⁹¹ S tím úzce souvisí i požadavek na rychlé rozhodování obecnými soudy a přijetí vhodných opatření k minimalizaci následků možných škod. V případě porušení tohoto požadavku vlivem nepřiměřené délky řízení pak může odpovídat za škodu stát. „*Nepřijaly-li státní orgány za účelem umožnění styku rodiče s nezletilým dítětem veškerá opatření, která od nich bylo možno v konkrétním případě rozumně očekávat, popřípadě je přijaly s prodlením, jde o případ nepřiměřeně dlouhého řízení, jímž mohlo být zasaženo právo na rodinný život (chráněné článkem 32 odst. 4 LZPS a článkem 8 odst. 1 ÚLP).* Soudy by se proto v případech, kdy se objevují takové náznaky ovlivňování dítěte ze strany rodiče, měly vždy zaměřit na to, který z rodičů je podněcovatelem a tato zjištění by měl soud zohlednit při svěřením dítěte do péče rodiče.“³⁹²

Téma ovlivňování dítěte rodičem je velmi problematické a v současné teorii a praxi není příliš rozebíráno. Přitom v praxi se lze setkat s různými podobami velmi často (především v rámci konfliktních řízení, kde se rodiče nedokážou dohodnout). Pokud na takové ovlivňování jeden z rodičů v rámci soudního řízení poukazuje, je ze strany soudu velmi obtížné toto posoudit, neboť soudce nemá k tomuto odborné znalosti a musel by nechat posoudit tuto otázku znalcem, kterého by musel ustanovit. V některých případech naopak rodič, který poukazuje na ovlivňování druhého rodiče,

³⁸⁹ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu.* Praha: Leges, 2019, s. 122.

³⁹⁰ GARDNER, R. A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodič.* Praha: Triton, 2010, s. 28-29.

³⁹¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 618/2005, ze dne 7. 11. 2006.

³⁹² ČIPKOVÁ, T. Striedavá osobná starostlivosť vo svetle rozhodovacej praxe Ústavného soudu Slovenskej republiky. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018, s. 34. [online]. [cit. 18. 1. 2022]. Dostupné z https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/bpf_2018_new/Zbornik_BPF2_018_sekcia_5.pdf

se tímto „obviňováním“ snaží získat výhodu ve svůj prospěch. Bohužel mohou nastat i krajní situace, kdy je již syndrom zavrženého rodiče vytvořen. Pak je možnost postižení ovlivňujícího rodiče velmi sporná a především problematická. V mnoha případech nakonec soud s ohledem na psychický stav dítěte nemůže rozhodnout i přes alternativní možnosti jinak, než že dítě svěří do péče rodiče, který dítě ovlivnil. V opačném případě by dítě mohlo být traumatizováno.

8.2.5. Výchovné schopnosti rodičů a jejich možnosti dítě vychovávat

Dalším zjišťovaným kritériem jsou výchovné schopnosti každého z rodičů. Na toto kritérium v širším smyslu poukazoval i ESLP, který uvedl, že soud by měl mj. zkoumat schopnost rodiče zajistit vývoj dítěte a jeho fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby. Proto se jeví jako nezbytné posuzovat zejména věk, zdravotní stav, materiální zabezpečení, výchovné a intelektuální schopnosti a morální integritu dané osoby a její chování k dítěti.³⁹³ Výchovné schopnosti jsou komplexem subjektivních předpokladů (tzv. soft skills), kterými rodič disponuje. Tyto schopnosti jsou ovlivněny osobnostními vlohami, vzděláním, výchovou rodiče apod. Posouzení schopnosti rodiče dítě vychovávat vzhledem k osobnostním vlastnostem daného rodiče není jednoduché a velmi často bývá svěřováno odborníkům, tj. znalcům. K tomu by však mělo docházet pouze tehdy, je-li to nezbytné. V každém případě je posouzení výchovných schopností velmi individuální, přičemž do výchovných schopností se promítají i jiné atributy, které výchovné schopnosti ovlivňují, a i k těmto je potřeba přihlížet.

Jedna věc je ta, jaké má rodiče výchovné schopnosti v užším slova smyslu a druhá, jaká je jeho představa o výchově dítěte, což spolu také souvisí. Může se jednat o velmi bohatého rodiče, který má velmi dobré výchovné schopnosti, avšak z vlastního přesvědčení se rozhodl vychovávat dítě v tvrdých a skromných podmínkách. Je přitom věcí rodičů, jaké výchovné metody zvolí u svého dítěte, popř. zvláště u svých různých dětí, jejichž osobnostní stav může být i značně odlišný.³⁹⁴

S tímto kritériem úzce souvisí i objektivní možnosti rodiče dítě vychovávat, a to např. hmotné, časové apod. S tímto je většinou spojena i otázka zaměstnání rodiče. Proto také zaměstnání rodiče může zásadním způsobem ovlivnit svěření do péče toho kterého rodiče, a to zvláště v případě, kdy je rodič zaměstnán takovým způsobem, kdy by o dítě

³⁹³ Rozhodnutí ESLP ve věci Lyubenova v. Bulharsko, stížnost č. 13786/04, ze dne 18. 10. 2011.

³⁹⁴ TELEEC, I. Subjektivní práva rodinná. *Právní rozhledy*. č. 3, 2012.

fakticky nemohl osobně pečovat a tím pádem vychovávat. Na druhou stranu Ústavní soud ve svém nálezu (i když ve vztahu k úpravě styku s rodičem) uvedl, že „*Není možné, aby jeden z rodičů byl omezen na svých rodičovských právech pouze z důvodu výkonu povolání a s tím souvisejícím rozsahem a rozvrhem pracovní doby...*“³⁹⁵ Dle uvedeného rozhodnutí by proto nemělo jít k tíži rodiče to, že v práci setrvává dlouhou dobu a o dítě se po dobu jeho nepřítomnosti starají např. prarodiče, chůva atd. a rodiče se proto o dítě stará až po návratu z práce. Naopak podle jiných názorů v případě, kdy by se o dítě fakticky starala jiná osoba než rodič (např. prarodič, nový partner, chůva atd.) se nejedná o péči rodiče a v takovém případě by mělo dojít např. ke zrušení střídavé péče. Aby byl rodič způsobilý dítě vychovávat musí mít také dostatečné finanční prostředky k odpovídajícímu materiálnímu zabezpečení dítěte. Ústavní soud se v jednom ze svých rozhodnutí vyjádřil tak, že „...*s ohledem na (rodičem) vylíčenou nemožnost svého zaměstnání není schopen zajistit péči a současně hmotné prostředky při případné střídavé péči.*“³⁹⁶ Rodič je tedy obecně povinen mít odpovídající finanční prostředky, aby mohl o své dítě pečovat a zajišťovat tak jeho výchovu. Na druhou stranu jeho zaměstnání by mu fakticky nemělo v péči o dítě bránit. Tyto aspekty však nelze posuzovat absolutně, ale je nutné veškeré okolnosti posoudit individuálně a ve vzájemných souvislostech.

Dále je třeba vzít v úvahu zdravotní stav rodiče, eventuální zneužívání návykových látek, jeho zkušenost a dovednost v péči o děti a je třeba zvážit i překážky adekvátní péče, možnost jejího zanedbání a podobně.³⁹⁷ S výchovnými schopnostmi rodičů také souvisí jejich morální integrita, nebo závislosti, tj. případné užívání drog, kouření tabákových výrobků či hraní na automatech atd. Všechny tyto okolnosti mohou svěřeni do péče ovlivnit. Například některé soudy ve Spojených státech amerických přikládají kouření rodičů poměrně značnou váhu např. při rozhodování o střídavé péči.³⁹⁸ Co se týče kouření³⁹⁹ jednoho z rodičů, tak se domnívám, že toto by mohlo ovlivnit rozhodování soudu ve výjimečných případech, např. v případě, že je prokázáno kouření v přítomnosti dítěte, i když se takový případ prozatím v české judikatuře neobjevil. Domnívám se, že i kouření rodičů, a především způsob kouření tabákových výrobků,

³⁹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 554/04, ze dne 11. 5. 2005.

³⁹⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 898/12, ze dne 1. 11. 2012.

³⁹⁷ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012, s. 36.

³⁹⁸ K tomu blíže viz TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 87.

³⁹⁹ Kdy v dané situaci bude dítě vystavováno pasivnímu kouření, které je považováno za ještě škodlivější než aktivní kouření cigaret.

by měly soudy v případě rozhodování o poměrech dítěte zjišťovat a tato zjištění následně posuzovat s nejlepším zájmem dítěte.

8.2.6. Stabilita výchovného prostředí

Velmi podstatným atributem je stabilita výchovného prostředí, v němž bude dítě žít a vyrůstat. Podle ust. § 907 odst. 2 OZ má vzít soud ohled na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí. Stálost výchovného prostředí pro děti je důležitou hodnotou, kterou je třeba chránit.⁴⁰⁰ Stabilita prostředí bude do velké míry důležitým faktorem zejména při zvažování budoucích změn poměrů. Stabilitu výchovného prostředí lze chápat dvojitým způsobem. Pokud jeden z rodičů žije a dosud žil řádným a pracovitým způsobem života, jeho spolehlivost se projevovala i v mezilidských a rodinných vztazích, lze soudit, že tento rodič je schopen zajistit dítěti nyní i v budoucnu stabilní pevné rodinné zázemí.⁴⁰¹ Pokud rodič naopak často mění své životní partnery, zaměstnání, bydliště atd., lze soudit, že ani vůči svému dítěti se nebude chovat s patřičnou dávkou stabilní a soustavné odpovědnosti. Druhým způsobem chápání pojmu stability výchovného prostředí je zachování něčeho, co bylo doposud pro dítě stabilní. V tomto pak hraje roli faktor změny poměrů. Tuto otázku je potřeba posuzovat velmi obezřetně a není možné právě toto hledisko upřednostnit před jinými, zejména ne před zájmem dítěte. Lze si přeci představit situaci, že je naopak v zájmu dítěte, aby došlo ke změně jeho dosavadního životního prostředí, které bylo nekvalitní, za jiné, které - jak lze očekávat - bude potřeby dítěte zajišťovat mnohem lépe, a navíc je tu predispozice, že právě takto zvolené prostředí, totiž způsob výkonu povinností a práv rodičů k dítěti, bude moci být stabilní.⁴⁰² K tomu Ústavní soud uvedl: „*Při posuzování, zda došlo k takové změně poměrů, která by odůvodnila změnu rozhodnutí o péči o děti (o výkonu rodičovské odpovědnosti), je uplatňován obecnými soudy vyšší práh pro změnu rozhodnutí o péči, který je odůvodňován požadavkem na stabilitu výchovného prostředí. Účelem této stability výchovného prostředí však musí být nejlepší zájem dítěte, není to tedy abstraktní princip, který by byl hoden ochrany sám o sobě, ale má být chráněn pouze v souvislosti s tím, zda skutečně je v nejlepším zájmu dítěte.*“⁴⁰³ Podle ustálené judikatury obecných soudů sahající hluboko do minulosti v případě

⁴⁰⁰ ŠMÍD, O., DEMJANOVÁ, R. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 123.

⁴⁰¹ NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 953.

⁴⁰² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník II. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 549.

⁴⁰³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3216/13, ze dne 25. 9. 2014.

zkoumání tzv. změny poměrů (zejména tedy v tom smyslu, že jsou určitým způsobem poměry již upraveny a je navrhována jejich změna) tato odůvodňuje změnu rozhodnutí o péči o nezletilé dítě, pouze jde-li o změnu podstatnou, neboli „*jen tehdy, jestliže jiné okolnosti převažují nad požadavkem stálosti výchovného prostředí nezletilého dítěte.*“⁴⁰⁴

Ústavní soud konstatoval, že stálost výchovného prostředí pro děti je důležitou hodnotou, kterou je třeba chránit. Je však třeba zvážit, zda v konkrétních okolnostech tohoto případu je zájem na stálosti výchovného prostředí, jako součást nejlepšího zájmu dítěte, schopen převážit nad zájmy stěžovatele na stejný styk s dětmi jako druhý rodič.⁴⁰⁵ Ústavní soud v minulosti kritizoval praxi obecných soudů, které rozhodly tak, že „...v roce 2009 byly stěžovatelovy děti na to, aby mohly být svěřeny do střídavé péče, příliš mladé a v roce 2012 byly už zase příliš zakotvené ve výchovném prostředí matky.“⁴⁰⁶

Dle Ústavního soudu je „*stabilita výchovného prostředí dítěte tedy důležitým faktorem, nemůže být však sama o sobě argumentem pro vyloučení určité formy péče (např. střídavé péče). V opačném případě by se totiž fakticky konzervoval stav daný prvním rozhodnutím ve věci, neboť odmítáním změny výchovného prostředí (a tedy prodloužením stavu po prvním rozhodnutí) se výchovné prostředí dále stabilizuje, resp. dítě si na něj stále více zvyká. Ve výsledku by ke změně pak nemuselo dojít nikdy.*“⁴⁰⁷ „*Uvedená teze má ještě naléhavější rozměr v případě, že soudy rozhodují o péči u menších dětí. Do té doby je totiž z důvodů biologických a v České republice i kvůli nastavení institucionální péče obvykle dominantním pečujícím rodičem o dítě historicky matka. Pokud by tedy soudy po uplynutí rodičovské dovolené, potažmo nástupu dítěte do mateřské školky, nezházely změnu dosavadního modelu péče, či by dokonce tuto změnu odmítly s pouhým odkazem na nutnost stability výchovného prostředí, fakticky by variantu střídavé péče neoprávněně vyloučily.*“⁴⁰⁸ V této souvislosti i Ústavní soud upozornil na znevýhodnění, do kterého se fakticky řada rodičů dostává během celé řady let soudních sporů. Vyloučil, aby byly nadále používány nejdříve argumenty věku nezletilých dětí jako důvodu proti střídavé péči a následně, když děti dorostou, argument již stabilizovaného prostředí, které znamená opětovné vyloučení střídavé

⁴⁰⁴Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Cz 6/67, ze dne 27. 4. 1967.

⁴⁰⁵Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3216/13, ze dne 25. 9. 2014.

⁴⁰⁶Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014.

⁴⁰⁷Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 823/16, ze dne 28. 7. 2016.

⁴⁰⁸Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 247/16, ze dne 15. 3. 2016.

péče.⁴⁰⁹ Nezmění-li soud úpravu poměrů tehdy, kdy nad zájmem dítěte na stabilním výchovném prostředí převáží významnost nastalé změny okolností, a tuto změnu označí bez dalšího za nepodstatnou, může dojít k porušení práva dítěte a jeho rodiče na respektování rodinného života podle čl. 32 odst. 4 LZPS. Stabilita výchovného prostředí není abstraktní princip, který by byl hoden ochrany sám o sobě. „*Chybí-li řádné odůvodnění závěru o tom, proč byla upřednostněna „stabilita poměrů“ před právem nezletilé na péči obou rodičů, jakož i právem stěžovatele na její rovnocennou výchovu, soud svým postupem zasáhl také do práva stěžovatele na spravedlivý proces, zaručeného v čl. 36 odst. 1 LZPS.*“⁴¹⁰ Požadavek stálosti výchovného prostředí dítěte lze uplatnit jen tehdy, slouží-li požadavku základnímu, totiž zajištění takové výchovy dítěte, jež povede k plnému rozvinutí jeho duševních a tělesných schopností a vytváření morálně politických rysů člověka socialistické epochy.⁴¹¹ Na druhou stranu je potřeba odlišit problematiku faktického stavu, zejména a tehdy, když byl tento stav nastolen svévolně jedním z rodičů. Zájem nezletilých v každém případě nelze spatřovat pouze v tom, že je třeba za každou cenu respektovat vytvořený faktický vztah.⁴¹²

8.2.7. Identita dítěte

Hledisko identity dítěte sice zákon výslovně neuvádí, avšak toto kritérium vyplývá z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014. Rovněž pojem identita dítěte v sobě spojuje více jednotlivých kritérií, které byly nebo budou dále rozebrány. Při jakémkoliv zásahu do rodinného života obecně musí soudy vždy usilovat o to, aby byl takový zásah minimalizován, tedy zejména aby dítě nebylo odtrženo od osob, k nimž má silnou náklonost, u nichž dlouhodobě setrvalo a u nichž nachází svůj domov a od svých sourozenců⁴¹³ a dále aby bylo svěřeno do péče osoby, která uznává roli a důležitost jiných blízkých osob v životě dítěte, a která tedy kontaktu dítěte s takovými osobami v případě nebude bránit.⁴¹⁴ Zároveň musí být mj. minimalizován také zásah do soukromého života dítěte, jakožto unikátního jedince s vlastní identitou, tvořenou mimo jiné jeho národností, náboženským vyznáním či kulturní a jazykovou

⁴⁰⁹ FOREJTOVÁ, M. Otazníky nad presumpcí střídavé péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*. č. 1-2, 2016, s. 47.

⁴¹⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3413/14, ze dne 2. 6. 2015.

⁴¹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Cz 62/60, ze dne 1. 4. 1960.

⁴¹² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Cz 4/65, ze dne 9. 2. 1965.

⁴¹³ Rozsudek ESLP ve věci Mustafa a Armagan proti Turecku, stížnost č. 4694/03, ze dne 6. 4. 2010.

⁴¹⁴ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23.2.2010 či rozsudek ESLP ve věci Diamante a Pelliccioni proti San Marinu, stížnost č. 32250/08, ze dne 27. 9. 2011.

afiliací.⁴¹⁵ Identita dítěte je také jednou ze složek nejlepšího zájmu dítěte dle ÚPD. V rámci tohoto kritéria je potřeba zohlednit takové skutečnosti jako je pohlaví, sexuální orientace, víra a přesvědčení, kulturní identita či osobnost dítěte.⁴¹⁶ Obecně je považováno za žádoucí, aby byla zachována kontinuita výchovy dítěte a jeho etnického, náboženského kulturního a jazykového prostředí. Identita dítěte vyžaduje zachování jedinečnosti osobnosti každého jednotlivého dítěte, což z povahy věci vylučuje, aby k posuzování této jedinečnosti bylo přistupováno prostřednictvím zobecnělých kategorií a diagnóz, a to ať již diagnóz z oblasti duševního zdraví, tak z oblasti toho, co by bylo možné nazvat diagnózami sociálními. Příznivou okolností také je, když dítě nebude nuceno změnit dosud navštěvovanou školku (školu), neztratí kontakt s komunitou, v níž dosud vyrůstalo apod.⁴¹⁷

8.2.8. Citové vazby k rodičům, sourozencům a dalším příbuzným

Soud je povinen při rozhodování o poměrech dítěte přihlídnout k citové orientaci dítěte ke každému z rodičů, ale bere v úvahu i vztah dítěte k sourozencům, příp. i k prarodičům a dalším blízkým osobám.⁴¹⁸ Je zajímavé, že citové vazby zákon zmiňuje jak v § 906 odst. 1 OZ, dle které soud vezme v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také vztah k sourozencům, popřípadě i k prarodičům, přičemž toto hledisko znovu opakuje a do určité míry rozšiřuje v § 907 odst. 2 OZ, kde uvádí, že soud bere mj. ohled na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Smysl této koncepce je nejasný. Domnívám se, že poslední věta § 906 odst. 1 OZ je v zákoně uvedena navíc.

Citové vazby mohou být ovlivněny objektivními faktory, tj. např. absencí jednoho z rodičů vzhledem k jeho (neznámému) bydlišti nebo subjektivními faktory, což může plynout z pohlaví dítěte, jeho osobnosti, vztah dítěte k novému partnerovi rodiče apod. Jak již bylo zmíněno výše, vztahy dítěte k jednomu z rodičů nebo dalším blízkým osobám mohou být také ovlivněny negativním působením druhého rodiče.

(Kladný) vztah k sourozencům a prarodičům je velmi podstatnou skutečností, kterou je soud povinen se při rozhodování o úpravě poměrů k dítěti také zabývat. Pokud se jedná

⁴¹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/14, ze dne 30. 12. 2014.

⁴¹⁶ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 48.

⁴¹⁷ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012, s. 36.

⁴¹⁸ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 4. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 19.

o sourozence, je nutno vnímat prospěšnost těchto vztahů nejen z hlediska současnosti, ale též z hlediska delší časové perspektivy, z hlediska možnosti vytváření jejich budoucích kvalitních vztahů.⁴¹⁹ Jak plyne ze staršího rozhodnutí Nejvyššího soudu, „*smyslem zásady sdílení úpravy poměrů obou sourozenců je nezbytná ochrana sourozeneckých vztahů tam, kde již byly narušeny vzájemné vztahy mezi rodiči a v důsledku toho i vztahy mezi rodiči a dětmi. Tuto zásadu nelze uplatňovat mechanickým způsobem, jsou-li výjimečně vzhledem k okolnostem konkrétního případu důvody pro oddělenou péči sourozenců.*“⁴²⁰ Obecně by tedy mělo být zajištěno, aby sourozenci měli možnost spolu vyrůstat, prožívat společně své dětství, mít společné zážitky a vzpomínky. Proto se jako jedna z nejméně vhodných variant jeví rozdělování sourozenců a soud by k němu měl přistoupit jen ve výjimečných případech. Pokud jsou však, alespoň zdánlivě, vztahy sourozenců v kolizi, je vhodné najít takové řešení, které nepoškodí právě jejich budoucí vztahy jako možné opory a vzájemné pomoci v jejich dospělém věku.⁴²¹ Také vztahy k prarodičům nelze podceňovat, neboť také tyto vztahy mají pro citový vývoj dítěte značný význam. Děti mohou snáze poznat své kořeny a tím lépe pochopit vlastní identitu. Do určité míry může hrát roli i šířka rodinného zázemí, neboť širší rodinné zázemí je pro všestranný rozvoj dítěte a jeho pocit životní jistoty příznivější.⁴²² V zásadě je proto vhodné, aby nezletilé dítě i po rozvodu mělo co nejširší možnost zachování a rozvíjení kladných citových vztahů k příbuzným a blízkým osobám.

8.2.9. Věk dítěte

Co se týče významu věku při svěřeni dítěte do péče, tak na tuto otázku panují poněkud rozporuplné názory. V současné době není hledisko věku výslovně uvedeno v OZ jako kritérium pro svěřeni do péče, toho kterého rodiče. V minulosti však v případech rozvodu manželství dle OZO, v původním znění, platilo, že chlapci do věku čtyř let a dívky do věku 7 let byli svěřováni do výchovy matky a po dosažení tohoto byly nezletilé děti v péči otce.⁴²³

⁴¹⁹ NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 950.

⁴²⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 228/81, ze dne 10. 5. 1981.

⁴²¹ K tomu viz náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2919/14, ze dne 20. 1. 2015.

⁴²² PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydání. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 112.

⁴²³ TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 80.

Ze statistik z roku 2018 vyplývá, že děti do 3 let byly v 93 % svěřeny do péče matky, přičemž s přibývajícím věkem tento podíl klesá.⁴²⁴ V dnešní době někteří psychologové poukazují na to, že v raném stádiu života je pro dítě nejvíc nenahraditelným rodičem právě matka.⁴²⁵ Tato úvaha je však velmi relativní. S věkem samozřejmě úzce souvisí i fyziologické potřeby dítěte, kdy nebude sporu o tom, že v případě kojených dětí nepřichází jiná forma péče, než-li výlučná péče matky, v úvahu. Tento závěr vyplývá i z judikatury Ústavního soudu, který v takovém případě vyloučil možnost střídavé péče.⁴²⁶ Proces kojení v dítěti navozuje pocit bezpečí, lásky a vytváří pevnou citovou vazbu, přičemž jeho absence může zákonitě vést k určité frustraci v pozdějším věku.⁴²⁷

Další skupinou jsou děti útlého věku, zpravidla do 3 let, které již nejsou kojeny. J. Pavlát uvádí, že „u malých dětí se doporučuje svěřit dítě do péče primárního pečovatele, tedy rodiče, který až dosud zajišťuje většinu denní péče.“⁴²⁸ Autor dále podotýká, že „přestože mezi zastánci střídavé péče se můžeme setkat s názorem, že i dítě mladší tří let lze svěřit do střídavé péče, nemá tento názor oporu v literatuře.“⁴²⁹ Věková hranice 3 let pro vhodnost střídavé péče je zmiňována i v německé literatuře, když je upozorňováno na to, že neustálé stěhování dítěte z jedné domácnosti do druhé u malých dětí může způsobit podrážděnost a nejistotu, kdy děti trpí přestávkami v důležité fázi utváření vazeb, která může v konečném důsledku mít negativní vliv na jejich další rozvoj.⁴³⁰ Tuto hranici ve svém článku zmiňoval i psycholog T. Novák, který v rámci kritiky postoje, že „dítě patří matce“ s obvyklým apelem na „biologické důvody“ apeluje, aby kritérium biologických důvodů u dětí starších tří let již nadále nebylo používáno.⁴³¹ Rovněž i M. Trávníček uvádí, že psychologové kladou důraz na to, aby dítě v raném věku vyrůstalo ve stabilním prostředí a mělo pevný vztah s jednou osobou – tzv. primárním pečovatelem.⁴³² Tyto paušalizující názory ale kritizuje K.

⁴²⁴ HÖHNE, S., POLONCYOVÁ, J. Péče a výživa dětí po rozchodu rodičů podle výsledků opatrovnických řízení. *Demografie*, č. 3, 2021. [cit. 10. 8. 2022]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/143550791/13005321q1_3-21.pdf/1b601bb1-def9-4b3a-8e54-8caf54c6526d?version=1.1.

⁴²⁵ TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. VII.

⁴²⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/14, ze dne 30. 12. 2014.

⁴²⁷ TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 81.

⁴²⁸ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. 11, 2012, s. 36.

⁴²⁹ PAVLÁT, J. *Problémy studií argumentujících pro střídavou péči*. Česká a slovenská psychiatrie. č. 3, 2010, s. 162-166.

⁴³⁰ KINDLER, H., WALPER, S. Das Wechselmodell im Kontext elterlicher Konflikte. *Neue Zeitschrift für Familienrecht*, 3. díl, 2016, s. 820, 822, obdobně též HENNEMANN, H. in SCHWAB, D. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht II. §§ 1589-1921*. SGB VIII. 8. vydání. München: C. H. Beck. 2020, s. 1056.

⁴³¹ NOVÁK, T. Nad soudními znaleckými posudky z oboru psychologie - některé zkušenosti a úvahy inspirující právní praxi, *Bulletin advokacie*. č. 8, 2000, s. 45.

⁴³² TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. VII.

Šimáčková,⁴³³ která poukazuje na to, že pro dítě zásadní vazba na pečovatele se formuje v přibližně stejném věku šesti až sedmi měsíců jak mezi dítětem a matkou, tak mezi dítětem a otcem. Rovněž T. Čipková ve svém článku věnovaném střídavé péči poukazuje na fakt, že „*nebol zistený negatívny vplyv prenecovania alebo striedavej starostlivosti na batolátá, ktoré nie sú kojene matkou.*“⁴³⁴ V dřívější odborné literatuře J. Glos kriticky uváděl, že „*doposud se v praxi uplatňovala zásada, že děti útlého věku je třeba svěřovat do péče matky, protože pro tento věk je žádoucí těsný osobní způsob péče o dítě, která je obvykle nejlépe zabezpečena u matky.*“⁴³⁵ Autor ale poukazyval na fakt, že toto pravidlo nelze absolutizovat bez konkrétního zkoumání dalších souvislostí, jež mohou mít důležitý vliv. Například by nebylo možné svěřit dítě matce, která se o dítě dosud nestarala a nelze očekávat, že by se její vztah k dítěti po rozvodu zlepšil.

Faktem je, že pro ženy je přirozenější pečovat o novorozence a děti v raném věku. Obvykle tak menší děti pojí s matkou silnější citové pouto, které se vyvíjelo již v průběhu těhotenství a po narození dítěte je dále silněji utužováno fyzickým kontaktem matky s dítětem.⁴³⁶ Zpravidla přirozenější bude, pokud dítě v raném věku, bude-li to možné, zůstane v péči matky s tím, že je vhodné určit pravidelný styk s otcem, který by měl být postupně s přibývajícím věkem rozšiřován. I toto však samozřejmě nelze paušalizovat, neboť v dnešní době mohou o děti pečovat i otcové na tzv. otcovské dovolené. Pokud není dítě kojeno, domnívám se, že je možné uvažovat o střídavé péči i u takto malých dětí (do 3 let věku), avšak tehdy, pokud se na tom rodiče dohodnou nebo pokud bude prokázáno, že otec je schopen se o dítě plně postarat. Jiná situace nastane, když otec od mala o dítě pečuje a podílí se na veškeré péči a odlišná bude tehdy, kdy rodiče ukončí soužití před narozením dítěte nebo v brzké době po narození a nevedenou společnou domácnost, kdy zpravidla otec nebude mít fakticky možnost o dítě od raného stádia pečovat. O otázce věku v souvislosti se střídavou péčí je rovněž pojednáno v kapitole 8.4.7.

S péčí o malé děti v útlém věku také úzce souvisí finanční stránka věci. Peněžité pomoci v mateřství může být, kromě prvních 6 týdnů po porodu, kdy peněžité pomoci v

⁴³³ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1615.

⁴³⁴ ČIPKOVÁ, T. Střídavá osobná starostlivosť vo svetle rozhodovacejpraxe Ústavného soudu Slovenskej republiky. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018, s. 32. [cit. 18. 1. 2022]. Dostupné z https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/bpf_2018_new/Zbornik_BPF2_018_sekcia_5.pdf.

⁴³⁵ GLOS, J. a kol. *Rodinné právo.* Praha: Orbis, 1965, s. 108.

⁴³⁶ TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 81.

mateřství náleží výhradně matce, vyplácena i otci dítěte nebo manželce ženy, která dítě porodila, pokud splňuje zákonné podmínky pro přiznání této dávky. Navíc musí s matkou uzavřít písemnou dohodu, že bude o dítě pečovat. V dohodě se uvede den, od něhož bude otec o dítě pečovat, den porodu a podpis matky, který je třeba úředně ověřit (lze přímo na OSSZ).⁴³⁷ Rodičovský příspěvek může být vyplácen matce i otci. V případě, že splňují podmínky pro výplatu rodičovského příspěvku oba rodiče tak, že každý ji splňuje po část měsíce, náleží rodičovský příspěvek jen jednou, a to rodiči určenému na základě dohody rodičů. Nedohodnou-li se rodiče, určí krajská pobočka Úřadu práce, kterému z rodičů se rodičovský příspěvek přizná.⁴³⁸

8.2.10. Lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje dítěte

Toto kritérium nebylo dříve upraveno v ZOR a je tedy v OZ nově, přičemž úzce souvisí s výchovnými předpoklady rodiče, a to jednak co se týče materiální stránky, kdy horší předpoklady bude skýtat rodič, který žije např. na pokraji chudoby, jednak ve vztahu k různým závislostem. V české komentářové literatuře se obecně nezmiňuje otázka vzdělání a inteligence rodičů. Je však pravdou, že rodič, který má výrazně vyšší inteligenci nebo vzdělání, bude dítě více stimulovat v jeho rozumovém rozvoji a předá mu více poznatků a zkušeností.⁴³⁹

Ústavní soud stanovil jako jedno z kritérií při posuzování úpravy poměrů k dítěti „*schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby*“.⁴⁴⁰ Negativním jevem při posuzování této otázky může být např. prokázané násilné jednání rodiče, a to především ve vztahu k dítěti nebo druhému rodiči. Druhou skupinou důvodů, které jsou potřeba posuzovat ve vztahu ke svěřeni do péče, jsou různé závislosti jednoho z rodičů, např. na drogách, alkoholu či silných lécích snižujících jeho motorické a psychologické schopnosti. Zde se naskýtá prostor soudům pro to, aby například více reflektovaly otázku zdraví dětí vystavovaných vlivům těchto negativních jednání rodičů. Dalším negativním faktorem je, pokud jeden z rodičů vede nezřízený život, či pokud má jeden z rodičů diagnostikované závažné psychické problémy. J. Pavlát v této souvislosti uvedl, že „*děti lépe prosperují v péči rodiče, který vykazuje lepší psychické zdraví a*

⁴³⁷ [cit. 20. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz//penezita-pomoc-v-materstvi>.

⁴³⁸ [cit. 20. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/rodicovsky-prispevek>.

⁴³⁹ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 112.

⁴⁴⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014.

přizpůsobení a že dobrý vztah dítě – rodič je nejsilnějším prediktorem prosperity dítěte.“⁴⁴¹

8.2.11. Zdravotní stav dítěte

Zdravotní stav dítěte může determinovat formu péče o dítě, a to velmi zásadním způsobem, ačkoliv jej jako samostatné kritérium OZ neuvádí. V případě zdravotního omezení by měl soud zkoumat především schopnosti a možnosti rodiče poskytnout dítěti odpovídající péči. Ústavní soud ve svém usnesení např. konstatoval, že „*lze souhlasit s názorem odvolacího soudu, že výchovné prostředí u matky nezletilých, která se doma může svým dětem plně věnovat a zajistit jim klidné a stabilní rodinné zázemí, je pro nezletilé vyhovující. To platí zejména v případě nezletilého R., který trpí vážným onemocněním.*“⁴⁴²

V dnešní době nikoliv ojedinělým handicapem je tzv. hyperkinetická porucha (ADHD). Toto se typicky projevuje neschopností vydržet na místě, děti stále pobíhají, neposedí chvíli na židli, vyrušují nebo excesivně mluví. Porucha pozornosti se projevuje tak, že děti selhávají při výuce, nejsou schopné plnit své úkoly, jsou roztržité, nesoustředí se apod. Impulzivita se pak projevuje vykřikováním, skákáním do řeči či mnohomluvností atd. V judikatuře je možné najít rozhodnutí, kdy soudy v takovém případě svěřily nezletilého do výlučné péče rodiče, neboť chování nezletilého lze korigovat stabilním výchovným prostředím s pevným programem a rozvrhem, s vyváženým odpočinkem, přičemž střídavá péče by takové prostředí neposkytla.⁴⁴³ Naproti tomu obecné soudy rozhodly o střídavé péče i v případě, kdy přes ADHD byla tato péče znalcem doporučena.⁴⁴⁴ V dalším případě pak bylo důvodem pro nenařízení střídavé péče onemocnění dítěte Aspergerovým syndromem, kdy soud konstatoval, že takové děti mají výrazně oslabenou schopnost přizpůsobit se změně prostředí a jejich zdravotní stav vyžaduje nastolení pravidelného denního režimu.⁴⁴⁵ Obdobné platí i pro další poruchy autistického spektra jako např. dětský autismus atd., kdy zpravidla bude kladen požadavek na stálost výchovného prostředí.⁴⁴⁶ Jako zásadní se tedy v těchto případech jeví požadavek na náležité zvážení potřeb dítěte a posouzení, zda zdravotní

⁴⁴¹ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*, č. 11, 2012, s. 36.

⁴⁴² Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 722/11, ze dne 31. 3. 2011.

⁴⁴³ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 709/11, ze dne 13. 4. 2011.

⁴⁴⁴ Rozhodnutí soudu prvního stupně bylo potvrzeno rozsudkem Městského soudu v Praze č.j. 31 Co 171/2011-906, ze dne 31. 5. 2011.

⁴⁴⁵ Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/14, ze dne 30. 12. 2014 nebo usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2441/13, ze dne 15. 12. 2014.

⁴⁴⁶ Viz TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 84.

stav vyžaduje nastolení pravidelného denního režimu. Oproti tomu soud dospěl v jednom svém rozhodnutí k tomu, že např. logopedické problémy dítěte nejsou samy o sobě důvodem pro nenařízení střídavé péče.⁴⁴⁷

8.2.12. Přání a zájem rodiče

Rodič zpravidla zastává v řízení o úpravě určité stanovisko, kterým zpravidla projevuje své přání. Toto kritérium však úplně podstatné není. Ústavní soud se k tomuto kritériu staví poněkud rezervovaně, když uvedl, že: „... *kritériem pro svěřeni dítěte do střídavé výchovy není přání konkrétního rodiče, nýbrž především zájem dětí (srov. čl. 3 ÚPD), který musí být při rozhodování soudů prioritním hlediskem, přičemž soudy se současně musí snažit nalézt řešení, které nebude omezovat ani právo rodiče zaručené v čl. 32 odst. 4 LZPS.*“⁴⁴⁸ Přání rodiče však může být podstatné především v tom ohledu, že může určitý typ péče vylučovat. Typicky tomu tak bude u společné péče, se kterou musí oba rodiče souhlasit, tedy toto uspořádání si přát. Pokud si rodič společnou péči nepřeje, soud nemůže o společné péči proti jeho vůli rozhodnout. Rovněž pokud rodič nechce dítě do své péče (tj. implicitně souhlasí s tím, aby bylo dítě svěřeno do péče druhého rodiče), pak jeho přání bude zpravidla respektováno a soud mu vyhoví.

Částečně jinou otázkou je zájem o dítě. Zájem může být posuzován jednak v rovině toho, zda rodič o dítě zájem projevuje, což se překrývá zpravidla s jeho přáním, ale především by měl být posuzován z hlediska toho, nakolik se rodič dítěti skutečně fakticky věnuje. Soud proto vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu.⁴⁴⁹ Rovněž z německé judikatury vyplývá, že důležitá je i míra, v jaké se oba rodiče již podíleli na péči o dítě v době, kdy dítě žilo společně.⁴⁵⁰

8.2.13. Schopnost dohodnout se a komunikovat s druhým rodičem

Dle § 907 odst. 3, věta poslední OZ zákon soudu ukládá povinnost brát zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem. Toto kritérium v širších souvislostech v poslední době nabylo na významu. Je samozřejmě nanejvýš vhodné, aby rodiče měli dostatečné rodičovské dovednosti a uvědomovali si, že

⁴⁴⁷ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1486/10, ze dne 2. 9. 2010.

⁴⁴⁸ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 106/15, ze dne 17. 3. 2015.

⁴⁴⁹ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

⁴⁵⁰ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 512/18, ze dne 27. 11. 2019.

rodičovství vyžaduje rodičovskou spolupráci a základní konsensus v zásadních otázkách rodičovství.⁴⁵¹

K tomu, aby výchova dítěte byla všestranně správně zabezpečena, je naprosto nezbytná spolupráce a kooperace rodičů, která se jeví jako mimořádně důležitý faktor při výchově a péči.⁴⁵² Vhodná komunikace je zásadní především při úvahách o vhodnosti střídavé péče, neboť střídavá péče v praxi vyžaduje velké množství dohod a obecně kooperaci mezi rodiči. Ve výjimečných případech může být nevhodná komunikace i důvodem k vyloučení např. střídavé péče, avšak vždy se soudy musí snažit zjistit příčinu stávajícího stavu komunikace a tento stav za pomoci vhodných opatření napravit či aspoň zlepšit. V případě zjištění nevhodné komunikace, kterou nelze napravit, by pak mělo být dítě, pokud je to možné a spravedlivé, svěřeno do péče toho z rodičů, který je více nakloněn ke komunikaci s druhým rodičem a který nebude bránit jeho styku s druhým rodičem.⁴⁵³ Relevantnost tohoto hlediska samozřejmě neznamená, že vždy musí být dítě svěřeno do výlučné výchovy tomu rodiči, v jehož prospěch toto hledisko vyznívá. Jde zajisté pouze a jen o jedno z více hledisek, které musí soud vzít v úvahu. Po posouzení celkové situace je třeba samozřejmě zvažovat, které řešení je v zájmu dítěte.⁴⁵⁴ Poněkud odlišný přístup lze vyzorovat z německé judikatury, dle které je irelevantní, kdo je za rodičovský spor a narušení komunikační úrovně odpovědný.⁴⁵⁵ Podstatné je, že rodiče komunikace schopni nejsou.

Ochota rodiče spolupracovat na hledání vhodného řešení pro dítě a jeho schopnost činit ústupky či kompromisy poukazuje také na výchovné schopnosti rodiče, který má být příkladem svému dítěti.

Je pravdou, že snížení míry rodičovského konfliktu je také zájmem profesí zabývajících se problematikou úpravy poměrů dětí, a proto je soud povinen usilovat o smírné řešení konfliktu.⁴⁵⁶ Čekání na zlepšení komunikace a vztahu mezi rodiči ale nemůže být bezbřehé. Pokud se v řízení ukáže, že není možné na rozumnou komunikaci mezi rodiči čekat, musí soud přijmout rozhodnutí, které bude nejlépe odrážet nejlepší zájem dítěte. K tomu Ústavní soud uvedl následující: „*V projednávané věci není podstatné, který z*

⁴⁵¹ BRÜHLER, W. Schriften zum Familienrecht. Gieseking, *E and W*. 2016, s. 99.

⁴⁵² NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 953.

⁴⁵³ NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 953.

⁴⁵⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 266/10-3, ze dne 18. 8. 2010.

⁴⁵⁵ Rozhodnutí Vrchního zemského soudu Bambergu SRN sp. zn. 2 UF 133/17, ze dne 18. 9. 2017.

⁴⁵⁶ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 601/15, ze dne 1. 2. 2017.

rodičů větším dílem zapříčinil neutěšenou situaci v rodinných vztazích, ani není namístě vyčkávat, zda dojde ke zlepšení komunikace mezi nimi. S ohledem na postoje dětí a závažnost psychického stavu staršího syna je nezbytné urychleně eliminovat další nevratné negativní dopady vzájemné animozity rodičů na jejich děti...Další prodlužování sporu a trvání na střídavé výchově by jen vedlo k narůstající psychické zátěži a další deprivaci dětí s nevratnými následky. Střídavou péči lze přitom před ostatními modely péče upřednostnit jen tehdy, je-li s přihlédnutím ke všem okolnostem případu, a to jak v kladném nebo záporném smyslu, nejvhodnějším uspořádáním zohledňujícím prioritní zájem dítěte“.⁴⁵⁷ Ústavní soud i ve svém jiném rozhodnutí poukázal na negativní dopady dlouhotrvajících konfliktních vztahů mezi rodiči, když uvedl, že „Vývoji nezletilých dětí především nijak neprospívá dlouhý spor rodičů, navíc doprovázený nezbytností znaleckých posudků, do něž jsou nezletilí nesporně zataženi a který fakticky nemůže být uspokojivě vyřešen orgány státu“.⁴⁵⁸

8.2.14. Vzájemný respekt rodičů k rodičovské roli druhého rodiče

Dalším kritériem, které by měl soud dle judikatury posuzovat, je způsobilost a ochota, s jakou jeden rodič uznává roli a důležitost druhého rodiče v životě dítěte. Ústavní soud uvedl, že „zájmem dítěte nepochybně je, aby bylo především v péči obou rodičů, a není-li to možné, pak toho z rodičů, který k tomu má lepší předpoklady, mimo jiné uznává roli a důležitost druhého rodiče v životě dítěte a je přesvědčen, že i ten druhý je dobrým rodičem.“⁴⁵⁹ Kritérium kvality komunikace rodičů a vzájemného respektu k rodičovským rolím se reálně v mnoha ohledech prolínají. Ústavní soud poukazuje také na skutečnost, že není tolik podstatné, kdo z rodičů nekomunikuje, ale podstatné je zjistit důvody a kdo je toho podněcovatelem. „Pokud jeden rodič nerespektuje rodičovskou roli druhého rodiče či jej dokonce napadá z ubližování nezletilému ve snaze bránit mu ve styku s dítětem, potažmo taková obvinění používá jako nástroj proti rozšíření styku (změně péče), pro nerespektovaného rodiče bude nejspíš dosti obtížné s obviňujícím rodičem (nejen o potřebách dítěte) bezproblémově komunikovat.“⁴⁶⁰

Rodič obecně nemá odmítat výchovné působení druhého rodiče, nemá být proti němu a priori negativně zaměřený či zpochybňovat bez závažných důvodů jeho péči.⁴⁶¹ Soud

⁴⁵⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3970/18, ze dne 18. 4. 2019.

⁴⁵⁸ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. V. ÚS 106/15, ze dne 17. 3. 2015.

⁴⁵⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1206/09, ze dne 23. 2. 2010.

⁴⁶⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3065/21, ze dne 28. 2. 2022.

⁴⁶¹ Podrobně viz nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2661/10, ze dne 30. 9. 2010.

by se proto měl zabývat i tím, zda vyjádření rodiče obsahují např. útoky na předpoklady i schopnosti druhého rodiče se o nezletilé dítě postarat a kritizovat jeho péči. Pokud jsou některé negativní skutečnosti tvrzeny, pak je podstatné, zda budou důkazně doloženy.⁴⁶² Lze ale zohlednit i tvrzení rodičů v průběhu řízení, kterými se snaží očernit druhého rodiče, a to i v otázkách, které po rozhodnutí o poměrech dítěte nejsou podstatné. I toto je do jisté míry vypovídající.

8.2.15. Další kritéria

Současná právní úprava explicitně nestanoví jako zákonné kritérium např. bytové a materiální zajištění toho kterého rodiče, i když i toto může samozřejmě hrát v určitých případech svou roli. Obecně by však otázka, který z rodičů je bohatší nebo kdo má větší materiální zázemí, neměla hrát větší roli.⁴⁶³ Dle OZO bylo nutné přihlížet také k hospodářské nosnosti rodičů, poněvadž bez hospodářského základu nebylo možné dosáhnout výchovného účelu.⁴⁶⁴ V roce 1960 kritizoval ve svém plenárním rozhodnutí Nejvyšší soud praxi posuzování materiálního zajištění jakožto hlavního kritéria. „*V praxi soudů byly již vcelku překonány nesprávné tendence, považovat za jedině rozhodující, u kterého z rodičů bude výchova lépe zajištěna po stránce materiální. Soudy správně kladou důraz na předpoklady rodiče vychovávat dítě v pokrokovém duchu a na schopnost rozvíjet charakterové vlastnosti dítěte. Vyskytuje se však dosud řada nejasností, pokud jde o hodnocení způsobilosti rodiče právě v tomto směru.*“⁴⁶⁵ I odborná literatura z této doby zastávala názor, že při zkoumání podmínek, u kterého rodiče jsou lepší předpoklady pro výchovu nezletilého dítěte, je třeba vycházet jedině z aspektů zabezpečení zdárné výchovy, zatímco by otázka výdělečné schopnosti anebo majetkových možností toho nebo onoho rodiče neměla mít principiální vliv na toto rozhodnutí.⁴⁶⁶ Tato otázka ale může být i v dnešní době do jisté míry spornou. J. Pavlát ve svém článku poukazuje na to, že důležité jsou i materiální předpoklady, jako je stav domácnosti, v níž bude dítě vyrůstat a ekonomické možnosti rodiče.⁴⁶⁷ I slovenská odborná literatura na tento atribut poukazuje, neboť pokud má rodič více

⁴⁶² Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3065/21, ze dne 28. 2. 2022.

⁴⁶³ STANDLEY, K., DAVIES, P. *Family law*. 8. vydání. Palgrave Macmillan, 2013, s. 286.

⁴⁶⁴ SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284*. Praha: Právnícké nakladatelství a nakladatelství V. Linhart v Praze. 1935, s. 747.

⁴⁶⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Pls 2/62, ze dne 29. 6. 1962.

⁴⁶⁶ GLOS, J. a kol. *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1965, s. 108.

⁴⁶⁷ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012, s. 36.

finančních prostředků, může dítěti zabezpečit lepší životní podmínky.⁴⁶⁸ Domnívám se, že kritérium materiálního zajištění toho kterého rodiče může hrát roli víceméně spíše v případech, kdy by rodič naopak nebyl schopen vzhledem ke svému nedostatečnému majetkovému zajištění uspokojovat potřeby dítěte. V takovém případě by pak nebylo v zájmu dítěte, aby bylo svěřeno do jeho péče.

Dle současné právní úpravy soud rovněž neposuzuje příčiny rozvodu, tak jak tomu bylo stanoveno dle OZO, kdy tato skutečnost byla jedním z posuzovaných kritérií, avšak jen potud, že z takového důvodu bylo možno soudit na to, zda dítě u toho či onoho rodičů bude lépe zaopatřeno. Rozhodně by však tato otázka neměla co dělat s otázkou viny při rozvodu, neboť i vinnému manželovi bylo možné přiřknout děti, jestliže se dá důvodně očekávat, že u toho manžela budou děti lépe zaopatřeny. Avšak tehdy, jestliže by děti byly u každého z manželů stejně dobře zaopatřeny, může dát soud přednost manželu nevinnému před vinným.⁴⁶⁹

Vliv na svěřením do péče by nemělo být ani náboženské vyznání rodičů, vyjma případů, kdy je vyznání rodiče považováno za škodlivé. Odmítnutím svěřením dítěte do péče kvůli jeho náboženskému vyznání může představovat porušení EÚLP.⁴⁷⁰

Ze závěrů 3. rodinněprávního sympozia Justiční akademie na téma Střídavá péče pak vyplývá, že „soud může při rozhodování o svěřením dítěte do péče v rámci zákonných kritérií zohlednit též, jakým způsobem rodiče přistoupili k doporučené a uložené odborné pomoci; zda po ošetření emocí a proběhlé edukaci dokáží lépe zohlednit zájem dítěte; faktické projevy rodičovských kompetencí zaznamenané před soudem, orgánem sociálně-právní ochrany dětí a poskytovateli odborné pomoci; jak rodiče dodržují zatímní dohody popř. dříve vypracovaný rodičovský plán.“⁴⁷¹

⁴⁶⁸ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 112.

⁴⁶⁹ SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart v Praze. 1935, s. 747.

⁴⁷⁰ STANDLEY, K., DAVIES, P. *Family law*. 8. vydání. Palgrave Macmillan, 2013, s. 288.

⁴⁷¹ Závěry 3. rodinněprávního sympozia Justiční akademie na téma „Střídavá péče“. [cit. 18. 1. 2022]. Dostupné z: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/525C1B52645C2CC2C125852200422202/\\$file/3._sympozium_zavěry_Final.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/525C1B52645C2CC2C125852200422202/$file/3._sympozium_zavěry_Final.pdf).

8.3. Péče jednoho rodiče

Názory na to, jak má být porozvodová péče v ideálním případě uspořádána, se v čase měnily.⁴⁷² Dle OZO účinného do 12. 10. 1914 měl soud, nedovoliv spor, o to se postarati, aby děti mužského pohlaví až do dokonaného čtvrtého, ženského pohlaví až do dokonaného sedmého roku od matky byly ošetřovány a vychovávány, jestliže důležité důvody, hlavně z příčiny rozvodu nebo rozluky najevo vycházející, nevyžadují jiného opatření. Od 13. 10. 1914 měly být děti svěřeny jednomu z rodičů bez zákonné preference jednoho z nich. Většinou však byly děti svěřovány matkám, a to i když starší prvorepubliková judikatura zdůrazňovala, že matce předností práva na péči nepřísluší. „Podle § 142 OZO má opatrovnický soud při rozvodu nebo rozluce rodičů, nestala-li se v tom směru dohoda mezi rodiči, ustanoviti, zda všechny nebo které děti mají býti svěřeny ve výchovu otce nebo matky. Při tom má soud zřetel vzíti na zvláštní poměry případu, na zájmy dětí, na povolání, osobní poměry a vlastnosti manželů a na příčiny rozvodu neb rozluky. Při tom nečiní zákon rozdíl mezi rodiči, nedává přednost ani otci ani matce, z čehož vidno, že při stejných podmínkách na obou stranách může soud každému z rodičů přiznati některé dítě... Nepřísluší tudíž matce před otcem nijaké přednostní právo na děti, jak se rekursní soud z ustanovení § 141 obč. zák. snaží dovoditi.“⁴⁷³ Oproti tomu později Nejvyšší soud ve svém plenárním rozhodnutí z roku 1960, tj. za doby účinnosti ZPR, konstatoval, že „za předpokladu, že matka je řádnou pracující ženou, schopnou zajistit v dalších letech také výchovu dítěte v pokrokovém duchu, je zpravidla v zájmu dítěte, aby jí dítě bylo svěřeno do výchovy.“⁴⁷⁴ Od poloviny sedmdesátých let se předpoklad, že matka je vhodnějším a lepším opatrovníkem dítěte, začal považovat za „sexistický“. Později se pak došlo k tomu, že rozhodnutí o opatrovnictví se mělo týkat výhradně schopností starat se o dítě, a ne pohlaví rodiče.⁴⁷⁵

V České republice byly v posledních několika desetiletích děti fakticky soudem nejčastěji svěřovány do péče matkám, když v praxi obecných soudů bylo ještě do nedávné doby obvyklé, že děti byly svěřeny do výlučné péče matky a otci byl stanoven víkendový styk jednou za 14 dnů se zvláštní úpravou v období prázdnin a vánočních svátků, čímž docházelo ke zvýhodňování žen.⁴⁷⁶ Otec neměl velkou naději, že dítě bude

⁴⁷² PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012, s. 36.

⁴⁷³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 409/28, ze dne 11. 8. 1928.

⁴⁷⁴ Rozhodnutí pléna Nejvyššího soudu sp. zn. Pls 2/62, ze dne 9. 6. 1962.

⁴⁷⁵ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012, s. 36.

⁴⁷⁶ HUSSEINY, F., BARTOŇ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 916.

svěřeno do jeho péče – na něm bylo, aby respektoval „nezastupitelnou roli matky“.⁴⁷⁷ A také platil výživné. Poprvé, kdy došlo ke svěřeni dítěte do péče matky v méně než 90 %, bylo v roce 2002 (89,38 %). Do péče otce bylo v témž roce svěřeno 7,99 % dětí, do střídavé péče pak 2,14 % dětí. V roce 2010 bylo do péče matek svěřeno 87 % dětí, do péče otce 7,8 % dětí a do střídavé péče 5,2 % dětí.⁴⁷⁸ Ze statistik z roku 2018 vyplývá, že v případě úpravy poměrů došlo v 76 % ke svěřeni dítěte do péče matky a v 10 % do péče otce. Ve zbývajícím pak došlo k rozhodnutí o střídavé péči (10 %) a společné péči (4 %). U nejstarší skupiny dětí od 16 od 18 let je největší podíl svěřeni do péče otce, co do pohlaví každého z rodičů, když k tomu došlo ve 22 %.⁴⁷⁹ Nutno však zmínit, že v posledních zhruba deseti letech se však pohled na rodičovskou péči a práva rodičů v České republice poměrně prudce proměňuje, i když někteří soudci jsou stále zastánci „nezastupitelné role matky“, a to zejména u menších dětí. V té souvislosti je vhodné podotknout, že Ústavní soud v minulosti obecné soudy opakovaně kritizoval pro přílišný tradicionalismus, když uvedl, že: „z ústavněprávního pohledu není možné nadřazovat modely fungování vztahů mezi oddělenými rodiči a nezletilými dětmi, které mají orgány veřejné moci zažité, nad zájmem dítěte.“⁴⁸⁰

8.3.1. Obsah individuální osobní péče

Individuální osobní péče jednoho z rodičů znamená, že dítě je svěřeno do péče matky či otce a že s tímto primárním pečovatelem má dítě žít v rodinné domácnosti.⁴⁸¹ V odborné literatuře je tento způsob péče některými autory obecně považován jako nejméně vhodný,⁴⁸² i když samozřejmě nelze paušalizovat. Je potřeba zmínit, že v českých právních poměrech je používán pojem „výlučná péče“, které však zákon nepoužívá a který naopak může být jednak zavádějící a jednak potenciálním strůjcem neshod mezi rodiči, neboť vybízí k tomu, že jeden z rodičů má určitou „exkluzivitu“ a druhý naopak.

⁴⁷⁷ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012, s. 36.

⁴⁷⁸ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012, s. 36.

⁴⁷⁹ HÖHNE, S., POLONCYOVÁ, J. Péče a výživa dětí po rozchodu rodičů podle výsledků opatrovnických řízení. *Demografie*. č. 3, 2021. [cit. 2. 4. 2022]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/143550791/13005321q1_3-21.pdf/1b601bb1-def9-4b3a-8e54-8caf54c6526d?version=1.1.

⁴⁸⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 5454/04, ze dne 11. 5. 2005.

⁴⁸¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 227.

⁴⁸² ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 122.

Jak již bylo uvedeno v předcházejících kapitolách, nerezidentní rodič, tj. ten jemuž dítě nebylo svěřeno do péče, zůstává nositelem rodičovské odpovědnosti se všemi právy a povinnostmi z toho vyplývajícími a má právo na styk s dítětem, nebylo-li soudem stanoveno jinak (§ 887 a násl. OZ). V případě svěřeni do péče jednoho rodiče je obecně žádoucí, aby byl s druhým rodičem styk, až na výjimečné případy, co nejšířší. Ústavní soud zastává názor, že *„je-li dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by nezletilému mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání bude totiž zpravidla vždy v nejlepším zájmu dítěte, přičemž odchylky musí být odůvodněny ochranou jiného, dostatečně silného legitimního zájmu.“*⁴⁸³ Nepečující rodič také musí ze zákona plnit svoji vyživovací povinnost k nezletilému dítěti k rukám pečujícího rodiče.

Při rozhodování soudu však vždy platí, že rozhodující je individualita daného případu. V některých případech může být péče jednoho rodiče vhodná, a to hned z několika důvodů. Prvním případem je velká vzdálenost mezi bydlišti rodičů, pro kterou není střídavá péče (nikoliv však sama o sobě) vhodná, neboť dítě by mohlo být zatěžováno dlouhými přesuny či docházkou do dvou různých škol, což nemusí být pro každé dítě vhodné. Dalším důvodem pak může být zdravotní stav dítěte, kdy někdy je pro dítě důležité stabilní zázemí a stabilita výchovného prostředí. Příkladem jsou děti s poruchou autistického spektra. Péče jednoho z rodičů by naopak neměla být ukládána toliko z důvodu, že jeden z rodičů nesouhlasí se střídavou péčí. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že: *„svěřeni dítěte do výlučné výchovy jednomu z rodičů nesmí být výrazem ústupku vzájemné rivalitě rodičů, která jen sleduje „boj o dítě“, případně nízké pohnutky jednoho rodiče k trýznění druhého rodiče skrze své vlastní dítě. Soudy mohou a mají využívat prostředků poskytnutých jim zákonem o rodině [např. ustanovení § 43 odst. 1 písm. a) a § 44], kterými mohou postihovat toho z rodičů, který ať už záměrně, anebo z nedbalosti maří veřejný zájem na řádné výchově a rozvoji osobnosti dítěte.“*⁴⁸⁴

8.3.2. Některá specifika rodičovské odpovědnost při osobní péči jednoho z rodičů

V případech svěřeni dítěte do péče jednoho rodiče dochází u druhého k faktickému omezení možnosti vykonávat rodičovskou odpovědnost v určitých oblastech. Soudní rozhodnutí je v tomto ohledu nutné chápat jako vymezení výkonu rodičovské

⁴⁸³ Např. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1286/18, ze dne 31. 8. 2018.

⁴⁸⁴ Náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1206/09, ze dne 23. 2. 2010.

odpovědnosti v tom rozsahu, v jakém bylo o úpravě poměrů rozhodováno.⁴⁸⁵ Typicky tomu tak je u výkonu osobní péče. Rodič, kterému bylo dítě svěřeno do péče také rozhoduje o každodenních záležitostech bez potřeby dosažení shody s druhým rodičem. Těmito běžnými záležitostmi se rozumí zejména ty, které vznikají při uspokojování každodenních potřeb dítěte. Typicky se bude jednat o záležitosti běžné jako je rozhodování o tom, co bude mít dítě za oblečení, zda půjde odpoledne na hřiště, udělení souhlasu s ošetřením drobného poranění apod. To ale neznamená, že by i nerezidentní rodič k tomuto samému také nebyl oprávněn v době, kdy má dítě u sebe. V běžných záležitostech je proto oprávněn učinit rozhodnutí ohledně dítěte ten z rodičů, u kterého se dítě v daný moment nachází. Což však nezabývá ani jednoho rodiče, který jednal bez shody s druhým rodičem, povinnosti sdělit druhému rodiči vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů (§ 890 OZ).⁴⁸⁶

Jinou otázkou jsou pak záležitosti, které nelze považovat za běžné, tedy záležitosti významné. Ustanovení § 877 OZ má zajistit rodičům stejnou možnost podílet se na zásadních rozhodnutích ohledně dítěte, které mají do budoucna podstatně ovlivnit jeho život a také zajistit, aby nedocházelo k situacím, kdy nebude možné učinit rozhodnutí o významné otázce týkající se života dítěte, protože se v této věci nemohou dohodnout. Vzhledem k tomu, že svěřením do péče nedochází k omezení rodičovské odpovědnosti ve vztahu k otázkám zásadního významu, musí nadále oba rodiče o takových otázkách rozhodovat společně a ve vzájemné shodě. Rovné postavení rodičů při výkonu povinností a práv ve vztahu k dítěti s sebou nese nejen zřejmá pozitiva, ale z logiky věci též možné neshody mezi rodiči. Pakliže se rodiče neshodnou, musí o zásadní otázce rozhodnout soud.

Právě posouzení toho, co je onou zásadní otázkou, uvádí § 877 odst. 2 OZ demonstrativním výčtem životních situací, které jsou považovány a priori za významné záležitosti dítěte. V některých situacích však to, co je významnou otázkou týkající se dítěte, vzhledem k pestrosti životních situací, může být sporné a je vždy potřeba individuálně posuzovat konkrétní situaci. R. Rogalewiczová uvádí, že „*to, co je významnou otázkou, neposuzují rodiče, nýbrž soud.*“⁴⁸⁷ Takovéto pojetí ale může být

⁴⁸⁵ ROGALEWICZOVÁ, R. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1447.

⁴⁸⁶ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

⁴⁸⁷ ROGALEWICZOVÁ, R. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s.1451.

problematické, neboť rodiče by se museli s každou, i méně podstatnou záležitostí, obracet na soud, aby rozhodl, což není praktické a ani objektivně možné.

V případě svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů tedy zůstávají být nositeli rodičovské odpovědnosti oba rodiče, přičemž reálný výkon jednotlivých práv a povinností je nerezidentnímu rodiči bez každodenního kontaktu s dítětem fakticky omezen. Ze všech typů péče je výkon rodičovské odpovědnosti fakticky omezen nejvíce rodiči, kterému nebylo dítě svěřeno do péče. Při osobní péči jednoho rodiče často dochází k nepochopení institutu rodičovské odpovědnosti, kdy pečující rodič rozhoduje nebo chce rozhodovat o dítěti sám. Ten z rodičů, který má dítě v péči, by si měl ale uvědomovat, že ve zbytku zůstává rozsah práv a povinností druhého rodiče k dítěti nedotčen, a proto by mu měl umožnit co nejširší možnou participaci na jejich výkonu.⁴⁸⁸ V odborné literatuře je upozorňováno, že přístup pečujícího rodiče bezdůvodně blokující rodiče druhého ze všech významných rozhodnutí týkajících se dítěte, jakož i vůbec z pozice plnohodnotného rodiče, není možné tolerovat.⁴⁸⁹ Rodiči totiž nepřísluší modifikovat práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti druhému rodiči ani jejich výkon. Takovýto zásah přísluší dle zákona pouze soudu, a to pouze v přesně daných případech a po náležitém zohlednění všech okolností a nejlepšího zájmu dítěte. Značný význam má také povinnost informování druhého rodiče. Pokud pečující rodič upírá druhému rodiči možnost vykonávat rodičovskou odpovědnost, nejedná s ním ve vzájemné shodě, pravidelně jej neinformuje apod., porušuje tím své povinnosti a zasahuje jak do práv druhého rodiče, ale i dítěte. Všechny tyto okolnosti rodiče nerespektujícího rodičovskou odpovědnost pak mohou (resp. měly by) mít pro něj negativní důsledky při novém rozhodování o úpravě poměrů, a to na návrh rodiče nebo případně i bez návrhu.

Některé životní situace vyžadují, aby rodič jednal i ohledně zásadní otázky promptně bez toho, aniž by měl objektivně možnost danou otázkou s druhým rodičem projednat. V těchto případech pouze okamžité jednání může odstranit nenahraditelnou či těžce nahraditelnou újmu. Pokud tato situace při rozhodování o dítěti hrozí, může velmi výjimečně rozhodnout nebo zastoupit dítě či dát přivolení k významné záležitosti jeden z rodičů sám. *„Případné jednání rodiče v této situaci může být i proti zájmu dítěte a nezvratné, proto je třeba, aby jednající rodič velmi zvažoval takové rozhodnutí, respektive aby si byl vědom toho, že rozhodnutí proti zájmu dítěte může být hodnoceno*

⁴⁸⁸ PSUTKA, J. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 98.

⁴⁸⁹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 323.

*později jako neschopnost zájmy dítěte hájit do budoucna.*⁴⁹⁰ O rozhodnutí učiněném v situaci, která nesnese odkladu, je jednající rodič povinen neprodleně druhého rodiče informovat a sdělit mu, jaký je stav věci.

Zejména u dětí svěřených do péče jednoho rodiče někdy nastává situace, kdy nepečující rodič nejví o dítě zájem a objektivně není možné se s ním ohledně zásadních záležitostí dítěte dohodnout. V takovém případě by musel pečující rodič vždy žádat soud o nahrazení souhlasu druhého rodiče s rozhodnutím pečujícího rodiče, což není praktické a ani v zájmu dítěte. I z tohoto důvodu je proto žádoucí, aby takovýto rodič byl veden k plnění rodičovské odpovědnosti⁴⁹¹ a pokud tak nadále činit nebude, je na zvážení, zda by neměl být z důvodu neplnění rodičovské odpovědnosti ve smyslu § 871 OZ této zbaven.

Jak bylo výše uvedeno, rodičovskou odpovědnost lze rozdělit do tří základních složek – osobní péče, zastupování a složka majetková. Pro potřeby této práce budu dále vycházet z toho, že oba rodiče jsou jak nositeli, tak vykonavateli rodičovské odpovědnosti, přičemž se dále budu zabývat pouze některými složkami rodičovské odpovědnosti, které mohou být v teorii nebo praxi problematické. V této souvislosti je nutné podotknout, že ani v současné době neexistuje judikatura, která by se výkonu jednotlivých práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti zásadněji zabývala, což je velká škoda.

8.3.2.1. Osobní péče

Složka péče o dítě v širším slova smyslu je ze všech nejrozsáhlejší, vyjadřuje práva realizovaná k osobě dítěte. Péče o dítě v širším slova smyslu zahrnuje péči o dítě v užším slova smyslu (základní péče o osobu dítěte, péče o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj), ochranu dítěte, osobní styk s dítětem, zajišťování výchovy

⁴⁹⁰ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 876 OZ.

⁴⁹¹ „*Za závažné zanedbávání rodičovské odpovědnosti se považuje zejména dlouhodobé neplnění rodičovských povinností a práv k nezletilému, absolutní nezáměr o nezletilého, zejména o jeho výchovu a výživu, trvalé ponechání dítěte ve výchovném zařízení spojené s nezáměrem o toto dítě a s neprojevením snahy převzít je do rodinné výchovy, nemorální způsob života rodičů, soustavné neplnění vyživovací povinnosti k dítěti, trestní postih pro zanedbávání povinné výživy apod. Závažným zanedbáváním rodičovských povinností je i případ, že rodič o dítě po dlouhou dobu neprojevil jakýkoliv zájem, neposílal mu žádné dárky, nad rámec běžného výživného mu neposkytoval ničeho, neinformoval se o jeho zdravotním stavu ani prospěchu ve škole a nepokusil se s nezletilým navázat kontakt.*“ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2873/2005, ze dne 30. 8. 2006.

a vzdělání dítěte a určení místa jeho bydliště.⁴⁹² Při rozhodování o úpravě poměrů soud rozhoduje o péči v užším slova smyslu. Nerezidentní rodič se při svěřeni do osobní péče fakticky neúčastní rozhodování o běžných záležitostech dítěte (resp. tehdy, když se dítě u něj nenachází) a ani o dítě osobně nepečuje.

Zcela zásadního významu pak v případě osobní péče jednoho rodiče nabývá právo rodiče na osobní styk s dítětem, kdy v tomto směru je nepečující rodič zásadně omezen. Dítě má právo stýkat se s druhým rodičem, do jehož péče není svěřeno, v takovém rozsahu, jaký je v zájmu dítěte. Právě prostřednictvím osobního styku s dítětem může rodič vykonávat rodičovskou odpovědnost. Jediným kritériem pro vyslovení zákazu styku rodiče s dítětem je aktuální nezbytnost takového opatření a zájem dítěte, z něhož tato nezbytnost vyplývá. Zákaz styku rodiče s dítětem autoritativně vyslovený soudem, zejména nezneužil-li rodič své rodičovské zodpovědnosti, je opatřením časově omezeným.⁴⁹³ Problematice osobního styku se dále budu podrobněji věnovat v samostatné kapitole 9.

8.3.2.2. Volba vzdělání nezletilého dítěte

Volba vzdělání je výslovně uvedena v § 877 odst. 2 OZ jakožto významná záležitost dítěte. Volba vzdělání dítěte spočívá především ve výběru vzdělávacího zařízení, tedy zejména konkrétní školy, kterou bude dítě navštěvovat, jakož i rozhodování o zaměření vzdělání, kterého se dítěti dostane. Při volbě vzdělávacího zařízení náleží rodičovská odpovědnost oběma rodičům, kteří by se měli na tomto shodnout. Pakliže se rodiče na této otázce neshodnou, musí na návrh jednoho z rodičů rozhodnout soud o nahrazení souhlasu druhého rodiče, příp. rozhodnout, do kterého vzdělávacího zařízení dítě nastoupí, pokud každý z rodičů navrhuje nástup do jiného zařízení. Tak tomu bude i tehdy, je-li dítě přijato např. do více škol.

Volbu vzdělávacího zařízení lze podle mého názoru rozdělit na volbu typu a místa vzdělávacího zařízení. Co se týče typu vzdělávacího zařízení, domnívám se, že rozhodnutí o této otázce náleží oběma rodičům. Rodiče by se tedy měli shodnout např. na tom, zda dítě půjde na víceleté gymnázium nebo bude dále navštěvovat základní školu. Přestože zákon stanoví, že volba vzdělání je vždy zásadní otázkou v životě

⁴⁹² ZÁLEŠÁKOVÁ, R. K povinnosti rezidentního rodiče předkládat vyúčtování jmění dítěte. *Právní rozhledy*. č. 19, 2021.

⁴⁹³ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 438/05, ze dne 13. 12. 2006.

dítěte, někdy mohou nastat praktické problémy např. ohledně změny vzdělávacího zařízení co se týče jeho místa. Z dostupné judikatury vyplývá, že v určitých případech může v tomto ohledu rozhodnutí náležet pouze pečujícímu rodiči. Pakliže bychom uvedené oprávnění připustili, tak jen tehdy, nezasahuje-li tato volba do práv druhého rodiče a pokud samozřejmě není v rozporu se zájmem dítěte. Vždy ale bude potřeba přihlížet k daným okolnostem individuálně a ve vztahu ke konkrétnímu případu. V judikatuře nižších soudů lze nalézt rozdílné přístupy. V jednom rozhodnutí se prvostupňový soud vyjádřil tak, že může být sporné, zda docházka do „běžné“ mateřské školy, tj. nikoliv speciální, může být považována za významnou záležitost dítěte, přičemž soud měl za to, že v daném případě k jakékoliv změně týkající se nezletilého dítěte může dojít buď po vzájemné dohodě rodičů nebo tehdy, nahradil-li soud projev vůle jednoho z rodičů se změnou. „*V projednávané věci rodiče v době společného soužití zvolili pro nezletilého docházku do konkrétní mateřské školy, kterou navštěvuje již dlouhodobě, a protože dosud není pravomocně rozhodnuto o dalším výchovném prostředí jejich syna, je třeba, aby oba rodiče respektovali stávající stav ve všech záležitostech týkající se nezletilého, pokud se nedohodnou jinak. Chtěla-li tedy matka z jakýchkoliv důvodů změnit místo docházky nezletilého do školky, měla to být ona, kdo se v případě, že nezískala souhlas otce, bude domáhat nahrazení projevu jeho vůle soudem.*“⁴⁹⁴ Uvedený případ byl ale dán specifickými okolnostmi, kdy v době rozhodování o vzdělávacím zařízení nebylo rozhodnuto o úpravě poměrů k nezletilému dítěti a současně rodiče o dosavadním zařízení rozhodovali společně, resp. v době manželského soužití.

Domnívám se, že lze akceptovat rozhodnutí jiného soudu prvního stupně, který uvedl, že „*výběr jedné ze dvou základních škol v tomtéž malém městě, které se typem a výukou nijak zásadně neliší, není záležitostí, která by svým významem dosahovala intenzity, aby o ní musel (mohl) rozhodovat soud.*“⁴⁹⁵ K tomuto je však nutné podotknout, že je vždy nutné se zabývat i důvody, kterými argumentuje (zpravidla nepečující) rodič, který se změně brání, aby bylo posouzeno, zda změna není jednak v rozporu se zájmem dítěte a jednak nezasahuje do práv rodiče. Obdobně pak rozhodl obecný soud v případě změny mateřské školky v rámci jednoho města, když vyšel z toho, že „*přemístění dítěte z jedné mateřské školy do jiné v rámci jednoho města je výlučně v kompetenci toho rodiče, kterému bylo dítě svěřeno do výlučné péče, neboť se nejedná o významnou záležitost při výkonu rodičovské odpovědnosti vyžadující souhlas rodiče, který nemá*

⁴⁹⁴ Usnesení Okresního soudu v Trutnově sp. zn. 28 Nc 1628/2015, ze dne: 8. 9. 2016.

⁴⁹⁵ Rozsudek Okresního soudu v Trutnově sp. zn. 12 P a Nc 156/2014, ze dne 9. 10. 2014.

dítě v péči. ⁴⁹⁶ Uvedené tvrzení na první pohled může být v rozporu se zněním zákona, který uvádí (§ 877 odst. 2 OZ), že volba vzdělání se považuje za významnou záležitost, o které musí rozhodovat oba rodiče společně. Domnívám se, že pokud mají rozhodovat oba rodiče, vždy musí být splněna podmínka toho, že záležitost je významná, i když je volba vzdělání výslovně uvedena ve výčtu významných záležitostí. Pokud by však došlo pouze ke změně školního zařízení stejného typu v rámci např. bydliště, pak si lze představit, že se o významnou záležitost jednat nebude.

Pokud se jedná o záležitost, kterou se bude zabývat soud, je otázkou, na základě jakých skutečností má soud o volbě školy rozhodovat. Z judikatury plyne, že rozhodování soudu o místu výkonu povinné školní docházky dítěte se zpravidla musí opírat o jiná kritéria, než rodiči subjektivně vnímanou „kvalitu“ té které základní školy. *„Takovými kritérii jsou zejména bydliště dítěte a také to, který z rodičů se bude převážně podílet na každodenní přípravě dítěte do školy.“* ⁴⁹⁷ Z jiného rozhodnutí soudu druhého stupně pak vyplývá, že věcné posouzení by mělo spočívat na zkoumání několika hledisek. Bylo uvedeno, že *„při neshodě rodičů o tom, jakou školu má jejich dítě navštěvovat, je třeba zvažovat zejména čtyři hlediska v podobě a) kvality školy a její výuky, b) objektivních podmínek pro školní docházku (vzdálenost školy od bydliště apod.), c) subjektivních podmínek školní docházky (adaptace a prospívání dětí ve školním prostředí apod.) a d) rodinného prostředí“.* ⁴⁹⁸ Zbývá dodat, že pakliže o vzdělání rozhoduje soud, nelze místo školní docházky označit jen obvodem města nebo okresu, ale musí být označeno určením jedné (konkrétní) školy. ⁴⁹⁹

8.3.2.3. Určení místa bydliště

Tato otázka bývá v praxi nejvíce problémovou, a přitom se s ní lze setkat takřka na denním pořádku. Do dnešního dne však tato problematika není zcela vyjasněna. Rezidentní rodič obecně nemůže sám určit místo bydliště dítěte. Tato teze odpovídá znění zákona. Výkon rodičovské odpovědnosti upravuje OZ tak, že zahrnuje povinnosti a práva rodičů, spočívající mimo jiné v určení místa bydliště dítěte, přičemž trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud. ⁵⁰⁰ V odborné literatuře se však

⁴⁹⁶ Rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích č.j. 24 P 10/2014-213, ze dne 8. 4. 2014.

⁴⁹⁷ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové - pobočka Pardubice sp. zn. 22 Co 192/2020, ze dne 13. 8. 2020.

⁴⁹⁸ Viz rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci sp. zn. 70 Co 77/2017, ze dne 19. 4. 2017.

⁴⁹⁹ K tomu blíže nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1338/20, ze dne 3. 3. 2021.

⁵⁰⁰ Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 39 Co 158/2019, ze dne 30. 10. 2019.

objevil opačný názor, který je nutné zásadně odmítnout. J. Stavinochová uvedla, že „je-li nezletilé dítě rozhodnutím soudu svěřeno do péče jednomu z rodičů, rozhoduje o jeho bydlišti pouze tento rodič.“⁵⁰¹ Obecně je však jednostranná změna bydliště protiprávní, neboť určení místa bydliště dítěte je součástí rodičovské odpovědnosti, která je sdílena oběma rodiči (viz § 858 OZ). Jeden z rodičů tedy nemůže bydliště dítěte změnit proti vůli druhého rodiče.⁵⁰² Takové jednání by bylo ospravedlnitelné, pouze pokud by pro takový krok existovaly nějaké závažné důvody. Příkladem může být ochrana fyzické integrity rodiče nebo dítěte v případě domácího násilí ze strany druhého rodiče.⁵⁰³ Spornou může být otázka změny bydliště v rámci jednoho města či do sousední obce apod., tj. taková změna bydliště, která svou povahou nebude (tolik) významná. V praxi může nastat řada různých situací, kdy např. rodiči zanikne právo bydlení na původní adrese (např. konec nájemní smlouvy), které třeba ani pečující rodič nemůže ovlivnit. Domnívám se, že v těchto případech, pokud změna bydliště nemá zásadní dopady do práv nerezidentního rodiče a není v rozporu se zájmem dítěte, není jeho souhlas nutný. Pokud by měla být každá takováto změna odsouhlasena druhým rodičem, hrozilo by zneužití tohoto institutu a možnost šikanování pečujícího rodiče. A v případě neshody pak zatěžování soudu, který by musel v této otázce rozhodnout. Proto se domnívám, že významnou záležitostí dítěte je pouze taková změna bydliště, která je významná⁵⁰⁴, tj. nikoliv nutně každá změna bydliště.

Poměrně zásadní je také závěr plynoucí z odborné literatury, že je-li nezletilé dítě pravomocně svěřeno do péče jednoho z rodičů, je nutno bydliště dítěte odvozovat od bydliště tohoto rodiče, neboť se shoduje s bydlištěm rodiče, v jehož péči je dítě umístěno v době rozhodnutí.⁵⁰⁵ Rozhodnutím o péči tedy současně dochází, nikoliv však přímo, k určení bydliště, což ale může být velmi sporné, neboť z právních předpisů toto nevyplývá. Tento závěr je velmi problematický především v případech, kdy rodič se v místě bydliště zdržuje bez souhlasu druhého. V každém případě není pochyb o tom, že pokud bude později změněno bydliště (zásadním způsobem), je potřeba se na této otázce mezi rodiči shodnout, příp. musí rodič požádat soud o

⁵⁰¹ STAVINOHOVÁ, J. in LAVICKÝ, P. *Civilní proces. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

⁵⁰² ROGALEWICZOVÁ, R. Právo rodiče na určení místa bydliště dítěte. *Právník*. č. 4, 2015, roč. 154, s. 296-307.

⁵⁰³ Usnesení Ústavního soudu č.j. I. ÚS 955/15-2, ze dne 14. 3. 2017.

⁵⁰⁴ Toto vyplývá i ze závěrů 1. rodinněprávního sympozia Justiční akademie na téma „Protiprávní změna bydliště nezletilého dítěte jedním z jeho rodičů.“ [cit. 2. 3. 2022]. Dostupné Z https://www.jacz.cz/images/stories/Aktuality/2019/vystupy_1_sympozia_schvalene.pdf.

⁵⁰⁵ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020; obdobně též Rozsudek Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 70 C 18/2019, ze dne 16. 10. 2018.

nahrazení souhlasu druhého rodiče se změnou bydliště. Poněkud odlišně k této otázce přistupuje Krajský soud v Ostravě, který v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že „*rodič k pozdější změně svého bydliště, a tedy i bydliště dítěte, souhlas druhého rodiče, popřípadě soudu, nepotřebuje.*“⁵⁰⁶ Takový závěr mi však přijde zcela nepřijatelný. Domnívám, se, že je nutné mít výhrady i k jinému rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě, kterým zamítl návrh rodiče (otce) na určení bydliště. Soud uvedl, že „*bylo-li nezletilé dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, nelze tohoto rodiče omezovat tím, že mu bude určena povinnost stále bydlet tam, kde měl bydliště v době, kdy mu bylo dítě svěřeno do péče.*“⁵⁰⁷ Na druhou stranu je tato skutečnost soudem považována za zásadní změnu poměrů, která je důvodem pro zahájení nového řízení o úpravě poměrů. Tento názor je však podle mého názoru nesprávný, neboť toto pojetí není souladné se zněním OZ. Jistě lze souhlasit s tím, že pečujícího rodiče nelze nutit setrvat na stejném místě po zbytek jeho života (resp. do nabytí zletilosti dítěte), avšak pokud má v úmyslu se přestěhovat tak, že zásadně změní bydliště dítěte, jeho povinností je, mít souhlas druhého rodiče a pokud jej nemá, je potřeba, aby souhlas nahradil soud.

Krajský soud v Ostravě dále podotkl, že „*skutečnost, že v době, kdy bylo naposledy rozhodováno o úpravě styku rodiče s nezletilým dítětem, bydlelo dítě s druhým rodičem na určité adrese, neznamena, že rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, je povinen dítě předávat druhému rodiči na této adrese, když se mezitím s dítětem přestěhoval jinam, s čímž byl druhý rodič obeznámen.*“⁵⁰⁸ Tyto situace nastávají v praxi poměrně často a bývají obtížně řešitelné, neboť k tomuto chybí sjednocující judikatura. Domnívám se, že je nepochybné, že významná změna bydliště bez souhlasu druhého rodiče je důvodem pro zahájení nového řízení o úpravě poměrů, příp. styku, neboť došlo k podstatné změně poměrů ve smyslu ust. § 909 OZ. Pakliže se změně bydliště rodič aktivně nebránil, a naopak toto (byť mlčky) akceptoval, pak zřejmě není důvod, aby docházelo k předávání dítěte v původním bydlišti.

Pro všechny případy je pro soud, který bude ve věci rozhodovat, zásadní otázka nejlepšího zájmu dítěte, jak dovozuje i Ústavní soud „*Ústavní soud konstatuje, že ačkoli nemůže být pochyb o závadnosti takového jednání, je dané řízení předně určeno*

⁵⁰⁶ Usnesení Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 13 Co 393/2021, ze dne 9. 11. 2021.

⁵⁰⁷ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 13 Co 222/2021, ze dne 15. 9. 2021.

⁵⁰⁸ Usnesení Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 13 Co 221/2021, ze dne 15. 9. 2021.

ochraně nezletilých dětí a klíčovým hlediskem pro soudní rozhodování tak zůstává stále jejich nejlepší zájem, který má jednoznačnou prioritu před jinými hodnotami. ⁵⁰⁹

Ve shora uvedených souvislostech lze provést i srovnání se zahraniční právní úpravou mimo kontinentální Evropu, která by mohla být inspirací i pro naši právní úpravu. Podle právní úpravy ve většině států Spojených států amerických jsou na rodiče, který má dítě svěřeno do výhradní péče, kladena určitá omezení ohledně zamýšlené změny bydliště jeho a dítěte. V mnoha státech Spojených států amerických (např. Florida či Tennessee atp.) existuje tzv. 50 miles law, tedy zákon 50 mil, podle něhož se rodič, v jehož péči se dítě nachází, může s dítětem přestěhovat maximálně do vzdálenosti 50 mil od bydliště druhého rodiče. V právních úpravách a praxích jednotlivých států lze nalézt drobné odchylky, nicméně ve většině případů přestěhování rodiče spolu s dítětem, chce-li se přestěhovat do větší vzdálenosti, platí, že tomuto musí předcházet písemné informování druhého rodiče o tomto záměru. Pokud druhý rodič nesouhlasí, může podat námitku k soudu. V takovém případě soud zahájí řízení, v rámci něhož posléze rozhodne, zda je přestěhování v nejlepším zájmu dítěte.⁵¹⁰

Domnívám se, že koncepce ust. § 877 odst. OZ obecně není úplně šťastná. Ze znění zákona lze dovozovat, že např. v případě každého přestěhování rezidentního rodiče je potřeba souhlasu druhého rodiče, což není praktické. Proto by i výslovně zákonem vyjmenované situace měly být posuzovány s přihlédnutím k tomu, zda tyto záležitosti jsou významné a zda takovou změnou zároveň výrazně dojde k zásahu do možnosti plnit dosavadní způsob uspořádání péče. V tomto ohledu by bylo vhodné znění zákona upravit. Co se týče záležitosti určení bydliště a s tím spojené problematiky možných přesunů pečujícího rodiče s dítětem, považoval bych za vhodné zvolit rozumný přístup, který bude někde uprostřed. Domnívám se, že by nemělo být bráněno rodiči v přestěhování se, pokud tato změna bydliště nebude na újmu druhému rodiči ani na újmu zájmu dítěte. Za rozumné proto považuji, aby rodič mohl změnit bydliště s dítětem v rámci okresu bez toho, aniž by potřeboval svolení druhého rodiče.

⁵⁰⁹ Viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 458/22, ze dne 24. 5. 2022.

⁵¹⁰ K tomu blíže viz článek dostupný na: New Law for Parents who move more than 50 miles from the other Parent — Richard Hedgepath (divorce-probate-mediation-nashville-tennessee.com). [cit. 5. 3. 2022].

8.3.2.4. Lékařské zákroky

OZ ve výčtu uvedeném v §877 odst. 2 uvádí nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky jakožto významné záležitosti dítěte. Právě v souvislosti s otázkou lékařských zákroků může být v určitých situacích potřeba rychlého rozhodnutí bez toho, aniž by otázku bylo možné projednat s druhým rodičem. Pakliže se jedná o lékařský zákrok, který je plánovaný, pak je potřeba posoudit, zda se jedná o běžný zákrok nebo nikoliv běžný, kdy v takovém případě je potřeba rozhodnutí soudu. V této oblasti, více než kde jinde, je však potřeba, aby soud k tomuto přistupoval s největší prioritou.

V souvislosti s nedávnými událostmi se otázka lékařských zákroků dostala do popředí v souvislosti s očkováním proti onemocnění COVID-19. Očkování je třeba apriori považovat za léčebný zákrok, který je ve smyslu § 877 OZ záležitostí pro nezletilé dítě významnou, na níž se rodiče musí shodnout a v případě neshody rozhodne k návrhu některého z nich soud.⁵¹¹ Ze stanoviska Unie rodinných advokátů vyplývá, že „očkování dětí proti COVID-19 není běžným léčebným zákrokem, proto se na něm rodiče dítěte musejí shodnout bez ohledu na soudní rozhodnutí o svěřeni dítěte nebo rodičovskou dohodu o péči o nezletilé dítě.“⁵¹² Zásadní v tomto ohledu je fakt, že tento typ očkování není povinný. Pokud jeden (jakýkoliv) rodič očkovat dítě chce a druhý nikoliv, pak je třeba se obrátit na soud, aby rodičovský spor rozhodl. Ve výše uvedených souvislostech je potřeba poukázat také na znění ust. § 100 odst. 1 věta první OZ, dle něhož má-li být zasaženo do integrity nezletilého, který dovršil čtrnáct let, nenabyl plné svéprávnosti a který zákroku vážně odporuje, třebaže zákonný zástupce se zákrokem souhlasí, nelze zákrok provést bez souhlasu soudu.

8.3.2.5. Zastupování dítěte

Nebyl-li ani jeden z rodičů omezen v oblasti zastupování dítěte nebo zbaven rodičovské odpovědnosti, zastupují oba rodiče dítě společně bez ohledu na to, zda se dítě nachází v péči jen jednoho z rodičů. Rodič je povinen a zároveň oprávněn zastoupit nezletilé

⁵¹¹ ONDŘEJOVÁ, E. Předběžné opatření ve věci zákazu očkování proti COVID-19 nezletilého dítěte bez souhlasu druhého rodiče. *Právní prostor*. [online]. [cit. 12. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/predbezne-opatreni-ve-veci-zakazu-ockovani-proti-covid-19-nezletileho-ditete-bez-souhlasu-druheho-rodice>.

⁵¹² Stanovisko Unie rodinných advokátů. [online]. [cit. 2. 6. 2022]. Dostupné z <https://www.uracr.cz/cs/stanoviska>.

dítě při jednáních, k nimž není dítě právně způsobilé.⁵¹³ V právních jednáních, kde dítě není způsobilé samostatně právně jednat, tedy za dítě jednají oba rodiče. Za dítě však může jednat i každý z rodičů samostatně, avšak s předpokladem konsenzu druhého rodiče. Dle § 876 odst. 3 OZ platí, že jedná-li jeden z rodičů v záležitosti dítěte sám vůči třetí osobě, která je v dobré víře, má se za to, že jedná se souhlasem druhého rodiče. Pokud rodiče nejsou schopni se dohodnout, rozhodne na návrh jednoho z nich soud. Zákon stanoví vyvratitelnou domněnku, že souhlas druhého rodiče je dán, pokud jde o jednání vůči třetí osobě, která je v dobré víře. Je to v souladu s požadavkem pružného fungování každodenního života. Může jít jak o běžnou, tak o významnou záležitost dítěte. Vzhledem k charakteru výlučné péče jednoho rodiče je druhý rodič fakticky omezen v jednání ohledně dítěte v běžných záležitostech, což plyne logicky z toho, že větší část času dítě tráví právě s rezidentním rodičem. Hrozí-li při rozhodování o záležitosti dítěte nebezpečí z prodlení, může jeden z rodičů rozhodnout nebo dát přivolení sám. Je ale povinen neprodleně sdělit druhému rodiči, jaký je stav věci (viz § 876 odst. 2 OZ). S problematikou jednání za dítě úzce souvisí i volba školního zařízení, která již byla zmíněna, neboť každý rodič může fakticky dítě do školy přihlásit i bez ohledu na souhlas druhého rodiče (v takovém případě však nejedná v souladu s pravidly rodičovské odpovědnosti), přičemž dítě bude do školy přijato, pokud škole nebude znám nesouhlas druhého rodiče. Zde je nutné připomenout, že zde platí pro třetí osoby vyvratitelná domněnka, že rodič za dítě jedná se souhlas druhého rodiče, je-li třetí osoba v dobré víře. Právě tyto případy jsou v praxi velmi často řešeny soudem, který musí rozhodnout o volbě školy či nahrazení souhlas druhého rodiče s přihláškou. Je potřeba dodat, že v tomto ohledu není postup vzdělávacích zařízení v praxi jednotný a bylo by vhodné v tomto směru nastavit jasná pravidla a školy k jednotnému postupu vést.⁵¹⁴

Česká úprava se odlišuje ohledně zastupování dítěte a správy jeho majetku od té slovenské, kdy ta výslovně v § 24 zákona o rodině uvádí, že „v rámci rozhodnutí o úpravě péče soud rozhodne, kdo bude dítě zastupovat a spravovat jeho jmění.“ Soud však musí respektovat rodičovskou odpovědnost, podle které zastupují dítě a spravují

⁵¹³ MALÁ, J. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1527.

⁵¹⁴ K této problematice blíže viz ROGALEWICZOVÁ, R. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1454.

jeho majetek oba rodiče. Proto soud musí rozhrnout tak, že ponechá právo zastupovat dítě a spravovat jeho majetek oběma jeho rodičům i po rozvodu.⁵¹⁵

8.3.2.6. Správa jmění

Poněkud problematická situace může nastat i u správy jmění nezletilého. Povinnost správy jmění si rodiče nemusí mnohdy dostatečně uvědomovat, tak jako důsledky s ní spojené, neboť není na první pohled zřejmá, na rozdíl od ostatních složek rodičovské odpovědnosti. Nepečující rodič bývá zpravidla fakticky omezen, co se týče reálného výkonu správy jmění nezletilého, odpovědnost za něj však zatěžuje nadále oba rodiče ve stejném rozsahu. Společně a nerozdílně jsou tudíž povinni i k náhradě škody z případného porušení povinností (ať už jednáním nebo opomenutím) při péči o jmění dítěte. Bez soudní modifikace rodičovské odpovědnosti zůstává zachována pasivní dlužnická solidarita rodičů k případné náhradě škody dítěti při péči o jeho jmění. Avšak snaha jednoho z rodičů vyloučit druhého rodiče ze spolurozhodování při správě jmění, neposkytování informací atd. může mít vliv na určení poměru následného regresu mezi rodiči.⁵¹⁶ Zákon explicitně nestanoví právo nepečujícího rodiče požadovat vyúčtování z péče o jmění dítěte, na druhou stranu právo tohoto rodiče být informován o dítěti je obecné a zahrnuje i právo být pravidelně informován o stavu jmění dítěte, nakládání s tímto jměním atd. V praxi se proto může stát, že se nerezidentní rodič dostane do pozice „slabší strany“, neboť mnohdy nedisponuje prostředky, kterými by si zajistil přehled o výkonu péče o jmění dítěte stran rezidentního rodiče.⁵¹⁷ Neplnění povinnosti informovat druhého rodiče může v krajním případě vést k novému řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti, kde by tato povinnost měla být zohledněna. Oba rodiče by v ideálním případě měli pečovat o jmění dítěte společně, být v tomto ohledu partnery a jednat v souladu. Jedná se o prostředek ochrany nejen pro dítě, ale i pro samotného rodiče, který je díky zákonné solidární odpovědnosti rodičů povinen hradit případnou škodu na majetku dítěte.⁵¹⁸

Zajímavá je dále např. otázka, zda je rodič oprávněn přijmout od druhého rodiče výživné např. ve formě odbytého. Tímto se zabýval odvolací soud, který došel k závěru, že „*k přijímání výživného v celkové výši 1 250 000 Kč pro nezletilého*

⁵¹⁵ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 113.

⁵¹⁶ PSUTKA, J. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 98.

⁵¹⁷ ZÁLEŠÁKOVÁ, R. K povinnosti rezidentního rodiče předkládat vyúčtování jmění dítěte, *Právní rozhledy*. č. 19, 2021.

⁵¹⁸ ZÁLEŠÁKOVÁ, R. K povinnosti rezidentního rodiče předkládat vyúčtování jmění dítěte, *Právní rozhledy*. č. 19, 2021.

*potomka je nutný souhlas opatrovníckého soudu, neboť se jedná o právní jednání přesahující rámec běžné záležitosti při nakládání s majetkem nezletilého dítěte. Nebylo-li takové jednání schváleno soudem ve smyslu § 28 OZ, je absolutně neplatné pro jeho rozpor se zákonem dle § 39 OZ a nemůže vyvolat zamýšlené právní následky.*⁵¹⁹

Poměrně častou a v praxi problematickou může být otázka vyúčtování výživného. S. Bruncko dochází k tomu, že *„nepečující rodič má právo na vyúčtování, jak bylo s výživným nakládáno.*⁵²⁰ Tomu nasvědčuje i judikatura Ústavního soudu, který se ztotožnil s postojem odvolacího soudu, který konstatoval, že *„je jistě právem otce, aby požadoval vyúčtování toho, jak je s výživným, pokud jde o tvorbu úspor pro děti, nakládáno s tím, že pokud by byly zjištěny skutečnosti svědčící pro závěr, že matka jmění dětí řádně nespravuje, pak lze činit konkrétní opatření.*⁵²¹ V jiném rozhodnutí ale podotkl, že *„je nutné zkoumat, zda je k vyúčtování důvod, když konstatuje v daném případě, že z ničeho neplyne, že by matka nebyla schopna s penězi řádně hospodařit (či že by vedla děti ke konzumnímu způsobu života), naopak vše svědčí o jejím odpovědném přístupu.*⁵²²

8.3.2.7. Informační povinnost

S výkonem rodičovské odpovědnosti rezidentního rodiče úzce souvisí také ustanovení § 907 odst. 3 OZ, které stanoví, že *„rodič, který nemá dítě v péči, má právo na pravidelnou informaci o dítěti.“* Z toho vyplývá, že pečující rodič má povinnost tyto informace druhému rodiči poskytovat.⁵²³ Pokud však jde o právo rodiče na informaci o dítěti, to není obsahem (prvkem) vztahu mezi rodičem a dítětem, nýbrž vztahu mezi rodiči navzájem.⁵²⁴ *„Soud může rodiči uložit povinnost, aby ve vymezených intervalech poskytoval informace o zdravotním stavu dětí, školním prospěchu, školních i mimoškolních aktivitách a aktuální zprávy. Nejvyšší soud se pak ve svém rozhodnutí přiklonil k názoru, že povinnost odpovídající právu rodiče na pravidelnou informaci lze vymáhat i exekucí podle exekučního řádu ve formě ukládání pokut.*⁵²⁵ Na základě tohoto ustanovení by tak mělo být pamatováno na právo na informaci, kterým

⁵¹⁹ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 26 Co 158/2019, ze dne 30. 7. 2019.

⁵²⁰ BRUNCKO, S. Hospodaření s výživným nezletilého dítěte jakožto správa majetku nezletilého dítěte. *Bulletin advokacie*. č. 9, 2016, s. 44.

⁵²¹ Viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3771/11, dne 18. 1. 2012.

⁵²² Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3757/14, ze dne 29. 1. 2015.

⁵²³ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 97-98.

⁵²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1064/2008, ze dne 30. 6. 2010.

⁵²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1064/2008, ze dne 30. 6. 2010.

disponuje rodič, jemuž nebylo svěřeno dítě do péče, spočívající ve sdělování alespoň nejdůležitějších informací o dítěti, a to v pravidelných intervalech.

8.4. Střídavá péče

8.4.1. Zavedení střídavé péče do českého právního řádu

Pod vlivem rostoucího vědomí důležitosti rovnocenné péče obou rodičů byl ve Spojených státech v osmdesátých letech zaveden institut střídavé péče (joint physical custody). Střídavá péče, kterou rodičům jako jednu z možností nabízí i OZ, není v současnosti v českém rodinném právu již žádnou novinkou, neboť byla do právního řádu zavedena novelou ZOR účinnou již od 1. 8. 1998, i když o svěřeni dítěte do střídavé péče (tehdy výchovy) začali někteří soudci rozhodovat pár let před přijetím této novely ZOR s argumentem, že z doslovného výkladu zákona nevyplývala nemožnost takové úpravy.⁵²⁶ Od té doby tvoří střídavá péče jedno z diskutovaných témat, které rozděluje veřejnost a prakticky nikoho nenechává chladným. Polarizaci společnosti ještě více prohloubila judikatura Ústavního soudu v souvislosti s některými jeho rozhodnutími. I v současné době má střídavá péče zastánce i odpůrce, a to i u odborné veřejnosti. Odpůrci obvykle kritizují nejistotu, kterou v dětech vyvolává stěhování mezi dvěma domovy.⁵²⁷ Zastánci kladou důraz na nezastupitelnou roli obou rodičů v životě dítěte, které často, nachází-li se ve výlučné péči pouze jednoho rodiče, vztah k druhému (někdy i za přičinění pečujícího rodiče) nenávratně ztratí.⁵²⁸

Zajímavý a poměrně kritický pohled ale ve svém článku vyslovil M. Sládek, který konstatoval, že *„jak výlučná péče jednoho z rodičů, tak i společná výchova jsou na rozdíl od střídavé péče přirozené modely známé z historie lidského rodu.“* Autor, který je soudcem, dále uvedl, že: *„Výlučná péče jednoho rodiče i v dobách, které neznaly rozvody, probíhala např. v rodinách námořníků či vojáků, kteří se doma prakticky nezdržovali. Společná výchova je výchovou, kdy oba rodiče žijí v jedné domácnosti, oba se podílejí na péči o děti. Naopak střídavá výchova je experiment poslední doby. Troufám si tvrdit, že je to něco, co lidstvo dosud neznalo, aby dítě (tj. lidské mládě)*

⁵²⁶ GREGOROVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Výchova, výživa a státní sociální podpora. *Právní rozhledy*. č. 4, 1999, s. 169.

⁵²⁷ viz ČERVENKOVÁ, R., HONZÁK, R. *Všichni žijem v blázinci. Současnost očima psychiatra*. Praha: Vyšehrad, 2018, s. 125.

⁵²⁸ PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. *Sdílené rodičovství*. První vydání. Praha: Národní institut pro děti a rodinu, 2020, s. 9.

*putovalo v pravidelném intervalu mezi dvěma domácnostmi, mezi dvěma bydlíšti.*⁵²⁹ Lze jistě souhlasit s tím, že střídavá péče je něco, co není historicky zcela přirozené a co bylo tedy „uměle“ vytvořeno. Současně ani do dnešního dne neexistují v České republice žádné relevantní sociologické výzkumy či srovnání, které by objektivně mohly zhodnotit či porovnat střídavou péči s jinými formami úpravy péče, např. z hlediska spokojenosti dětí nebo jiných relevantních kritérií.⁵³⁰ V tomto směru považuj za nutné se této otázce v budoucnosti blíže věnovat, neboť toto může být naprosto zásadní, a to i z pohledu možných změn právní úpravy.

Je potřeba říci, že vnímání střídavé péče se postupem času měnilo a vyvíjelo. Zpočátku bylo předpokládáno, že střídavá péče bude využívána v zásadě pouze v rámci dohod rodičů, kdy v důvodové zprávě k novele ZOR bylo konstatováno, že: „*prakticky ve všech případech by mělo jít o schválení dohody rodičů v tomto směru.*“⁵³¹ Institut střídavé péče byl uplatňován zpočátku jen výjimečně, přičemž podíl dětí ve střídavé péči rostl pomalu.⁵³² Autoři M. Hrušáková a T. Novák v roce 1999 např. uváděli, že by „*v ideálním případě soud o společné nebo střídavé výchově neměl rozhodnout bez psychologického vyšetření.*“⁵³³ V praxi však zákonné postavení střídavé rodičovské péče obvykle neprovázelo rovnostářské rozdělení, místo toho se o děti povětšinou nadále staraly matky a otec měl určen styk. V této době bylo i v odborné literatuře upozorňováno na řadu úskalí vyplývajících ze střídavé péče, se kterou nebyly praktické ani teoretické zkušenosti, ani neexistovaly objektivní studie, které by se dopady střídavé péče blíže zabývaly. Lze konstatovat, že relevantní studie bohužel neexistují ani 24 let po přijetí uvedené novely ZOR. Pro zajímavost lze doplnit, že na Slovensku byla střídavá péče zavedena až o několik let později, a to novelou zákona účinnou od 1. 7. 2010 provedenou zákonem č. 217/2010 Z. z. Tak jako u nás se i na Slovensku střídavá péče stala hojně diskutovaným fenoménem.

Otázka střídavé péče se v průběhu času dostala do popředí zejména v souvislosti s judikaturou Ústavního soudu v poslední dekádě, kdy z těchto rozhodnutí začala být zřejmá podpora tohoto uspořádání. Někteří autoři proto uváděli, že vlivem judikatury Ústavního soudu mohla jeho rozhodovací praxe u laické veřejnosti vzbuzovat dojem

⁵²⁹ SLÁDEK, M. Rozhodování v opatrovnických věcech. *Rodinné listy*, č. 3, 2015.

⁵³⁰ V tomto ohledu se některé instituty výzkumem již zabývají, avšak ke dni sepsání této práce nejsou známy výsledky viz např. <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. [cit. 22. 6. 2022].

⁵³¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů.

⁵³² PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012, s. 36.

⁵³³ HRUŠÁKOVÁ, M., NOVÁK, T. Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie*. č.3, 1999, s. 30.

upřednostňování střídavé péče před jinými formami péče.⁵³⁴ V této souvislosti pak zaznívala u odborné veřejnosti i kritika, neboť je nepřipustné paušalizovat a zobecňovat na úkor jedinečnosti každého individuálního případu a v nich zkoumaného zájmu a potřeb nezletilého dítěte, o jehož péči je rozhodováno. S tímto lze obecně souhlasit.

Do doby přijetí OZ, tedy do 31. 12. 2013, vypadalo ustanovení upravující svěřeni do péče následovně: „*Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.*“⁵³⁵ Oproti úpravě ZOR není od přijetí OZ podmínkou, že nařízení střídavé péče je možné, jen pokud jsou oba rodiče výchovně způsobilí a mají o výchovu zájem. Dále není v současné právní úpravě ani stanoveno, že střídavá péče musí lépe zajišťovat potřeby dítěte, což je jeden z důležitých rozdílů. Postavení střídavé péče tak bylo nově postaveno na roveň s péčí výlučnou, u níž se dříve nevyžadovalo (na rozdíl od střídavé péče), aby lépe zajišťovala potřeby dítěte. Od zavedení střídavé péče do českého právního řádu se mnohé vyvinulo a změnilo.

Právo na péči a výchovu obou rodičů obecně vyplývá dětem primárně z čl. 7 odst. 1 ÚPD⁵³⁶, který dětem přiznává právo na péči obou rodičů, a dále z čl. 18 odst. 1 ÚPD, který klade důraz na zásadu, že rodiče mají společnou rodičovskou odpovědnost.⁵³⁷ Ačkoliv čl. 18 ÚPD hovoří primárně o rodičích dítěte, je i v případě práv, které zakotvuje, třeba považovat za primárně oprávněný subjekt samo dítě, a nikoliv jeho rodiče.⁵³⁸ Korektivem této roviny je vždy nejlepší zájem dítěte, který musí mít postavení nikoliv předního, ale nejvyššího hlediska.

8.4.2. Pojem, obsah a vhodnost střídavé péče

Co se týče samotného pojmu střídavá péče, tak je otázkou, zda je českým zákonodárcem užitý pojem vhodný. Pohledem do zahraničí lze zjistit, že v jiných státech je používám spíše pojem sdílená péče či sdílené rodičovství. Užití pojmu střídavá péče pak může vybízet k tomu, že dítě střídá dvě domácnosti včetně všech

⁵³⁴ ŠMÍD, O., DEMJANOVÁ, R. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 125.

⁵³⁵ Viz § 26 odst. 2 ZOR.

⁵³⁶ Čl. 7 odst. 1 ÚPD obsahuje dovětek, že dítě má právo na péči, pokud je to možné. Pokud je to možné, se vztahuje k situacím, ve kterých je péče rodiče fakticky nerealizovatelná. (rodiče nejsou na živu atd.)

⁵³⁷ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges. 2019, s. 130.

⁵³⁸ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 271.

svých věcí, a proto někdy v dané souvislosti zaznívají kritické názory, že se z dítěte stává „baťůžkář“⁵³⁹. Požadavkem na užití pojmu by ale mělo být naopak sdílení péče (rodičovství) oběma rodiči.

Jak název střídavá péče užitý českým zákonodárcem naznačuje, dítě při tomto upořádání střídá po určitém časovém úseku domácnosti rodičů, kteří obvykle žijí odděleně. V případě střídavé péče tedy o dítě pečuje jak otec, tak i matka, a to v intervalech, které mohou, ale i nemusejí být stejně dlouhé. Někdy se může střídavá péče, co do rozsahu tráveného času s oběma rodiči, velmi blížit péči individuální s rozšířeným stykem nerezidentního rodiče. Princip proporcionality by ale měl vést k preferenci střídavé péče i s nestejným rozdělením času mezi rodiče před svěřením dítěte do péče jednoho rodiče se shodným časovým rozdělením péče a styku. Ústavní soud se již zabýval i právní formou střídavé péče s velmi odlišným rozdělením času mezi oba rodiče (matka 3 týdny, otec 1 týden⁵⁴⁰ nebo matka 10 dní, otec 4 dny péče ve dvou týdnech⁵⁴¹), přitom v této úpravě neshledal rozpor se základními právy.

Někteří považují za střídavou péči v ideálním smyslu takovou podobu, kdy se rodiče střídají u dítěte v jedné rodinné domácnosti (v Německu nazýváno jako tzv. Nestwohnung nebo Nestmodell⁵⁴²). Tento model je vhodný zejména v případě dětí nižšího věku, kdy výhodou je fakt, že zpočátku po rozpadu vztahu rodičů se toho pro děti změní pouze málo a dítě může vyrůstat v prostředí, které dobře zná. Pozitivní výhodou tohoto uspořádání je jistě aspekt, že dítě má své věci stále kolem sebe, neustále mu něco nechybí nebo nezapomíná v bydlišti druhého rodiče a nemusí neustále měnit své prostředí.⁵⁴³ Další výhodou může být skutečnost, že v případě nemoci dítěte probíhá střídání rodičů v jednom bydlišti bez nutnosti přepravy k druhému rodiči. I tato podoba je jedním z možných řešení, ale zpravidla bývá technicky, ekonomicky i organizačně s těžší proveditelná. V případě takového uspořádání si každý z rodičů zachová do jisté míry své soukromí a svou vlastní svobodu, což přináší výhody, ale rovněž pro dítě i nevýhody. Dle K. Šimáčkové

⁵³⁹ K tomuto pojmu viz např. <https://www.universitas.cz/osobnosti/5624-stridava-pece-nedela-z-deti-nestastne-batuzkare-rika-sociolog>. [cit. 1. 11. 2022].

⁵⁴⁰ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 1444/17, ze dne 18. 7. 2017.

⁵⁴¹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1626/17, ze dne 13. 6. 2017.

⁵⁴² K tomu blíže např. viz https://beratung.de/recht/ratgeber/nestmodell-die-wichtigsten-details-zum-nestmodell-im-ueberbl_friouz.

⁵⁴³ K tomu blíže viz: <https://academicworld.net/archiv/nestwohnung/>.

uvedené pak v důsledku vede k tomu, že „*dítě nemá zkušenost s reálným soukromým a rodinným životem ani jednoho ze svých rodičů mimo tento byt.*“⁵⁴⁴

Je jistě pravdou, že fungující střídavá péče obecně přináší dětem i rodičům skvělé výhody. V souvislosti s přijetím novely ZOR M. Hrušáková trefně uvedla, že „*při střídavé péči se nikdo z rodičů nemůže cítit ošizen, a co je ještě důležitější - dítěti je ponechán častý kontakt s oběma rodiči.*“⁵⁴⁵ M. Holub se k tomuto uspořádání vyjádřil tak, že střídavá péče „*eliminuje nebo alespoň snižuje konfliktní prostředí dané spory rodičů o děti, a to způsobem, který všichni účastníci považují za spravedlivý.*“⁵⁴⁶ Střídavá péče může mít ale pozitivní dopad i na rodiče (v týdnu, kdy nemá dítě si může odpočinout nebo provozovat koníčky apod.). Dětem se proto posléze mohou věnovat s plným nasazením.⁵⁴⁷ Současně pak zde není rodič „na neděli“ (někdy též nazývaný jako víkendový rodič) a na „špinavou práci“.⁵⁴⁸ V případě střídavé péče tedy rodiče mají zajišťovat veškeré potřeby dítěte rovnoměrně.

O střídavé péči lze uvažovat pouze při splnění určitých požadavků, které musí splňovat rodiče i děti. Je zřejmé, že střídavá péče není pro každé dítě, ale rozhodující je individuální osobnost dítěte a na druhou stranu také objektivní podmínky, které určují, zda je střídavá péče vůbec možná.⁵⁴⁹ Mezi tyto objektivní podmínky lze řadit zejména věk dítěte (zejména v souvislosti např. s kojením)⁵⁵⁰, vzdálenost mezi bydlišti rodičů, zdravotní stav dítěte, schopnost komunikace rodičů atd. Zásadní vliv na fungování střídavé péče má i osobnost dítěte. Je nutné si uvědomit, že je to převážně dítě, kdo musí zaplatit určitou cenu za stejný pobyt s oběma rodiči, neboť je nuceno v pravidelných intervalech cestovat mezi rodiči a měnit své bydliště. Lze namítat, že uvedené musí dítě pravidelně podstupovat i v případě styku s nepečujícím rodičem. Pravidelným střídáním bydlišť také může dojít k tomu, že dítě nebude mít utvořeno ani v jedné domácnosti stabilní zázemí a nikde nemá svůj „domov“, jak bylo zmíněno

⁵⁴⁴ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1615.

⁵⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie.* č. 3, 1999, s. 30.

⁵⁴⁶ HOLUB, M., NOVÁ, H., PTÁČEK, L., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími.* 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 68.

⁵⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., NOVÁK, T. Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie.* č. 3, 1999, s. 30.

⁵⁴⁸ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství.* Praha: Grada Publishing a.s., 1. vydání, 2007, s. 70.

⁵⁴⁹ HENNEMANN, H. Das Wechselmodell in der gerichtlichen Praxis. Göttinger Workshop zum Familienrecht. Göttinger Juristische SchriftenUniversitätsverlag, 2017, s. 61.

⁵⁵⁰ V německé literatuře je poukazováno na to, že střídavá péče je nevhodnější u dětí od 3 do 12 let viz HENNEMANN, H. Das Wechselmodell in der gerichtlichen Praxis. Göttinger Workshop zum Familienrecht. Göttinger Juristische SchriftenUniversitätsverlag, 2017, s. 61.

výše. V této souvislosti ale T. Novák a B. Průchová upozorňují, že tato námitka není relevantní, neboť vychází pouze z ryze dospělého pohledu.⁵⁵¹ Dítě má však jiné vnímání. Jeho pohled na to, co je domov, může být v jeho očích širší.

Přesto může dítě nepochybně těžit z fungující střídavé péče, protože může prožívat své vztahy s oběma rodiči stejně. Střídavá péče proto může mít na děti pozitivní vliv, protože děti mohou prožívat každodenní život s oběma rodiči. Na druhou stranu je také spojena se stresem, který děti a mládež prožívají velmi odlišně. Soud musí zvážit, zda je v nejlepším zájmu dítěte, aby dítě trávilo stejné množství času (stejný čas) nebo alespoň podstatný a významný čas s každým rodičem a zda je to přiměřeně proveditelné. Vždy je tedy nutné, aby jednotlivá kritéria nebyla posuzována izolovaně, a naopak musí být posouzena ve vzájemném kontextu a s přihlédnutím k individualitě daného případu. Lze proto konstatovat, že střídavá péče nemůže být univerzálním uspořádáním a že její úspěšnost závisí především na přístupu rodičů, jakož i na dalších okolnostech konkrétního případu. Nelze tedy paušalizovat, že by střídavá péče byla vždy nejvhodnějším uspořádáním poměrů ve všech případech. Pokud by se potvrdila teze, že střídavá péče představuje pro všechny nebo většinu odloučených dětí nejpřívětivější formu péče o děti, mohlo by to mít řadu důsledků. Bylo by především nutné zvážit, zda střídavá péče nemá být prioritním způsobem uspořádání, který bude zákon upřednostňovat. Tak tomu však prozatím není.

Jelikož střídavá péče byla v některých státech praktikována již v posledních desetiletích minulého století, lze vycházet i z jiných zkušeností. Některé výzkumy uzavírají svůj přehled konstatováními na škále pohybující se od bezvýhradného optimismu⁵⁵², další pak vedou k opatrnému optimismu⁵⁵³. I tato méně optimistická verze však konstatuje, že i při skeptickém přístupu k výsledkům je možné přinejmenším spolehlivě vyvrátit tezi, že by střídavá péče dětem škodila, spíše má v průměru mírně pozitivní výsledky. Ze závěrů 3. rodinněprávního symposia Justiční akademie na téma „Střídavá péče“ vyplývá, že *„nejhorší situace nastávají tam, kde se vyskytuje silný konflikt a jeho negativní působení vyrovnává pozitivní přínosy kontaktu s oběma rodiči. U těchto dětí tedy není pozitivní rozdíl ve vztahu k výlučné péči patrný a výsledky jsou srovnatelné s péčí jednoho rodiče. Ostatní děti však v průměru ze střídavé péče významně benefitují.*

⁵⁵¹ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing a.s., 1. vydání, 2007, s. 70.

⁵⁵² NIELSEN, L. Joint Versus Sole Physical Custody: Children's Outcomes Independent of Parent-Child Relationships, Income, and Conflict in 60 Studies, *Journal of Divorce & Remarriage*, 2018, 247.

⁵⁵³ STEINBACH, A. *Children's and Parents' Well-Being in Joint Physical Custody: A Literature Review*. *Family Process*, 2019, 353.

Dále je třeba zdůraznit, že studie opakovaně vyvracejí představu, že hlavní problém střídavé péče by vězel ve střídání domovů. Empirické studie naznačují, že důležitějšími faktory jsou výchovné styly rodičů, jejich schopnost spolupráce a respektu a dále formování rodin vyššího pořadí s novými vztaznými osobami v roli nevlastních rodičů a nevlastních sourozenců. Řešení těchto postupných porozvodových proměn rodiny je pro zdárný vývoj dětí důležitější než jeden domov (a k zmíněným proměnám dochází v jakémkoliv typu uspořádání, takže jde zejména o srovnání odlišného vztahového zázemí, jež umožňuje se na změny adaptovat). Studie samozřejmě pracují s průměrnými trendy subpopulací a nemohou vyloučit individuální rozdíly i extrémy. V globálním pohledu však střídavá péče přináší pozitivní výsledky. Je třeba dodat, že většina současných studií pracuje s kontrolními proměnnými typu status rodiny, míra konfliktu a závažnost průběhu rozvodu. Daří se jim tedy vyloučit selektivní mechanismy, jež vedou k lepším výsledkům střídavé péče daným samotnými charakteristikami rodin, které ji volí.⁵⁵⁴ Z citovaných závěrů mj. plyne, že úspěšnost střídavé péče závisí také v přístupu rodičů, To ostatně potvrzuje i zahraniční literatura. Pokud spolu rodiče nespolupracují a dochází k vysokým konfliktům, děti často vnímají střídavou péči jako negativní věc.⁵⁵⁵

Objektivně se má za to, že v případě, kdy střídavá péče je výsledkem dohody obou rodičů a nezakládá se jen na rozhodnutí soudu, vede k dobré prosperitě dětí.⁵⁵⁶ Jako nejpozitivnější přínos střídavé péče je možnost intenzivního vztahu s oběma rodiči. Německá judikatura poukazuje také na vhodnost střídavé péče v případech počátečního odloučení rodičů, kdy v takovém případě je střídavá péče nejméně stresující. Zejména pokud má dítě silné pouto s oběma rodiči, tak je vhodné vytvořit kontinuitu, která může pomoci dítěti vyrovnat se s odloučením rodičů.⁵⁵⁷ V současné době proto obecně převládá názor, že střídavá péče je pro většinu dětí vhodnější než výlučná péče. T. Čípková v rámci svého článku s odkazy na výzkumy odborníků konstatovala, že „maloleté deti všetkých vekových kategórií zverené do striedavej starostlivosti dosiahli lepšie výsledky v oblasti emocionálneho a fyzického zdravia (prežívajú menej

⁵⁵⁴ Závěry 3. rodinněprávního symposia Justiční akademie na téma „Střídavá péče“. [cit. 22. 6. 2022]. Dostupné z: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/525C1B52645C2CC2C125852200422202/\\$file/3._sympozium_závěry_Final.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/525C1B52645C2CC2C125852200422202/$file/3._sympozium_závěry_Final.pdf).

⁵⁵⁵ SCHEIWE K. Der alternierende Aufenthalt des Kindes bei getrenntlebenden Eltern im Rechtsvergleich (Schweden, Australien und Belgien). Das Wechselmodell – Reformbedarf im Kindschaftsrecht? 15. Göttinger Workshop zum Familienrecht. *Göttinger Juristische Schriften* Universitätsverlag, 2017, s. 29.

⁵⁵⁶ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012.

⁵⁵⁷ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 601/15, ze dne 1. 2. 2017.

úzkostných a depresívnych stavov, majú vyššiu sebaúcta a celkovú spokojnosť so svojim životom), menej problémov so správaním (menej kriminálnych skúseností, zlého správanie v škole, šikany, menej skúseností s drogami, alkoholom, cigaretami) a lepšie školské výsledky.⁵⁵⁸ Výjimkou jsou pouze případy, kdy se v minulosti v rodině vyskytovalo násilí, anebo když děti z jakéhokoliv důvodu odmítaly být s rodičem.⁵⁵⁹ Psycholožka I. Špaňhelová také připomněla, že při střídavé péči dítě samo vstupuje více zkušené do vlastního manželství, neboť prožilo určitou zkušenost s oběma rodiči a má se o co opřít.⁵⁶⁰

Jak bylo uvedeno výše, střídavá péče nemusí být vhodná pro všechny děti a není a nemůže být považována za univerzální uspořádání poměrů dítěte, neboť každé dítě je jiné, má rozdílné potřeby a přání. Zpravidla u dětí nízkého věku nebo u dětí s různými zdravotními indispozicemi preferují odborníci spíše stabilitu prostředí primárního pečovatele.⁵⁶¹ Lze se však setkat i s opačnými názory, které naopak rozdílnost střídání prostředí vyzdvihují: „*Striedanie dvoch rôznych domácností v odlišných mestách, ale takisto dvoch rôznych výchovných modelov uplatňovaných rodičmi síce môže zvýšiť u dieťaťa pocity stresu, spôsobený nestabilitou územného, ale aj emočného a výchovného prostredia, ale výsledky štúdie dokazujú, že v rámci realizácie tejto formy starostlivosti prevažuje skôr opačný efekt.*“⁵⁶²

Někteří odborníci poukazují i na některé jiné vedlejší otázky, které úzce souvisí s „popularitou“ střídavé péče, kterou v mnoha případech aspoň jeden rodič požaduje, což může vést ke sporům v řízení a jeho prodloužení a může mít negativní dopad do sféry dítěte. K tomu J. Pavlát uvedl, že „*zrovnoprávnění“ obou rodičů vede k paradoxním výsledkům: soudní spory vedou k těžkému poškození všech zúčastněných stran, včetně dětí.*“⁵⁶³ To ostatně lze dovozovat i ze statistik, které dokládají, že řízení, kde není

⁵⁵⁸ ČIPKOVÁ, T. Striedavá osobná starostlivosť vo svetle rozhodovacejpraxe Ústavného soudu Slovenskej republiky. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018*, s. 29. [cit. 9. 2. 2022]. Dostupné z https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/bpf_2018_new/Zbornik_BPF2_018_sekcia_5.pdf

⁵⁵⁹ NIELSEN, L. Shared Physical Custody: Summary of 40 Studies on Outcomes for Children. 2014, s. 631-632.

⁵⁶⁰ ŠPAŇHELOVÁ, I. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*. č. 5, 2005.

⁵⁶¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 227.

⁵⁶² ČIPKOVÁ, T. Striedavá osobná starostlivosť vo svetle rozhodovacejpraxe Ústavného soudu Slovenskej republiky. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018*, s. 29. [cit. 9. 2. 2022]. Dostupné na https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/bpf_2018_new/Zbornik_BPF2_018_sekcia_5.pdf

⁵⁶³ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*, č. 1, 2012, s. 36.

střídavá péče určena na základě dohody rodičů, trvají nejdéle, neboť v těchto případech je i nejvyšší podíl podaných odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně.⁵⁶⁴

V každém případě by střídavá péče neměla být rodiči chápána jako potrestání druhého rodiče, resp. nástrojem k tomuto a není možné jí považovat ani jako prostředek pro neplacení nebo snížení výživného a ani jako nátlakový nástroj k řešení jiných sporů mezi rodiči. V této souvislosti B. Pavelková zmiňuje, že prvořadou a základní otázkou, kterou si soud musí v rámci dokazování určit, je motiv (důvod), který každého rodiče vede k jeho postoji k otázce střídavé péče.⁵⁶⁵ Důležitá je i role soudu v otázce objasnění toho, co znamená svěřením do péče, a jakou roli druhý z rodičů i po tomto rozhodnutí v životě dítěte hraje, což může následně tlak na střídavou péči jako základní formu péče snížit, neboť její podstatou v myslích rodičů není ani to, aby dítě s každým z nich strávilo přesně týden, ale to aby každý z rodičů byl nejen v očích dítěte, ale především v očích druhého rodiče zcela rovnocenným rodičem.⁵⁶⁶

8.4.3. Intervaly střídání

Nejmenší ani největší intervaly české právní předpisy nijak neupravují, takže záleží pouze na úvaze soudu či domluvě rodičů, jak dlouhý interval zvolí. Rovněž ani ze zákona, judikatury nebo odborné literatury nevyplývá nějaký jednotný doporučený model střídavé péče. Teoreticky si lze představit i střídání po dnech, což by ale jistě nebylo praktické, a naopak by pro dítě i rodiče mohlo být zatěžující. Z odborné literatury lze vysledovat, že v počátcích po zakotvení střídavé péče byly upřednostňovány intervaly obecně delší, kdy T. Novák a M. Hrušáková ve svém článku z roku 1999 konstatují, že zatím převládá model po měsíci. Soudy však schvalovaly i dohody o střídavé péči po týdnu (většinou u dítěte útlého věku). Jmenovaní autoři však současně s obavami o možné ovlivnění dítěte rodičem v rámci delšího intervalu konstatovali, že *„ke schválení dohody o střídavé výchově v intervalu delším než měsíc, zejména u dítěte mladšího školního věku, by mělo být přistupováno s velkou*

⁵⁶⁴ Viz HÖHNE, S., POLONCYOVÁ, J. Péče a výživa dětí po rozchodu rodičů podle výsledků opatrovnických řízení. *Demografie*, č. 3, 2021, s. 11. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné na: https://www.czso.cz/documents/10180/143550791/13005321q1_3-21.pdf/1b601bb1-def9-4b3a-8e54-8caf54c6526d?version=1.1.

⁵⁶⁵ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 115.

⁵⁶⁶ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*, Praha: Leges, 2016, s. 322.

*ostrážitostí. Konec konců i měsíc je pro manipulaci s dítětem dostatečně dlouhá doba.*⁵⁶⁷

V současné době se zřejmě nejvíce zažil model střídání po týdnu, méně pak po čtrnácti dnech. I v současné době ale existují fungující uspořádání, v nichž se rodiče střídají v péči po měsíci nebo po delším období. Tak tomu bude zejména tehdy, kdy je mezi bydlišti rodičů větší vzdálenost. Délka intervalu do jisté míry závisí také na věku dítěte a s přibývajícím věkem se může měnit.⁵⁶⁸ U menších dětí nejsou ze strany psychologů doporučovány intervaly delší než týden, protože se dětem může stýskat. Proto je doporučováno střídání po třech až čtyřech dnech, aby dítě netrpělo odloučením od druhého rodiče. Toto obvykle zase nebude vhodné u školních dětí. Způsob organizace střídavé péče je proto třeba nastavit dle konkrétních potřeb dítěte a jeho rodičů a dalších okolností života dítěte. D. Kovářová ve svém článku také poznamenala, že „moudří rodičové zařazují do „svého“ týdne jedno odpoledne, v jehož průběhu se dítě setká s druhým rodičem,⁵⁶⁹ zejména jedná-li se o menší děti nebo jsou nastaveny delší intervaly.“⁵⁷⁰

Jak již bylo naznačeno, intervaly střídání nemusejí být pro oba rodiče ve stejné délce⁵⁷¹, a proto se někdy střídavá péče svým rozsahem může lišit od výlučné péče s širokým stykem pouze svým názvem a rovněž tím, že zpravidla v rámci výlučné péče bývá stanoveno „nepečujícím rodiči“ vyšší výživné, což může být někdy motivem rodiče pro to, aby požadoval střídavou péči. I z tohoto důvodu by bylo možná vhodnější užití pojmu sdílená péče, neboť pak by nebylo nutné řešit, zda střídavá péče je symetrická nebo asymetrická.

Zajímavou teoretickou otázkou je také situace, když by dítě bylo svěřeno např. prvních patnáct dnů v měsíci jednomu rodiči a druhých patnáct dnů druhému rodiči. V takovém případě by se mohlo stát, že jeden z rodičů bude platit pravidelné náklady splatné v určitou dobu daného měsíce a byl by tak mnohem více finančně zatížen. Pokud by k tomuto mělo dojít, bylo by potřebné, aby tyto skutečnosti soud pečlivě zvážil a posléze zohlednil při určení výše výživného, když by mělo být promítnuto, na koho finanční zatížení dopadá více.

⁵⁶⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., NOVÁK, T. Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie*. č. 3, 1999, s. 30.

⁵⁶⁸ TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 109.

⁵⁶⁹ KOVÁŘOVÁ, D. Střídavá péče velebená i proklínaná. *Bulletin advokacie*. č. 3, 2015, s. 44.

⁵⁷⁰ TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 76.

⁵⁷¹ Viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2248/10, ze dne 13. 1. 2011.

8.4.4. Judikatura ESLP ke střídavé péči

Na rozhodovací praxi Ústavního soudu, který do jisté míry „udává směr“ rozhodování o střídavé péči, měla (zejména v počátcích) velký vliv judikatura ESLP, která byla inspirací. Vzhledem k tomu, že judikatura ESLP je v mnohém inspirací Ústavnímu soudu, považuji za vhodné předestřít alespoň některé a zásadní závěry této instance. ESLP v minulosti zdůrazňoval význam čl. 8 EÚLP v řadě svých rozhodnutí, přičemž konstantně uváděl, že „...*je-li prokázána existence rodinného vztahu ve smyslu článku 8 EÚLP, měl by stát v zásadě jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu.*“⁵⁷² Ve věci Scozzari a Giunta proti Itálii⁵⁷³ ESLP upozornil na to, že „*veškerá relevantní kritéria musí soudy posoudit samostatně, a jsou-li u všech osob, které vykazují upřímnou snahu mít dítě v péči, naplněna stejnou měrou, je žádoucí dítě svěřit do společné či střídavé péče těchto osob či přijmout opatření, která takový postup v budoucnu umožní.*“

Podle závěru ESLP ve věci Schneider proti Německu⁵⁷⁴ a ve věci Anayo proti Německu⁵⁷⁵ platí, že „*je-li svěřeni dítěte do péče každé z osob, které vyjadřují upřímnou snahu mít dítě ve své péči, pak je zpravidla v jeho nejlepším zájmu svěřeni do péče všech těchto osob současně, neboť jen takto jsou zajištěny podmínky pro všestranný rozvoj dítěte a jen takovým postupem lze minimalizovat zásah do rodinného života dítěte i osob usilujících o jeho svěřeni do péče.*“ Obecně lze konstatovat, že ESLP hledá vyvážený poměr mezi zájmy nezletilých dětí a rodičů tak, aby byl zároveň minimalizován zásah do rodinného života, na které bylo dítě před rozpadem manželství nebo soužití zvyklé.⁵⁷⁶ Obdobné závěry vyplývají z komentáře Výboru pro práva dítěte, ve kterém je zdůrazněno, že v zájmu dítěte zpravidla je, aby bylo v péči obou rodičů.⁵⁷⁷

8.4.5. Vývoj doktríny a české judikatury v některých otázkách střídavé péče

Od zavedení střídavé péče novelou ZOR, přes novou úpravu OZ, až do dnešního dne, se mění i pohled odborné právnické veřejnosti na tuto problematiku. Postupem času od zavedení střídavé péče přibývalo s tímto institutem i praktických zkušeností. Nutno podotknout, že judikatura soudů ohledně střídavé péče, především pak vlivem

⁵⁷² Např. rozhodnutí ESLP ve věci Kutzner proti Německu, stížnost č. 46544/99, ze dne 26. 2. 2002.

⁵⁷³ Rozhodnutí ESLP ve věci Scozzari a Giuntaproti Itálii, stížnost č. 39221/98 a 41963/98, ze dne 13. 7. 2000.

⁵⁷⁴ Rozhodnutí ESLP ve věci Schneider proti Německu, stížnost č. 17080/07, ze dne 15. 9. 2011.

⁵⁷⁵ Rozhodnutí ESLP ve věci Anayo proti Německu, stížnost č. 20578/07, ze dne 21. 12. 2010.

⁵⁷⁶ FOREJTOVÁ, M. Otazníky nad presumpcí střídavé péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*. č. 1-2, 2016, s. 47.

⁵⁷⁷ Viz Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte, bod 67.

Ústavního soudu, doznala v mnoha ohledech v průběhu času velmi zajímavého progresu. Některá rozhodnutí měla dopad přímo zásadní, přičemž lze předpokládat, že se judikatura může určitě ještě dále vyvíjet. Zpočátku rozhodovací praxe Ústavního soudu spočívala na řešení, že střídavou péčí lze aplikovat pouze v případech, které příznivě odpovídají okolnostem daného případu.⁵⁷⁸ Přibližně od roku 2014 se rozhodování změnilo a bylo požadováno, aby střídavá péče byla aplikována jako výraz požadavku, že oba rodiče mají právo podílet se na výchově svého dítěte stejnou měrou.⁵⁷⁹ V tomto období odstartovala nová vlna judikatury Ústavního soudu k otázce svěřování dítěte do péče, přičemž střídavá péče byla svými zastánci a také Ústavním soudem vnímána jako zásadní a téměř povinné řešení, od něhož by se soud mohl odchýlit jen v konkrétních a odůvodněných případech.⁵⁸⁰ V době přijetí již zmíněného nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014 a v měsících následných se zdálo, že toto zlomové rozhodnutí jednou provždy vyřešilo přednost střídavé péče a podle toho budou nadále obecné soudy rozhodovat.⁵⁸¹ V této souvislosti ale někteří odborníci upozorňovali na nesprávné pochopení judikatury, když střídavá péče by měla být preferována nikoliv z důvodu striktně určeného časového rozvržení pobytu dítěte u jednoho a u druhého rodiče, ale její preference vychází spíše z důvodu omezení snahy o vyloučení jednoho z rodičů ze života dítěte.⁵⁸²

Později došlo k vydání dalšího rozhodnutí⁵⁸³, které se částečně vrací k požadavku na zdůraznění okolností každého případu a k tomu, že soud je povinen zkoumat zejména pozici dítěte, jeho individualitu a další relevantní okolnosti dané věci. Na to pak dále navazuje řada dalších rozhodnutí.⁵⁸⁴ I první senát Ústavního soudu posléze upřesnil své předchozí závěry, kdy uvedl, že: „z některých předchozích nálezů Ústavního soudu sice vyplývá, že střídavá péče by měla být pravidlem, ovšem jen za předpokladu, že jsou splněny veškeré zákonné podmínky, tzn., že jsou oba rodiče stejnou měrou schopni a ochotni pečovat o zdraví dětí a o jejich tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, jestliže tyto děti mají k oběma rodičům stejně hluboký citový vztah, a je proto v

⁵⁷⁸ Viz např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 170/12, ze dne 16. 2. 2012 nebo usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 266/10, ze dne 13.7.2010.

⁵⁷⁹ Viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3216/13, ze dne 25. 9. 2014.

⁵⁸⁰ K tomu viz NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 952.

⁵⁸¹ FOREJTOVÁ, M. Otazníky nad presumpcí střídavé péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie.* č. 1-2, 2016, s. 47.

⁵⁸² ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost.* Praha: Leges, 2016, s. 320.

⁵⁸³ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 106/15, ze dne 17. 3. 2015.

⁵⁸⁴ Viz např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 528/15, ze dne 16. 4. 2015 nebo nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 153/16, ze dne 26. 7. 2016 apod.

nejlepším zájmu dítěte. Tyto zákonné podmínky však nutně nemusí nastat v každém zkoumaném případě, a má-li být rozhodnuto o střídacé péči, musí být jejich existence v řízení jednoznačně prokázána.“⁵⁸⁵ I přesto je však v citovaném rozhodnutí označeno svěření dítěte do střídacé péče za preferované uspořádání poměrů k dítěti, jsou-li splněny zákonné podmínky. Právě s odkazem na splnění zákonných podmínek pro střídacou péči ponechává Ústavní soud obecným soudům prostor, aby onen striktní imperativ formulovaný v nálezku I. ÚS 2482/13 nebyl definitivní, neboť by tím byly ostatní formy péče předvídané OZ de facto vyloučeny.⁵⁸⁶

Nepochybné je, že ze závěrů Ústavního soudu plyne teze, že v zájmu dítěte zpravidla je, aby bylo v péči obou rodičů⁵⁸⁷ a pokud nebudou prokázány podstatné okolnosti⁵⁸⁸ odůvodňující jiné rozhodnutí, pak by střídacá péče měla být pravidlem. V jednom z posledních relevantních rozhodnutí pak Ústavní soud dále došel k závěru, že obecný soud je povinen přesvědčivě prokazovat a hodnotit všechny jimi posuzované překážky střídacé péče a svůj postup vždy řádně odůvodnit. „Pokud pak soud nerozhodne o střídacé péči, měl by zároveň předestřít, za jakých podmínek by v budoucnu byla změna na střídacou péči v daném případě realizovatelná.“⁵⁸⁹

Jako další příklad změny v náhledu v odborných kruzích lze uvést v minulosti zastávaný názor, že střídacá péče není na místě tehdy, jestliže rodiče nejsou schopni a ochotni se na střídacé péči dohodnout, neboť rozhodnutí soudu o střídacé výchově (péči) proti vůli jednoho z rodičů výslovně před soudem vyjádřené je v příkrém rozporu se zájmem dítěte.⁵⁹⁰ J. Pavlát ve svém článku z roku 2012 uvedl, že „střídacá péče je v čase nestabilní a nepřináší dobré výsledky tam, kde je ustanovena bez souhlasu obou rodičů a kdy rodiče jsou konfliktní.“⁵⁹¹ Obdobný názor dříve vycházel i z judikatury Ústavního soudu, kdy bylo dovozováno, že „rozhodnutí o střídacé výchově nezletilého dítěte by mělo vycházet z jejich společné vůle a dohody, schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat a nezapojovat dítě do svých vzájemných problémů. Podle názoru Ústavního soudu není v tomto případě podstatná otázka, proč rodiče nejsou ochotni spolu spolupracovat a komunikovat, nýbrž to, že jim v daném případě chybí ochota a

⁵⁸⁵ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1234/15, ze dne 12. 8. 2015.

⁵⁸⁶ FOREJTOVÁ, M. Otazníky nad presumpcí střídacé péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*. č. 1-2, 2016, s. 47.

⁵⁸⁷ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1206/09, ze dne 23.2.2010 nebo nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 266/10, ze dne 18. 8. 2010.

⁵⁸⁸ K těmto okolnostem srov. rovněž recentní nález sp. zn. I. ÚS 3065/21, ze dne 3. 5. 2022.

⁵⁸⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3065/21, ze dne 3. 5. 2022.

⁵⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., NOVÁK, T. Reálně o společné či střídacé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie*. č. 3, 1999, s. 30-31.

⁵⁹¹ PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*, č. 11, 2012.

vyspělost v zájmu nezletilé dcery spolu kooperovat.“⁵⁹² Tento požadavek byl posléze judikaturou překonán. Později Ústavní soud došel v jednom rozhodnutí k závěru, že „jsou-li jinak dány podmínky pro to, aby v době po rozvodu bylo dítě svěřeno do výchovy obou rodičů (společné či střídavé), a jedinou překážkou je nesouhlas jednoho z rodičů, musí se obecné soudy dostatečným způsobem zaměřit na důvody tohoto nesouhlasu a zjistit, zda by tvrzené skutečnosti intenzivním způsobem negativně zasahovaly do zájmu dítěte.“⁵⁹³ Soud nemusí dle judikatury takové dokazování provádět tehdy, je-li nesouhlas rodiče založen jen na zjevně iracionálním nebo nepřezkoumatelném důvodu. Jestliže půjde o tento iracionální či nepřezkoumatelný důvod, anebo bude v řízení prokázáno, že jde o nesouhlas spočívající na důvodu prokazatelně nemajícím negativní vliv na zájem dítěte, nemohou soudy o tento nesouhlas opřít rozhodnutí, kterým návrhu na svěřeni dítěte do střídavé (společné) péče nevyhoví. V současné době je tedy obecně zastáván takový názor, že ani nesouhlas jednoho z rodičů není sám o sobě důvodem pro rozhodnutí v neprospěch střídavé péče.⁵⁹⁴ To potvrdil i Ústavní soud např. ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 1554/14, kde uvedl, že „zákonodárce tím, že podmínku souhlasu obou rodičů u střídavé péče neuvedl, projevil jasně své stanovisko souhlas obou rodičů pro svěřeni do střídavé péče nevyžadovat.“⁵⁹⁵ Pokud jeden z rodičů se střídavou péčí nesouhlasí, vždy je potřeba zaobírat se důvody jeho odmítavého stanoviska. Je však potřeba striktně odlišovat jiné případy, kdy se střídavou péčí nesouhlasí rodič proto, že nemá zájem o dítě osobně pečovat. V takovém případě soud nemůže střídavou péčí proti jeho vůli nařídít.⁵⁹⁶

Spornou pak dříve byla i otázka určení střídavé péče u dětí, které nejsou schopny pro svůj nízký věk se k tomuto uspořádání vyjádřit. V komentáři k ZOR autoři konstatují, že „jestliže každý z rodičů žádá svěřit dítě do své výchovy a jde o dítě nižšího věku, které se samo k této otázce nemůže vyjádřit, pak rozhodnutí o společné, případně střídavé výchově je podle našeho názoru v příkrém rozporu se zájmem dítěte.“⁵⁹⁷

⁵⁹² Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 48/04, ze dne 27. 1. 2005.

⁵⁹³ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1206/09, ze dne 23. 2. 2010. Obdobně se k věci staví slovenská judikatura viz rozsudek Krajského soudu v Banské Bystrici SR sp. zn. 15CoP/36/2014, ze dne 16. 7. 2014: „Nesúhlas rodiča so striedavou osobnou starostlivosťou môže byť relevantný len vtedy, ak je založený na dôvodoch, ktoré sú spôsobilé intenzívnym spôsobom negatívne zasahovať do záujmu dieťaťa. Dôvod svojho nesúhlasu by mal rodič vierohodne preukázať, takýto dôvod by nemal byť len obštrukčný, iracionálny alebo nepreskúmatelný.“

⁵⁹⁴ FIDRMUNCOVÁ, A. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. č. 8, 2017, s. 277.

⁵⁹⁵ Obdobně též dle německé právní úpravy viz rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Hammu SRN sp. zn. 11 UF 89 /17, ze dne 29. 8. 2017.

⁵⁹⁶ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 113.

⁵⁹⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, komentář k § 26 ZOR.

Domnívám se, že i tento postoj je v dnešní době již překonán, neboť střídavá péče může být určena i u malých dětí, které ještě nejsou schopny formulovat své názory.

8.4.6. Nevhodné komunikace mezi rodiči a její vliv na střídavou péči

Je zřejmé, že při střídavé péči se obecně zvyšuje potřeba koordinace a spolupráce rodičů při praktické realizaci střídavé péče, což obvykle vyžaduje vhodné vnější rámcové podmínky, jako je určitá blízkost rodičovských domácností a dostupnost školských a pečovatelských zařízení, ale také odpovídající schopnost spolupráce a komunikace. Při střídavé péči je vhodné, aby rodiče byli schopni komunikovat a spolupracovat aspoň v základních otázkách týkajících se dítěte.⁵⁹⁸ Uvedené potvrzuje a dále rozvíjí T. Novák a B. Průchová, kteří uvádějí, že „v případě střídavé péče se oba rodiče musí dokázat domluvit, jak na věcech základních, tak i na zdánlivých maličkostech.“⁵⁹⁹

V některých právních úpravách jako např. v Austrálii, je konfliktnost vztahu upravena zákonem jako aspekt, který musí soud vzít v úvahu při zvažování, zda je střídavá péče (nebo společná péče) přiměřeně proveditelná.⁶⁰⁰ Dále např. v právní úpravě ve Švédsku není požadavek dobré komunikace mezi rodiči výslovně vyžadován zákonem, ale vyplývá z judikatury, což bylo podrobena kritice, neboť tímto je kritizováno švédské zákonodárství jako rozporuplné, což není v nejlepším zájmu dítěte.⁶⁰¹ V české právní úpravě kritérium schopnosti komunikace není explicitně stanoveno, avšak ze znění zákona vyplývá, že soud mj. bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem (§ 907 odst. 3 OZ).

Psycholog J. Pavlát ve své článku z roku 2012 zmiňoval, že „všeobecně přijímaným pravidlem je zásada, že v případě konfliktních rodičů nemá být střídavá péče užívána.“⁶⁰² Ke kvalitě komunikace se vyjádřil také Ústavní soud, který konstatoval, že „při platnosti premisy o nemožnosti nařízení střídavé výchovy v případě neexistence kvalifikované komunikace mezi rodiči by tedy k eliminaci střídavé péče stačilo pouze jednostranné, iracionální, svévolné, účelové odmítání kvalifikované komunikace rodiče, který má dítě ve své výlučné péči, s druhým rodičem. V takovém případě by šlo ve své

⁵⁹⁸ Rozhodnutí německého Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 419/15, ze dne 15. 6. 2016.

⁵⁹⁹ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing a.s., 1. vydání, 2007, s. 56.

⁶⁰⁰ Sec. 65 DAA (5) FLA.

⁶⁰¹ SINGER, A. Active Parenting or Solomon's Justice? Alternating residence in Sweden for children with separated parents, *Utrecht Law Review* (2) 2008, s. 35.

⁶⁰² PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 11.

podstatě o zneužití postavení rodiče (výlučně) vychovávajícího dítě, o zneužití jeho základního práva vychovávat své dítě dle čl. 32 odst. 4 LZP. ⁶⁰³

I z pohledu do zahraničních úprav lze vysledovat určitou odlišnost v přístupu k této otázce v jednotlivých zemích. Úroveň komunikace mezi rodiči, jakož i jejich konflikty, jsou dle německé judikatury jedním ze zásadních důvodů ukazujících na nevhodnost střídavé péče. Břemeno konfliktu na straně rodičů je důležitým důvodem proti uspořádání střídavé péče, přičemž nemusí být rozhodující, že se jedná o záležitosti majetkoprávních otázek.⁶⁰⁴ Z judikatury pak dále vyplývá, že pokud existuje vysoká míra rodičovského konfliktu, střídavá péče obecně nebude v nejlepším zájmu dítěte,⁶⁰⁵ protože rozhodnutí o střídavé péči v případě vysoce konfliktních rodičů může mít negativní dopad na děti.⁶⁰⁶ Německá judikatura vychází z předpokladu, že u střídavé péče je dítě častěji konfrontováno s rodičovským sporem prostřednictvím pravidelného kontaktu s oběma rodiči, čímž se dostává do konfliktů loajality z důvodu často vyvíjeného tlaku ze strany rodičů.⁶⁰⁷ Je však třeba se vždy zabývat i souvisejícími otázkami, a to např. kdo z rodičů je původcem konfliktů, co je příčinou konfliktu, zda byl učiněn pokus o usmíření, zda rodiče činí krok k nápravě atd. Otázka, kdy má být hledisko rodičovského konfliktu hodnoceno jako tak vysoké, že brání uspořádání střídavé péče proti vůli rodiče, není s konečnou platností vyjasněna a vždy záleží na konkrétním posouzení dané záležitosti.⁶⁰⁸ V jiném svém rozhodnutí ale německý soud poukazuje na okolnost, zda jsou rodiče schopni uzavírat aspoň základní dohody ohledně společného dítěte (volba školy, domluva ohledně prázdní, činění kompromisů atd.). Pokud jsou rodiče schopni dohodnout se v těchto základních otázkách, je střídavá péče možná.⁶⁰⁹ V dalším rozhodnutí pak německý soud poukázal na schopnost rodičů vyměňovat si potřebné informace o dětech jakožto kritériu pro střídavou péči.⁶¹⁰ V této souvislosti je pak vhodné zkoumat i to, čeho se rodičovské konflikty týkají, tj. zda rodiče dokáží v jednotlivých případech oddělit svůj osobní konflikt od společného vnímání své rodičovské role vůči dítěti a ušetřit dítě jejich hádek.

⁶⁰³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 266/10, ze dne 18. 8. 2010.

⁶⁰⁴ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 601/15, ze dne 1. 2. 2017.

⁶⁰⁵ Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Brémách SRN sp. zn. 4 UF 57/18, ze dne 16. 8. 2018.

⁶⁰⁶ KASPIEW, R., GRAY, M., WESTON, R., MOLOONEY L., HAND, K., Qu, L. *Family Law Evaluation Team*, Evaluation of the 2006 Family Law Reforms, 2009. [cit. 8. 4 2022]. Dostupné z: <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/fle/evaluationreport.pdf>.

⁶⁰⁷ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 601/15, ze dne 1. 2. 2017.

⁶⁰⁸ Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Brémách SRN sp. zn. 4 UF 57/18, ze dne 16. 8. 2018.

⁶⁰⁹ Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Bambergu SRN sp. zn. 7 UF 226/18, ze dne 1. 3. 2019.

⁶¹⁰ Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Hamm SRN sp. zn. 11 UF 89/17, ze dne 29. 8. 2017.

Podle současné české judikatury může být ve zcela výjimečných případech nevhodná komunikace důvodem bránícím svěřeni do střídavé péče. Nevhodnou komunikaci mezi rodiči je však podle Ústavního soudu nutné odlišit od nesouhlasu jednoho rodiče se střídavou péčí, který přípustným důvodem není.⁶¹¹ Obdobně je tato otázka řešena i ve slovenské judikatuře.⁶¹² Problematice komunikace mezi rodiči se Ústavní soud ve své judikatuře již věnoval,⁶¹³ kdy došel k závěru, že „*pouhá absence komunikace mezi rodiči či její zhoršená kvalita nemůže vést k vyloučení střídavé péče, neboť v takovém případě by šlo v podstatě o ústupek vzájemné rivalitě rodičů, která jen sleduje "boj o dítě" či případně trýznění druhého rodiče prostřednictvím dítěte. Vyloučením střídavé péče pouze na základě nevhodné komunikace by se tak otevíral prostor ke zneužití postavení rodiče, který měl doposud dítě svěřeno do péče.*“ Rodiče by totiž podle Ústavního soudu neměli řešit své neshody bojem o dítě či jeho prostřednictvím, ale naopak hledět především na jeho zájem být v péči obou rodičů a hledat nejvhodnější způsob, jak dítěti vytvořit harmonické a láskyplné prostředí, které mu umožní bez negativních vlivů jeho zájem uskutečňovat. Je však nesporné, že špatná či přímo konfliktní komunikace mezi rodiči může mít negativní vliv na osobnostní rozvoj dítěte.⁶¹⁴ Napříč tomu, že v zásadě by nedostatečná, či problémová komunikace mezi rodiči neměla automaticky představovat překážku střídavé péče, v některých případech, kdy je intenzita napětí a neshod mezi rodiči vysoká, zároveň do svých konfliktů přímo zapojují své děti a jako neúspěšné se ukáží i pokusy soudu, či orgánu sociálně právní ochrany dětí o nápravu existujícího stavu, může tento nedostatek představovat důvod pro vyloučení střídavé péče jako vhodné formy porozvodového uspořádání vztahů v rodině. Proto ve výjimečných případech, kdy zejména ani pokusy o nápravu ze strany soudů nevedly ke zlepšení komunikace, mohou soudy střídavou péčí vyloučit.⁶¹⁵ Musí však přitom zjistit, na straně kterého z rodičů leží příčina nevhodné komunikace a

⁶¹¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 238/05, ze dne 17. 1. 2006; obdobně též nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2396/19, ze dne 29.10.2019.

⁶¹² „Nesúhlas jedného z rodičov so zverením dieťaťa do striedavej osobnej starostlivosti nemôže byť sám osebe rozhodujúci faktor.“ viz Nález Ústavní soudu Slovenské republiky sp. zn. II. ÚS 361/2016, ze dne 3. 8. 2017.

⁶¹³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2739/14, ze dne 22. 1. 2015 nebo nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 266/10, ze dne 18. 8. 2010; obdobně též ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1621.

⁶¹⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2396/19, ze dne 29. 10. 2019.

⁶¹⁵ V rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1369/2015, ze dne 23.8.2017, tento uvedl, že „*je zjevné, že špatná či přímo konfliktní komunikace mezi rodiči může mít negativní vliv na osobnostní rozvoj dítěte. Nefunkční komunikace mezi rodiči je samozřejmě problematická a pro psychiku dítěte zatěžující, neboť se do poměrů dítěte přímo promítá. Proto nedostatky v komunikaci mezi rodiči a jejich konfliktní vztahy mohou, byť výjimečně, vést k tomu, že nebude rozhodnuto o střídavé péči rodičů, a místo toho bude dítě svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů, dojde k omezení styku nebo jinému omezení rodičovské odpovědnosti či jejího výkonu tak, aby poměry dítěte bylo možné uspořádat tak, aby se v co možně největší míře zamezilo konfliktům mezi rodiči, které mohou mít na dítě neblahý dopad.*“

zohlednit toto zjištění při svěřování dítěte do péče pouze jednoho z nich. Dítě by pak mělo být svěřeno do péče toho z rodičů, který je ochotný s druhým z rodičů komunikovat a nebránit mu ve styku s dítětem.⁶¹⁶ Otázka konfliktnosti vztahu a nevhodné komunikace mezi rodiči není jednoduchá a vždy vyžaduje hlubší posouzení, včetně všech souvisejících okolností.

Podstatným bodem také je posouzení toho, zda rodiče jsou schopni komunikovat aspoň v některých otázkách a pokud ano, tak ve kterých. Ústavní soud k tomu uvedl, že „*stojí mimochodem za zmínku, že i matka uznává, že u některých důležitých otázek se s otcem domlouvají a spolupracují, což může značit, že rodiče mezi sebou v důležitých otázkách vlastně schopni komunikovat jsou.*“⁶¹⁷ Ústavní soud dále podotkl, že „*v případě harmonické komunikace rodičů a ochotě se domlouvat se jedná o ideální předpoklady střídavé péče. Zároveň ovšem platí, že takový stav bude v rozjitřené situaci po rozchodu rodičů či i dlouho po něm (někdy dokonce navždy) bohužel spíše výjimkou než pravidlem. Proto by obecné soudy raději než poukazovat na nedosažení obvykle nedostižné mety bezvadné komunikace měly úroveň komunikace realisticky posuzovat ve světle rozsahu a účelnosti výměny informací vyžadované v modelu střídavé péče oproti péči výlučné. Není to totiž tak, že by v druhém případě byl nepečující (ne rezidentní) rodič z rozhodování o nezletilém vyloučen – i jemu samozřejmě stále přísluší rodičovská odpovědnost (pokud ji není zbaven) a na pro dítě významných otázkách se musí shodnout oba rodiče. Mezi taková rozhodnutí patří mj. volba školského zařízení, způsoby léčby nezletilého a také výběr jeho praktického lékaře..... Krátce shrnuto, obecně není u vyžadovaného obsahu a kvality komunikace rodičů mezi modely výlučné a střídavé péče velký teoretický ani praktický rozdíl.*“⁶¹⁸ V dalším rozhodnutí Ústavní soud poukázal na schopnost účastníků uzavřít a dodržovat mediační dohodu, přičemž toto nese známky toho, že za pomoci soudu či mediátora jsou účastníci schopni konstruktivní interakce.⁶¹⁹

Z uvedeného vyplývá závěr, že rodičovský konflikt a neschopnost komunikovat by proto měly vylučovat střídavou péči jen v ojedinělých případech. Naopak právě ve vyhrocených konfliktech rodičů, při kterých se jeden z rodičů snaží odepřít druhému zapojení se do života dítěte, může být rozhodnutí o střídavé péči prostředkem prevence

⁶¹⁶ Nález sp. zn. I. ÚS 1554/14, ze dne 30. 12. 2014; obdobně též ČIPKOVÁ, T. Střídavá osobná starostlivost' vo svetle rozhodovacejpraxe Ústavného soudu Slovenskej republiky. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum*, 2018, s. 34.

⁶¹⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 3065/21, ze dne 3. 5. 2022.

⁶¹⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 3065/21, ze dne 3. 5. 2022.

⁶¹⁹ Viz nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2396/19, ze dne 29. 10. 2019.

narušení vztahu dítěte s jedním z rodičů. V některých případech střídavá péče může být naopak i impulsem pro zlepšení vztahů mezi rodiči, neboť je potřeba, aby se rodiče naučili spolu komunikovat. Obdobný postoj lze vysledovat i ze slovenské judikatury Ústavního soudu, který konstatoval, že samotná střídavá péče může být impulzem pro zlepšení komunikace a kooperace rodičů.⁶²⁰ Skutečnost, že nařízení střídavé péče může v praxi vést ke stabilizaci těchto vztahů a obnovení konstruktivní komunikace rozvedených rodičů, však samo o sobě ještě neznamená, že z tohoto důvodu musí být střídavá péče nařízena.⁶²¹

V případě vyhrocených rodičovských konfliktů pak musí obecné soudy aktivně usilovat o zlepšení jejich vztahu, a to například skrze nařízení účasti na mediačním řízení či rodinné terapii. Střídavou péči nelze zamítnout jen proto, že se podle soudů rodiče mezi sebou nebyli schopni dohodnout na výchově dětí.⁶²² Pokud střídavá péče není vhodná z důvodu nevhodné, nedostatečné či konfliktní komunikace mezi rodiči, je nutné, aby soud podrobně zkoumal i původce těchto konfliktů a rovněž se zabýval i možnostmi nápravy. Pro případ, že soud vyloučí možnost střídavé péče právě na podkladě nevhodné komunikace, musí náležitě vyargumentovat, proč se domnívá, že v konkrétním případě nemohou (se značnou mírou pravděpodobnosti) vést k zajištění kvalifikované komunikace mezi rodiči jiné prostředky.⁶²³

Ve výše uvedených souvislostech lze poukázat i na zajímavý názor, který vyjádřila K. Šimáčková v komentáři k OZ, kdy uvedla, „že by možná bylo vhodné pokusit se někdy o střídavé péči uvažovat nikoli jako o odměně spořádaným a nekonfliktním rodičům, ale jako o dobrém nástroji umožňujícím dítěti zachovat si dobré vztahy s oběma rodiči i přes jejich konflikt, neboť mu střídavá péče dává nejlepší možnost poznat oba své rodiče, vytvořit si na oba nezkreslený a nezmanipulovaný názor a zachovat si k nim oběma dobrý (či aspoň autentický) vztah.“⁶²⁴

⁶²⁰ Nález Ústavního soudu SR sp. zn. II. ÚS 361/2016, ze dne 3. 8. 2017.

⁶²¹ Nález Ústavního soudu sp., zn. IV. ÚS 773/18, ze dne 31. 8. 2018.

⁶²² Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1708/14, ze dne 18. 12. 2014

⁶²³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 266/10, ze dne 18. 8. 2010.

⁶²⁴ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, s. 1622.

8.4.7. Některé důvody, které mohou být překážkou střídavé péče

Ústavní soud uvedl, že „v případě, že oba rodiče naplňují všechna kritéria, která by měl soud posuzovat přibližně stejnou měrou, je třeba vycházet z ústavněprávního předpokladu, že je v nejlepším zájmu dítěte být svěřen do péče obou rodičů.“⁶²⁵ Tuto premisu lze vyvrátit, avšak jsou k tomu zapotřebí pádné a objektivní důvody.⁶²⁶

Střídavá péče by a priori neměla být vyloučena z důvodu nízkého věku dítěte. Vědecké studie nepotvrzují, že by děti do 18 měsíců věku byly více fixovány na jednoho člověka, ani nepotvrzují, že by střídavá péče měla negativní dopady na velmi malé děti.⁶²⁷ V žádném případě proto není možné paušalizovat a věk sám o sobě nemůže být rozhodující. Ústavní soud se k věku dítěte jako možné kontraindikaci střídavé péče mnohokrát vyjadřoval, kdy např. v jednom rozhodnutí zdůraznil, že „vyloučit střídavou péči není možné jen s obecným odkazem na nižší věk dítěte, ledaže se jedná o dítě závislé na matce z důvodu kojení.“⁶²⁸ J. Kratochvíl dokonce uvádí, že „překážkou dítěte nemůže být ani kojení dítěte poté, co již není kojeno exkluzivně, kdy situaci lze řešit pomocí odstříkávání.“⁶²⁹ Tento názor za problematický. Skutečnost, že o střídavé péči nebylo rozhodnuto z důvodu kojení dítěte (příp. nízkého věku), by neměla bránit pozdější změně takového rozhodnutí pouze s odkazem na existující stálost výchovného prostředí. Střídavá péče tedy může být praktikována i u mladších dětí, například ve věku tří let, pokud jsou vhodně nastaveny intervaly střídání. Pokud byli oba rodiče zapojení do všech aspektů péče o děti před rozpadem rodičovského vztahu, dítě by mělo zvládnout oddělení od jednoho a druhého rodiče na dva až tři dny.⁶³⁰ Rozhodně ji s odkazem na nízký věk dítěte nelze vyloučit u pětiletého dítěte.⁶³¹ S věkem souvisí i otázka nástupu do vzdělávacích zařízení. V této souvislosti z judikatury vyplývá, že důvodem pro vyloučení střídavé péče není ani okolnost, že dítě nastupuje do první třídy⁶³², a to ani v případě větší vzdálenosti mezi bydlišti rodičů. Ústavní soud podotkl, že „jestliže jsou podmínky pro svěřením do péče vymezené judikaturou Ústavního soudu

⁶²⁵ Např. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1921/17, ze dne 21. 11. 2017.

⁶²⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2611/20, ze dne 22. 12. 2020.

⁶²⁷ NIELSEN, L. Shared Physical Custody: Summary of 40 Studies on Outcomes for Children. *Journal of Divorce & Remarriage*. č. 8, 2014, s. 616.

⁶²⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/14, ze dne 30. 12. 2014.

⁶²⁹ KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J. KMEC, J., KOSAŘ, D. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 1170.

⁶³⁰ PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. Sdílené rodičovství – jak vést a vychovávat dítě s láskou ze strany obou rodičů po rozvodu. s. 39. [online]. [cit. 29. 5. 2022]. Dostupné z: <https://sdilenerodivcovstvi.cz/images/userfiles/prodborniky/Methodika-odbornic-onlineISBN-ochrana-web.pdf>.

⁶³¹ Viz např. náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3735/18, ze dne 4. 4. 2019.

⁶³² Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 928/22, ze dne 24. 5. 2022.

*naplněny u obou rodičů zhruba stejně, pak samotná skutečnost, že nezletilý má nastoupit do první třídy základní školy, nepředstavuje automatickou a nezvratnou překážku jeho svěřeni do střídavé péče ani tehdy, když bydliště obou rodičů dělí větší vzdálenost. ... Teprve po pečlivém zjištění a zvážení všech okolností může obecný soud vyhodnotit, zda je svěřeni do střídavé péče v nejlepším zájmu nezletilého, nebo vylučuje-li je konkrétní dostatečně závažná okolnost či kumulace okolností.*⁶³³

Někdy může být střídavá péče v rozporu s nejlepším zájmu dítěte, i když jsou splněny podmínky pro její uložení. Jde například o zdravotní obtíže dítěte, tedy situace, v nichž by vzhledem ke specifickému zdravotnímu či psychickému stavu dítěte představovala pro dítě nepřiměřenou zátěž.⁶³⁴ Např. pokud je dotčené dítě emočně labilní, je vysoce fixováno pouze na jednoho z rodičů, vyžaduje speciální a intenzivnější péči a pozornost, trpí poruchou autistického spektra atp.).⁶³⁵

Větší vzdálenost bydlišť rodičů sama o sobě střídavou péči nevylučuje. Otázka nevhodnosti střídavé péče při větší vzdálenosti bydlišť vyvstává zpravidla v kombinaci s nižším věkem dítěte nebo např. s ohledem na osobnost dítěte a sníženou adaptací na nové prostředí. Někdy se jako nevhodné jeví i střídání vzdělávacích zařízení, které již v dnešní době není ničím výjimečným. Např. Ústavní soud Slovenské republiky konstatoval, že „*vzdialenosť medzi bydliskami rodičov, ktorá bola v tomto prípade cca 300 km, nemôže byť sama osebe prekážkou pre prípadné zverenie maloletého do striedavej osobnej starostlivosti. Rovnako problematika striedavej návštevy dvoch škôl nemôže sama o sebe znemožniť realizáciu striedavej starostlivosti.*“⁶³⁶ Lze připomenout, že české právní předpisy počítají s možností střídání dvou škol, kdy je řešena i otázka, která škola bude dítěti vydávat vysvědčení.⁶³⁷ Samozřejmě střídání dvou školních zařízení nemůže být vhodné pro všechny děti. Ústavní soud v jednom rozhodnutí souhlasil s vyloučením možnosti střídání škol s přihlédnutím ke konkrétnímu případu. „*Vyšetření nezletilé ukázalo, že zvládá školní dualismus jen formálně s velkým energetickým vypětím a na úkor své psychické pohody, což se projevuje např. věkově nepřiměřenou sebekontrolou v oblasti sdílení a striktním oddělováním svých dvou světů. Nezletilá v konkrétním případě dle znalkyně bagatelizovala nepříjemné pocity a zastírala je, případně potlačovala, hroziila jí tak*

⁶³³ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2391/21, ze dne 19. 7. 2022.

⁶³⁴ Viz např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2441/13, ze dne 15. 12. 2014.

⁶³⁵ Např. Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1835/12, ze dne 5. 9. 2012.

⁶³⁶ Nález Ústavního soudu SR sp. zn. II. ÚS 361/2016, ze dne 3. 8. 2017.

⁶³⁷ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 202.

ztráta kontaktu s emocemi, když negativní emoce jsou vnímány jako nepovolené. Střídavá péče realizovaná za stávajících podmínek proto nebyla dle znalkyně v zájmu nezletilé, neboť tlak, kterému nezletilá čelila, ji nepřiměřeně zatěžoval a poškozoval ve vývoji.“⁶³⁸

V případech střídání škol by mělo být prokázáno, že začlenění dítěte do dvou školních kolektivů je v jeho nejlepším zájmu, čemuž odpovídá povinnost obecných soudů zohledňovat především psychickou odolnost konkrétního nezletilého dítěte, které bude za takové situace vystaveno permanentnímu střídání školního prostředí, rozdílným učebním nárokům a dále tomu, že se bude moci těšit z volnočasových aktivit prakticky jen polovičně.⁶³⁹ I v těchto případech ale dle Ústavního soudu platí, že svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů je i v těchto situacích pojímáno jako výjimečné opatření, které je přijímáno právě proto, aby nebyla zásadním způsobem narušena školní docházka dítěte či jeho rozvoj prostřednictvím mimoškolních aktivit⁶⁴⁰ nebo by střídavá péče rozmělnila vazby dítěte v daném sociálním prostředí.⁶⁴¹ S ohledem na větší vzdálenost mezi bydlišti je pak logická nutnost přesunů. V této souvislosti je třeba především zkoumat vliv těchto přesunů na dítě.⁶⁴²

Dalším důvodem pro vyloučení střídavé péče může být negativní vztah dítěte k novému partnerovi rodiče, a to zejména v případě, kdy sdílí společnou domácnost. Proto negativní vztah dítěte k novému partnerovi rodiče je schopen, a to i sám o sobě, založit kontraindikaci, která je překážkou střídavé péče i v situaci, kdy jsou u obou rodičů zhruba stejnou měrou naplněna subjektivní a objektivní kritéria, jež soudy zkoumají při rozhodování o péči o nezletilého. Tento negativní vztah bude vylučovat střídavou péči, je-li setrvalý a intenzivní, avšak pouze tehdy, není-li následkem ovlivnění dítěte, ale naopak výsledkem vlastního dlouhodobého vnímání. Pak by střídavá péče přinesla nežádoucí stav, kdy by se dítě pravidelně setkávalo s osobou (přítelem či přítelkyní některého z rodičů), k níž má negativní vztah. Tomuto je možno se vyhnout, pokud by rodič, k jehož partnerovi má dítě negativní vztah, dokázal zajistit takový průběh střídavé péče, při němž by dítě nepřišlo do pravidelného kontaktu s tímto partnerem.⁶⁴³ Jiným negativním faktorem ovlivňujícím střídavou péči může být pracovní vytížení

⁶³⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 169/16, ze dne 24. 6. 2016.

⁶³⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 954.

⁶⁴⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 928/22, ze dne 24. 5. 2022.

⁶⁴¹ Srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1835/12, ze dne 5. 9. 2012.

⁶⁴² Viz nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 149/20, ze dne 31. 3. 2020.

⁶⁴³ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2396/19, ze dne 29. 10. 2019.

rodiče, které může být překážkou střídavé péče. Podle judikatury Ústavního soudu pracovní vytížení rodiče může být zvažováno jako faktor při rozhodování o péči.⁶⁴⁴ K tomuto a dále k problematice zajištění péče o dítě třetí osobou v případě nepřítomnosti pečující osoby, se pak blíže vyjádřil v recentním rozhodnutí Ústavní soud, který uvedl, že „není pochyb o tom, že pokud již nezletilý chodí do předškolního či školního zařízení, pracovní vytíženost může tvořit překážku střídavé péče toliko v mimořádných případech, které brání rodiči postarat se o dítě v delších časových úsecích (typicky voják na zahraniční misi, řidič kamiónu s dlouhodobými cestami do zahraničí atd.). Standardní pracovní poměr dle zákoníku práce, byť by byl i z různých hledisek náročný (zde vedoucí lékař), k takovým výjimkám nepatří, a to ani pokud má stěžovatel další (velmi nízké) úvazky mimo hlavní pracovní poměr. Opak by znamenal v podstatě diskriminaci na základě zaměstnání. Osoby v náročných profesích by byly znevýhodněny oproti „běžným“ zaměstnáním. Rodič by byl vedle toho postaven před tíživé dilema – buď si pracovní pozici ponechat a střídavé péče se vzdát, nebo své náročné zaměstnání změnit na takové, které by soudu připadalo jako méně zatěžující. To by ale mimochodem většinou vyústilo ve snížení platu (při podnikání zisku) a následně tedy i požadavku na snížení výživného, což by mohlo iniciovat další konflikt s druhým rodičem ohledně potenciality výdělku (srov. § 913 odst. 2 věta první OZ). Rovněž nepřijatelné je nesouhlasné poukazování odvolacího soudu na možnost, že by se do péče o nezletilého M. mohly zapojit otci blízké osoby. Ústavní soud má za to, že i když je primární díl odpovědnosti za realizaci péče o nezletilého na rodiči, zapojení osob blízkých rodiči (pokud jde o příbuzné, tak zpravidla blízkých i dítěti...) do péče patří k běžným jevům v životě kteréhokoliv dítěte a může mu být naopak z mnoha důvodů prospěšné. Opět se nejedná o argument proti střídavé péči (je tomu právě naopak, srov. – jakkoliv aktuálně již v podstatě obsoletní – § 885 OZ).“⁶⁴⁵

8.4.8. Některé otázky rozhodování o střídavé péči

Obecně je dán zájem dítěte na tom, aby rozvodem nepřicházelo dítě o jednoho z rodičů. Střídavou péči ale není možné označit jako všeobecný model porozvodového uspořádání.⁶⁴⁶ Střídavou péči lze před ostatními modely péče upřednostnit jen tehdy, je-li s přihlédnutím ke všem okolnostem případu, a to jak v kladném, tak záporném

⁶⁴⁴ Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014.

⁶⁴⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3065/21, ze dne 3. 5. 2022.

⁶⁴⁶ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 199.

smyslu, nejvhodnějším uspořádáním zohledňujícím prioritní zájmy dítěte.⁶⁴⁷ Dle německé judikatury lze o střídavé péči rozhodnout, jestliže tato forma péče nejlépe odpovídá nejlepšímu zájmu dítěte ve srovnání s jinými modely péče v konkrétním případě.⁶⁴⁸ Nejlepší zájem dítěte při rozhodování o střídavé péči hraje zásadní roli i v úpravách jiných evropských států.⁶⁴⁹ Je potřeba upozornit na fakt, že soud musí primárně zkoumat zájem dítěte na svěřeni do střídavé péče, avšak současně se musí snažit nalézt řešení, které nebude omezovat ani právo rodiče zaručené v čl. 32 odst. 4 LZPS podle požadavků proporcionality zásahu do jeho základních práv.⁶⁵⁰ V každém případě je vždy třeba posoudit okolnosti jednotlivého případu a zohlednit výhody a nevýhody této formy péče o děti.⁶⁵¹ Je proto nepřipustné paušalizovat a zobecňovat hodnotící kritéria na úkor jedinečnosti každého individuálního případu a v nich zkoumaného zájmu a potřeb nezletilého dítěte, o jehož péči je rozhodováno.

Za průkopnické rozhodnutí ve věci svěřeni dítěte do střídavé péče je obecně považováno rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014.⁶⁵² Tento náleží je třeba považovat za průlomový především z toho důvodu, že vůbec jako první vyjádřil předpoklad tzv. *presumpce střídavé péče*.⁶⁵³ S tím ale někteří autoři nesouhlasí a poukazují na to, že z judikatury Ústavního soudu žádná *presumpce střídavé péče* nevyplývá.⁶⁵⁴ Uvedeným nálezem byla formulována premisa, že: *„nejlepším zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů, a pokud jsou splněny veškeré zákonné podmínky, tak je svěřeni dětí do střídavé péče pravidlem a nikoli výjimkou“*. Nález také vymezil čtyři relevantní kritéria, jež mají obecné soudy hodnotit a posuzovat, dříve než rozhodnou o konkrétní formě péče o dítě. Tyto právní závěry byly následně podpořeny i dalšími nálezy Ústavního soudu,⁶⁵⁵ v nichž soud zopakoval, že v případě, že jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat, mají o jeho

⁶⁴⁷ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1286/18, ze dne 31. 8. 2018.

⁶⁴⁸ Viz např. rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 601/15, ze dne 1. 2. 2017.

⁶⁴⁹ Rozhodujícím kritériem pro posouzení rozhodnutí o střídavé péči ve Švédsku je zájem dítěte. Dalšími kritérii jsou a) vzdálenost mezi domovy rodičů, b) názor dítěte, c) dobrá komunikace mezi rodiči a d) věk dítěte (viz WALIN, G., VÄNGBY, S. *Föräldrabalken, En kommentar*, Del I, 1-13 kap., Stockholm, 2002, 6:59).

⁶⁵⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 773/18, ze dne 31. 8. 2018.

⁶⁵¹ Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Bambergu SRN sp. zn. 2 UF 90/20, ze dne 18. 6. 2020.

⁶⁵² Ústavní soud se tedy zaměřil na to, zda obecné soudy jednaly v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, a zda porušily čl. 3 odst. 1 ÚPD. Jeho závěr byl kladný a dále uvedl, že soudy porušily stěžovatelovo právo na rodinný život i dle čl. 10 odst. 2 LZPS a rovněž jeho právo na péči a výchovu dětí ve smyslu čl. 32 odst. 4 LZPS (FOREJTOVÁ, M. Otazníky nad *presumpcí střídavé péče o nezletilé děti* aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*. č. 1-2, 2016 s. 47).

⁶⁵³ FIDRMUNCOVÁ, A. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. č. 8, 2017, s. 277.

⁶⁵⁴ KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J. KMEC, J., KOSAŘ, D. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 1165.

⁶⁵⁵ Viz např. rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3216/13, ze dne 25. 9. 2014.

výchovu zájem a kromě řádné péče oba dbali též o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní, svěřeni dítěte do střídavé péče by mělo být pravidlem. Jiné řešení je naproti tomu výjimkou, která vyžaduje prokázání, proč je právě takové řešení v zájmu dítěte. Někteří autoři v této souvislosti připomněli, že z judikatury Ústavního soudu je patrné, že tento by byl rád, aby bylo dítě do budoucna do střídavé péče svěřováno častěji.⁶⁵⁶ Je pravdou, že zejména za doby třetí generace ústavních soudců se vystupňoval tlak na upřednostnění střídavé péče před výlučnou péčí jednoho z rodičů (v praxi nejčastěji matky) a úpravou styku druhého rodiče (v praxi nejčastěji otce).⁶⁵⁷ Na druhou stranu je vhodné připomenout, že judikaturu Ústavního soudu nelze paušalizovat. Někteří autoři dokonce uvádějí, že výše zmiňované nálezy Ústavního soud lze považovat za průkopnické, ale nikoliv správné, neboť nabádají ke střídavé (či společné) péči na úkor péče výlučné, když kritizují, že dle Ústavního soudu by měla být střídavá péče přímo presumována.⁶⁵⁸ Ve výše uvedených souvislostech lze také zmínit, že po vydání uvedených nálezů došlo k jejich využívání účastníky řízení, kteří tyto závěry nepřiměřeně paušalizovali, což se všeobecně setkalo s kritikou, a to i samotného Ústavního soudu. „*Vznesené argumenty jsou dle Ústavního soudu projevem nepochopení závěrů jeho judikatury, týkající se výhradně problematiky svěřeni nezletilého dítěte do střídavé výchovy obou rodičů, a určité snahy je nepřipustně paušalizovat a zobecňovat na úkor jedinečnosti každého individuálního případu a v nich zkoumaného zájmu a potřeb nezletilého dítěte, o jehož péči je rozhodováno.*“⁶⁵⁹

V nálezu sp. zn. I. ÚS 1554/14, ze dne 30. 12. 2014 Ústavní soud shrnul, že střídavá péče o dítě připadá v úvahu tehdy, pokud oba rodiče projevují o svěřeni dítěte do péče upřímný a skutečný zájem (subjektivní kritérium) a oba naplňují relevantní objektivní kritéria zhruba ve stejné míře. Obecné soudy jsou však nejen oprávněny, ale i povinny vzít v potaz i další relevantní kritéria, pokud to specifické okolnosti projednávaného případu vyžadují. Zároveň však platí, že střídavá péče nemá být určitým automatismem. Proto lze presumpci střídavé péče vyvrátit, jsou-li k tomu pádné důvody mající oporu v ochraně nejlepšího zájmu dítěte. J. Kratochvíl uvádí, že tyto další důvody by měl soud posuzovat v následujícím kroku, a pokud soud dítě do

⁶⁵⁶ ŠMÍD, O., DEMJANOVÁ, R. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 117.

⁶⁵⁷ K tomu blíže viz PEKAŘOVÁ, L. in HUSSEINY, F., BARTOŇ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 916.

⁶⁵⁸ ŠMÍD, O., DEMJANOVÁ, R. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 122.

⁶⁵⁹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2224/14, ze dne 9. 12. 2014.

střídavé péče nesvěří, měl by soud právě v tomto druhém kroku odůvodnit, proč tak neučinil.⁶⁶⁰

Pokud některý z rodičů argumentuje ve prospěch střídavé péče a obecným soudem tomuto není vyhověno, takové rozhodnutí neobstojí ve světle požadavků čl. 36 odst. 1 a čl. 32 odst. 4 LZPS, pokud se soudy nevypořádají s argumenty stěžovatele obsaženými v jeho návrhu svědčícími pro možnost střídavé péče. Rozhodnutí soudu, kterým není vyhověno rodiči navrhuujícímu střídavou péči, musí být přesvědčivě odůvodněno, včetně uvedení relevantních argumentů, jak se soud s jednotlivými kritérii vypořádal a z jakého důvodu v konkrétním případě rodič nebyl úspěšný. Navíc by měl soud předeštěřit i kroky, které v budoucnu případně mohou vést k odstranění daných překážek. Tento postup je nezbytný též proto, aby bylo dostatečně vyvráceno tvrzení o strukturální diskriminaci jednoho z rodičů z důvodu pohlaví (obvykle otce) při svěřování dětí do péče.⁶⁶¹

Pakliže jeden z rodičů v řízení argumentuje proti střídavé péči, tyto skutečnosti musí být nejen tvrzeny, ale i především prokázány.⁶⁶² Ústavní soud uvedl, že „*rovněž obecné soudy musí v rámci naplnění podmínek zásady vyšetřovací v každé fázi řízení vážít, které důkazy je třeba provést a zda a do jaké míry je nutné dokazování doplnit. Ačkoliv nejsou návrhy důkazů účastníků vázány, jsou povinny o jejich případném neprovedení rozhodnout. Stejně tak musí svůj postup při dokazování i hodnocení důkazů řádně odůvodnit. Důraz na řádné provedení i hodnocení důkazů a celkovou úroveň odůvodnění patří k základním atributům spravedlivého procesu a jeho dodržování je nezbytnou součástí transparentnosti a kontrolovatelnosti justice a účinnou prevencí před nepřezkoumatelností či dokonce libovůlí v soudním rozhodování. V případech, kdy soudy rozhodují o modelu péče rodičů o nezletilé dítě či rozsahu styku s ním jsou tyto ústavněprávní nároky ještě zesíleny.*“⁶⁶³

V aktuálních rozhodnutích klade Ústavní soud při přezkumu judikatury obecných soudů důraz na zdůvodnění toho, proč nebylo možné rozhodnout o střídavé péči jakož na vylíčení předpokladů, které budou muset být do budoucna splněny pro určení střídavé péče, pokud je nyní rozhodnuto o výlučné péči. V tomto směru se objevilo v posledních měsících hned několik zásadních rozhodnutí, a to především prvního

⁶⁶⁰ KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J. KMEC, J., KOSAŘ, D. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 1166.

⁶⁶¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 823/16, ze dne 6. 12. 2016.

⁶⁶² Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/14, ze dne 30. 12. 2014.

⁶⁶³ Např. viz nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1654/17, ze dne 5. 9. 2017.

senátu Ústavního soudu. Např. v nálezu sp. zn. I. ÚS 3065/21, ze dne 3. 5. 2022 Ústavní soud uvedl, že „*obecné soudy dostatečně nevysvětlují, proč je útlý věk nezletilých střídavé péči vlastně na překážku, je-li jejich vztah k rodiči láskyplný a je-li rodič schopen jejich potřeby naplňovat.*“ V nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 847/22, ze dne 9. 8. 2022 konstatoval, že „*totéž platí i pro úpravu společného času rodiče s nezletilým, když by měly být zohledněny specifika jeho zaměstnání.*“ Ústavní soud uzavřel, že „*obecné soudy musí při rozhodování o střídavé péči či styku s dítětem vzít v potaz i specifika zaměstnání rodičů (např. práci na směny). Neodporuje-li to nejlepšímu zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 ÚPD nesmějí obecné soudy stavět do kolize právo rodiče na svobodnou volbu (a nerušený výkon) povolání s jeho právem na realizaci rodičovské odpovědnosti a odmítat nalezení kompromisního řešení (zohledňujícího i tatáž práva druhého rodiče) s pouhým odkazem na komplikovanost požadované úpravy, jinak porušují čl. 26 odst. 1 ve spojení s čl. 32 odst. 4 LZPS a stát jejich prostřednictvím selhává ve svých pozitivních závazcích plynoucích z čl. 32 odst. 1 a 4 LZPS.*“⁶⁶⁴ „*Jako překážka sama o sobě v této souvislosti neobstojí ani pomoc příbuzných; pomoc dalších osob s péčí o dítě s ohledem na pracovní či jiné závazky rodiče (nezpochybňuje-li svým rozsahem a významem vlastní kompetenci rodiče o dítě se postarat) je běžnou záležitostí, ve funkčních rodinách praktikovanou bez potíží a bez pozastavení. Nebude-li obecný soud v projednání věci a odůvodnění svého rozhodnutí takto důsledný, hrozí riziko zakonzervování statu quo nastaveného prvním rozhodnutím ve věci (popř. faktickým stavem po rozpadu rodiny), který již nepečující rodič s postupujícím časem nebude mít šanci zvrátit.*“⁶⁶⁵

Je tak zřejmé, že Ústavní soud vnímá střídavou péči jako prioritní uspořádání, pokud je tedy v řízení rozhodováno autoritativně. Jiné uspořádání připadá v úvahu až tehdy, když je střídavá péče v individuálních případech vyloučena, přičemž v tomto směru musí obecný soud své rozhodnutí přesvědčivě zdůvodnit. V konkrétním řízení musí být tvrzeno a prokázáno, proč jsou případný nízký věk dotčeného dítěte nebo zaměstnání rodiče péči tohoto rodiče o dítě na překážku. Vzhledem k tomu je otázkou, zda by střídavá péče neměla být i dle znění zákona prioritním uspořádáním, které by zákon preferoval. S tím je však spojeno i provedení hlubších výzkumů ohledně střídavé péče a jejich dopadů na děti.

⁶⁶⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 847/22, ze dne 9. 8. 2022.

⁶⁶⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 847/22, ze dne 9. 8. 2022.

Pokud má být rozhodováno o střídavé péči, je ideálním předpokladem, aby oba rodiče i děti měli již v době rozhodování soudu zkušenosti s touto úpravou a mohlo tak být zváženo, zda střídavá péče je pro všechny vyhovující, tj. rodiče i dítě, věděli, co obnáší, jak funguje, a soud tak vlastně jenom potvrzoval faktický stav.⁶⁶⁶

8.4.9. Rozdíl mezi střídavou péčí a rozšířeným stykem

Střídavá péče a výlučná péče jednoho z rodičů s „širokým“ stykem druhého z rodičů se velmi často vzájemně překrývají a rozdíl mezi těmito modely péče o nezletilého je pak už jen v poskytování výživného, které je v případě střídavé péče zpravidla stanoveno oběma rodičům. To bývá někdy důvodem, proč rodiče trvají nebo zarytě bojují o střídavou péči. Je nutné si však uvědomit, že i při stanovení výše výživného v případě výlučné péče by soud měl přihlídnout k tomu, že povinný rodič o dítě pečuje v míře, ve které tak činí, tj. výživné se musí poměrově snižovat s prodlužující se délkou styku.⁶⁶⁷ V praktické rovině může soud u výlučné péče určit rodiči, který dítě nemá v péči, styk s dítětem v rozsahu rovnocenném s rezidentním rodičem. Naopak v případě střídavé péče nemusí být rozsah péče automaticky shodný u obou rodičů (tzv. nestejně rozvržená střídavá péče). U střídavé péče není vyloučeno, aby soud rozhodl o vyživovací povinnosti rodičů nerovnoměrně nejen s ohledem na jejich rozdílné příjmy, ale zohlední právě i rozdíl v rozsahu péče u nestejně rozvržené střídavé péče.

Svěření dítěte do péče jednoho rodiče s úpravou styku je tak vhodnější využít v případech, kdy rodič nemá o péči zájem, není jí schopen nebo jeho péče dítěti škodí, tedy kdy není schopen či ochoten zajišťovat péči o zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte. V současné době nejsou výjimečné úpravy, kdy dítě je svěřeno do péče jednomu rodiči a druhý rodič má dáno právo styku v rozsahu kolem 40 % času. V té době zajišťuje veškerou péči a hradí veškeré náklady s péčí o dítě. Jsou tedy naplněny veškeré předpoklady pro úpravu ve formě asymetrické střídavé péče, čímž se mezi rodiči narovnají nejen povinnosti a práva spojená s rodičovskou odpovědností, ale i povinnosti a práva v oblasti výživy.⁶⁶⁸ U střídavé péče pak zpravidla nehrozí vnímání odlišných rolí obou rodičů. Naproti tomu u „širokého styku“ spíše hrozí to, že rezidentní rodič staví druhého rodiče, byť např. pečují o dítě v poměru 60 % na 40 % času, do role pouze toho, kdo se s dítětem stýká, ale kdo o něm nerozhoduje.

⁶⁶⁶ SLÁDEK, M. Rozhodování v opatrovnických věcech. *Rodinné listy*. č. 3, 2015.

⁶⁶⁷ Srov. § 913 odst. 2, věta druhá OZ, analogicky též nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1764/16, ze dne 3. 11. 2016.

⁶⁶⁸ RUSÝ, P. Střídavá péče s odlišným rozdělením péče. *Právo a rodina*. č. 3, 2018.

Ústavní soud se v jednom ze svých rozhodnutí vyjádřil k praxi, kdy jsou splněny podmínky střídavé péče, avšak soud namísto této rozhodne o péči výlučné s rozšířeným stykem, kdy uvedl následující: „Na základě uvedeného by se mohlo zdát, že je v podstatě jedno, jestli obecný soud zvolí například model výlučné péče s širokým stykem pro nerezidentního rodiče nebo střídavé (nestejněměrné) péče. Podobnou logiku nicméně Ústavní soud musí odmítnout. Je nutné znovu připomenout, že pokud jsou naplněna shora diskutovaná kritéria, což by v praxi rozhodnutí o širokém styku se značnou pravděpodobností naznačovalo, dle ustálené judikatury Ústavního soudu je střídavá péče zpravidla preferovaným modelem. I pokud odhlédneme od toho, že formálně mezi modely péče rozlišuje zákon (který mimochodem pojem široký styk neobsahuje a není v něm tedy vymezen ani rozdíl mezi standardním stykem a širokým stykem), rovněž fakticky má střídavá péče své přednosti – i při stanoveném nestejném rozsahu péče zajišťuje rovnocenné postavení obou rodičů, ve kterém se žádný z nich nemůže opírat o větší „oprávnění“ na dítě a tento argument využívat při sporech s druhým rodičem. V praxi dané východisko znamená, že obecné soudy by neměly při posuzování změny péče i při naplnění všech kritérií upřednostňovat ponechání výlučné péče (většinou matky) s určitým rozšířením styku druhého rodiče (většinou otce), ale v souladu s judikaturou zvolit model střídavé (byť třeba nestejněměrné) péče. Tím samozřejmě není vyloučeno, aby obecný soud zvolil i při zohlednění východisek rovnocenné péče a naplnění zmíněných kritérií variantu výlučné péče jednoho z rodičů zkombinovanou se (skutečně) širokým stykem pro druhého rodiče. Jedná se ale poté o výjimku a obecný soud je povinen v takových situacích podat přesvědčivé důvody pro svůj postup a zároveň předestřít, za jakých podmínek a kdy by v budoucnu byla změna na střídavou péči v daném případě realizovatelná, ideálně rovněž při stanovení konkrétních opatření, které by takové změně napomohly dosáhnout.“⁶⁶⁹

8.4.10. Výkon rodičovské odpovědnosti u střídavé péče

Co se týče výkonu rodičovské odpovědnosti u společné péče, bývá tento v případě střídavé péče fakticky omezen vždy u toho z rodičů, který aktuálně o dítě nepečuje, a to zejména v běžných záležitostech dítěte (např. zajišťování stravy či běžné lékařské péče) podle § 876 OZ. V záležitostech významných je zákonem vyžadována dohoda rodičů, a pokud ji rodiče nenaleznou, může ve věci na návrh jednoho z nich rozhodnout soud dle

⁶⁶⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3065/21, ze dne 3. 5. 2022.

§ 877 OZ. V případě, že o dítě v dané chvíli pečuje jeden z rodičů, je druhý z rodičů fakticky omezen ve styku s dítětem.

8.5. Společná péče

Institut společné péče (resp. původně výchovy) byl do českého právního řádu zaveden s účinností od 1. 8. 1998. Jedním z argumentů pro zakotvení společné výchovy byla snaha o úpravu vhodného typu péče v situacích, kdy manželé i po rozvodu zůstávají žít v jednom bytě a jsou schopni se na výchově dohodnout. Proto není nutné komplikovat jejich porozvodové vztahy.⁶⁷⁰ V odborné literatuře se po přijetí novely zákona objevily názory, že společná výchova (tzv. joint custody) je ve své podstatě jistým nedorozuměním a špatným pochopením zahraničních úprav. V pojetí zahraničních úprav (Švédsko, některé státy USA, Rakousko a další) znamená totiž to, že rodič, který po rozvodu přestává žít se svým dítětem ve společné domácnosti, neztrácí vůči dítěti svá rodičovská práva (rodičovskou odpovědnost). V tomto pojetí znala česká právní úprava „společnou výchovu“ od účinnosti zákona o právu rodinném, tj. od 1. 1. 1950.⁶⁷¹

Definici toho, co je míněno společnou péčí, v českém právním řádu nikde nenajdeme. V pojetí OZ společná péče v souvislosti s úpravou poměrů po rozvodu manželství neznamená nic jiného, než že poměry dítěte po rozvodu vlastně nejsou nijak upraveny. Poměry dítěte, včetně vyživovací povinnosti pro dobu po rozvodu, tedy nebudou konkretizovány a oba rodiče i nadále veškerou, i osobní péči o dítě, vykonávají společně. Zpočátku bylo rozhodováno o společné péči spíše výjimečně. V současné době ale její popularita narůstá, a to i vlivem tzv. Cochemské praxe.⁶⁷² Předpokladem společné péče je především schopnost rodičů komunikovat ohledně záležitostí týkajících se dítěte. Proto společná péče může být upravena pouze v případě souhlasu obou rodičů. Zákon tedy stanoví, že v případě svěřeni dítěte do společné péče je třeba, aby s tím rodiče souhlasili. Může být otázkou, zda souhlasem zákonodárce míní pouze uzavření dohody rodičů, která bude schválena soudem nebo zda je možné rozhodnout o společné péči autoritativně (tj. nikoliv ve formě schválené dohody), avšak se souhlasem

⁶⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., NOVÁK, T. Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie*. č. 3, 1999, s. 30.

⁶⁷¹ GREGOROVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., a KRÁLÍČKOVÁ, Z. Výchova, výživa a státní sociální podpora. *Právní rozhledy*. č. 4, 1999, s. 169.

⁶⁷² WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 907 OZ.

rodičů. L. Westphalová zdůrazňuje, že o společné péči nesmí soud rozhodnout autoritativně.⁶⁷³ S tím názorem lze souhlasit. Domnívám se však, že by bylo vhodné, aby bylo v zákoně explicitně stanoveno, že společná péče je možná pouze v případě schválení dohody rodičů, nikoliv v případě, že s tím rodiče (pouze) souhlasí. Souhlas je toliko určitým předpokladem dohody. Na jednu stranu je logické, když rodiče s něčím souhlasí, že se na tomto pravděpodobně dohodnou, avšak dosavadní znění zákona může přinášet určité výkladové nejasnosti.

Myslím, že je velká škoda, že tento typ péče není častějším řešením úpravy poměrů, neboť se nejvíce blíží tomu, kdy rodiče obstarávali veškeré záležitosti týkající se dítěte společně. Je to dáno i tím, že povědomí veřejnosti o tomto typu péče není veliké, a to zřejmě z důvodu, že společná péče není v popředí mediálního zájmu na rozdíl třeba od střídavé péče. Vzhledem k tomu, že proti schválené dohodě o společné péči není možné podat odvolání, nedostane se tato problematika k posouzení vyššími soudy (neexistuje tedy žádná relevantní judikatura) a tím není ani mediálně zajímavá. Možná i z tohoto důvodu stojí spíše na okraji zájmu veřejnosti. Z praxe autora je známo, že rodiče mnohdy o problematice společné péče nejsou informováni a neví, jak společná péče funguje. Proto i v případech, kdy jsou schopni komunikovat a ohledně poměrů k dítěti se dohodnout, mnohdy lpí na střídavé péči. Domnívám se však, že pokud jsou rodiče schopni uzavřít dohodu o střídavé péči, pak je společná péče často vhodnější alternativou. Jako zásadní výhodu vnímám fakt, že rodiče a děti nemají formálně upraven režim a kooperují dle konkrétních potřeb dětí a možností rodičů. Společná péče je tedy nejvolnější variantou a vše záleží jen na dohodě a aktuálních potřebách. Typické pro tuto formu péče je také to, že reaguje na každodenní potřeby celé rodiny, příliš nad ní žádný ze členů rodiny nepřemýšlí, neřeší se nijak složitě ani s dítětem a dítě se k ní nevyjadřuje a neschvaluje ji, ani jí neodporuje.⁶⁷⁴ Někteří autoři tuto formu péče považují za optimální,⁶⁷⁵ s čímž je možné souhlasit. I Ústavní soud se vyjadřuje tak, že společná péče je vedle střídavé péče ideálním řešením.⁶⁷⁶

Podstatou společné péče je chybějící nastavení formálních pravidel péče o dítě, jeho výživy a příp. styku, o které se funkčně dle konkrétních možností a potřeb starají

⁶⁷³ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 12. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 907 OZ.

⁶⁷⁴ KOVÁŘOVÁ, D. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 145.

⁶⁷⁵ ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 122. Obdobně též HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 228.

⁶⁷⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2298/15, ze dne 15. 3. 2016.

střídavě oba rodiče nebo jeden z nich podle vzájemné domluvy. Společná péče je tedy taková forma úpravy poměrů, při níž není nijak třeba režim péče o děti upravovat, neboť rodiče de facto chtějí pokračovat v neupraveném režimu, který je obvyklý v rodinách bez potřeby soudního zásahu. Soud nerozhodne o svěřeni do péče jednoho z rodičů, ale poměry dítěte zůstanou stejné jako před rozvodem. M. Hrušáková také dříve poukazovala na to, že rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do společné výchovy rozvedených manželů v sobě obsahuje určitý logický rozpor, neboť soud rozhoduje o něčem, co v okamžiku rozhodování existuje, potvrzuje tedy dosavadní stav.⁶⁷⁷

Je otázkou, do jaké míry může soud zkoumat (příp. zda vůbec), zda jsou pro společnou péči splněny podmínky (když de facto zákon žádné nestanoví), příp. zda je tento typ péče pro rodiče a především děti vhodný. V dřívějších dobách byly soudy ochotny schválit tuto podobu péče pouze tehdy, kdy rodiče i po rozpadu vztahu sdíleli společnou domácnost⁶⁷⁸. Autorky M. Francová a J. Dvořáková Závodská, se domnívají, že společná péče může být schválena jen v případech společného bydlení rodičů nebo tehdy, blíží-li se dítě věkem zletilosti, avšak tento názor považuji za nesprávný, neboť ze zákona toto nevyplývá. K. Mencnerová uvedla, že „soud by měl alespoň zkoumat, zda rodiče jsou schopni se skutečně dohodnout ve všech otázkách týkajících se dítěte a zda mezi nimi nejsou žádné spory.“⁶⁷⁹ Takovéto chápání považuji za paušalizující, neboť rozhodné je pouze to, zda společná péče je v nejlepším zájmu dítěte. K. Šimáčková v komentáři k občanskému zákoníku uvádí, že „forma společné péče je vhodná zejména v případech, pokud dítě i po rozvodu manželství rodičů bude žít společně s rodiči např. ve společném bytě či domě, avšak podotkla, že tento typ soužití rozhodně není podmínkou společné péče.“⁶⁸⁰ Domnívám se tedy, že oproti původnímu vnímání společné péče v počátku jejího zakotvení se chápání společné péče posunulo, neboť v současné době se většina autorů shoduje na tom, že není podstatné, zda rodiče sdílejí společnou domácnost, ani např. zda bydlí ve stejném městě. Zásadní tedy je, že se rodiče shodnou na tom, že nechtějí rozsudkem určenou formální úpravu péče, ale jsou schopni se na všech záležitostech ohledně dítěte domluvit a spolu kooperovat, přičemž požadavek na společnou péči nesmí být v rozporu se zájmem dítěte. Je jistě pravdou, že model péče bývá také využíván i v případě dětí, jejichž věk se blíží

⁶⁷⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 586 s.

⁶⁷⁸ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 4. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 19.

⁶⁷⁹ MENCNEROVÁ, K. *Rozvod manželství*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 5.

⁶⁸⁰ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1622.

zletilosti, a to i tehdy, pokud již nežijí s rodiči v rodinné domácnosti, ale např. studují v jiném městě atp., avšak podmínkou to není. Péči o dítě v rámci společné péče je možné vnímat obdobně jako péči o dítě v nesezdaném soužití, kde rodiče mohou žít i odděleně, avšak k tomu, aby byli schopni společně zabezpečovat potřeby dítěte, nepotřebují soudní rozhodnutí, resp. formálně nastavená pravidla.

Z pohledu výkonu rodičovské odpovědnosti při tomto typu péče nedochází k jejímu faktickému omezení a situace tak nezůstane jiná než před úpravou poměrů.

8.6. Svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče

Podle § 907 odst. 1 OZ může soud svěřit dítě i do péče jiné osoby než rodiče za předpokladu, že je to potřebné v zájmu dítěte. Ke svěření do péče třetí osoby dochází vždy na základě soudního rozhodnutí.

Z právních předpisů vyplývá, že jedním z prvořadých zájmů dítěte je vyrůstat ve funkční rodině. V některých případech však může být v zájmu nezletilého, aby byl svěřen do péče jiné osoby odlišné od rodiče. OZ oproti ZOR výslovně stanoví, že soud může v rámci úpravy poměrů pro dobu po rozvodu svěřit nezletilé nespolečenské dítě nejen do péče některého z rodičů, resp. jejich společné či střídavé péče, ale (výjimečně) i do péče jiné osoby. Svěření dítěte do péče třetí osoby ale umožňovala již právní úprava OZO, pokud by takovéto uspořádání bylo pro dítě výhodnější.⁶⁸¹ Jinou pečující osobou se míní osoba odlišná od rodiče. Svěření do péče třetí osoby může přicházet v úvahu v situacích, kdy oba rodiče o dítě nepečují řádně, zanedbávají péči, dítě týrají či zneužívají atd., ale i z jiného důvodu, pro který je svěření do péče jiné osoby v souladu se zájmem dítěte.⁶⁸² Důvodová zpráva k OZ ve vztahu k tomuto typu péče uvádí, že „*patrně půjde o rozhodnutí výjimečné a zpravidla také dočasné, zejména v situaci, kdy znesváření rodiče vytvářejí hostilní prostředí, které je pro dítě zcela nevhodné.*“⁶⁸³ Důvodem mohou být také narušené výchovné poměry (nepřiměřené fyzické trestání a ponižování), pro které je péče rodičů nemožná⁶⁸⁴ nebo fakt, že rodiče nejsou schopni dítě materiálně zabezpečit, s čímž souvisí jejich špatná sociální situace.⁶⁸⁵ Uvedená formulace zákona tedy umožňuje soudu, aby v případě, že dospěje

⁶⁸¹ SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284.* Praha: Právnické nakladatelství V. Linhart v Praze. 1935, s. 746-747.

⁶⁸² Do péče třetí osoby lze dítě svěřit především tehdy, bude-li to v jeho zájmu.

⁶⁸³ Důvodová zpráva k § 906 a 907 OZ.

⁶⁸⁴ Viz např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2328/21, ze dne 14. 9. 2021.

⁶⁸⁵ Rozsudek Městského soudu v Praze č.j. 18 Co 101/2022-369, ze dne 20. 4. 2022.

k názoru, že žádný z rodičů neskýtá záruku řádné péče a je to v zájmu dítěte, mohl svěřit dítě do péče jiné osoby podle § 953 a násl. OZ, případně svěřit dítě do pěstounské péče podle § 958 a násl. OZ, nebo aby v krajním případě nařídil u dítěte ústavní výchovu dle § 971 OZ. Pro potřeby této práce se budu dále zabývat především svěřením do péče třetí osoby, které je zakotveno v § 953 až 957 OZ a pěstounstvím.

Obecně platí, že je v nejlepším zajmu dítěte být v péči jeho rodiče. Stát je proto povinen v rámci pozitivního závazku na ochranu rodinného života vynaložit maximální snahu pro zachování vzájemných osobních vztahů rodičů a dítěte a bude-li to možné, podporovat rodiče v jejich kompetencích pečovat o dítě. Pokud by se ukázalo jako nezbytné dítě z péče rodičů odebrat, považuje se s ohledem na potřeby dítěte za nejvhodnější, aby bylo svěřeno do péče příbuzné či blízké osoby.⁶⁸⁶ Zákon však připouští i variantu, že podmínka příbuznosti či blízkosti dána nebude. V soudním řízení o péči příbuzné osoby o nezletilé dítě je potřebné, aby došlo ke strukturovanému posouzení příbuzných osob, které s ním tvoří domácnost, a nezletilého dítěte.⁶⁸⁷

Výhodou péče příbuzné osoby o nezletilé dítě je především zachování osobní a rodinné identity dítěte, existence pokrevního pouta, pravděpodobně existující (citový) vztah mezi dítětem a příbuzným či dítěti známé prostředí, na které se dítě již nemusí adaptovat. Závěry 2. rodinněprávního sympozia na téma „Svěření dítěte do péče příbuzné či blízké osoby“ ale také poukazují na možná rizika péče příbuzné osoby, a to zejména generační věkový rozdíl (obvykle v případě pečujících prarodičů), nejasnost rolí v rodině, motivace příbuzného k péči o nezletilé dítě, kdy tato může být zejména finanční; zdravotní stav a specifické potřeby příbuzného, členů jeho rodiny a nezletilého dítěte.⁶⁸⁸

⁶⁸⁶ Nelze vyloučit, že půjde o sousedku v domě, kde rodiče bydlí, popř. měli dosud svou rodinnou domácnost, přičemž tato sousedka se již dříve o dítě starala, kdykoli to rodiče, popř. rodič potřeboval. Dítě je tudíž zvyklé pobývat v její péči, a nejen to, má se k ní obdobně jako ke svým rodičům (viz ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J, DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník II. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 549.

⁶⁸⁷ Závěry 2. rodinněprávního sympozia Justiční akademie na téma „Svěření dítěte do péče příbuzné či blízké osoby“. [cit. 1. 6. 2022]. Dostupné z: https://www.cepp.cz/wp-content/uploads/2019/11/závěry_Druhého_rodinněprávn%C3%ADho_sympozia_-_př%C3%ADbuzenská_péče.pdf.

⁶⁸⁸ Závěry 2. rodinněprávního sympozia Justiční akademie na téma „Svěření dítěte do péče příbuzné či blízké osoby“. [cit. 1. 6. 2022]. Dostupné z: https://www.cepp.cz/wp-content/uploads/2019/11/závěry_Druhého_rodinněprávn%C3%ADho_sympozia_-_př%C3%ADbuzenská_péče.pdf.

Termínem péče se zdůrazňuje, že se jedná zejména o výkon osobní péče o dítě do doby, než rodič bude schopen opět osobní péči o dítě převzít.⁶⁸⁹ V odborné literatuře se pro tento institut péče třetí osoby vžil pojem svěřenectví.⁶⁹⁰ Svěřenectví má přednost před jinými typy náhradní výchovy a svou povahou představuje typ dočasné péče, tj. trvat by měla jen takovou dobu, dokud nejsou rodiče nezletilého schopni a ochotni dítě převzít zpět do své péče. K naplnění této podmínky ale nemusí nikdy dojít, pokud pro to nebudou splněny podmínky. Tato péče tedy může trvat i velmi dlouho, a to až do odpadnutí podmínky potřeby péče o dítě jako takové. Svěřenectví má nejbližší k pěstounství, avšak v případě svěřenectví není počítáno s profesionálním výkonem této péče ani s jejím financováním z prostředků státu.⁶⁹¹ Při rozhodování soudu o tom, zda být nezletilé dítě svěřeno do svěřenecké příbuzenské péče nebo pěstounské příbuzenské péče, musí být předním hlediskem nejlepší zájem dítěte. V případě příbuzenské pěstounské péče není z pohledu zajištění péče jako takové mezi pěstounskou péčí a svěřeneckou péčí téměř žádný rozdíl. Pro oba typy péče je také shodná dočasnost.⁶⁹² Rozdíl v těchto typech péče je pak především finanční, když péče o děti v případě svěřenectví je hrazena z výživného a v případě pěstounství naopak z dávek pěstounské péče, které vyplácí stát. Nicméně nesmí docházet k využívání pěstounské péče jen z důvodu nároku na dávky pěstounské péče.⁶⁹³ Z judikatury vyplývá požadavek, aby v případě předávání nezletilého dítěte do péče osoby odlišné od rodiče, která má vůči němu vyživovací povinnost, bylo dítě svěřeno do péče této osoby podle § 953 odst. 1 OZ, nikoli do pěstounské péče.⁶⁹⁴ Rozdíl mezi oněma typy péče je také v odlišném rozsahu práv a povinností pečující osoby a pěstouna, které vyplývají zejména ze ZSPOD. Pěstouni mají nadto některé specifické povinnosti a práva plynoucí z tohoto zákona. Například se jedná o povinnost vzdělávat se, povinnost mít dohodu o výkonu pěstounské péče, povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí, právo na odbornou pomoc, právo na respitní péči atd.⁶⁹⁵

⁶⁸⁹ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 12. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

⁶⁹⁰ Viz WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1238.

⁶⁹¹ PSUTKA, J. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 422.

⁶⁹² Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1803/15, ze dne 5. 8. 2015.

⁶⁹³ Viz např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1803/15, ze dne 5. 8. 2015.

⁶⁹⁴ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 20 Co 219/2019, ze dne 27. 8. 2019.

⁶⁹⁵ Závěry 2. rodinněprávního symposia Justiční akademie na téma „Svěření dítěte do péče příbuzné či blízké osoby“. [cit. 1. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.cepp.cz/wp->

8.6.1. Podmínky vzniku svěřenectví

Svěření do péče třetí osoby je na místě jen tehdy, když se nezletilé ne plně svéprávné dítě ocitlo ve stavu nedostatku jiné péče. Dle § 953 odst. 1 OZ platí, že do péče třetí osoby lze obecně svěřit dítě jen tehdy, když o dítě nemůže osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník⁶⁹⁶. Zákonodárcem užitý pojem „nemůže pečovat“ však může být vykládán různě a domnívám se, že jeho užití proto není vhodné. Není zřejmé, zda by slovo „nemůže“ mělo být vykládáno jako objektivní překážka (např. rodič je ve výkonu trestu apod.) nebo např. nemožnost péče z důvodu, že je to v rozporu se zájmem dítěte (nepřiměřené fyzické trestání apod.). Pokud by měl být nezletilý svěřen do péče třetí osoby v rámci úpravy poměrů před rozvodem manželství např. z důvodu znesvářených rodičů, kteří vytvářejí hostilní prostředí, jak zmiňuje důvodová zpráva, pak tito rodiče jistě o dítě pečovat objektivně mohou, ale jejich péče (zpravidla dočasně) nebude v zájmu nezletilého. Před svěřením do péče třetí osoby má tedy obecně přednost péče rodičovská a poručenská. Pečující osobou je vždy člověk, který splňuje základní předpoklady, přičemž musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a souhlasit se svěřením dítěte do osobní péče.

8.6.2. Práva a povinnosti pečující osoby

Svěření do péče třetí osoby nepředstavuje statusovou změnu. Práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti náleží, za předpokladu, že jsou živi a nebyli zbaveni rodičovské odpovědnosti, stále rodičům. Ústavní soud uvedl, že „*za situace, kdy je otec dítěte (který je zároveň jeho zákonným zástupce), který nebyl zbaven rodičovských práv (rodičovské zodpovědnosti), a osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy podle § 45 ZOR a která je podle soudního rozhodnutí oprávněna dítě zastupovat jen v běžných záležitostech, nelze v žádném případě ani analogicky dovodit, že by zde byly dvě osoby v "postavení rodičů", které by byly oprávněny zastupovat nezletilé dítě v podstatných záležitostech.*“⁶⁹⁷ Na pečující osobu přechází v dílčím rozsahu pouze výkon práv a povinností rodičů.⁶⁹⁸ Ze zákona přímo nevyplývá, jaký je poměr mezi svěřením do péče jiné osoby a případnou modifikací rodičovské odpovědnosti, resp. jejího výkonu. Ze zákona tedy explicitně neplyne, zda svěřenectví

content/uploads/2019/11/závěry_Druhého_rodinněprávn%C3%ADho_sympozia_-_př%C3%ADbuzenská_péče.pdf.

⁶⁹⁶ Jde o situaci, kdy je dítěti ustanoven poručník, ale tento o dítě nemůže osobně pečovat.

⁶⁹⁷ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 157/01, ze dne 29. 10. 2002.

⁶⁹⁸ PSUTKA, J. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 423.

představuje samotnou modifikaci práv a povinností rodiče či zda je pouze důsledkem takové modifikace. Možné jsou obě varianty.⁶⁹⁹ Dítě tedy může být svěřeno do péče jiné osoby i s ohledem na to, že rodiče byli v tomto rozsahu ve své rodičovské odpovědnosti, resp. v jejím výkonu omezeni. Svěřenectví může být také spojeno se zbavením rodičovské odpovědnosti, resp. s pozastavením jejího výkonu.

Svěřením do péče jiné osoby a tím i stanovením práv a povinností pečující osoby dochází k faktickému omezení výkonu rodičovské odpovědnosti v rozsahu výkonu práv a povinností svěřených soudem pečující osobě. Rodiče jsou fakticky omezeni především v tom ohledu, že nemohou o dítě osobně pečovat. Tomu pak odpovídají povinnosti a práva pečující osoby, které zákon ukládá, především povinnost o dítě osobně pečovat a pouze přiměřeně vykonávat práva a povinnosti rodičů tam, kde to rodičům z povahy věci nepřísluší.⁷⁰⁰ Je skutečností, že pečující osoba vykonává práva a povinnosti k dítěti vždy jen v určitém dílčím rozsahu a vždy tak vedle ní stojí osoba rodiče či poručníka, kterým náleží výkon rodičovské odpovědnosti ve zbylém rozsahu. Pečující osoba je také oprávněna rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte, v těchto dítě zastupovat a spravovat jeho jmění.⁷⁰¹ Jmění dítěte pečující osoba spravuje v běžných záležitostech, o kterých má právo rozhodovat, tj. v rozsahu, který je nezbytný pro výkon základních práv a povinností pečující osoby. Nad rámec této správy jmění nadále vykonávají správu jmění dítěte jeho rodiče.

Pečující osoba není zákonným zástupce dítěte, nerozhodne-li soud jinak. Rodiče pak mají právo se s dítětem stýkat a také právo požadovat své dítě zpět do své péče. Rodiče jsou povinni platit výživné k rukám pečující osoby, přičemž pečující osoba má vždy ze zákona právo vymáhat výživné stanovené rodičům na dítě a s výživným hospodařit v zájmu dítěte podle jeho potřeb a v souladu s jeho zájmy. Z judikatury Ústavního soudu také plyne, že pečující osoba např. nemůže podat návrh na změnu příjmení dítěte.⁷⁰²

Zákon výslovně nehovoří o právu styku s dítětem. Nicméně svěřenectví je dočasný, zpravidla krátkodobý institut jen na dobu, po kterou rodič nemůže o dítě pečovat a osobní styk s dítětem představuje faktickou realizaci rodičovství a vlastně jedinou možnost podporovat a rozvíjet vztah s dítětem. To znamená, že pokud soud nestanoví

⁶⁹⁹ PSUTKA, J. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 424.

⁷⁰⁰ Důvodová zpráva k § 955 OZ.

⁷⁰¹ BRUNCKO, S. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1902.

⁷⁰² Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 157/01, ze dne 29. 10. 2002.

jinak (omezení, zákaz styku), má pečující osoba zásadně umožnit styk rodičů s dítětem.⁷⁰³ Rodiče mají rovněž právo rozhodovat o podstatných záležitostech, které se dítěte dotýkají, jako je volba povolání, důležitý lékařský zákrok apod.⁷⁰⁴ Také mají právo za dítě v těchto záležitostech jednat.⁷⁰⁵

Je vhodné, aby vzájemné postavení osob, resp. rozsah svěřených práv a povinností, bylo vymezeno v rozhodnutí, kterým se dítě svěřuje do péče jiné osoby.⁷⁰⁶ Soud bude zpravidla definovat povinnosti a práva jiné osoby tak, aby jejich výkonem mohla co nejlépe zajistit péči o dítě a ochranu jeho práv. Je tedy namístě, aby soudem bylo stanoveno, že je oprávněna a povinna o dítě pečovat, zastupovat je a spravovat jeho jmění v běžných záležitostech.⁷⁰⁷ Rodiči vždy také zůstanou povinnosti a práva spojená s osobností dítěte a povinnosti a práva osobní povahy (§ 856 OZ).

9. Styk dítěte s (nerezidentním) rodičem

9.1. Historický vývoj právní úpravy

Prvotně byl styk rodiče s dítětem po rozvodu či rozluce v českých právních předpisech upraven v § 142 OZO, ze kterého vyplývalo, že rodič, kterému nebylo svěřeno dítě do péče, má právo se stýkat se svým dítětem. Soud pak měl pravomoc upravit styk rodiče s dítětem, bylo-li to za daných okolností nutné a neshodli-li se rodiče na této otázce. Judikaturou pak byl blíže vymezen pojem a účel styku. *„Co zákonodárce osobním stykem rozumí, není výslovně uvedeno, a proto dlužno slovo styk vykládati ve smyslu běžném. Stykem dle toho jest rozuměti setkávání se osob vůbec. Uváží-li se, že i ustanovením, že děti byly přenechány jednomu manželi do výchovy, tím (výchovou) jest stanoven styk stálý za určitým účelem na dobu více let, již nelze předem určit, nelze tedy míti za styk jen krátké, na určité hodiny vypočtené setkání se dětmi s rodiči, nýbrž i setkání takové, jež bylo určeno dobou delší, ne však trvale jako u výchovy. Styk má sloužiti hlavně k osvěžení, upevnění a zachování příbuzenských svazků, vzájemné lásky a úcty k onomu z rodičů, s nimiž se děti jen zřídka vidávají, a má se jim podporovati mravní výchova dětí, jež výlučně druhému z rodičů byla svěřena. Z toho*

⁷⁰³ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

⁷⁰⁴ BRUNCKO, S. in MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1906.

⁷⁰⁵ Důvodová zpráva k § 960 OZ.

⁷⁰⁶ PSUTKA, J. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 424.

⁷⁰⁷ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

plyne, že děti pobytem u druhého z rodičů nemají, ano nesmějí, na výchově utrpěti úhony.“⁷⁰⁸ Soud také mohl styk úplně odepřít, pokud by to bylo v zájmu dítěte, pokud byla příčina na straně rodičově (např. otec je při návštěvách dětí opilý, matka při návštěvách děti přijímá milence) anebo na straně dítěte (návštěva rodiče působí přílišné rozčilení dítěte).⁷⁰⁹ Styk dítěte s rodičem mohl být určen i na více dní, a to zejména v období školních prázdnin.⁷¹⁰ K důvodům rozvodu v rozsudku uvedeným se mělo při určování styku přihlížet jenom tehdy, bylo-li to v zájmu dítěte.

Velmi stručnou úpravu ohledně styku rodiče s dítětem pak obsahoval ZPR, který v § 62 pouze stanovil, že „*Vyžaduje-li to zájem dítěte, zakáže soud rodičům zbaveným moci rodičovské s dítětem se stýkat.*“ Soud mohl v krajním případě přistoupit k tomuto řešení při kumulativním splnění obou podmínek.⁷¹¹ I v této době existoval obecný zájem na co nejširším styku s nerezidentním rodičem, byl však poměřován celospolečenskými hodnotami.⁷¹²

Později přijatý ZOR předpokládal, že se rodiče na styku s dětmi po rozvodu dohodnou, přičemž pro takovou dohodu nebylo potřeba schválení soudem. Soud měl upravit styk svým rozhodnutím jen tehdy, když to vyžadoval zájem na výchově dítěte.⁷¹³ Pokud to bylo nutné, mohl soud styk omezit nebo úplně zakázat.

9.2. Pojem styku a jeho obsah

Soud při rozhodování o úpravě poměrů nezletilého dítěte je povinen dbát, aby nebylo porušeno, ale naopak bylo naplněno právo dítěte (nikoli právo rodiče) na péči obou rodičů (a to bez ohledu na to, do čí péče, resp. jaké péče bude dítě nakonec svěřeno).⁷¹⁴ Rozhodování o styku se řídí stejnými principy jako rozhodování o péči o děti. Soud má povinnost zajistit právo dítěte na udržování pravidelného osobního styku s oběma rodiči. Toto právo a potřeba o ně zvlášť pečovat vystoupí do popředí, pokud je dítě svěřeno do péče jen jednoho z rodičů nebo v případě, že dítě bude svěřeno do péče třetí osoby. Osobní kontakt by měl umožnit nepečujícímu rodiči zapojit se do každodenních

⁷⁰⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R II 81/23, ze dne 20. 8. 1923.

⁷⁰⁹ SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284.* Praha: Právnické nakladatelství a nakladatelství V. Linhart v Praze. 1935, s. 749.

⁷¹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R II 81/23, ze dne 20. 8. 1923.

⁷¹¹ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. Cz 413/54, ze dne 24. 9. 1958.

⁷¹² Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. Cz 71/58, ze dne 29. 4. 1958.

⁷¹³ GLOS, J. a kol. *Rodinné právo.* Praha: Orbis, 1965, s. 110.

⁷¹⁴ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J, DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník II. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 549.

aktivit nezletilého dítěte stejně jako s ním prožívat období volna nebo mimořádné okamžiky.⁷¹⁵

Pojem styku není ani v současné době právními předpisy definován. Styk s dítětem však nelze v zákonném slova smyslu ztotožňovat v dnešní době pouze s osobním kontaktem.⁷¹⁶ S ohledem na rozmanitost lidských vztahů není ani možné vytvořit vyčerpávající definici uvedeného pojmu, který v sobě zahrnuje řadu nejen právních, ale také sociálních, psychologických, kulturních i ekonomických složek.⁷¹⁷ V nejširším slova smyslu lze styk mezi rodičem a dítětem chápat jako základní prvek, jehož prostřednictvím dochází ke vzniku, rozvoji a zachování vzájemné rodinné vazby mezi rodičem a jeho dítětem.⁷¹⁸ Prostřednictvím styku se tedy mezi nerezidentním rodičem a dítětem realizuje právo na rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP.⁷¹⁹ Díky styku dochází mezi rodičem a dítětem k vzájemné interakci, v rámci níž rodič o dítě pečuje, vychovává jej a naopak dítě získává zkušenosti, učí se novým nikoliv jen sociálním dovednostem a rozvíjí svůj potenciál.⁷²⁰ V době, kdy má rodič dítě ke styku u sebe, je v zásadě oprávněn a zároveň povinen zabezpečovat potřeby dítěte a o dítě se starat obdobně, jako by měl dítě v péči. V době styku pak nerezidentní rodič vykonává všechna práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Nutno podotknout, že v judikatuře Ústavního soudu je obsažena teze, že v českém kontextu instituty péče o dítě a styk s dítětem mají v podstatě stejný obsah.⁷²¹

9.3. Právní úprava styku rodiče s dítětem

V rámci řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem mohou být řešeny, nikoliv obligatorně, i další otázky vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Nejčastěji tomu tak bude právě v souvislosti se stykem nepečujícího rodiče. Dle současné právní úpravy je

⁷¹⁵ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 320.

⁷¹⁶ MALÁ, J. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1495.

⁷¹⁷ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 133.

⁷¹⁸ MALÁ, J. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1495.

⁷¹⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 84.

⁷²⁰ CORRADINIOVÁ, S., VÝPUŠŤÁK, R. in NOVÁK, T., CORRADINIOVÁ, S., VÝPUŠŤÁK, R. *Kontakt s dětmi po rozvodu. Jak nepřijít o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 204.

⁷²¹ Např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 153/16, ze dne 26. 7. 2016.

právo na styk chráněno jak čl. 9 ÚPD, tak i čl. 32 odst. 4 LZPS, tak i prostřednictvím práva na ochranu rodinného života garantovaného čl. 10 odst. 2 LZPS a čl. 8 EÚLP.⁷²²

Základem práva na styk nepečujícího rodiče s dítětem v českém právním řádu je ust. § 888 OZ, které stanoví, že dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte. Stejně tak jako tento rodič má právo stýkat se s dítětem, ledaže soud takový styk omezí nebo zakáže. Soud může také stanovit podmínky styku, zejména místo, kde k němu má dojít, jakož i určit osoby, které se smějí, popřípadě nesmějí styku účastnit. Rodič, který má dítě v péči, je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit, styk dítěte s druhým rodičem umožnit a při výkonu práva osobního styku s dítětem v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat.

Styk rodiče s dítětem je základem rodinného života v případě, kdy rodiče dítěte spolu nežijí.⁷²³ Styk druhého rodiče s dítětem soud sám od sebe neupravuje⁷²⁴ a pokud jsou rodiče schopni se na rozsahu styku dohodnout, není zapotřebí soudního rozhodnutí. Je tedy ponecháno zcela na úvaze rodičů, jak se na výkonu styku dohodnou, a spoléhá se na jejich uvědomělost a na to, že jako odpovědní rodiče a svéprávné dospělé osoby budou schopni nadále fungovat a společně vykonávat rodičovskou odpovědnost. Podání návrhu na úpravu styku soudu dochází obvykle v případech, kdy rodiče buď chtějí mít jistotu a potřebují mít pravidla jasně daná a schválená autoritou nebo v situacích, kdy jejich rozchod je sám o sobě velmi konfliktní a z tohoto důvodu nejsou schopni se na úpravě styku dohodnout, nebo tehdy, pokud se již v průběhu soudního řízení problémy při realizaci styku mezi dítětem a jedním z rodičů vyskytují.⁷²⁵ V opačném případě styk druhého rodiče by byl zcela na vůli rodiče prvního a hrozilo by úplné přerhání kontaktů mezi dítětem a tímto rodičem.⁷²⁶ V zahraniční literatuře je také poukazováno na skutečnost, že rodiče, kteří se obrátí na soud s žádostí o určení

⁷²² ENOCHOVÁ, D. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 937.

⁷²³ WESTPHALOVÁ, L. Problematiké aspekty styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*. č. 11, 2017, s. 386.

⁷²⁴ V některých případech je ale podle Ústavního soudu úprava styku na místě a soud by měl o styku rozhodnout z moci úřední, pokud to bude v zájmu dítěte: „*Řízení o úpravě poměrů k dítěti je třeba chápat komplexně v tom smyslu, že zahrnuje jak rozhodnutí o péči, tak i o styku, neboť tato dvě rozhodnutí spolu velmi úzce souvisejí, a proto je povinností obecných soudů rozhodnout při takové zásadní změně uspořádání péče o dítě rovněž o úpravě styku druhého rodiče s dítětem i bez výslovného návrhu, tedy aniž by musel neúspěšný rodič iniciovat nové řízení v této věci (viz náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2611/20, ze dne 22. 12. 2020).*“

⁷²⁵ ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti realizace styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*. č. 18, 2017, s. 617.

⁷²⁶ KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J. KMEC, J., KOSAŘ, D. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 1164.

styku, někdy situaci, která ohledně styku panovala, ještě zhorší.⁷²⁷ Pakliže však domluva mezi rodiči není možná, zpravidla není jiná možnost. Vždy je třeba mít také na vědomí, že jakákoliv úprava styku soudem je zásahem do rodičovské odpovědnosti nerezidentního rodiče a také do práva dítěte na péči obou rodičů. Soud proto musí k řešení věci přistupovat s uvědoměním si výjimečnosti řešených vztahů, včetně proporčního zhodnocení jednotlivých chráněných i omezovaných práv.⁷²⁸ Někdy může být styk upraven i v rámci střídavé péče, zejména taková úprava bude na místě v případě delších intervalů.

V minulosti se objevily debaty nad tím, zda je možné uzavřít ohledně styku notářský zápis se svolením k vykonatelnosti, resp. zda takto uzavřený notářský zápis bude vykonatelný.⁷²⁹ Tato úvaha vzhledem k dikci ust. § 502 odst. 1 ZŘS, de lege lata není na místě. Uvedené ustanovení totiž stanoví, že: „*soud nařídí výkon rozhodnutí uložením pokuty proti tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě, popřípadě o úpravě styku s ním, anebo rozhodnutí o navrácení dítěte.*“ S ohledem na uvedení požadavku na soudní rozhodnutí je notářský zápis upravující styk jako exekuční titul vyloučen.

Pokud obecné soudy rozhodují o úpravě styku, je potřeba vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě stejnou měrou o dítě pečovat a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo samotného dítěte na péči obou rodičů. Je-li proto rozhodnutím soudu svěřeno dítě do péče jednoho z rodičů, pak by tomuto dítěti mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn.⁷³⁰ ÚPD uznává právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte (čl. 9 odst. 3 ÚPD).⁷³¹ Rovněž i v rámci soudního rozhodování o styku hraje prioritní roli zájem dítěte. Obdobně tomu bylo již za účinnosti OZO, kdy bylo soudem judikováno, že též v otázce, nakolik jest druhému manželů povoliti návštěvy dítěte, jest v první řadě rozhodným blaho dítěte.⁷³² Co se týče styku, podstatné je samozřejmě i přání dítěte. V tomto ohledu lze ale také poukázat na

⁷²⁷ TRINDER, L., BEEK, M., CONOLLY, J. *How Parents and Children Negotiate and Experience Contact After Divorce*. Joseph Rowntree Foundation, 2002. 64 s.

⁷²⁸ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 321.

⁷²⁹ KLIČKA, O. Notářský zápis se svolením k vykonatelnosti ohledně dohod o styku rodičů s dětmi dle § 27 odst. 1 ZOR. *Ad Notam*. č. 3, 2007, s. 83.

⁷³⁰ Viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 153/16, ze dne 26. 7. 2016.

⁷³¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. Dítě ohrožené CAN a domácím násilím. *Právní rozhledy*. č. 11, 2011, s. 381.

⁷³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 932/23, ze dne 6. 11. 1923.

odlišné stanovisko soudce Pavla Šámala k nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2611/20, ze dne 22. 12. 2020, který uvedl, že „*při úpravě styku je potřeba názor dítěte zohledňovat velmi citlivě, neboť dítě samo nemusí být, a to dokonce i ve vyšším věku (např. přesahujícím dvanácti let) schopno plně odhadnout dopad svého postoje ke styku s rodičem, a to zejména s ohledem na osobní zainteresovanost a emoční náročnost rodinných vztahů. Argumentaci názorem dítěte pak nelze nadužívat zejména u malých dětí.*“

Ve vztahu k nastavení vhodného styku, pokud je tento upravován soudem, je potřeba i vlastní invence soudu, tj. nelze pouze vycházet z toho, co rodiče navrhnou. Rovněž je potřebné, aby obecný soud se snažil v kontextu výše uvedených úvah nastavit rozsah styku tak, aby styk byl přizpůsoben možnostem rodiče i s ohledem na specifika jeho zaměstnání.⁷³³

V obecné rovině lze říci, že právu na styk odpovídá také povinnost druhého subjektu tento styk realizovat. V minulosti se v judikatuře objevila otázka, zda právu rodiče na styk s dítětem odpovídá na druhé straně povinnost dítěte stýkat se s rodičem. Povinnost dítěte ke styku s rodičem nelze vnímat zcela jednoznačně. Ústavní soud v minulosti dospěl k závěru, že právo rodiče na styk s dítětem nelze vázat na vůli dítěte stýkat se s rodičem. Názor dítěte ovšem opomíjet nelze, a to zejména s jeho rostoucím věkem.⁷³⁴ V odborné literatuře se v současné době objevuje názor, že ve vztahu k dítěti je potřeba primárně styk s nerezidentním rodičem vnímat jako jeho právo.⁷³⁵ Pokud se tedy dítě staví negativně ke styku s nepečujícím rodičem, je potřeba zjistit důvod takového stanoviska. Pro případ, že je zjištěno ovlivňování pečujícího rodiče, měl by soud zajistit navázání kontaktu s nepečujícím rodičem a zamezit negativní působení ze strany pečujícího rodiče. ESLP se vyjádřil tak, že zájem dítěte přikazuje, že musí být učiněno vše pro zachování osobních vztahů a, pokud a když je to vhodné, pro „znovuvytvoření“ rodiny⁷³⁶, přičemž závazek státu nesměruje na výsledek, nýbrž na prostředek.⁷³⁷ Jestliže existují problémy se stykem, který nebyl soudem upraven, lze doporučit, aby rodič, kterému je ve styku bráněno, usiloval o určení styku s dítětem, neboť čas je v těchto případech rozhodující faktor. Ztráta kontaktu s dítětem na určitou dobu může vyústit do

⁷³³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 847/22, ze dne 9. 8. 2022.

⁷³⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 125/98, ze dne 24. 9. 1998.

⁷³⁵ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 136.

⁷³⁶ Rozsudek ESLP ve věci Kacper Nowakowski proti Polsku, stížnost č. 32407/13, ze dne 10. 1. 2017.

⁷³⁷ Rozsudek ESLP ve věci Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku, stížnost č. 31679/96, ze dne 25. 1. 2000.

nenávratného narušení vztahu dítěte s rodičem, v horším případě k jeho trvalé ztrátě.⁷³⁸ Obdobné samozřejmě platí v případech, kdy je ve styku bráněno, přestože styk byl upraven soudním rozhodnutím.

V praxi někdy dochází na druhou stranu i k problémům, že nerezidentní rodič dítě ke styku řádně nepřebírá, a to ať už z jakéhokoliv důvodu. Povinnost rodiče stýkat se s dítětem je založena již § 858 OZ, dle něhož je součástí rodičovské odpovědnosti také povinnost a právo rodiče udržovat styk s dítětem.⁷³⁹ K tomu se vyjádřil Ústavní soud, kdy uvedl, že „*úprava styku rodiče s dítětem znamená povinnost rodiče nařízený styk realizovat. Nejedná se jen o jeho právo. Dítě musí mít jasno, kdy a kde se styk uskuteční a zejména, že se vůbec uskuteční.*“⁷⁴⁰

Pečující rodič má zákonnou povinnost dítě na styk připravit. Tím se rozumí jak příprava psychická, tak i materiální (tj. výbava). Konkrétní úkony se pak odvíjí od individuální situace zohledňující věk dítě, zdravotní či psychický stav a další podstatné okolnosti. Soudní judikaturou bylo v minulosti upozorňováno také na to, že úkolem rodiče, jemuž nebylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, je, aby uplatňoval při styku s dítětem jen pozitivním způsobem svou roli ve výchově dítěte, nikoli snad aby mařil výsledky řádné výchovy druhým rodičem. Naproti tomu úkolem rodiče, který vychovává dítě, je mj., aby se zřetelem k zájmu dítěte na prospěšném styku s druhým rodičem vytvářel příznivé podmínky ke styku tohoto rodiče s nezletilým dítětem, a to hlavně vedením dítěte ke správnému vztahu k tomuto rodiči.⁷⁴¹ Uvedené rozhodnutí se sice vztahovalo k úpravě obsažené v ZOR, jeho závěry lze však nepochybně vztáhnout i k úpravě obsažené v OZ.

Právo rodiče na styk je v mnohém svébytné, neboť není odvislé od svéprávnosti rodiče ani od jeho plné rodičovské odpovědnosti.⁷⁴² Byl-li rodič omezen ve svéprávnosti v oblasti rodičovské odpovědnosti, je přímo ze zákona také pozastaven výkon práva rodiče na styk s dítětem. V případě, že osobnost rodiče přesto umožňuje řádnou péči o nezletilé dítě, může soud v konkrétních případech rozhodnout, že je zachován i výkon práva osobního styku rodiče s dítětem. Pokud je zasahováno do rodičovské

⁷³⁸ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing a.s., 1. vydání, 2007, s. 64.

⁷³⁹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 135.

⁷⁴⁰ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 503/16, ze dne 17. 10. 2017.

⁷⁴¹ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem, sp. zn. 10 Co 158/2004, ze dne 31. 3. 2004.

⁷⁴² MALÁ, J. in MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1495.

odpovědnosti, je soud vždy povinen z moci úřední zjišťovat, zda jsou také dány předpoklady pro omezení práva rodiče na styk s dítětem. Jestliže soud nerozhodne jinak, právo styku je rodiči zachováno v nezměněném rozsahu. Opačná situace nastane tehdy, je-li rodič zbavován rodičovské odpovědnosti. Pak právo styku zaniká rodiči bez rodičovské odpovědnosti ex lege. V jednotlivých případech může soud rozhodnout o zachování práva rodiče na styk, je-li to v zájmu dítěte. Rozhodne-li soud o zákazu styku s rodičem, je vyžadována aktuální nezbytnost takového rozhodnutí a zájem dítěte na takovém rozhodnutí.

V některých případech je styk zpravidla z důvodu konfliktu rodičů problematický. V praxi nejsou neobvyklé situace, kdy jeden z rodičů obviňuje druhého z rodičů z násilí k dítěti a tento argument používá jako důvod pro zákaz styku. K tomuto Ústavní soud uvedl následující: „*Hrozba fyzického násilí ze strany rodiče je přitom srovnatelná s újmou pramenící ze ztráty vazeb k jednomu rodiči v důsledku manipulace druhým rodičem. V případě zatím neprokázaného rizika násilí je řešením souladným se zájmem dítěte umožnit mu s obviněným rodičem asistovaný styk. Úplný zákaz styku je třeba označit za řešení ultima ratio, které musí být vyhrazeno mimořádným situacím a ke kterému musí existovat velmi vážné důvody.*“⁷⁴³

Zahraníční literatura pak vzhledem k provedenému výzkumu dospívá k tomu, že dobrý styk nepečujícího rodiče vyžaduje, aby oba rodič styk umožňovali, nerezidentní rodič přijal svůj status, a naopak rezidentní rodič proaktivně kontakt usnadňoval a zapojoval nerezidentního rodiče do rozhodování. Dále je vhodné, aby oba rodiče podporovali děti ve vztahu k druhému rodiči, a především druhého rodiče neočerňovali, ani slovně či fyzicky neohrožovali. Důležité je také uvědomění rodičů, že určitý konflikt nebo neshoda jsou nevyhnutelné. Pak je důležité, aby rodiče našli způsob, jak konflikt zvládnout bez eskalace. Roli hraje také konzultování způsobu a rozsahu styku s dětmi, přičemž je někdy vhodné, aby si rodiče našli čas být s dětmi o samotě, aniž by byli stále přítomni noví partneři.⁷⁴⁴

⁷⁴³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1079/17, ze dne 26. 7. 2017.

⁷⁴⁴ Viz TRINDER, L., BEEK, M., Conolly, J. *How Parents and Children Negotiate and Experience Contact After Divorce*. Joseph Rowntree Foundation, 2002, s. 48.

9.4. Další formy styku

Styk lze realizovat v mnoha rozličných formách, které lze vzájemně kombinovat, aby rodičovství bylo realizováno v zájmu dítěte. Rozmanitost mezilidských vztahů v některých ojedinělých případech neumožňuje realizaci osobního styku vůbec. V takovém případě připadá do úvahy tzv. nepřímý styk. Mezi přímým a nepřímým stykem je vztah speciality, tedy nepřímý styk se uplatní až tehdy, není-li přímý styk objektivně možný.⁷⁴⁵ Především se bude jednat o důvod velké vzdálenosti mezi bydlišti rodičů, příp. tehdy, kdy je rodič ve výkonu trestu⁷⁴⁶ atd. Vyloučeny nejsou ani případy, kdy je styk objektivně znemožněn zdravotním stavem dítěte nebo rodiče. Styk nerezidentního rodiče s nezletilým dítětem proto neznamená jen styk osobní, ale zahrnuje i další možné formy kontaktu. Forma nepřímého styku se vlivem technologického pokroku neustále vyvíjí. Vyjma písemného a telefonického styku si lze v dnešní době představit např. styk prostřednictvím aplikace Skype či sociálních sítí apod. Nepřímý styk nemusí být pouze náhradou za osobní styk, ale někdy jej může také vhodně doplňovat. Vždy záleží na konkrétním případě a důvodu nemožnosti osobního styku. Nepřímý styk je také možno využít v situacích, kdy je v zájmu zachování nebo navázání kontaktu, avšak přímému styku brání dříve vytvořená bariéra.⁷⁴⁷ Mnohem problematictější situace nastane, když dítě bude nepřímý styk odmítat. I v takových případech je povinnost druhého rodiče dítě na styk připravit, stejně tak jako by rodič dítě připravil v případě styku osobního. V případech realizace nepřímého styku by měl rodič dítěti v první řadě vysvětlit, že kontakt s druhým rodičem je tím nejlepším jak pro dítě, tak i pro jeho rodiče a mohou takto spolu sdílet vše důležité v jejich osobních životech, což bude mít pro jejich vztah značný význam i do budoucna, neboť není nemožné, že následně nastanou situace, kdy bude možné v budoucnu realizovat styk přímo, ať již z důvodu přestěhování rodiče do blízkosti bydliště dítěte či propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.⁷⁴⁸

⁷⁴⁵ MALÁ, J. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1495.

⁷⁴⁶ Této situaci se velmi podrobně věnoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 22/17, ze dne 8. 8. 2017.

⁷⁴⁷ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 190.

⁷⁴⁸ BURIÁNOVÁ, P., VNENK, V. Styk rodičů s dětmi prostřednictvím IT komunikací v intencích nejlepšího zájmu dítěte. *Rodinné listy*. č. 6, 2018.

Výjimky z pravidla, že rodič má právo se s dítětem osobně stýkat podle vlastního uvážení, je možné uplatnit jen tehdy, pokud standardní styk není v souladu s nejlepšími zájmy dítěte.⁷⁴⁹ V takovém případě může být nařízen styk pouze v denní době, bez možnosti přespání, asistovaný styk za přítomnosti třetí osoby (např. psychologa či sociálního pracovníka), za přítomnosti druhého rodiče či na neutrální půdě (např. OSPOD). K navázání styku lze dospět také tzv. plánem navykacího režimu. Plán se stanoví tak, aby byl umožněn postupný kontakt dítěte s oprávněnou osobou.⁷⁵⁰ Všechny formy omezení volného styku by měly sloužit k obnovení či navázání vztahu mezi rodičem a dítětem, k ověření, zda neomezený styk může fungovat. Měly by být, pokud možno, pouze po časově omezenou dobu, pokud se např. při asistovaném styku zjistí, že není dále potřeba přítomnost dalších osob, měl by rodič mít možnost volného styku s dítětem.

9.5. Realizace styku s dítětem

S problematikou styku souvisí i náklady a čas, které musí rodič vynakládat v souvislosti s převzetím dítěte. Ústavní soud uzavřel, že náklady spojené se stykem nemohou být kladeny k tíži jen jednoho z rodičů. *„Pokud musí rodič za účelem styku s dítětem překonat větší vzdálenost, je „fěr“, aby negativa s tímto spojená nesli rovnoměrně oba rodiče. Zpravidla se totiž nejedná „jen“ o finanční stránku věci, ale též o čas a energii, kterou musí druhý rodič na realizaci styku vynaložit.“*⁷⁵¹ Ve výše zmíněném usnesení byly kupříkladu náklady na cestování otce za dítětem vyšší než výživné na toto dítě. To považoval Ústavní soud za nerovnoměrné a vyslal obecným soudům signál, že takovéto rozložení nákladů nebude v budoucnu považovat za ústavně konformní. Ústavní soud na uvedené dále navázal v jiném rozhodnutí, když konstatoval, že v zájmu rovnoměrného vyvážení překážek spojených s realizací styku dítěte s rodičem na větší vzdálenost považuje za vhodné, aby tyto byly přeneseny částečně i na rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče. Obdobný závěr vyjádřil i Krajským soud v Praze, který dodal, že *„oba rodiče tak musí vynaložit na realizaci styku nejen přibližně stejnou finanční částku, ale rovněž musí na překonání vzdálenosti vynaložit svoji energii a čas. Nutno přiznat, že zátěž kladená na dítě samotné se tímto*

⁷⁴⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. Dítě ohrožené CAN a domácím násilím. *Právní rozhledy*. č. 11, 2011, s. 381.

⁷⁵⁰ WESTPHALOVÁ, L. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 12 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 888 OZ.

⁷⁵¹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 197/14, ze dne 12. 3. 2014.

nemění.“⁷⁵² Z judikatury Ústavního soudu dále vyplývá požadavek, aby obecné soudy při rozvržení povinností souvisejících s kontakty s nezletilým postupovaly především tak, aby rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, byl povinen předat dítě ke styku v místě bydliště druhého rodiče nebo v místě, na němž se rodiče dohodnou. Oproti tomu by druhému rodiči vznikala povinnost předat dítě po ukončení styku rodiči, jemuž bylo dítě svěřeno do péče v místě jeho bydliště. Ústavní soud tento postup, který ovšem z objektivních důvodů a vzhledem k mimořádným okolnostem konkrétního případu nemusí být aplikován vždy a bezvýjimečně, zjevně preferuje, neboť rovnoměrně rozvrhuje negativa spojená s uskutečněním styku mezi oba rodiče.⁷⁵³ Současně Ústavní soud apeloval na to, aby jeho judikatura nebyla uplatňována mechanicky. Mimořádnou okolností, která by zakládala odůvodněnost jiného závěru, než vyplývá z požadavků Ústavního soudu, není skutečnost, že (nepečující) rodič vlastní luxusní automobil. Obecné soudy dovodily, že nezletilé lépe svědčí právě cestování tímto vozidlem. Ústavní soud k tomuto uvedl, že „není ochoten akceptovat, že by kvalita automobilu jednoho z rodičů měla být určujícím kritériem, od něž se bude odvíjet stanovení rozsahu práv a povinností souvisejících se zajištěním styku s dítětem.“⁷⁵⁴ V dalším rozhodnutí Ústavní soud uvedl, že „pokud dojde k tomu, že rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, se odstěhuje do větší vzdálenosti z původního místa bydliště, obecné soudy nemohou ponechat tento aspekt stranou a musí jej zohlednit ve svém rozhodování o úpravě styku či vyživovací povinnosti.“⁷⁵⁵

10. Bydlení po rozvodu

Domov je pro děti velmi důležitý. Zde se děti cítí bezpečně a mají zde vytvořené sociální a citové vazby. Rozvod ale může mít dopad do sféry dítěte i v otázce jeho domova, tj. bydlení. Ve většině případů musí děti své domovy střídat, a to ať už v pravidelných intervalech v rámci případné střídavé péče nebo jen občas v případě styku s nepečujícím rodičem. Někdy dokonce dítě musí svůj domov opustit. Např. z důvodu prodeje společného domu nebo tehdy, je-li dítě svěřeno do péče rodiči, který se odstěhoval. V každém případě se dosavadní podmínky bydlení dítěte změní, což je vždy do určité míry pro děti zatěžující a diskomfortní, oproti stavu, když dítě žilo s rodiči ve společné domácnosti. To, kde bude dítěte po rozvodu rodičů bydlet, může být ovlivněno samozřejmě mnoha okolnostmi, a především typem péče, která bude

⁷⁵² Usnesení Krajského soudu v Praze sp. zn. 101 Co 376/2020, ze dne 6. 1. 2021.

⁷⁵³ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 4156/19, ze dne 2. 9. 2020.

⁷⁵⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1279/21, ze dne 16. 8. 2021.

⁷⁵⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2996/17, ze dne 29. 5. 2018.

praktikována. V případě rozvodu manželství je předpoklad, že rodiče, až na výjimečné případy, nebudou nadále sdílet společnou domácnost a do budoucna je tedy podstatné, jak se ohledně bydlení dohodnou nebo naopak nedohodnou. To samozřejmě může být ovlivněno právními vztahy, které rodiče mají k bytu, kde vedli společnou domácnost.

Jak již bylo poukázáno v kapitolách výše, rodič, který zůstane bydlet v původním bytě, může být zvýhodněn v rámci budoucí úpravy poměrů dítěte v tom, že dítě zde má vytvořené vazby na okolí, navštěvuje v daném místě školy a má zde kamarády apod. Toto bydliště tedy dítě považuje za svůj domov, což může ovlivnit i jeho přání ohledně úpravy budoucích poměrů, neboť dítě obvykle nebude mít zájem se stěhovat.

Nejvíce problematické jsou samozřejmě situace, kdy manželé měli k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, stejné nebo společné právo⁷⁵⁶. Pokud se v takovém případě nedohodnou, kdo bude v domě nebo bytě dále bydlet, ve smyslu § 768 odst. 1 OZ zruší soud na návrh jednoho z nich podle okolností případu dosavadní právo toho z rozvedených manželů, na kterém lze spravedlivě žádat, aby dům nebo byt opustil, a popřípadě zároveň rozhodne o způsobu náhrady za ztrátu práva.⁷⁵⁷ Soud není vázán podaným návrhem a může tak rozhodnout, že zruší jak právo žalobce, tak právo žalovaného.⁷⁵⁸ Zákon stanoví pro případ, že se manželé nedohodnou, kritéria, které by měl rozhodující soud brát v úvahu a dle jejich posouzení rozhodnout. Soud dle znění zákona přihlédne zejména k tomu, kterému z rozvedených manželů byla svěřena péče o nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti a o které manželé pečovali, jakož i ke stanovisku pronajímatele, půjčitele nebo jiné osoby v obdobném postavení.⁷⁵⁹ Prvořadým hlediskem pro posouzení by měl být zájem dítěte.⁷⁶⁰ Především kvůli tomu, že se jedná o významnou ústavní hodnotu.⁷⁶¹ Ačkoliv hledisko toho, komu bylo nezletilé dítě svěřeno do péče, hraje velmi významnou roli, platí, že ani toto hledisko nelze absolutizovat.⁷⁶² Právo bydlení ve prospěch manžela, který má dům nebo byt

⁷⁵⁶ Společným právem je věcné právo, např. vlastnické právo, právo stavby nebo oprávnění z věcného břemene, které bude tvořit společné jmění manželů.

⁷⁵⁷ Obdobné ustanovení obsahuje i německá právní úprava viz § 1568a odst. 1 BGB, dle kterého může manžel požadovat, aby mu druhý manžel při rozvodu postoupil manželský dům, je-li na jeho užívání závislejší než druhý manžel s přihlédnutím k blahu dětí žijících v domácnost a životní podmínky manželů.

⁷⁵⁸ COUFALÍK, P. in MELZER, F, TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 802.

⁷⁵⁹ HULMÁK, M. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 461.

⁷⁶⁰ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1407/2006, ze dne 27. 2. 2008.

⁷⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 2440/2006, ze dne 5. 12. 2006.

⁷⁶² COUFALÍK, P. in MELZER, F, TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 803.

opustit, je zákonem založeno do doby, kdy mu druhý manžel nezajistí náhradní bydlení, ledaže by mu soud bytovou náhradu výjimečně nepřiznal (v tomto případě má právo v domě nebo bytě bydlet nejdéle jeden rok), příp. mu přiznal jen náhradu peněžitou např. v podobě nějakého odstupného.⁷⁶³ Dle § 768 odst. 2 OZ dále platí, že byla-li rodiči, který musí opustit společnou domácnost, svěřena péče o nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti a o které manželé pečovali za trvání manželství, nebo o dítě nezaopatřené, které s ním žije, může soud na návrh tohoto manžela založit v jeho prospěch právo bydlení.

Z ust. § 769 odst. 1 OZ pak dále plyne, že zaniklo-li manželství rozvodem, a manželé neměli k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, stejné, popřípadě společné právo, a manželé, popřípadě rozvedení manželé se nedohodnou o dalším bydlení manžela, který má v domě nebo bytě pouze právo bydlet, popřípadě jiné právo, které je slabší než právo druhého manžela, rozhodne soud na návrh manžela, který má k domu nebo bytu právo vlastnické nebo jiné věcné právo, popřípadě výhradní právo nájemní nebo jiné závazkové právo, o povinnosti druhého manžela se vystěhovat. Zákon počítá jako s pravidelným důsledkem rozvodu manželství s povinností manžela, který má právo bydlení, k vyklizení bytu. Zákon dále odkazuje na obdobné užití § 767 odst. 2 OZ. Pokud by tedy manžel, který má povinnost se jinak odstěhovat, pečoval o nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti, anebo o dítě nezaopatřené, které s ním žije, může soud na návrh tohoto manžela založit v jeho prospěch právo odpovídající věcnému břemenu bydlení podle okolností případu, nejdéle však do doby, než takové dítě nabude trvale schopnost samo se živit, a za úplatu srovnatelnou s nájemným v místě obvyklým. Toto právo nezanikne, nabude-li dítě schopnost samo se živit jen na přechodnou dobu.

11. Vyživovací povinnost rodiče k nezletilému dítěti

Dalším dílčím tématem této práce je vyživovací povinnost rodičů k nezletilému dítěti v souvislosti s rozvodem rodičů. O výživném musí být obligatorně rozhodnuto před rozvodem manželství rodičů, a to v rámci úpravy poměrů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu manželství rodičů. Úpravou poměrů ve smyslu § 755 odst. 3 OZ je vždy míněna jak otázka péče, tak i výživného (vyjma společné péče, kdy je rozhodování o výživném diskutabilní). Ze strany rodičů může být navrhováno, aby soud rozhodl o

⁷⁶³ ZUKLÍNOVÁ, M. in ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, komentář k § 768 OZ.

poměrech s účinností do rozvodu manželství rodičů, tak i pro dobu po rozvodu, přičemž pouze rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilému dítěti po rozvodu manželství je nezbytným předpokladem pro následný rozvod manželství. Výsledkem soudního řízení může být autoritativní rozhodnutí nebo schválená dohoda rodičů, pokud dohoda není v rozporu se zájmem nezletilého dítěte. Ve vztahu k výživnému by tomu mohlo být typicky u příliš nízkého výživného, které nebude pokrývat odůvodněné potřeby dítěte. Je proto vhodné, aby soud i v této situaci nerezignoval na svou rozhodovací pravomoc a odůvodněné potřeby dítěte zvažil. Rozsudek, jímž soud v řízení o úpravě výživného pro nezletilé děti pro dobu před rozvodem a po něm schválil dohodu rodičů o takovém výživném, představuje překážku věci rozsouzené pro návrh, aby bylo stanoveno výživné pro nezletilé děti za dobu, která předchází období, na které se vztahovala dohoda rodičů schválená soudem.⁷⁶⁴

Protože se výživnému v teoretické rovině již věnovali jiní autoři⁷⁶⁵ a toto téma bylo mj. i předmětem samostatné publikace⁷⁶⁶, mým cílem je věnovat se této otázce toliko přehledovým způsobem s tím, že se dále pokusím především poukázat na otázky, které jsou v praxi či teorii problematické. V případech, kdy spatřuji nedostatky právní úpravy či praxe, dále navrhuji možná řešení. Jako zásadní nedostatek právní úpravy vnímám fakt, že o výživném je rozhodováno v době, kdy obvykle není vypořádáno společné jmění manželů, neboť po tomto vypořádání může být majetková situace obou rodičů zcela odlišná. Odlišná situace ale může být i ohledně bydlení rodičů, jejich závazků atd. Dle § 154 odst. 1 OSŘ rozhoduje soud podle skutkových okolností v době vydání rozhodnutí. Vzhledem k tomu by soud neměl příliš spekulovat, co nastane v budoucnu, když tyto skutečnosti jsou nejisté. Další nedostatek, tentokrát v praxi, spatřuji v tom, že soudy zpravidla nedostatečně zjišťují majetek a příjmy povinných rodičů, pokud na takový majetek není poukazováno druhým rodičem, jakož i fakt, že rozhodovací praxe soudů je velmi rozdílná, což je v rozporu s principem právní jistoty. Pokud by existovaly určité mantinely, ve kterých by se mohl (a musel) soud pohybovat, např. ve formě určitých tabulek nebo ve formě minimální či maximální výše výživného, mělo by to nepochybně kladný vliv na právní jistotu účastníků. Vzhledem k tomu, že v současné době česká právní úprava objektivizaci výživného nezná, je v současné

⁷⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3235/2011, ze dne 23. 5. 2012.

⁷⁶⁵ BRUNCKO, S. *Systém výživného v České republice*. Brno, 2018. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta nebo ŠMÍD, O. *Výchova a výživa k nezletilým dětem a řízení o nich*. Olomouc, 2012. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta.

⁷⁶⁶ Viz ŠMÍD, O., VACOVÁ, R. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, 284 s.

době určování výživného nepředvídatelné, neboť závisí pouze na vlastním posouzení konkrétního soudce.

V práci se dále především zaměřím na kritéria, která hrají roli při určování výživného k nezletilému dítěti. Naopak zabývat se nebudu otázkami zániku vyživovací povinnosti k dítěti, následnými změnami poměrů, následkům neplnění vyživovací povinnosti, výkonu rozhodnutí, zálohování výživného státem⁷⁶⁷ atp., kdy tyto otázky souvisejí s tématem práce toliko okrajově.

11.1. Pojem a obsah výživného

Ačkoliv pojem výživného není v právních předpisech explicitně definován, právní doktrína se o definici pokouší. V odborné literatuře lze nalézt více definicí pojmu výživné. Například M. Zuklínová uvádí, že „výživným se rozumí soubor všech majetkových hodnot (všeho co lze ocenit penězi), které jsou poskytovány za účelem vyživování, tj. uspokojování životních potřeb (zaopatření).“⁷⁶⁸ V teorii se lze dále setkat s rozlišením pojmu výživné v širším a užším smyslu. Z. Králíčkovou je výživným v širším smyslu chápáno označení celého institutu rodinného práva a výživným v užším smyslu samotné plnění na základě tohoto právního vztahu.⁷⁶⁹ J. Grygar jako výživné v užším smyslu chápe majetkové plnění a v širším smyslu nemajetkové plnění ve formě osobní péče nebo péče o společnou domácnost, přičemž obojí je považováno za penězi ocenitelné plnění k uspokojení potřeb oprávněného.⁷⁷⁰

Předmětem výživného je plnění opakujících se dávek výživného. Výživné pro dítě má směřovat k uspokojování všech životních potřeb dítěte důležitých pro jeho všestranný rozvoj po stránce fyzické, psychické a duševní.⁷⁷¹ Pokud jde o samotné plnění výživného, není pod tento pojem zahrnována pouze výživa v pravém slova smyslu (tedy poskytování stravy), nýbrž i zabezpečování dalších potřeb, ať už jde o potřeby hmotné (oblečení, hračky, sportovní potřeby atd.) nebo potřeby nehmotné (zabezpečení vzdělání, kulturního a duševního rozvoje osobnosti, rekreace dítěte apod.).⁷⁷² Např.

⁷⁶⁷ Viz zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném, v platném znění.

⁷⁶⁸ ZUKLÍNOVÁ, M. in ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 126.

⁷⁶⁹ Viz ŠMÍD, O., VACOVÁ, R. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 24-25.

⁷⁷⁰ GRYGAR, J. in MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1643.

⁷⁷¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 915 OZ.

⁷⁷² ŠMÍD, O., VACOVÁ, R. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 27.

běžné dárky, které jsou pouze příležitostnými plněními v době styku rodičů s dětmi, a nesměřují k uspokojování odůvodněných potřeb nezletilých dětí, nelze považovat za plnění výživného.⁷⁷³

11.2. Vyživovací povinnost rodičů k dětem

Vyživovací závazek rodičů k dětem je nejvýznamnějším a nejdůležitějším druhem vyživovacího závazku.⁷⁷⁴ Jeho společensko-ekonomická funkce je ve srovnání s jinými druhy závažnější, protože plněním tohoto závazku se zajišťuje zdravý vývoj příští generace.⁷⁷⁵ Povinnost výživného a právo na výživné vzniká ex lege, a to na základě splnění podmínek pro jeho vznik. Pokud o výživném rozhoduje soud, má jeho rozsudek toliko deklaratorní charakter.⁷⁷⁶ Obecně se předpokládá, že vyživovací závazek je plněn ze strany povinných rodičů dobrovolně. Tak tomu je zpravidla u rodičů, kteří žijí ve společné domácnosti. Pro rodiče by mělo být naprostou samozřejmostí, že hradí potřeby svým nezletilým dětem úměrně svým finančním možnostem a potřebám dětí.

Základem vyživovací povinnosti musí být dle české právní úpravy osobní, rodinný vztah.⁷⁷⁷ Proto mezi rodičem a dítětem musí existovat rodinněprávní poměr, a to příbuzenství v linii přímé v prvním stupni. Vyživovací povinnost k dítěti nejčastěji vzniká narozením, ale i osvojením a v českém právním řádu je upravena v občanském zákoníku. Česká právní úprava neobsahuje, na rozdíl např. od té slovenské, speciální ustanovení, které se týká určování výživného toliko k dětem. Ve vztahu k výživnému nezletilých dětí jsou v rámci naší právní úpravy relevantní zejména ustanovení § 910 a násl. OZ a případně též ustanovení § 755 odst. 3 OZ, které stanoví, že mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželství. Vyživovací závazek rodičů k dětem se týká prakticky každého dítěte, zatímco ostatní druhy výživného se týkají zpravidla pouze takových oprávněných, kteří jsou v určité konkrétní situaci, která odůvodňuje plnění výživného. Další zákonnou podmínkou výživného je potřebnost a neschopnost oprávněného sám se živit. V praxi to znamená, že oprávněný nemá žádný vlastní příjem, nebo příjem má, ale je tak nízký, že nepostačuje k pokrytí jeho potřeb, anebo

⁷⁷³ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Tzn 172/96, ze dne 13. 11. 1996.

⁷⁷⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 205.

⁷⁷⁵ NOVÁ, H., TĚŽKÁ, O. *Vyživovací povinnost*. Praha: Linde, 1995, s. 61.

⁷⁷⁶ HROMADA, M. in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 471 ZŘS.

⁷⁷⁷ NOVÁ, H. Vyživovací povinnost obávaná i opomíjená. *Bulletin advokacie*. č. 1-2, 2008, s. 31.

výnosy z majetku, který oprávněnému patří, nejsou dostačující k úhradě jeho osobních potřeb.

Hmotněprávní úprava výživného v zásadě nerozlišuje mezi dětmi zletilými a nezletilými, když pro uplatnění institutu výživného mezi rodiči a dětmi hraje hranice osmnácti let roli spíše v rovině procesní.⁷⁷⁸ Z pohledu OZ je rozlišení důležité z hlediska nemožnosti započtení vzájemných pohledávek na výživné pro nezletilé dítě dle § 1988 odst. 1 OZ, z hlediska vrácení spotřebovaného výživného za dobu minulou ve smyslu § 923 odst. 2 OZ, kdy toto se v případě výživného poskytnutého nezletilému dítěti osobě k výživě povinné nevrací nebo z hlediska vlastního majetku ve smyslu § 912 OZ, kdy nezletilé dítě, které není plně svéprávné, má právo na výživné i v případě, když má vlastní majetek, ale zisk z tohoto majetku spolu s příjmem z výdělečné činnosti nestačí k jeho výživě.

U nezletilých nesvéprávných dětí se stav odkázanosti na výživu předpokládá, neboť vyplývá z povahy věci, z jejich nezralosti, a závislosti na rodičích a lze jej presumovat, nebude-li prokázán opak. V obecné rovině dítě může nabýt schopnosti samostatně se živit i před dovršením 18 let, např. jestliže po absolvování učebního oboru najde odpovídající pracovní uplatnění anebo uzavře manželství a vznikne vyživovací povinnost mezi manžely.

Jestliže má dítě oba rodiče, mají k němu vyživovací povinnost společně oba, což vyplývá z rovnoprávného postavení obou rodičů. Vyživovací závazek rodičů však není solidární. Proto každý z rodičů přispívá na výživu dítěte takovou částkou, která odpovídá jeho možnostem a schopnostem. Z povinnosti obou rodičů přispívat na výživu dítěte je třeba také dovodit, že neplní-li některý z nich svou vyživovací povinnost, je především druhý rodič povinen starat se o uspokojování potřeb dítěte.⁷⁷⁹ Pokud oba rodiče nemohou svou povinnost splnit, přichází v úvahu vyživovací povinnost dalších příbuzných osob.

⁷⁷⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 395.

⁷⁷⁹ BRUNCKO, S. *Systém výživného v České republice*. Brno, 2018. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

11.3. Určování výživného dle platné právní úpravy

Pro určení rozsahu výživného jsou rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného (viz § 913 odst. 1 OZ), přičemž dítě má dle § 915 OZ dále právo na zásadně shodnou životní úroveň jako rodiče. Hledisko shodné životní úrovně přitom předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte (§ 915 OZ). Pojmy „možnosti, schopnosti a majetkové poměry“ povinného na druhé straně „oprávněné potřeby“ nezletilého dítěte jako oprávněného dále konkretizuje a blíže specifikuje bohatá judikatura.⁷⁸⁰ Mimo tato základní kritéria přihlíží soud při určení rozsahu vyživovací povinnosti k tomu, kdo o dítě osobně pečuje, a také kdo pečuje o rodinnou domácnost (viz ust. § 913 odst. 2 OZ). Rodič, který má dítě v osobní péči, resp. který o dítě pečuje, plní svou vyživovací povinnost obvykle jednak faktickou osobní péčí, ale současně úhradou nákladů na bydlení, stravu apod.

Stanovení vyživovací povinnosti rodičů k dětem se dá obecně určovat dvěma způsoby. Buďto na základě volného hodnocení soudu, kdy soud stanoví dle svého přesvědčení rozsah na základě individuálních okolností (viz úprava v České republice) nebo na základě metody určité objektivizace, kdy jsou předem dána objektivní kritéria, podle kterých soud rozsah určí. V takovém případě se jedná o stanovení výživného určitým mechanickým způsobem⁷⁸¹, kterým dochází k sjednocení soudní praxe. Tento model je patrný i z řady zahraničních úprav (Německo, Anglie, Rakousko), které používají objektivizaci pouze jako nástroj pro vytvoření hranic rozsahu a dále posuzují jednotlivé specifické okolnosti případů. Pokud není dána určitá míra objektivizace, praxe se může lišit jednak na různých místech země, ale i v rámci různých senátů jednoho soudu.

V České republice je určování výživného poměrně náročnou činností, neboť je třeba vycházet z celé řady obecných ustanovení, a především z individuálního posouzení věci. Již autoři komentáře k OZO upozorňovali, že „výpočet výživného se nesmí dít mechanicky, nýbrž je nutno přihlížeti ke zvláštním okolnostem případu.“⁷⁸² V zásadě je

⁷⁸⁰ Např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Cz 48/1967, ze dne 12. 5. 1967 nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjf 108/1979, ze dne 7. 8. 1980 atd.

⁷⁸¹ NOVÁ, H., TĚŽKÁ, O. *Vyživovací povinnost*. Praha: Linde, 1995, s. 71.

⁷⁸² SEDLÁČEK, F., ROUČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. § 1-284*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart v Praze. 1935, s. 748.

tedy rozhodnutí o výživném a jeho výši ponecháno na uvážení a posouzení soudu. To však neznamená, že ten má naprostou volnost ve svém rozhodování. Jeho volná úvaha je determinována základními principy civilního procesu, který zahrnuje povinnost soudů své rozhodnutí řádně odůvodnit, čímž zabraňuje naprosté libovůli soudce při rozhodování.⁷⁸³ Ústavní soud opakovaně ve své judikatuře vyzdvihl, že „*otázka posouzení určení výživného pro nezletilé děti je sice věcí volné úvahy soudu závislé na posouzení možností a schopností osoby k výživě povinné a odůvodněných potřeb osoby oprávněné, obecný soud je však povinen jasným a přezkoumatelným způsobem vymezit rámec, v němž se pohybuje jeho volná úvaha, na základě níž dospěl k závěru o určení výše výživného.*“⁷⁸⁴ Soud je dále vázán principem nejlepšího zájmu dítěte. V řízení je třeba zkoumat jak subjektivní hledisko dítěte a povinného rodiče, tedy rozhodné skutečnosti na jejich straně, jakož i objektivní okolnosti místa a času.

Limitem určování výživného bez jeho objektivizace mohou být i zvýšené nároky na odbornost soudce a nezbytné detailní posouzení všech kritérií jednotlivého případu, což zvyšuje také časovou náročnost. Takovýto způsob posuzování pak přináší rozdílné určování výše výživného mezi různými soudy ve skutkově obdobných případech. Domnívám se, že právě toto je nežádoucí, neboť to nepřispívá právní jistotě účastníků. Pokud by rodiče věděli, v jakých mantinelech se může určení výživného pohybovat, v mnoha případech by spíše dospěli k dohodě, než-li v případech, kdy určení výživného je zcela nepředvídatelné. V české právní úpravě rodinného práva se stanovení výživného bez ohledu na subjektivní kritéria neuchytilo, přestože tato otázka byla a stále je dlouhodobě diskutovaným tématem. Myslím, že je to škoda, neboť určitá míra objektivizace je na místě. Rozhodnutí soudu by se stalo předvídatelnějším a také by tím došlo k ulehčení práce soudců, kteří výživné určují. Samozřejmě je však nutno myslet i na případy, na které nelze objektivizaci bez dalšího vztahovat (např. dítě se zvýšenými potřebami z důvodu jeho nemoci atp.), a proto je vhodná určitá diskreční pravomoc soudu. V českých poměrech byla v minulosti vypracována pomocná tabulka pro určení výše výživného, která však měla pouze doporučující charakter. Ta byla poprvé představena v roce 2010 tehdejší ministryní spravedlnosti Danielou Kovářovou a po roční praxi po zhodnocení zkušeností měla být používána soudy už rutinně.⁷⁸⁵ Tato tabulka pak byla novelizována v roce 2022. Mám za to, že zavedení doporučujících

⁷⁸³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1924/2008, ze dne 1. 4. 2009.

⁷⁸⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 299/06, ze dne 12. 9. 2006.

⁷⁸⁵ CIHLÁŘOVÁ, I. Ministryně spravedlnosti představila návrhy na sjednocení výživného. *Bulletin advokacie*. č. 4, 2010, s. 5.

tabulek je správným krokem, nicméně sporná může být jejich závaznost. K této problematice se blíže vrátím níže v kapitole o objektivizaci výživného.

Jsem přesvědčen, že principu právní jistoty by pomohlo třeba i jen závazné zavedení krajních hranic výživného, příp. jen minimální výše, jako je tomu třeba v případě slovenské právní úpravy, dle které je každý rodič bez ohledu na svoje schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinný plnit svou vyživovací povinnost v minimálním rozsahu 30 % z životního minima na nezaopatřené neploleté dítě anebo na nezaopatřené dítě. B. Pavelková k tomu uvedla, že „*stanovením minimální výše výživného v zásadě odpadla možnost přechodu vyživovací povinnosti na jiné v případě, kdy rodič nebyl schopen vyživovací povinnost plnit.*“⁷⁸⁶ Soud tedy musí určit minimální výživné i např. rodiči studentovi odkázanému na vyživovací povinnost jeho rodičů. Stanovení minimální výše výživného zohledňuje potřebnost výživy dítěte a je vedeno snahou o zabezpečení potřebné minimální životní úrovně, kterou by mělo mít každé dítě k uspokojení základních potřeb. Současně v určité míře odstraňuje roztržštěnou rozhodovací praxi. Proto si myslím, že změna českých právních předpisů by v tomto ohledu byla ku prospěchu.

Opačným tématem pak je otázka maximálního výživného, která vyvstala především ve světle judikatury Ústavního soudu.⁷⁸⁷ Z jeho závěrů vyplývá, že „*v nejlepším zájmu dítěte a s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu lze výši výživného (včetně tvorby úspor) limitovat určitou horní hranicí, ačkoli dle zákonných kritérií by výživné bylo v konkrétním případě daleko vyšší.*“ Ústavní soud však tímto nálezem výslovně neurčil žádnou pevnou maximální výši výživného, ale při jejím určení odkazuje na individuální posuzování. Není proto možné říci, že by se jednalo o pokus o částečnou objektivizaci výživného. Naopak Ústavní soud tímto rozšiřuje možnost volné úvahy soudu stanovit výši výživného odchylně od kritérií stanovených dle ust. § 913 OZ a § 915 OZ. Zmíněný nálezh Ústavního soudu, který tedy umožňuje obecným soudům rozhodnout mimo rámeček § 913 OZ a § 915 OZ, s odůvodněním, že je to v zájmu dítěte a právem rodiče na výchovu svého dítěte, může na druhou stranu poskytovat obecným soudům ještě větší volnost uvážení v rozhodování o výživném, což by mohlo mít za následek oslabení právní jistoty. Ústavní soud ve svém nálezu mj. konstatoval, že rodičům je tak ponechán dostatečně široký prostor na to, aby při výchově svého potomka mohli realizovat své vlastní představy. Podle Ústavního soudu přitom nelze

⁷⁸⁶ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár.* 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019.

⁷⁸⁷ Zejména ve spojitosti s nálezh Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 650/15, ze dne 16. 12. 2015.

do tohoto práva rodičům, při zachování obecně uznávaných společenských hodnot a standardů, jakkoli zasahovat. Proto je to právě primárně rodič, kdo rozhoduje o nastavení určité životní úrovně a způsobu společného života. Nastavení životní úrovně rodiny či rodiče nelze odtrhávat od práva rodiče, jakožto nositele rodičovské odpovědnosti, na výchovu dítěte v rámci jím preferovaných životních hodnot, např. získání pracovních návyků apod. V procesu utváření životních hodnot a určitého světonázoru dítěte je role rodiče zcela nezastupitelná.⁷⁸⁸ Ústavní soud tak podle mého do určité míry navazuje na starší judikaturu, ze které vyplývalo následující: „*vždy však bude rodičům, pokud se týče otci jako hlavě rodiny, přiznáváti právo, aby podle vlastního uznání rozhodovali, zda chtějí slušnou výživu dětí - pokud jde o jejich tělesné potřeby - upravit spíše podle zásad skromnosti, či spíše ve smyslu přepychového požitkářství. Že děti na toto nemají práva, nemůže býti pochybnost právě tak, jako to, že třetím osobám nepřísluší, by samolibě o rozsahu slušné výživy rozhodovaly a na otci dítěte se domáhaly náhrady toho, co těmto na jejich výživu, jak ony ji měly za slušnou, bez jeho vůle - dokonce snad proti ní - nad slušnou výživu poskytl. O tom, zda výživa nezl. manželského dítěte jest slušnou či nikoliv, rozhoduje otec dle vlastního uznání. Přepychové šatstvo není mu povinen poskytnouti ani hraditi náklad, jiným na ně vynaložený (§ 1042 obč. zák.).*“⁷⁸⁹

Je potřeba také počítat s případy, kdy rodiče na základě dohody navrhnou stanovit výživné výrazně vyšší, než by bylo určeno autoritativně soudem. V této souvislosti Ústavní soud zmínil, že stát nemůže nutit rodiče, aby na výživné svým dětem platili méně, než chtějí, jen proto, že představa rodičů o výši výživného se vymyká standardu s ohledem na možnosti, schopnosti či jejich úspěch v životě a podnikání. Ústavní soud zastává názor, že není úkolem obecných soudů, potažmo státu, aby zasahovaly do výchovy a rodičovské odpovědnosti tím, že by určovaly výši výživného pro dítě za situace, kdy se rodiče na výživném pro jejich dítě dohodnou, byť by tato výše dosahovala nadstandardní výše. „*Je nezpochybnitelným právem rodičů, do kterého stát, nemá-li se opět stát paternalistickým, nemůže zasahovat, rozhodnout, v jakých podmínkách mají jejich děti vyrůstat. Tato role soudům v případě dohody rodičů o výživném a s tím (jako v této věci) úzce související dohody o majetkovém vypořádání nepřísluší, ledaže by bylo zřejmé, že dohodnutý způsob výkonu rodičovské odpovědnosti*

⁷⁸⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 650/15, ze dne 16. 12. 2015.

⁷⁸⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Rv I 110/25, ze dne 17. 3. 1925.

*není v souladu s nejlepším zájmem dítěte, což - z povahy věci - zásadně nebude případ nadstandardně vysokého výživného.*⁷⁹⁰

I v otázce maximálního výživného se domnívám, že by stanovení maximální výše výživného bylo přínosné, neboť by se tak předešlo značným sporům v případech rodičů s vysokými příjmy. Pakliže je stanoveno vysoké výživné, může také docházet k tomu, že slouží i k výživě pečujícího rodiče (nebo tvoří jeho příjem), což je jistě v rozporu se smyslem výživného. I pokud tomu tak není, povinný rodič se to zpravidla domnívá.

11.4. Placení výživného

Pokud jde o placení výživného, OZ stanoví, že výživné se plní v pravidelných dávkách a je splatné vždy na měsíc dopředu, ledaže soud rozhodl jinak nebo se osoba výživou povinná dohodla s osobou oprávněnou jinak. V případech hodných zvláštního zřetele může ve smyslu § 918 OZ soud uložit osobě výživou povinné, aby složila zálohu na výživné splatné v budoucnu. Pak poskytnuté výživné přechází do vlastnictví dítěte postupně ke dni splatnosti jednotlivých dávek výživného. U nezletilých dětí se výživné platí (hradí) k rukám rodiče, který má dítě v péči. Po nabytí zletilosti dítěte je výživné splatné přímo k jeho rukám.

V odborné literatuře se pak stala spornou splatnost výživného, resp. zákonná formulace, že výživné je „splatné vždy na měsíc dopředu“. R Vácová uvedla, že „*tímto je třeba rozumět, že výživné je splatné nejpozději posledního dne měsíce předcházejícího měsíci, na nějž má být výživné hrazeno.*“⁷⁹¹ Naopak jiní autoři se domnívají, že požadavku placení výživného dopředu odpovídá nejpozději 15. den v daném měsíci. Takový závěr tedy znamená, že má-li hradit povinný výživné ke každému 15. dni v měsíci předem (či ke kterémukoli dřívějšímu dni v tomto měsíci), pak výživné např. za měsíc leden bude splatné 15. ledna (či kterýkoli jiný dřívější den dle rozhodnutí), a stále bude dodrženo pravidlo platby výživného na měsíc dopředu. Stejný názor sdílí také D. Kovářová⁷⁹² nebo judikatura⁷⁹³. Domnívám se, že jako správný je nutné přijmout právě tuto druhou variantu. Smyslem úpravy je zabezpečit oprávněnému prostředky na živobytí v daném měsíci. Proto není žádoucí,

⁷⁹⁰ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 797/20, ze dne 2. 6. 2020.

⁷⁹¹ VÁCOVÁ, R. Problematika placení výživného dětem – splatnost výživného. *Bulletin advokacie*. č. 6, 2018, s. 34.

⁷⁹² KOVÁŘOVÁ, D. *Rodina a výživné. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 38.

⁷⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 5228/2009, ze dne 26. 5. 2011.

aby oprávněný uvěřoval povinného, který by mu platbu kompenzoval až v následujícím měsíci.

Zákon dále explicitně nestanoví, v jaké měně má být výživné hrazeno. Proto lze připustit, aby bylo hrazeno v jakékoli měně⁷⁹⁴ (viz § 155 odst. 2 OSŘ). Částka v zahraniční měně v den plnění však musí být rovna, po přepočtu (dle kurzu ČNB) do tuzemské měny, stanovenému výživnému. Judikatura určuje, že výživné pro nezletilé dítě bydlící v České republice vůči otci žijícímu ve Slovenské republice určí soud zpravidla v českých korunách.⁷⁹⁵

11.5. Kritéria pro určení výše výživného

11.5.1. Okolnosti na straně oprávněného dítěte

11.5.1.1. Shodná životní úroveň

Ustanovení § 915 odst. 1 OZ stanoví, že životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. Právo na stejnou životní úroveň v případě vyživovaného dítěte znamená, že výživným má být zajištěna taková životní úroveň dítěte, která by byla úměrná životní míře jeho rodičů, kdyby s ním žili ve společné domácnosti.

Obdoba tohoto institutu bývala dovozována i straší judikaturou, ze které plyne, že při vyměřování slušné výživy manželského dítěte dlužno vzít i zřetel na otcův stav, jímž jest rozuměti sociální postavení a vnější způsob života. Životní míra stavu určuje se zhruba stavovskými názory a životními zvyklostmi. Oproti úpravě v ZOR OZ explicitně stanoví, že hledisko shodné životní úrovně předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte. Navzdory tomu, že podstatou shodné životní úrovně je to, aby se na všechny členy rodiny nahlíželo stejně a aby jejich postavení při využívání rodinných zdrojů bylo, když ne shodné, tak alespoň obdobné, stejná životní úroveň neznamená, že děti musí mít k dispozici kupříkladu stejné množství finančních prostředků jako rodiče, protože je právem rodičů rozhodnout, s kolika penězi má jejich dítě v tom kterém věku samo hospodařit.⁷⁹⁶

J. Grygar poukazuje na skutečnost, že zásada stejné životní úrovně není koncepčně zcela správná, neboť je v podstatě výrazem toho, že jak se mají mít rodiče, tak se mají

⁷⁹⁴ Srov. rozhodnutí Nejvyšší soud sp. zn. Cpjf 79/73, ze dne 22. 5. 1974.

⁷⁹⁵ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 7 Co 214/94, ze dne 31. 3. 1994.

⁷⁹⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 650/2015, ze dne 16. 12. 2015.

mít děti.⁷⁹⁷ S tím však nesouhlasí H. Nová, která poukazuje na možnost soudu s ohledem na znění nálezu sp. zn. IV. ÚS 650/15 zásadu modifikovat a vykládat ji v souladu s přihlédnutím k okolnostem daného případu.⁷⁹⁸

Otázka životní úrovně výživou povinného rodiče byla řešena také Ústavním soudem, podle něž k nezletilým dětem mají vyživovací povinnost oba rodiče, u nichž se musí náležitým způsobem zjistit a posoudit nejen jejich výdělkové poměry, ale rovněž skutečně dosahovaná životní úroveň, na níž se mají děti právo podílet.⁷⁹⁹ Dítě má pak právo podílet se na životní úrovni toho rodiče, jehož úroveň je vyšší.⁸⁰⁰ Výsledná životní úroveň dítěte pak může být vzhledem k vysoké životní úrovni jednoho z rodičů vyšší než životní úroveň druhého rodiče. Odlišnost životní úrovně obou rodičů se zejména promítá do výše výživného toho rodiče, se kterým dítě nežije ve společné domácnosti. Pokud dítě žije s rodičem s nízkou životní úrovní, který svou vyživovací povinnost plní zejména osobní péčí o dítě, pak má dítě právo podílet se na vysoké životní úrovni druhého rodiče prostřednictvím nadprůměrné výše výživného.⁸⁰¹ To by mohlo být využito zejména k tvorbě úspor dle § 917 OZ.

B. Pavelková uvedla, že „pokud má rodič na to, aby zabezpečil vyšší životní úroveň dítěte, avšak sám svoje potřeby omezuje, odpírá si a šetří, potom je potřeba při hodnocení důkazů vycházet z možné životní úrovně rodičů, a nikoliv jejího reálného stavu.“⁸⁰² Domnívám se, že tento názor nelze bezvýjimečně přijmout, a to i s ohledem na znění nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 650/15, kdy rodiči je určitá možnost modifikace přiznána. Proto by mohlo být nepřipustným způsobem zasahováno do výchovné sféry rodičů a jejich snahy o směřování dítěte.

Z judikatury vyplývá, že při vysoce nadprůměrném příjmu rodiče je adekvátní i vysoce nadprůměrná výše výživného.⁸⁰³ I výše výživného ale má své hranice, které nejsou objektivně stanovené. Životní úroveň rodičů však dítě sdílí v obou směrech. Z rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě například vyplývá, že zájmová činnost, byť by byla finančně náročná, důvodem pro zvýšení výživného být nemůže, pokud si její

⁷⁹⁷ GRYGAR, J. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975.* Praha: Leges, 2016, s. 1666.

⁷⁹⁸ NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2019, s. 963.

⁷⁹⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1619/07, ze dne 1. 2. 2008.

⁸⁰⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář § 915 OZ nebo PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář.* 3. vydání. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 391.

⁸⁰¹ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu sp. zn. 50 P 336/2006, ze dne 25. 9. 2006.

⁸⁰² PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář.* 3. vydání. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 393.

⁸⁰³ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. Zn. 50 P 336/2006, ze dne 25. 9. 2006.

financování rodiče nemohou dovolit, protože životní úroveň dítěte je závislá na životní úrovni rodičů.⁸⁰⁴ Hledisko shodné životní úrovně proto v některých situacích plní funkci jakési limitace odůvodněných potřeb dítěte, tj. určuje, které potřeby jsou ještě odůvodněné a které už nikoliv. V první řadě tedy mají být uspokojovány základní potřeby dítěte a teprve pokud tak životní úroveň rodiče dovolí, je možné připustit i některé nadstandardní potřeby dítěte za odůvodněné. A naopak přestože odůvodněným potřebám nezletilých dětí by v některých případech odpovídalo vyšší výživné, z důvodu poměrování výše výživného s životní úrovní rodiče to mnohdy není možné.⁸⁰⁵

Životní úroveň rodičů souvisí úzce i s jejich celkovými majetkovými poměry. Pro účely jejího zjištění je proto třeba zohlednit nejen faktickou příjmovou (výdělkovou) stránku, nýbrž je nutno brát zřetel i k celkové hodnotě a rozsahu movitého a nemovitého majetku rodičů a rovněž i způsobu života, který v posuzované době vedou.⁸⁰⁶ Životní úroveň je objektivně zjistitelná různými důkazy. Směrodatné mohou být také výdaje, které pro život nejsou nezbytné a které ukazují na přebytek finančních prostředků (účty za telefon, dovolené, nákladné koníčky, pohonné hmoty).⁸⁰⁷

U rodiče s velmi vysokými příjmy může být posouzení otázky shodné životní úrovně problematické. Tomuto jsem se částečně věnoval již výše. Rodiče svých nadstandardních příjmů mohli dosáhnout vlastní námahou, odpíráním si, dovedností, prací a pílí. Je zřejmé, že v tomto ohledu dochází k potenciálnímu střetu mezi právem dítěte vůči svým rodičům na jedné straně a výkonem rodičovské povinnosti zdárné výchovy dítěte na straně druhé. I. Telec ve svém článku podkládá zajímavou otázku, zda je výkon práva dítěte podílet se na takto dosažené životní úrovni rodičů pokaždé po právu, příp. zda ve všech případech.⁸⁰⁸ Jistě lze souhlasit s tím, že objektivně ani subjektivně vzato nemusí být pokaždé v nejlepším zájmu dítěte, aby dítě bezpracně (myšleno např. bez výchovných domácích prací) těžilo z vysoké životní úrovně rodičů dosahované jejich vlastní pílí či osobním přičiněním. Nutno dbát i toho, že rodiče chtě nechtě psychologicky působí jako vzor svému dítěti. I. Telec dále uvádí, že *„rodiče zároveň mohou mít vlastní ucelenou představu o vhodném způsobu výchovy svého konkrétního dítěte se zřetelem právě na jeho osobnostní vývoj, na jeho vlohy a schopnosti a jejich vhodné rozvíjení. Z dějin i dneška známe řadu*

⁸⁰⁴ Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 13 Co 459/2012.

⁸⁰⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 527/2006, ze dne 7. 3. 2007.

⁸⁰⁶ ELISCHER, D. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, komentář k § 915 OZ.

⁸⁰⁷ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář.* 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 391

⁸⁰⁸ TELEC, I. Subjektivní práva rodinná. *Právní rozhledy.* č. 3, 2012.

případů rodičů typu „selfmademan“, kteří se osobně přičinili o vlastní vysokou životní úroveň a kteří zároveň vychovávají vlastní děti tak, jako by sami měli jen běžnou životní úroveň, a to z toho důvodu, aby u dítěte zdárně rozvinuli všechny jeho osobní schopnosti, např. i vše nespotřebovat, ale též investovat nebo uložit na horší časy. Je přitom věcí rodičů, jaké výchovné metody zvolí u svého dítěte, popř. zvlášť u svých různých dětí, jejichž osobnostní stav může být i značně odlišný.“⁸⁰⁹ Na myšlenky predestinované I. Telcem podle mého navazuje judikatura Ústavního soudu.⁸¹⁰ Jak již bylo uvedeno, z této vyplývá, že i výživné by mělo mít určité hranice a jeho výpočet nelze činit pouze mechanickými počty. Korektivem při určování je pak i zásada nejlepšího zájmu dítěte, který nelze zúžit jen na stránku jeho materiálního zajištění, ale je třeba jej vnímat jako výsledek poměrování materiálních a nemateriálních hodnot. Při tomto poměrování nelze odhlížet od práva rodiče na ovlivňování hodnotové výchovy svého dítěte. Ústavní soud vychází ve svých úvahách z obecné lidské zkušenosti, podle níž zajištění příliš velkými jistotami může vést u dětí ve svém důsledku k pravému opaku, a to k deformaci základních životních hodnot.⁸¹¹

11.5.1.2. Majetkové poměry dítěte

V obecné rovině lze dospět k tomu, že jsou-li majetkové poměry oprávněného značné a nevzniká u něj tzv. stav odkázanosti na výživu ze strany třetí osoby, resp. potřebnost, vyživovací povinnost této osoby nevzniká.⁸¹² Tato teze však může být v případě výživného k nezletilému dítěti problematická. Dle B. Pavelkové platí, že nikdy nemůže dobrá majetková situace úplně zbavit rodiče jejich vyživovací povinnosti v zákonném režimu.⁸¹³ To je však dáno i hranicí minimální výše výživného ve slovenské právní úpravě.

Ukončení vyživovací povinnosti podmiňuje schopnost dítěte samo se žít. U nezletilého dítěte může tato okolnost nastat ve dvou případech, a to tehdy, má-li dítě vlastní příjem, který zcela pokrývá jeho odůvodněné potřeby nebo má majetek, ze kterého mu plyne zisk, který plně pokrývá jeho odůvodněné potřeby. Otázky v této souvislosti vzbuzuje i kritérium shodné životní úrovně. Pokud tedy nezletilé dítě má

⁸⁰⁹ TELEC, I. Subjektivní práva rodinná. *Právní rozhledy*. č. 3, 2012.

⁸¹⁰ Viz Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 650/15, ze dne 16. 12. 2015.

⁸¹¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 650/15, ze dne 16. 12. 2015.

⁸¹² KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 913 OZ.

⁸¹³ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 396.

vlastní příjem z výdělečné činnosti, přičemž tento příjem zcela pokrývá odůvodněné potřeby, pak není zřejmé, zda se i v takovém případě uplatní kritérium shodné životní úrovně, zejména v situaci, kdy životní úroveň povinného rodiče je vyšší. Zastávám názor, že pokud v takovém případě životní úroveň rodiče převyšuje životní úroveň dítěte, pak by výživné mělo být stanoveno.

Dítě může mít různé druhy příjmů, ať už pravidelných, či nepravidelných, ojedinělých, získaných na základě vlastního aktivního úsilí, či bez jeho zásluh. Dítě do 15 let může mít též příjmy z povolené výdělečné činnosti. K příjmům, které dítě získalo svou aktivní činností nad rámec toho, co je po něm oprávněné požadovat, či jako ohodnocení jeho mimořádných studijních výsledků, by v zásadě nemělo být přihlíženo. Co se týče ojedinělých příjmů, např. z brigád, pak dle judikatury „*ojedinělý příjem dítěte, které se jinak připravuje studiem na budoucí povolání, neovlivňuje zpravidla vyživovací povinnost rodičů.*“⁸¹⁴. Co se týče vlastního majetku dítěte, jde-li o právo nezletilého nesvéprávného dítěte na výživné vůči rodičům, pak existence vlastního majetku dítěte není zásadně relevantní, pokud tento majetek nepřináší zisk.⁸¹⁵ Pokud zisk z takového majetku (např. výnosy z nájemného, pachtovného, dividendy apod.), nikoli tedy sama majetková podstata, spolu s příjmem, který svým vlastním přičiněním (zejména pracovní nebo jinou výdělečnou činností) nabývá, nepostačují - bez jeho zavinění - k úhradě všech odůvodněných osobních potřeb, má právo na výživné.⁸¹⁶ Nezletilé dítě tedy má právo na výživné i za situace, kdy má značný majetek, nicméně bez výnosů (případně výnosy jsou používány na řádnou správu majetku dítěte). Přináší-li naopak majetek nezletilého nesvéprávného dítěte dostatečný zisk, plně kryjící všechny odůvodněné potřeby dítěte a poskytující dítěti stejnou životní úroveň, jako mají jeho rodiče, pak není naplněna podmínka potřebnosti a dítě nárok na výživné od rodičů nemá.

⁸¹⁴ Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 6 Co 676/67, ze dne 10. 1. 1968.

⁸¹⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 912 OZ.

⁸¹⁶ ELISCHER, D. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, komentář k § 912 OZ.

11.5.1.3. Odůvodněné potřeby dítěte

Základní podmínkou správného určení výživného rodičů k dítěti je vyhodnocení nákladů na dítě (odůvodněných potřeb), aby vystihovaly potřeby dítěte ke dni vyhlášení rozsudku.⁸¹⁷ Na tuto povinnost nesmí soud rezignovat ani tehdy, když se rodiče na výživném dohodnou. Nepokryvalo-li by dohodnuté výživné odůvodněné potřeby dítěte, nebylo by sjednáno v souladu se zájmem dítěte. Odůvodněné potřeby dítěte jsou rozdílné u každého dítěte a odlišnost je patrná nejen z důvodu různého věku, ale také např. i zdravotního stavu. Odůvodněné potřeby oprávněného mají být kryty zcela, tj. v plném rozsahu. Půjde nejen o běžné denní potřeby, které reflektují konkrétní život dítěte, ale pokryty mají být i potřeby mimořádné, jsou-li odůvodněné. Za odůvodněné lze označit „všechny potřeby nutné pro kulturního člověka“.⁸¹⁸ Potřeby lze dělit na hmotné (ošacení, hračky, školní a studijní potřeby, zdravotní pomůcky, sportovní vybavení apod.) a nehmotné (vzdělání, kulturní a duševní rozvoj osobnosti, rekreace, koníčky atd.). Potřeby lze dále členit na základní, tj. potřeby nezbytné pro život a další potřeby. Mezi základní odůvodněné potřeby spadá uspokojení elementárních potřeb člověka, minimum potřebné pro udržení zdravého života, tedy potřeba stravování, ošacení, ubytování, náklady na hygienické potřeby, které se vyskytují u každého dítěte přibližně ve stejném rozsahu. Ubytování je zajištěno zpravidla v bytě nebo domě spolu s rodičem, jemuž bylo dítě svěřeno do péče. Vyjma výše uvedených mezi odůvodněné potřeby dítěte náleží také potřeby nad rámec nutných prostředků pro životní minimum, které slouží k rozvoji osobnosti dítěte a jeho realizaci. Tyto se už zpravidla objevují v různé míře, v závislosti na zaměření dítěte, koníčky, jeho vloh a předpoklady, nebo zdravotní stav a s ním spojená případné restriktce. Jejich existence se také odvíjí od majetkových poměrů dítěte a možností, schopností a majetkových poměrů rodiče.

Je zjevné, že jiné potřeby má kojeneček, jiné školní dítě a jiné vysokoškolák (u malého dítěte je nutné za odůvodněné potřeby považovat i náklady na vybavičku, tedy dětské prádlo, nánožník, kočárek, postýlku). Dítě zdravotně indisponované vynakládá obvykle mnohem větší finanční prostředky v souvislosti s jeho zdravím než dítě trpící běžnými přechodnými nemocemi. Může se jednat o rehabilitace, rehabilitační pobyty, zdravotní pomůcky (typicky brýle, ortopedické vložky, rovnátka) nebo léky a další. Náklady

⁸¹⁷ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 393.

⁸¹⁸ NOVÁ, H., TĚŽKÁ, O. *Vyživovací povinnost*. Praha: Linde, 1995, s. 73.

spojené se zdravotním stavem dítěte jsou jedny z nejdůležitějších, a proto se řadí zásadně mezi potřeby odůvodněné.

Potřeby dítěte mohou být nejen opakující se, ale také jednorázové. Při zkoumání odůvodněných potřeb je proto nutné vzít v úvahu nejen potřeby obvyklé, pravidelně se vyskytující, ale i potřeby objevující se jen nepravidelně či nahodile, např. v době letních prázdnin (letní tábor), v nemoci apod. Judikatura došla k závěru, že účelem výživného je uhrazování nejen průběžně se vyskytujících (běžných) potřeb oprávněného, ale všech potřeb prospěšných jeho všestrannému vývoji, tedy i potřeb vyskytujících se nepravidelně za delší období (např. potřeby na prázdninový pobyt dítěte), popřípadě potřeb zcela nahodilých.⁸¹⁹ Výška nákladů dítěte má proto představovat vyčíslení veškerých pravidelných i nepravidelných plateb na dítě tak, aby byla jednoznačně určitelná. Nepravidelné výdaje se obvykle rozpočítávají na jednotlivé měsíce tak, že se celková úhrada každého nákladu vydělí 12 měsíci a k pravidelným výdajům se rozpočte částka odpovídající výši měsíčního nákladu. Základní životní potřeby dítěte pokrývá výživné jen tehdy, pokud jsou možnosti a schopnosti výživou povinného rodiče slabé a objektivně nedovolují poskytnout dítěti více. Pokud to však životní úroveň rodiče dovoluje, je třeba zohlednit i náklady na dovolené, výlety, sportovní aktivity tak, aby se dítě podílelo na výhodách životní úrovně rodičů. Pokud např. povinný rodič tráví dovolenou několikrát v roce v zahraničí, pak má dítě právo s ním sdílet životní úroveň. V takovém případě je potřeba zohlednit, zda rodič dítě s sebou bere a pokud nikoliv, vznikne mu povinnost přispívat dítěti na náklady dovolené, které vynaloží druhý rodič.⁸²⁰ Pokud se vyčísľujú náklady na více dětí rodičů, pak je podstatné, aby náklady byly striktně odděleny tak, aby bylo možné v budoucnu změnit jen část rozhodnutí týkající se jednoho z dětí.⁸²¹ Jestliže výše výživného, které je schopen povinný rodič platit, převyšuje odůvodněné potřeby, pak převyšující část by měla sloužit na tvorbu úspor.

Odůvodněné potřeby se v průběhu života dítěte s ohledem na přibývajícím věk mění (zpravidla se zvyšují). Mohou se ale měnit i v jiných souvislostech než s věkem, např. v důsledku nemoci, změnou školy apod. Ke snížení naopak může dojít např. tehdy, kdy dítě přestane provozovat nákladný koníček. Na všechny tyto situace pamatuje § 923 OZ ve spojitosti s § 475 ZŘS, který umožňuje soudu i bez návrhu změnit rozsah vyživovací povinnosti v důsledku změny poměrů nezletilého dítěte.

⁸¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Cz 42/88, ze dne 28. 2. 1989.

⁸²⁰ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 394.

⁸²¹ Viz rozhodnutí Ústavního soudu SR sp. zn. II. ÚS 730/2017, ze dne 2. 5. 2017.

11.5.2. Okolnosti na straně povinného rodiče

11.5.2.1. Schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného rodiče

U povinného rodiče je potřeba zkoumat podmínky subjektivního a objektivního charakteru. Možnosti jsou chápány jako objektivní kategorie, schopnosti jako subjektivní kategorie.⁸²² Subjektivní podmínky jsou dány věkem povinného, jeho zdravotním stavem, vzděláním a kvalifikací, délkou praxe v oboru, nadáním a vlohy, ale také dosavadním způsobem života – např. beztržností.⁸²³ Objektivní podmínky spočívají zejména v existenci pracovních příležitostí přiměřených uvažovaným vlastnostem rodičů.⁸²⁴ V případě, že povinný rodič možnosti na trhu práce řádně nevyužívá, hraje zásadní roli potencialita příjmů, kdy je nutno přihlížet ke všem relevantním okolnostem⁸²⁵, jakož i míře nezaměstnanosti, která je závislá na místě bydliště povinného, jakož i možnosti rekvalifikace.

11.5.2.2. Příjmy povinného rodiče a jeho výdaje

Jedním ze základních kroků soudu je zjištění příjmů povinného rodiče. Příjmy povinného rodiče se posuzují primárně ve vztahu k výdělečné činnosti, a to ať již se jedná o klasický pracovní poměr, dohody o práci konané mimo pracovní poměr, činnost osoby samostatně výdělečně činné nebo ty, které dostává od svých rodičů, které zvyšují jeho životní úroveň a jeho majetkové poměry.⁸²⁶ Jako příjmy rodiče se zohledňují také dávky státní sociální podpory, které navyšují příjem rodiče.⁸²⁷ I pokud je osoba nezaměstnaná, pobírá sociální dávky, mělo by být podstatné, zda např. plně uplatňuje všechny své nároky apod.

Vlastní-li povinný rodič obchodní podílu ve společnosti (typicky s.r.o.), mělo by být dokazování doplněno o daňové přiznání této obchodní společnosti, její účetní uzávěrku, výkaz zisků a ztrát a rozhodnutí valné hromady o rozdělení zisku.⁸²⁸ Současně nelze přihlížet pouze k těmto formálně předloženým příjmům. Daňové přiznání nebo výpočet daňového poradce se řídí jinými pravidly a často bývá optimalizované, když příjmy

⁸²² KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 913 OZ.

⁸²³ NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 960.

⁸²⁴ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 27/1968, ze dne 30. 9. 1968.

⁸²⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012, ze dne 19. 10. 2016.

⁸²⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4239/12, ze dne 10. 6. 2013.

⁸²⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. 527/2006, ze dne 7. 3. 2007.

⁸²⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 519/2004, ze dne 24. 3. 2005.

povinného jsou minimální nebo vůbec žádné, na rozdíl od reálného stavu. V těchto případech je nutné dále zkoumat požitky, kterým se povinnému rodiči od společnosti dostává apod.

Dále je potřeba zjišťovat příjmy partnera rodiče, se kterým rodič tvoří společnou domácnost. Na potřebu zohlednění příjmů partnera či manžela rodiče poukazuje J. Dvořáková Závodská⁸²⁹, když v této souvislosti zmiňuje rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 756/16, ze dne 14. 6. 2016, který dospěl k závěru, že soudy nedostatečně zjistily majetkové poměry vedlejšího účastníka, když se nezabývaly příjmy jeho manželky.

Speciální přístup je vyžadován u rodičů podnikatelů (OSVČ). Slovenská právní úprava dokonce obsahuje zvláštní ustanovení⁸³⁰, které se týká určení vyživovací povinnosti u osoby samostatně výdělečně činné. Častým problémem jsou daňová přiznání, která jsou ze strany rodičů předkládána. V praxi nejsou výjimečné ani situace, kdy z výpovědi účastníků vyplynou zcela jiné příjmy, než formálně vyplývají z daňového přiznání. V tomto smyslu lze odkázat na rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 14 Co 312/2009, v němž sice soud také zjišťoval údaje z daňového přiznání, ale větší důraz kladl na samotná jiná tvrzení povinných rodičů, např. stran placení zájmových aktivit dětem narozeným ze současného vztahu povinného rodiče, či dokonce dětí z předchozího vztahu současné manželky povinného rodiče, a to v nezanedbatelných částkách. To vše v situaci tvrzených příjmů na hranici minimální mzdy. Podle tohoto odvolacího soudu je nutné pro účely rozhodování dané problematiky opřít skutková zjištění zejména o účastnickou výpověď samotného podnikatele a tuto posuzovat v kontextu dalších důkazů. Pokud i ve výpovědi rodič uvádí příjem velmi nízký, je nutné se zaměřit na jeho veškeré tvrzené výdaje a zdroje jejich pokrytí. Z daňových přiznání bývá často pro soud mnohem důležitější než samotný údaj o výši příjmů, výdajů a daňovém základu údaj o výši zásob, pohledávek, závazků, ale také o uplatněných odpočitatelných položkách od daně (penzijní připojištění, splátky úroků u hypoték, životní pojištění apod.). Z nich lze vyčíst nejrůznější produkty, na které rodič provádí platby. Co do pohledávek by mělo být také zkoumáno, o jaké pohledávky se jedná a zda jsou dobyté.⁸³¹ Obvykle proto nelze bez dalšího vyjít pouze z předkládaných dokumentů. V souvislosti s osobami samostatně výdělečně činnými soudce P. Kotrady uvádí následující: „Řídit se totiž při stanovení výše výživného jen

⁸²⁹ DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. Doložení příjmů partnerky při rozvodovém řízení. *Právo a rodina*.

⁸³⁰ Viz § 63 zákona o rodině.

⁸³¹ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 299/06, ze dne 12. 9. 2006.

údaji z daňového přiznání těchto osob není možné. Je třeba si uvědomit, že se jedná o údaje k vykázání daňového základu, které nemusí nijak vypovídat o skutečném příjmu z podnikání. Osobní spotřeba, tj. čerpání finančních prostředků z podnikání pro vlastní potřebu, totiž v daňovém základu nefiguruje. Stejně tak některé daňově uznatelné výdaje mohou směřovat spíše k dalšímu rozvoji podnikání, než do zajištění samotného výkonu podnikání.⁸³² Pokud částky čerpané povinným pro osobní spotřebu přesáhnou základ daně z podnikání, pak daňové přiznání nevypovídá dostatečně o objemu prostředků, které má povinný k dispozici.⁸³³

Shora uvedené závěry lze však vztáhnout přiměřeně i na zaměstnance. Ústavní soud upozorňuje, že zvláštní pozornost je nutno věnovat případům, kdy povinné osoby a jejich zaměstnavatelé evidenčně vedou a vykazují mzdu jednotlivých pracovníků jen ve výši mzdy minimální či nepatrně ji převyšující. Tehdy je třeba pečlivě zkoumat, zda vykazovaná mzda odpovídá skutečnosti a zda odpovídá výdělkovým možnostem povinného.⁸³⁴

Dle § 916 OZ platí, že neprokáže-li v řízení rodič své příjmy předložením všech listin a dalších podkladů pro zhodnocení majetkových poměrů a neumožní soudu zjistit ani další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle jiného právního předpisu, platí, že průměrný měsíční příjem této osoby činí pětadvacetinásobek částky životního minima jednotlivce podle jiného právního předpisu. Na rozdíl od předchozí úpravy v ZOR tato povinnost již není stanovena pouze tomu rodiči, který má příjem z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů, tedy podnikateli, ale každému rodiči zletilého i nezletilého dítěte. Jde o nevyvratitelnou domněnku příjmu povinného, jež bude aplikována tehdy, pokud bude povinný pasivní, nedbalý či úmyslně nedostojí své zákonné povinnosti a soudu nepředloží, resp. nezpřístupní všechny podklady pro zhodnocení svých majetkových poměrů, tedy např. peněžní deník, účetnictví, účetní závěrku, audit apod., případně neumožní soudu zjistit ani další relevantní skutečnosti potřebné pro rozhodnutí o výživném zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštních předpisů, např. sdělením peněžního ústavu, u kterého je veden účet, uvedením čísla účtu apod. Ani tato sankce ale nemusí být někdy dostatečná. I přes nejlepší úmysly uvedeného ustanovení je tímto umožněno vyhnout se vyživovací povinnosti v plné míře rodiči, jehož příjmy by jinak

⁸³² KOTRADY, P. Pohled soudní praxe na některé otázky týkající se stanovení výše výživného. *Bulletin advokacie*. č. 7-8, 2015.

⁸³³ Rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočka Jihlava sp. zn. 54 Co 114/2009, ze dne 24. 11. 2009.

⁸³⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 671/09, ze dne 30. 6. 2010.

umožňovaly výživné násobně vyšší. Takový rodič si může spočítat, která možnost je výhodnější a rozhodnout se, bude-li spolupracovat se soudem či ne.

Samostatnou otázku pak tvoří výdaje rodiče. Slovenská právní úprava explicitně stanoví, že výživné má prioritu před jinými výdaji rodičů. Soud pak při zkoumání schopností, možností a majetkových poměrů nezohledňuje výdaje povinného rodiče, jejichž vynaložení není nezbytné. Ačkoliv česká právní úprava toto výslovně neuvádí, mám za to, že uvedené by se mělo uplatnit i zde. Každý rodič má povinnost v první řadě zabezpečit výživu svého dítěte a až následně má právo využít zbývající finanční prostředky na uspokojení svých vlastních potřeb. B. Pavelková dodává, že „*soudy nemají konkrétní povinnost zkoumat výdaje povinného rodiče v řízeních o určení výživného. Pokud jsou výdaje rodiče doloženy, může to sloužit pouze pro určení životní úrovně, nikoliv však jako důkaz, že rodič nemá dostatek finančních prostředků, aby plnil vyživovací povinnost.*“⁸³⁵ Rovněž dle H. Nové další závazky povinného jako např. splácení hypoték, dluhů atd. nejsou v zásadě určující, neboť vyživovací povinnost k dětem je prioritní a všechny další závazky lze plnit až po řádném uspokojení této vyživovací povinnosti.⁸³⁶ Samotné určení výživného má být především výsledkem porovnání možností, schopností a majetkových poměrů rodiče a potřeb oprávněného. Pokud si soud vyžádá podklady k prokázání výdajů rodiče, měl by si tyto rozdělit na ty, které jsou pro jeho život nezbytné (základní běžné potřeby) a na ty které nezbytné nejsou. Při stanovení výživného je naopak podle mého potřeba přihlížet i k závazkům povinného ve formě další vyživovací povinnosti. Nikoliv však bezvýjimečně, ale je potřeba posoudit konkrétní okolnosti případu.

Situaci, kdy je povinný značně zadlužen, probíhá exekuce apod., je třeba posuzovat komplexně. Především je třeba říci, že tyto skutečnosti nemohou jít k tíži oprávněného dítěte, nicméně je třeba je zohlednit. Jak již bylo řečeno výše ve vazbě na sociální potřebnost, dojde-li soud k závěru, že se osoba povinná výživou ocitla v situaci, kdy jí bez jejího zavinění znatelně poklesly příjmy a stanovením a placením výživného by se dostala pod hranici životního či existenčního minima, je to důvod pro nestanovení výživného, resp. pro jeho snížení.⁸³⁷

⁸³⁵ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 399.

⁸³⁶ NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 962.

⁸³⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 913 OZ.

11.5.2.3. Nezaměstnanost povinného rodiče a potencialita příjmů

Specifický přístup je vyžadován také v případě, kdy rodič vykazuje žádný nebo nízký příjem nebo je např. dlouhodobě evidován na Úřadu práce.⁸³⁸ Při posuzování těchto případů je nutné vycházet z teze, že je právem, nikoli povinností rodiče přivést na svět dítě. Pokud tak již učiní, musí si být vědom všech důsledků, tedy toho, že své dítě musí vyživovat.⁸³⁹ Toto by tedy měla být jedna ze základních myšlenek při určování výživného. Obdobně Ústavní soud Slovenské republiky uvedl, že „každá povinná osoba musí plnit výživné a zabezpečit výživu dítěte i na úkor svého minima.“⁸⁴⁰ M. Hrušáková⁸⁴¹ připomíná, že „ani status přiznaný státním orgánem není možné přeceňovat. Zejména v případech, kdy povinný vykazuje velmi nízké příjmy, je možno finanční situaci povinného hodnotit i dle dalších skutečností – tj. jak nákladný vede život (auto, nákupy zboží, elektronika, dovolené, trávení volného času apod.) a na základě něj usuzovat na skutečné majetkové poměry povinného rodiče.“

V těchto případech je potřeba určit potenciální příjem, který odpovídá schopnostem a možnostem povinného rodiče. Při určení výše potenciálního příjmu soud nevychází z vyššího příjmu, kterého povinný dříve dosahoval, ale z příjmu, kterého by s ohledem na své skutečné schopnosti a možnosti (popř. i majetkové), dané mimo jiné jeho fyzickým stavem, nadáním, vzděláním, pracovními zkušenostmi a nabídkou a poptávkou na rozumně regionálně určeném trhu práce mohl dosahovat.⁸⁴² Povinnost zkoumat příjmy, které jsou obvyklé v daném regionu, se týká i povinných, kteří žijí v zahraničí.

V případě, že osoba nepracuje, zjišťuje se důvod tohoto stavu i to, jaká je např. nabídka volných míst v daném oboru a proč je povinný nepřijal. Podle Ústavního soudu ale obecný soud nemůže pouze uvést výčet potencionálních míst evidovaných úřadem práce, protože to nezaručuje, že by povinný byl u takového zaměstnavatele opravdu zaměstnán.⁸⁴³ Soud by měl také zjišťovat, zda rodič nebyl sankčně vyřazen z evidence uchazečů o zaměstnání, nebo zda se nevyhýbá nabízené práci odpovídající jeho věku,

⁸³⁸ Ve vazbě na veřejnoprávní předpisy je tak třeba rozlišovat, zda je či není povinný evidován u příslušného Úřadu práce, případně pokud není evidován, z jakého důvodu se tak stalo, kupř. z důvodu sankčního vyřazení. Pomocí zprávy příslušného úřadu je nutné zjišťovat, zda odmítá nabízenou práci, rekvalifikaci, veřejně prospěšné práce apod.

⁸³⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4239/12, ze dne 10. 6. 2013.

⁸⁴⁰ Rozhodnutí Ústavního soudu SR sp. zn. II. ÚS 110/2015, ze dne 25. 2. 2015.

⁸⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1063.

⁸⁴² Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012, ze dne 19. 10. 2016.

⁸⁴³ Nález Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 1846/2009, ze dne 24. 11. 2009.

zdravotnímu stavu a vzdělání.⁸⁴⁴ Významnou je i skutečnost, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu. Za bezdůvodné vzdání se výhodnější výdělečné činnosti Krajský soud v Brně považoval i situaci, kdy podnikatelská činnost povinného rodiče byla téměř deset let ztrátová.⁸⁴⁵ Pokud soud neshledá žádný závažný důvod, vychází z takových příjmů, kterých by povinný dosahoval, kdyby své schopnosti a možnosti řádně využíval.

O možnost vyššího příjmu by se povinný sám připravil také pobytem ve vazbě či při výkonu trestu odnětí svobody. V případě výkonu trestu odnětí svobody je bezpochyby vina na straně tohoto rodiče a není možné, aby tato skutečnost měla účinky v neprospěch nezletilého. Obecně lze vycházet ze zásady, že nikdo nesmí těžit ze svého protiprávního jednání (viz § 6 odst. 2 OZ).⁸⁴⁶ Této problematice se věnovalo i stanovisko Nejvyššího soudu⁸⁴⁷, podle kterého se má z potenciality příjmů vycházet i u povinného, který je ve vazbě nebo vykonává trest odnětí svobody, jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy. Jedinou výjimkou v takovém případě je, pokud by výživné bylo určeno v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.

Obdobně se zkoumá potencialita příjmu, jestliže povinný rodič nedosahuje takové mzdy, která by odpovídala jeho schopnostem. Pak soud zkoumá, jestli je na trhu práce pro povinného platově příznivější pracovní pozice a případně zjišťuje důvody, z jakých povinný tuto práci nevykonává. Za důležité důvody by bylo možné pokládat zejména zdravotní příčiny, organizační změny uvnitř podniku, který ho zaměstnává a jiné.

11.6. Majetkové poměry rodiče

Soud musí posoudit také celkové majetkové poměry povinného, a to nikoliv pouze formálním způsobem. Majetkové poměry povinného rodiče významným způsobem ovlivňují jeho životní úroveň. B. Pavelková poukazuje na to, že právě zjištění potenciální životní úrovně má daleko větší vypovídající hodnotu, než jaký je formální příjem rodič.⁸⁴⁸ Lze se setkat se situacemi, kdy měsíční příjem povinného je velmi nízký, přitom ale taková osoba disponuje větším movitým nebo nemovitým majetkem

⁸⁴⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cjpn 204/2012, ze dne 19. 10. 2016.

⁸⁴⁵ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 12 Co 17/2004, ze dne 17. 6. 2004.

⁸⁴⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 913 OZ.

⁸⁴⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cjpn 204/2012, ze dne 19. 10. 2016.

⁸⁴⁸ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 399.

či jinými majetkovými hodnotami. Existence majetku povinného často vyplývá z oficiálních evidencí či rejstříků, jako je katastr nemovitostí, registr motorových vozidel a jiných dopravních prostředků (plavidel, letadel) nebo obchodního rejstříku, ze kterého lze zjistit, zda povinný má nějakou majetkovou účast v obchodní korporaci. Zůstatky na účtech lze zjistit dotazem u bankovních institucí. Proto považují za žádoucí, aby soudce v každém řízení tyto informace zjišťoval i bez návrhu. Pozice soudce v tomto ohledu připomíná pozici soudního exekutora a je proto potřeba, aby soudce měl alespoň minimální znalosti ohledně možností, jak majetek povinného rodiče zjistit. Domnívám se, že je vhodné v té oblasti soudce edukovat. Přestože je řízení o výživném k nezletilému dítěti ovládáno zásadou vyšetřovací, obvykle je zjištění majetkových poměrů ve velké míře ovlivněno vlastní aktivitou oprávněné osoby, resp. druhého rodiče. V praxi tak soudy majetek obvykle zjišťují pouze tehdy, když na ně je v řízení poukázáno a takový důkaz je navržen.

Při hodnocení majetkové situace povinného je potřeba přihlížet k celkové sumě majetku, k jeho celkové životní úrovni dané bydlením, zájmovými aktivitami a koníčky, způsobem trávení dovolené apod.⁸⁴⁹

V praxi nejsou výjimečné situace, kdy rodič má (resp. vykazuje) nízký příjem, avšak má hodnotnější majetek (typicky nemovitost). Přitom prodejem majetku by povinný získal prostředky na plnění výživného. V takových případech stojí soud před otázkou, zda vyměřit výživné ve výši, jako kdyby povinný již disponoval finančními prostředky ze zpeněžení majetku, nebo stanovit výživné z disponibilních prostředků povinného. Jak uvádí odborná literatura, v takových případech je nutné postupovat velmi citlivě a zohledňovat specifika konkrétní věci, aby bylo nalezeno spravedlivé řešení pro obě strany (např. uchování nemovitosti pro dítě).⁸⁵⁰ „V každé konkrétní věci musí být hledána rovnováha a ctěn účel institutu výživného, dobré mravy, sledováno jak krátkodobé hledisko, tak hledisko dlouhodobé a usilováno o spravedlivé řešení.“⁸⁵¹ Je potřeba rozlišit situace, kdy např. povinný v nemovitosti bydlí a není spravedlivé po něm požadovat, aby prodal střechu nad hlavou od situací, kdy rodič má nemovitostí věci. Pak je namístě zpeněžení takového dalšího majetku.

⁸⁴⁹ Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 244/03, ze dne 8. 4. 2004.

⁸⁵⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1060.

⁸⁵¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 913 OZ.

Jak bylo uvedeno výše, je velkým otazníkem, zdali má soud ve vztahu k majetkovým poměrům zohlednit také majetek, který rodič získá na základě budoucího vypořádání společného jmění manželů, což v době rozhodování o výživném obvykle není zřejmé. Ve většině sporných případů, kdy soud rozhoduje autoritativně, však rodiče nejsou schopni učinit dohodu ani ohledně majetku. S vypořádáním společného jmění mohou být spojeny i např. závazky ve formě úvěrů atd. Mnohdy se tak může vypořádáním majetku ve společném jmění situace obou rodičů zásadním způsobem změnit. Situace se ale může změnit i samotným rozvodem, např. rodič si bude muset vzít hypoteční úvěr na bydlení apod. Tomuto lze ale předejít pouze změnou koncepce právní úpravy.

11.6.1. Aspekt osobní péče o dítě

Mezi významné skutečnosti pro určení výše výživného patří i fakt, zda je ze strany povinného rodiče vykonávána osobní péče o dítě (styk) a pokud ano, v jakém rozsahu. Toto je pak potřeba při určování výživného zohlednit.⁸⁵²

Péče o dítě bude zpravidla představovat plnění vyživovací povinnosti u rezidentního rodiče, který se o dítě výhradně osobně stará. Ani v tomto případě ale osobní péče nenahrazuje vyživovací povinnost rodiče vždy zcela. Všeobecně panuje názor, že u dětí nízkého věku osobní péče postačuje k plnění vyživovací povinnosti, kdyžto u starších dětí, jejichž schopnosti jsou jiné, tomu tak není. Je to proto, že starší děti zvládají více obvyklých úkonů samy a již nepotřebují osobní péči rodiče v takové míře jako např. batole. Především s nástupem dítěte do mateřské školky zanikne rodiči povinnost osobní péče po dobu, kdy je dítě v takovémto předškolním zařízení. S věkem potřeba osobní péče o dítě obvykle klesá, naopak náklady na jeho odůvodněné potřeby, zejména při zahájení školní docházky, se zvyšují. Na druhou stranu se ale také nesmí zapomínat na větší náročnost související s péčí o nezletilé děti stoupající s jeho věkem, zejména pomoc a dohled nad školní přípravou, zajištění volného času či řešení výchovných problémů dítěte.

Dle § 913 odst. 2 OZ je třeba přihlídnout také k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Ačkoliv je použit termín „přihlíží“, lze výkon osobní péče o dítě zásadně postavit na roveň finančnímu zabezpečení výživy dítěte v nejširším slova smyslu, přičemž kritérium osobní péče o dítě se uplatní nejen u nezletilých dětí (zvláště

⁸⁵² Viz např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2513/15, ze dne 3. 11. 2015.

pak útlého věku), ale i u dětí zletilých (např. invalidních).⁸⁵³ Jestliže rodič, kterému bylo dítě svěřeno do péče, zajistí osobní péči o dítě třetí osobou a nemá jiné možnosti k zajištění péče o dítě v době plnění svých pracovních povinností než tím, že o dítě pečuje jiná osoba, je třeba, aby se náklady na odměnu osoby, která pečuje o nezletilé dítě, promítly také do výše výživného určeného druhému rodiči.⁸⁵⁴

11.7. Soulad s dobrými mravy jakožto relativní podmínka vzniku vyživovacího závazku

Jedním z předpokladů pro stanovení a poskytování výživného je soulad výživného s dobrými mravy. Byť posuzovaná právní úprava kritérium dobrých mravů v ustanoveních o výživném výslovně neuvádí, je třeba vzít v úvahu rovněž obecná ustanovení OZ. Také je třeba zvážit zásadu zákazu zneužití práva.⁸⁵⁵ Rozpor s dobrými mravy jako důvod nepřiznání výživného je zásadně spjat s jednáním osoby, která se přiznání výživného domáhá.⁸⁵⁶ Tam, kde je oprávněným nezletilé dítě, je však možnost konstatování rozporu s dobrými mravy kontroverzní⁸⁵⁷, a to oproti výživnému zletilého dítěte, kde judikatura např. dovodila, že k nepřiznání výživného zletilému dítěti může dojít jen v tom případě, jestliže se dítě chová k výživou povinnému rodiči natolik negativním (závadným) způsobem, jenž co do rozsahu a intenzity již koliduje s dobrými mravy (např. kdy dítě projevuje zjevnou neúctu k výživou povinnému rodiči, je k němu vulgární, resp. chová se k němu takovým způsobem, který je naprosto neslučitelný s dobrými mravy ve společnosti).⁸⁵⁸ Slovenská právní úprava konstatování rozporu s dobrými mravy zcela zapovídá výslovným zněním zákona⁸⁵⁹, a to i

⁸⁵³ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 915 OZ.

⁸⁵⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 915 OZ.

⁸⁵⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 913 OZ.

⁸⁵⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 606/04, ze dne 15. 9. 2005.

⁸⁵⁷ Viz např. ŠMÍD, O. *Výchova a výživa k nezletilým dětem a řízení o nich*. 2012, 200 s. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Katedra občanského práva a pracovního práva. s. 42, kde autor uvádí následující: „Pokud se tedy nezletilé dítě dopustí zavrženíhodného jednání, v němž lze spatřovat rozpor s dobrými mravy (a to zejména proti svým rodičům nebo jiným příbuzným povinným z vyživovacího vztahu), je třeba si položit otázku, zda toto jednání nezletilého dítěte není zapříčiněno předchozím (ne)jednáním jeho rodičů ve vztahu k jeho výchově. Zjednodušeně řečeno „co rodiče zaselí, zaslouženě sklízí“. Vždy v takovém případě bude třeba zkoumat to, zda rodiče nezanedbali své povinnosti ve vztahu k výchově dítěte (výchově v tom nejširším možném slova smyslu), a zájem dítěte spočívající v jeho právu obdržet (požadovat) výživné od rodičů (jiných příbuzných).“

⁸⁵⁸ Viz rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 10 Co 976/2005, ze dne 24. 4. 2006.

⁸⁵⁹ § 75 odst. 2 zákona o rodině.

v případech, které by aplikaci dobrých mravů odůvodňovaly.⁸⁶⁰ I dřívější judikatura dospěla k tomu, že vyživovací povinnosti nezprošťuje se otec tím, že se dítě vůči němu chová neslušně a urážlivě.⁸⁶¹ Rozhodovací praxe se již také věnovala otázce posouzení rozporů s dobrými mravy v případech, když se dítě s rodičem nestýká. Toto v zásadě nelze přičítat k tíži dítěte a přiznání výživného v takovém případě není v rozporu s dobrými mravy. Není možno k tíži dítěte přičíst rozvrat vztahů způsobený spory mezi rodiči, pokud dojde k dlouhodobému vyloučení jednoho z rodičů ze styku s nezletilými dětmi, který to následně považuje jako újmu na svých rodičovských právech. Tento důsledek nelze přičítat nezletilým dětem a přiznání výživného ze strany vyloučeného rodiče pak není v rozporu s dobrými mravy.⁸⁶² S tímto lze plně souhlasit, neboť zpravidla skutečnost, že se dítě s rodičem nestýká, je zapříčiněna buď pečujícím rodičem, který ve styku brání⁸⁶³ nebo dítě ovlivnil, příp. nepečujícím rodičem z důvodu jeho jednání (nezájem o dítě, týrání dítěte). Osobně se domnívám, že využití zásady dobrých mravů pro nepřiznání výživného u nezletilého a nesprávného dítěte, které není schopno se samo žít, nebude až na výjimečné případy⁸⁶⁴ možné.

11.8. Úročení výživného

Úročení výživného bylo dlouho diskutovaným tématem. Od 28. 2. 2017 je výslovně zakotveno v § 921 odst. 2 OZ (a v procesní úpravě v § 472a ZRŠ) oprávnění přiznat úroky, a to i přes to, že bylo Nejvyšším soudem dne 19. 10. 2016 vydáno stanovisko, které úročení výživného odmítlo.⁸⁶⁵ Právo na zákonné úroky z prodlení vzniká dnem, kdy se dlužník dostal do prodlení s placením výživného, tedy dnem následujícím po dni, kdy byl dlužník povinen dle soudního rozhodnutí nebo dohody (např. tzv. rozvodové či předrozvodové) či uznání dluhu výživné plnit.⁸⁶⁶

V praxi bylo donedávna sporné, zda je nutné, aby byly úroky z prodlení v rozhodnutí výslovně uvedeny, tj. aby byly jeho součástí, pokud by je chtěl druhý rodič exekučně vymáhat. Soudní praxe jednoznačně dospěla k tomu, že ano, jinak by takové rozhodnutí nebylo ohledně úroků vykonatelné. Je tedy potřeba, aby rozhodnutí obsahovalo v rámci

⁸⁶⁰ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydání. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 474.

⁸⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Rv II 532/22, ze dne 26. 6. 1932.

⁸⁶² Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 5 Co 2661/1993, ze dne 19. 11. 1999 nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 326/2004, ze dne 14. 4. 2004.

⁸⁶³ ŠMÍD, O., VACOVÁ, R. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 35.

⁸⁶⁴ Tím by mohlo být např. spáchání násilného trestného činu (resp. činu jinak trestného) vůči rodiči.

⁸⁶⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012, ze dne 19. 10. 2016.

⁸⁶⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 921 OZ.

běžného výživného formulaci, že v případě prodlení s placením výživného je povinný rodič povinen zaplatit zákonné úroky z prodlení, a to ode dne následujícího po dni, kdy prodlení nastalo. Ústavní soud k tomuto poznamenal, že byť je § 472a ZŘS obsažen v procesním předpise, má zčásti hmotněprávní povahu, a tudíž obě ustanovení (i § 921 odst. 2 OZ) mají pro posouzení dané věci stejný význam a je třeba je vykládat ve vzájemné souvislosti. Z nich pak plyne, že nalézací soud může na návrh osoby oprávněné uložit osobě výživou povinné povinnost zaplatit i úrok z prodlení, a to i pro dávky splatné v budoucnu, dostane-li se osoba povinná s jejich placením do prodlení. Ústavní soud dále podotkl, že v posuzovaném případě však exekuční titul, jímž je pravomocný rozsudek vydaný v opatrovnickém řízení, povinnost platit úrok z prodlení neukládá (ač by tomu tak být podle práva mohlo, navrhla-li by to osoba oprávněná v nalézacím řízení).⁸⁶⁷ „Pokud tedy rozhodnutí povinnost hradit úroky z prodlení nestanoví, není možné se těchto domáhat exekučně. Soud o úroku rozhoduje pouze na návrh oprávněného rodiče.“⁸⁶⁸

11.9. Objektivizace výživného

Rozhodování o výši výživného je do určité míry věcí subjektivního odhadu soudce. Jednou z pomůcek, které lze při stanovování výživného využít, jsou různé formy standardizovaných tabulek, jejichž pomocí je možné výši výživného odvozovat od formálních kritérií. V této souvislosti je možné hovořit o tzv. objektivizaci výživného. Typicky lze o tomto nástroji uvažovat jako o doplňujícím a doporučujícím, jak tomu bylo v případě tabulek vypracovaných expertní skupinou Ministerstva spravedlnosti v roce 2010. Objektivizace ale může spočívat nejen v určení vzorce nebo sestavení tabulky pro výpočet či stanovení výše výživného, ale i v určení pevné minimální hranice výživného (jak je tomu např. na Slovensku) i částky maximální (viz např. v Německu).

Ministerstvo spravedlnosti v reakci na poměrně velký rozptyl při určování výživného v obdobných případech vydalo v roce 2010 v rámci projektu „Optimalizace agendy“ doporučující tabulky výživného týkající se nezletilých dětí. Jedná se konkrétně o dokument „Doporučená výchozí rozmezí pro stanovení výše výživného“.⁸⁶⁹ České tabulky vytvořené Ministerstvem spravedlnosti byly původně zamýšlené jako metodika

⁸⁶⁷ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 688/22, ze dne 10. 5. 2022.

⁸⁶⁸ KOVÁŘOVÁ, D. Rodič, výživné a úroky. *Rodinné listy*. č. 9, 2017, s. 2.

⁸⁶⁹ Tabulky jsou zveřejněny na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=6223&d=315516> . [cit. 27. 1. 2022].

pro soudy sui generis. Poté však byly pojaty jen jako doporučující, orientační a okrajový nástroj, a to nikoli specificky pro soudy, ale pro všechny. Je pravdou, že ministerstvo nemá žádné kompetence k tomu, aby ovlivňovalo praxi soudů. Na druhé straně je však faktem, že Nejvyšší soud odmítl vydat sjednocující stanovisko, které by nastavilo běžné relace, v nichž se má výživné pohybovat s tím, že k takovému kroku není oprávněn, protože jde o otázku skutkovou, nikoliv právní.⁸⁷⁰ Původním účelem projektu bylo sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na nezaopatřené děti. Při jeho zpracovávání byla mapována situace v zahraničí a na základě zjištěných poznatků se ministerstvo nechalo inspirovat zejména rakouskými tabulkami (tedy materiálu s procentuálními podíly z platu povinného rozdělenými do kategorií ve vazbě na věk dítěte), byť pracovalo i se znalostí německých tzv. Düsseldorfských tabulek⁸⁷¹. Metodický manuál uvedl, že výživné má být určeno procentem z příjmu rodiče s ohledem na věk dítěte. Dle tvůrců tohoto materiálu jsou doporučená rozmezí navržena pro tzv. standardní případy, kdy neexistují výrazné specifické okolnosti daného případu. Standardním případem se rozumí situace, kdy je o výši výživného rozhodováno vůči povinnému s nejvýše třemi vyživovacími povinnostmi (dle statistiky jde o majoritní skupinu povinných) a povinný nevykazuje nestandardně nízké příjmy nebo oprávněné dítě nevykazuje potřeby nestandardně vysokých výdajů např. na léčbu.

Přestože tabulky nejsou právně závazné, jejich využití začal tolerovat i Ústavní soud, podle něž o porušení ústavnosti by v dané souvislosti mohlo být uvažováno, pokud by se soudní rozhodování zcela vymykalo běžným standardům, tedy pokud by vznikl značný (extrémní) rozdíl mezi soudem stanoveným a „tabulkovým“ výživným, aniž by pro to existovaly věcné důvody.⁸⁷² Doporučující materiál přiměl mnohé rodiče k zamyšlení se nad výši výživného pro jejich děti a v řadě případů se rodiče díky němu snáze dohodli.

Objektivizace výživného nebyla zakotvena ani v souvislosti s přijetím OZ, což se domnívám, že je škoda. Důvodová zpráva k tomuto uvedla: „*Již značně dlouhou dobu (totiž již od prvých úvah o legislativní změně zákona o rodině po r. 1989) se lze setkat*

⁸⁷⁰ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 154.

⁸⁷¹ Tyto tabulky slouží jako měřítko a vodítko pro výpočet výživného, zejména výživného pro děti v Německu. Byly zavedeny v roce 1962 Vyšším krajským soudem v Düsseldorfu. Tabulky nejsou právně závazné a jsou spíše považovány za obecný pokyn.

⁸⁷² Viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1303/11, ze dne 16. 6. 2011.

s návrhy na zakotvení tabulek, vzorců nebo klíčů, které by měly zjednodušit rozhodování soudů o výživném. Stejně naléhavé, jako jsou tyto návrhy, jsou i argumenty jejich odpůrců. Vzhledem k současné, dosud ne zcela urovnané ekonomicko-sociální situaci, se značnými rozdíly mezi jednotlivými regiony státu, jakož i mezi městskými a venkovskými oblastmi, bylo by spíš vhodné doporučit soudům, aby ony samy, shledají-li takovou potřebu, se pokusily pro místo, ve kterém působí, takové tabulky, vzorce nebo klíče vytvořit. Lze očekávat, že právě tento přístup by zaručil, že výše výživného by odpovídala místním podmínkám, a to nejen po stránce majetkových poměrů povinného, ale i v rovině odůvodněných potřeb oprávněného.“⁸⁷³

Užívání doporučených tabulek v nedávné době ministerstvo po uplynutí 10 let jejich aplikace vyhodnotilo a v roce 2021 zpracovalo dokument „Analýza využívání tzv. doporučující tabulky k určování výživného“.⁸⁷⁴ Na základě této analýzy byl shledán tabulky z roku 2010 jako neodpovídající aktuální soudní praxi, a proto ministerstvo dokončilo v roce 2022 nové doporučující tabulky, které byly následně představeny veřejnosti. K novým doporučujícím tabulkám byl v srpnu roku 2022 dokončen také manuál pro jejich používání.⁸⁷⁵ Ministerstvo na internetových stránkách uvádí, že nová tabulka oproti její dosavadní verzi přináší zejména následující úpravy:

- „1. Zúžení základního rozpětí podílu výživného na příjmu povinného mezi jednotlivými věkovými kategoriemi.
2. Snížení počtu věkových kategorií z 5 na 4, přičemž jednotlivé kategorie by již neměly být ohraničeny pevnou věkovou hranicí (ta by již měla být jen orientační), ale měly by vyjadřovat jednotlivé životní etapy.
3. Procentuální vyjádření vlivu vyššího počtu vyživovacích povinností na snížení podílu výživného na příjmu povinného.
4. Zohlednění míry zapojení povinného rodiče do péče a styku s dítětem do konečné výše výživného.
5. Zavedení kontrolní částky, která by měla vyjadřovat orientační částku, která by měla povinnému po odečtení výživného zpravidla zůstat.“⁸⁷⁶

⁸⁷³ ZUKLÍNOVÁ, M. in ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 395.

⁸⁷⁴ Materiál je dostupný na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti viz <https://www.justice.cz/web/msp/opatrovnicka-agenda>.

⁸⁷⁵ Dostupné na <https://vyzivne.justice.cz/doporuujici-tabulka-vyzivneho-a-manual-k-ni/>

⁸⁷⁶ <https://justice.cz/web/msp?clanek=opatrovnicka-agenda>.

Dle mého názoru je jakýkoli záměr týkající se sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného pro nezletilé dítě nezbytný. Domnívám se, že tzv. objektivizace výživného, jak je ve světě známá, tedy např. systém tabulek (Německo, Rakousko či Anglie) či vzorců pro stanovení výše výživného (např. u nás dříve tzv. Gerlichovy tabulky) či stanovení pevné částky nebo procenta (Slovensko), je správná. Současnému stavu rozhodovací praxe ve věcech výživného lze v důsledku absence jakékoli respektované (nikoli nutně zákonné) objektivizace jednoznačně vytknout (a vlastní zkušenosti mi dávají jednoznačně za pravdu) absenci jakékoli právní jistoty účastníků. Není možné tolerovat stav, kdy soudy rozhodují ve skutkově obdobných případech rozličně. Je třeba si uvědomit, že vzhledem k nepřipustnosti dovolání ve věcech výživného je funkce Nejvyššího soudu jako hlavního sjednocovatele judikatury prakticky vyloučena. Proto nezbyvá než zvolit jinou cestu. Vždy je však potřeba modifikovat mechanické rozhodování na základě jakékoli objektivizace měřítkem konkrétních okolností případu. Jsou-li tyto okolnosti takového rázu, že rozumně a důvodně ospravedlňují stanovení výživného v jiné výši, pak musí být zohledněny.

Kromě Německa a Rakouska se tabulky využívají také ve Velké Británii. Jak uvádí M. Grochová⁸⁷⁷, zde bylo k objektivizaci rozhodování o výživném přistoupeno na základě zjištěné značné roztržičnosti v rozhodovací praxi. Změna byla přijata zákonem Child Support Act z roku 1991. Cílem právní úpravy bylo zavedení určité jistoty a předvídatelnosti, vidina levnějšího a efektivnějšího vymáhání vyživovací povinnosti rodičů, v neposlední řadě se snahou také eliminovat konflikty mezi rodiči.⁸⁷⁸ Britská právní úprava zná čtyři sazby odstupňované dle příjmu povinného.⁸⁷⁹ První sazbou je tzv. basic rate. Tato úprava se použije pro případy, kdy příjem povinného rodiče po zdanění je ve výši 200 a více liber za týden. Když povinný rodič vyživuje jedno dítě, bude mu stanoveno hradit výživné ve výši 12% z příjmu po zdanění. V případě dvou dětí se zvyšuje procentní sazba na 16% a u tří a více vyživovaných dětí pak na 19%. Pro rodiče s příjmem nad 800 a do 3000 liber za týden se uplatní speciální sazba (tzv. basic rate plus). Tito hradí z části příjmu do 800 liber uvedená procenta z příjmu a z části příjmu přesahujícímu 800 liber procentní sazbu dle počtu dětí (9%, 12% a 15%). Jestliže má povinný rodič týdenní příjem převyšující 3000 liber, je oprávněný rodič oprávněn žádat (tentokrát již soud) o určení zvláštní částky výživného. Další sazbou je

⁸⁷⁷ GROCHOVÁ, M. Přiměřená výše výživného pro nezletilé dítě v rozhodovací praxi českých opatrovnických soudů. Čas na objektivizaci výživného? *Časopis pro právní vědu a praxi, Masaryk university*. č. 3, 2015, s. 263-264.

⁸⁷⁸ STANDLEY, K. *Family law*. 7th edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010, s. 323.

⁸⁷⁹ WELSTEAD, M., EDWARDS, S. *Family law*. Oxford: Oxford University Press. 2008, s. 466.

tzv. reduced rate. V této sazbě se pohybuje rodič mající příjmy vyšší než 100 liber týdně a zároveň nepřesahují hranici 200 liber týdně. V takovém případě se rozdělí příjem na dvě části – fixní část 100 liber a částku, která tuto část přesahuje. Z fixní části povinný rodič vždy uhradí 7 liber s tím, že druhá část bude opět procentně odstupňovaná, tj. výživné pro jedno dítě bude ve výši 17% z částky přesahující fixní část 100 liber, pro dvě děti 25% a pro tři a více dětí 31%. Třetí sazbou je tzv. flat rate. V tomto rámci se bude pohybovat rodič, jehož příjmy jsou vyšší než 7 liber a zároveň nižší než 100 liber týdně. Povinný rodič nemusí být v tomto případě zaměstnán a jeho příjem může plynout z podpory v nezaměstnanosti, přídavků, starobního, invalidního či vdovského důchodu, výsluhy apod. (v těchto případech je výživné strháváno přímo z těchto dávek před jejich vyplacením povinnému či spolužijící osobě). V posledně jmenované sazbě má na výživné vliv i příjem osoby, která žije s povinným rodičem. Může se stát, že povinný rodič nepobírá žádný příjem, a přesto bude z důvodu výdělku spolužijící osoby hradit výživné. Částka výživného již není procentně odstupňována a je stanovena v pevné výši 7 liber týdně bez ohledu na počet vyživovaných dětí. Čtvrtou sazbou je tzv. nil rate. Do této sazby je zařazen povinný rodič mající příjem menší než 7 liber týdně (zároveň totéž splňuje i případná spolužijící osoba).⁸⁸⁰ Zároveň se zohledňuje skutečnost, kolik dětí žije s povinnou osobou v jeho domácnosti. I tabulky však mohou být dále modifikovány, například tím, kolik nocí fakticky tráví dítě s rodičem, u kterého nežije nebo také s přihlédnutím k příspěvku na školné, dluhům vzniklým povinnému před rozchodem rodičů apod.

Závěrem lze kvitovat, že zveřejněním doporučujících tabulek v roce 2022 byla opět připomenuta otázka objektivizace výživného v českých poměrech, která i vlivem plynutí času od roku 2010 trochu zapadlo a nové tabulky začaly být opět hojně využívány.

11.10. Tvorba úspor

Po dlouhou dobu vycházela teorie rodinného práva i rozhodovací praxe z pravidla, že výživné pro dítě má toliko spotřební charakter. To znamená, že dítěti má být stanoveno jen takové výživné, které je schopno v daném období skutečně spotřebovat.⁸⁸¹ Výživné pro dítě podle dřívější judikatury nemělo vést k postupné tvorbě dlouhodobých

⁸⁸⁰ HARRIS-SHORT, S., MILES, J., GEORGE, R. *Family law - text, cases and materials*. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press, 2015. s. 382.

⁸⁸¹ ELISCHER, D. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, komentář k § 917 OZ.

úspor.⁸⁸² Zásadní změnu v dosavadním vývoji přinesla tzv. velká novela ZOR provedená zákonem č. 91/1998 Sb., která zavedla možnost tvorby úspor. Tento koncept byl v zásadě převzat i přijatým OZ. Pokud se jedná o vyživovací povinnost rodičů k dětem, za odůvodněnou lze tvorbu úspor považovat pro jakékoliv dítě, tedy nejen je-li dítě nezletilé a ne plně svéprávné, ale i tehdy, je-li oprávněným dítě zletilé či nezletilé, ale plně svéprávné.⁸⁸³ Dle OZ lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor, nevylučují-li to okolnosti zvláštního případu. Soud proto může dle své úvahy v konkrétních případech rozhodnout jinak, pokud takový postup zvláštní okolnosti odůvodňují. Hlavním předpokladem tvorby úspor je především skutečnost, že majetkové poměry povinného rodiče to umožňují. Rozhodnout o tvorbě úspor může soud i bez návrhu. I když zákon hovoří o tom, že „lze“ (tedy je možné, nikoliv nutné) rozhodnout o tvorbě úspor, soud tak má při splnění zákonem daných předpokladů učinit z úřední povinnosti.⁸⁸⁴ Dítěti tedy musí být z výživného zásadně spořeno vždy, pokud to majetkové poměry povinného umožňují, tj. nejen tehdy, jsou-li majetkové poměry, ale i celkové možnosti a schopnosti povinného hodně vysoké, resp. nadprůměrné (viz § 913 OZ).⁸⁸⁵

S otázkou tvorby úspor souvisí i to, zda může soud přiznat na „spotřební část“ výživného více, než jsou prokázané náklady na dítě, avšak i s přehlednutím na kritérium shodné životní úrovně. Domnívám se, že to možné není, a to ani v případě, kdy to schopnosti a možnosti povinného rodiče dovolují.⁸⁸⁶ V takovém případě by docházelo k tomu, že výživné nad spotřební část bude např. užíváno i pro potřeby pečujícího rodiče.

Prostředky poskytnuté na tvorbu úspor se stávají vlastnictvím dítěte, a to na rozdíl od složené zálohy na výživné podle § 918 OZ. A Křístek ve svém článku poukazuje na to, že „výživné, které tvoří část připadající na úspory, není svou povahou vůbec žádným výživným, ale velmi nevhodně a zmatečně nahrazuje tradiční instituty věna, obvěnění a

⁸⁸² Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. Pls 4/67, ze dne 3. 10. 1967.

⁸⁸³ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 917 OZ.

⁸⁸⁴ SVOBODA, K. K tvorbě úspor ve prospěch dítěte. *Právní rozhledy*. č. 12, 2014, s. 437.

⁸⁸⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 917 OZ.

⁸⁸⁶ Obdobně též PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 395.

*nároku na výbavu.*⁸⁸⁷ Vzhledem k definici výživného a jeho účelu se s tímto názorem lze ztotožnit.

Soud tedy může vedle běžného výživného splatného zpravidla v podobě pravidelných měsíčních splátek stanovit povinnost platit dále částky na tvorbu úspor. V takovém případě soud ve výroku rozsudku obvykle určí, jaká část výživného bude hrazena k rukám pečujícího rodiče, a jaká zpravidla na bankovní účet nebo jiný finanční produkt (např. stavební spoření). J. Nikodým v době přijetí novely ZOR účinné od 1. 8. 1998, kterou byla tvorba úspor umožněna, uvedl, že „*v případě rozhodnutí o tvorbě úspor by měla být soudem stanovena povinnost vyúčtování, aby se tak zabránilo spotřebování tohoto nadstandardního výživného k jiným účelům.*“⁸⁸⁸ K tomuto však v praxi nedochází.

Pokud se rodiče ohledně místa plnění úspor nedohodnou, může rozhodnout na návrh některého z rodičů soud. Praxe se v minulosti zabývala tím, zda soud ve svém rozhodnutí může uložit povinnému, aby část výživného určeného na úspory zasílal k rukám druhého pečujícího rodiče, resp. dítěti, anebo přímo na účet u peněžního ústavu, resp. zda by soud měl kontrolovat hospodaření s těmito částkami. Tj. zda rodič, k jehož rukám je výživné zasíláno, skutečně určenou částku spoří. OZ v této souvislosti výslovně stanoví, že poskytnuté výživné za účelem tvorby úspor přechází do vlastnictví dítěte a že o správě těchto částek platí obecná pravidla o správě jmění dítěte (tedy § 896 odst. 2 OZ). Úspory na účtu na jméno dítěte tak spravují oba rodiče, pokud jsou nositeli rodičovské odpovědnosti a jsou oprávněni vykonávat správu jeho jmění. Neplatí, že úspory dítěte spravuje pečující rodič, tj. rodič, kterému bylo dítě svěřeno do výlučné péče.⁸⁸⁹ Proto nesouhlasím s K. Svobodou, že by prostředky na tvorbu úspor měly být poskytnuty k rukám pečujícího rodiče.⁸⁹⁰

M. Grochová a V. Vitoul ve svém článku také poukazují na možnost využití svěřenského fondu pro účely správy výživného určeného k tvorbě úspor. Nespornou výhodou svěřenského fondu je jeho flexibilita — práva a povinnosti všech zúčastněných stran mohou být v rámci naplnění zásady dispozitivnosti nastaveny tak, aby byl respektován nejlepší zájem dítěte (obmyšleného), a zároveň poskytují

⁸⁸⁷ KRÍSTEK A. Věnná povaha částky výživného, přesahující odůvodněné potřeby dítěte. *Právní rozhledy*. č. 15-16, 2016, s. 548.

⁸⁸⁸ NIKODÝM, J. Novela zákona o rodině (zák. č. 91/1998 Sb. zák.). *Bulletin advokacie*. č. 12, 1998.

⁸⁸⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 917 OZ.

⁸⁹⁰ SVOBODA, K. K tvorbě úspor ve prospěch dítěte. *Právní rozhledy*. č. 12, 2014.

dostatečnou jistotu obou rodičů, že prostředky dítěte nebudou zneužity.⁸⁹¹ Lze však konstatovat, že v praxi se tento institut v souvislosti s výživným do dnešního dne neujal.

Ohledně budoucího využití úspor se zákon nezmiňuje, nicméně finanční prostředky by měly být využity ve prospěch budoucího zabezpečení dítěte.⁸⁹² Oproti dřívější úpravě v ZOR byla vypuštěna část ustanovení, která příkladmo uváděla účel tvorby úspor, kterým mohlo být zabezpečení prostředků na přípravu na budoucí povolání (§85a odst. 2 ZOR). Na možnost využití úspor existují dva názory. Buďto lze dospět k tomu, že jsou úspory tvořeny za účelem krytí potřeb dítěte do doby, než je schopno se samo živit, nebo že jsou tyto úspory určeny taktéž pro období, kdy již je dítě schopno se samo živit jako jakýsi vstupní kapitál.⁸⁹³ Vzhledem k tomu, že právní úprava účel úspor nevymezuje, mám za to, že možností, jak úspory využít, je celá řada. Lze proto souhlasit s názorem D. Elischera, že výživné může a jistě má v určitých případech plnit funkci zajištění budoucích zdrojů pro dítě, zejména z hlediska přípravy na budoucí povolání (studium na střední či vysoké škole), založení vlastní domácnosti a rodiny, budoucí přilepšení invalidnímu dítěti atp. Za žádoucí lze jistě považovat rovněž úspory určené k získání budoucího bydlení (např. stavební spoření), pro realizaci finančně náročných zálib (např. sportovní uplatnění, balet, získání hudebního vzdělání), uzavření výhodného pojištění atp.⁸⁹⁴ Zajímavou pak může být otázka případů, kdy za dobu nezletilosti jsou díky vysokému výživnému naspořeny velké úspory. V takovém případě by se dalo uvažovat s ohledem na znění § 912 OZ nad tím, že po nabytí zletilosti dítěte, i když není schopné se samo živit, bude mít vlastní majetek (naspořené úspory) a na výživné nemá nárok. Toto je do jisté míry mj. v rozporu s tím, že na tvorbu úspor má nárok i dítě zletilé. Domnívám se, že tyto situace je potřeba posuzovat velmi individuálně s ohledem na konkrétní okolnosti případu. V některých případech může být spravedlivé, aby dítě využívalo na svou výživu i tyto úspory. Obecně mám ale za to, že tvorba úspor u zletilých dětí by neměla být zákonem připuštěna.

⁸⁹¹ K tomu blíže GROCHOVÁ, M., VITOUL V. Svěřenský fond jako nástroj vhodný ke správě výživného určeného k tvorbě úspor. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 4, 2016.

⁸⁹² NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 965.

⁸⁹³ Viz SVOBODA, K. K tvorbě úspor ve prospěch dítěte. *Právní rozhledy*. č. 12, 2014.

⁸⁹⁴ ELISCHER, D. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, komentář k § 917 OZ.

11.11. Záloha na výživné

Tzv. teaurace výživného⁸⁹⁵ je stav, kdy povinný rodič složí určitou finanční sumu jako zálohu za účelem, aby z ní bylo v budoucnu pravidelně vypláceno výživné oprávněnému dítěti. Vzhledem k tomu, že nelze do budoucna určit okamžik, kdy nabude oprávněný schopnost sám se živit, není u výživného pro dítě možnost určení výživného ve formě odbytného.⁸⁹⁶ Je tomu tak proto, že jednorázové složení částky výživného, jež by představovala výživné pro dítě až do dne jeho zletilosti beze změny, by vylučovalo možnost budoucí úpravy výživného v souladu se změnou poměrů oprávněného i povinného.⁸⁹⁷ Dohoda o odbytném je proto absolutně neplatná a plnění na základě takovéto dohody o jednorázovém vyplacení výživného splatného v budoucnu pro nezletilé dítě je bezdůvodným obohacením rodiče, který jako účastník neplatné dohody plnění přijal.⁸⁹⁸

Institut zálohy na výživné je upraven v § 918 OZ a jeho využití je možné pouze v případě výživného k dětem (zletilým i nezletilým). Jeho využití je vázáno na splnění několika podmínek, a to na existenci vyživovacího vztahu povinný subjekt – dítě a skutečnosti, že se jedná o případ zvláštního zřetele.⁸⁹⁹

Účelem zálohy je zajistit dítěti pravidelné platby výživného i v době, kdy není plná jistota ohledně budoucích možností, schopností a majetkových poměrech povinného, tedy o odpovídajícím plnění v budoucnu po celou dobu trvání vyživovací povinnosti.⁹⁰⁰ Obavu z hlediska plnění výživného v budoucnu vyvolává zejména to, že povinný má příjmy jen nepravidelné (sezónní) nebo že podstupuje nepřiměřená majetková rizika, plánuje dlouhodobý pobyt (pracovní, studijní) v zahraničí nebo rozumně nenakládá se získanými (ať již vydělanými, zděděnými, či darem poskytnutými) prostředky (marnotratnost, chorobná hráčská vášeň atp.).⁹⁰¹ Svým charakterem lze tento institut připodobnit zabezpečovacímu prostředku, který má při splnění hmotněprávních podmínek podle zákona garantovat, že výživné bude aspoň po určitou dobu řádně

⁸⁹⁵ Tento pojem používá např. ŠMÍD, O., VACOVÁ, R. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 58 nebo ELISCHER, D. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, komentář k § 918 OZ.

⁸⁹⁶ GRYGAR, J. in MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1685.

⁸⁹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 93/76, ze dne 30. 12. 1976.

⁸⁹⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2929/2016, ze dne 19. 1. 2017.

⁸⁹⁹ ŠMÍD, O., VACOVÁ, R. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 58.

⁹⁰⁰ NOVÁ, H. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, M. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 965.

⁹⁰¹ ELISCHER, D. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, komentář k § 918 OZ.

plněno.⁹⁰² Proto případná změna na straně dítěte spočívající v nabytí schopnosti sám se živit má za následek vrácení (části) zálohy. Složení zálohy nezprošťuje povinného rodiče závazku ani nemá za následek zánik vyživovací povinnosti tak, jak by tomu bylo v případě odbytného, které je ale nepřípustné. Jednotlivé části zálohy pak postupně přecházejí do vlastnictví oprávněného, a to ke dni termínu splatnosti dávky výživného, resp. dni jeho reálného vyplacení. Soud tedy kromě vyčíslení celkové částky představující zálohu na výživné splatné v budoucnosti musí také vyčíslit výši jednotlivých pravidelně se opětujících částek, zpravidla měsíčních, pokud s ohledem na specifika věci nerozhodne jinak (kupř. o splatnosti čtvrtletně, viz možnost zakotvenou v § 921 odst. 1 OZ).⁹⁰³ Ohledně přírůstků (typicky úroků) se dovozuje, že patří povinnému, který zálohu složil. Dle J. Grygara je možné soudem stanovit složení částky s tím, že i přírůstky se stanou její součástí.⁹⁰⁴

Domnívám se, že o teauraci výživného může soud rozhodnout i bez návrhu, pokud usoudí, že na straně povinného existují okolnosti hodné zvláštního zřetele, které byly v řízení prokázány. Musí jít o okolnosti, které jsou dány v okamžiku soudního rozhodnutí, neboť soud nemůže rozhodovat o okolnostech budoucích, např. pokud je pravděpodobné, že povinný rodič zdědí v dohledné době vysoký majetek, budou mu vyplaceny vysoké dividendy, je jisté, že povinný subjekt odjede na dlouhodobou zahraniční cestu atd.

Česká právní úprava, na rozdíl od té slovenské⁹⁰⁵, explicitně neupravuje způsob a místo plnění zálohy na výživné. Soud tedy musí učinit příslušná opatření. Za tyto by bylo možné považovat uložení povinnosti povinnému složit příslušnou částku na svůj zvláštní účet a současně stanovení povinnosti peněžnímu ústavu provádět z účtu pravidelné platby. S uvedeným postupem však mohou být spojeny značné problémy. Z důvodové zprávy k OZ se podává, že o zřízení účtu by se měl postarat povinný, neboť jde o vedení účtu s jeho penězi. To uvádí i D. Elischer, který dodává, že „*nestane-li se tak, může být plněno i na účet zřízený druhým rodičem oprávněného dítěte.*“⁹⁰⁶ Oproti

⁹⁰² PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 421.

⁹⁰³ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář § 918 OZ.

⁹⁰⁴ GRYGAR, J. in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 1685.

⁹⁰⁵ Viz § 64 zákona o rodině, který stanoví, že záloha na výživné se složí na osobní účet zřízený ve prospěch nezletilého dítěte rodičem, který jej má v péči. V rozhodnutí pak soud uvede, způsob, jakým se z tohoto účtu zabezpečí ve prospěch nezletilého dítěte poukazování určitých částek na výživné.

⁹⁰⁶ ELISCHER, D. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, komentář k § 918 OZ.

tomu slovenská právní úprava zřízení účtu explicitně ukládá rodiči, který má dítě v péči. Není-li ani takový, určí okolnosti výplaty soud, přičemž ten by měl stanovit spolehlivý bankovní účet, z něhož budou pravidelné měsíční platby výživného vypláceny, přičemž by měl určit i výši jednotlivých pravidelně se opakujících částek výživného.⁹⁰⁷ Z. Králíčková uvádí, že „vhodným řešením je uložení povinnosti povinnému složit určenou finanční částku na zvláštní účet soudu.“⁹⁰⁸

11.12. Rozhodování soudu o výživném

O určení výše výživného rozhoduje soud rozsudkem. Je-li rozhodováno o výživném v rámci úpravy poměrů, soud rozhoduje současně i o úpravě péče o nezletilé dítě. Tehdy, když je rozhodováno i o úpravě poměrů do rozvodu manželství, může soud rozhodnout i o úhradě nedoplatku (dluhu) výživného ke dni vydání rozsudku. U běžného výživného jde o rozhodnutí o opěťujících se dávkách do budoucna, přičemž lze uložit povinnost i k plnění dávek, které se stanou splatnými teprve v budoucnu (§ 154 odst. 2 OSŘ).

Rozhoduje-li soud o výživném do minulosti, nesmí opomenout v jednom z výroků vypočítat, jaký je nedoplatek, který vznikl od rozhodného okamžiku, kdy došlo ke změně poměrů, nebo kdy došlo k zahájení řízení, do doby vyhlášení rozsudku.⁹⁰⁹ Není přitom vyloučeno, aby se v průběhu minulého období výše výživného měnila v závislosti na tom, jak se vyvíjely skutečnosti rozhodné pro určení jeho výše. Pro režim splacení nedoplatku je možno využít odchylné úpravy podle § 160 odst. 1 OSŘ a určit lhůtu delší nebo stanovit, že se dluh hradí ve splátkách (zpravidla pod ztrátou výhody splátek). Soud při stanovení povinnosti splatit dlužné výživné je povinen zvažovat reálné možnosti tento závazek splnit, musí být tedy respektována určitá kritéria přiměřenosti, která i v zájmu oprávněných zabrání tomu, aby se povinná osoba dostala do situace, kdy své povinnosti nebude moci plnit ani v budoucnu.⁹¹⁰

Otázka posouzení návrhu na určení výživného pro nezletilé děti je sice věcí volné úvahy soudu závislé na posouzení možností a schopností osoby povinné k výživě a

⁹⁰⁷ ELISCHER, D. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, komentář k § 918 OZ.

⁹⁰⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 918 OZ.

⁹⁰⁹ JIRSA, J. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář.* 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, komentář k § 154 OSŘ.

⁹¹⁰ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 979/13, ze dne 30. 7. 2013.

odůvodněných potřeb osoby oprávněné, obecný soud je ovšem povinen jasným a přezkoumatelným způsobem vymezit rámec, v němž se tato jeho volná úvaha, na jejímž základě dospěl k závěru o určení výše výživného, pohybovala.⁹¹¹

V praxi může nastat, že dítě v průběhu řízení o úpravě poměrů nabyde zletilosti. Soud v takovém případě řízení o péči zastaví a dokončí řízení o určení výživného. Soud, který rozhoduje o nárocích dítěte na výživné v řízení, které sice začalo ještě v době nezletilosti dítěte, ale končí už v době, kdy dítě nabylo zletilosti, rozhodne o jeho nároku na výživné i za dobu zletilosti podle stavu ke dni rozhodování (§ 154 odst. 1 OSŘ). Okruh účastníků je pro část řízení týkající se výživného na dobu po dosažení zletilosti dítěte sice užší o rodiče, vůči kterému návrh zletilého dítěte nesměruje, avšak tento rodič se řízení dále účastní, protože se v něm rozhoduje i o výživném dítěte za dobu do jeho zletilosti.⁹¹² V řízení nelze použít ustanovení o ustanovení opatrovníka, neboť dosažením zletilosti nabývá dítě plné procesní způsobilosti a funkce opatrovníka ze zákona zaniká.⁹¹³ Po nabytí zletilosti dítěte může dítě vzít původní návrh zpět. Ve vztahu k výživnému za období do dosažení zletilosti však Ústavní soud trvá na rozhodnutí soudu.⁹¹⁴

11.13. Výživné u jednotlivých forem péče

11.13.1. Výživné u individuální péče rodiče

Rodič, kterému není dítě svěřeno rozhodnutím soudu do péče, je povinen hradit výživné ve výši stanovené soudem. Rodič, kterému naopak bylo nezletilé dítě svěřeno do péče, plní svoji vyživovací povinnost k dítěti zejména výkonem osobní péče o dítě, naturálně, je-li dítě útlého věku, postižené či invalidní, poskytováním bydlení apod. u starších dětí.⁹¹⁵ Osobní péče o dítě pečujícího rodiče tak může plně anebo částečně kompenzovat finanční plnění, nicméně nikoliv vždy. Bude záležet na konkrétní situaci.

V současné době není pochyb o tom, že soud v rámci úpravy poměrů rozhodne o formě péče a je-li rozhodnuto o individuální péči jednoho rodiče, dále rozhoduje o výživném

⁹¹¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2680/19, ze dne 18. 8. 2020.

⁹¹² Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 1065/2010, ze dne 22. 8. 2011.

⁹¹³ HROMADA in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 477 ZŘS.

⁹¹⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 438/17, ze dne 23. 1. 2018.

⁹¹⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 919 OZ.

druhého rodiče. Rodič, kterému nebylo nezletilé dítě svěřeno do péče, poté plní svoji vyživovací povinnost v pravidelných splátkách. Zajímavý názor v minulosti vyjádřil J. Glos, který uvedl, že i když je dítě svěřeno do osobní péče jednoho rodiče, je třeba určit i jeho vyživovací povinnost a z jejího plnění odečíst hodnotu osobní péče.⁹¹⁶ Soud by tak neměl určit výživné pouze rodiči, kterému nebylo dítě svěřeno do péče, když za správnější považuje takové řešení, kdy se stanoví rozsah vyživovací povinnosti oběma rodičům a zároveň se určí, nakolik je plnění této povinnosti (zcela nebo zčásti) vyčerpáno osobní péčí o dítě rodičem, kterému se dítě svěřuje do péče. Takto lze dle autora dojít k přesvědčivějšímu a spravedlivějšímu rozhodnutí.

11.13.2. Výživné při střídavé péči rodičů

V případě střídavé péče může být výživné určeno oběma rodičům, ale zejména v případech, kdy je výdělek rodičů zhruba shodný, nemusí být výživné určeno ani jednomu z nich. I když se rodiče na výživném při střídavé péči dohodnou, soud vždy posuzuje, zda tato dohoda je v souladu se zájmem dítěte, který musí být předním hlediskem. Soud musí i v tomto případě zjistit a zhodnotit aktuální příjmy rodičů a jejich majetkové poměry jakož i (měsíční) náklady nezletilého dítěte, ze kterých při svém rozhodnutí vycházel, aby v budoucnu mohla být posouzena případná změna poměrů. Pokud se v budoucnu změní některé z těchto kritérií podstatným způsobem, je dána hmotněprávní podmínka změny poměrů (§ 923 odst. 1 OZ). Otázka výživného může být někdy i hlavní motivací rodiče usilujícího o střídavou péči, neboť v případě střídavé péče je zpravidla výživné stanoveno oběma rodičům.⁹¹⁷ V tomto smyslu by se proto soud měl zabývat mj. i motivem rodiče požadujícího střídavou péči.

Také při autoritativním rozhodnutí musí soud vyčíslit měsíční náklady na dítě. V případě, že dítě bude trávit stejný čas u obou rodičů, musí poté zjistit výdělkové možnosti a majetkové poměry rodičů. Dle poměru tohoto kritéria pak soud obecně rozhodne o tom, v jakém poměru se bude každý z rodičů na těchto nákladech podílet. V případě vyšších příjmů zůstává možnost i tvorby úspor. V části, ve které se výživné obou rodičů kryje, může soud rozhodnout o „započtení“ a výživné určit pouze rodiči s vyšším příjmem. Současně je vhodné v odůvodnění rozsudku určit, který z rodičů bude hradit potřeby dítěte třetím subjektům (stravné ve škole, koníčky apod.). Jinak se

⁹¹⁶ GLOS, J. a kol. *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1965, s. 109-110.

⁹¹⁷ ŠMÍD, O., DEMJANOVÁ, R. a kol. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 124.

může stát, že jeden z rodičů bude střídavou péčí zneužívat na neplnění si vyživovací povinnosti.⁹¹⁸

11.13.3. Výživné při společné péči rodičů

Společnou péči může soud uložit pouze v případě, že se na tom rodiče dohodnou. V teorii i praxi nebyla vyjasněna odpověď na otázku, zda v případě schválení takové dohody může soud stanovit výživné. Předně se domnívám, že v případě dohody rodičů o společné péči není možné rozhodnout o výživném autoritativně. Tato otázka není ani v právní teorii problematičtější. Další spornou skutečností je, zda vůbec může být výživné součástí dohody o společné péči. Názory na to nejsou jednotné. V zásadě jsou dva názorové proudy. První z nich je ten, kdy je přijata teze, že výživné není (a nemůže být) upraveno proto, že společnou péči v podstatě dojde k tomu, že poměry dítěte zůstanou neupraveny. Z toho by vyplývalo, že nemůže být upraveno ani výživné. Druhý přístup je takový, že stanovení výživného není v rozporu se zákonem, a proto se rodiče mohou dohodnout i na výživném, pokud je dohoda v zájmu dítěte. L. Westphalová uvádí v rámci komentáře k § 907 OZ, že „z dikce § 919 OZ by mohlo vyplývat, že stanovení výživného u společné péče nic nebrání. Je třeba se však zabývat otázkou, kterému z rodičů by mělo být takto výživné stanovováno, a rovněž i otázkou vykonatelnosti takového rozhodnutí. Jelikož soud může pouze schvalovat dohodu rodičů, pak se autorka domnívá, že rodiče by měli být dohodnuti nejenom o společné péči, ale i o výživě dítěte, protože jinak společná péče nebude v zájmu dítěte.“⁹¹⁹ Z tohoto však není zřejmé, zda autorka komentáře k tomuto ustanovení má na mysli, že výživné může být součástí rozsudku o společné péči, avšak pouze tehdy, když se na něm rodiče dohodnou anebo zda uvedeným míní, že stanovení výživného je v rozporu se společnou péčí. Na jiném místě komentáře k § 919 OZ Z. Králíčková uvádí, že „pokud se rodiče dohodnou na společné péči, měli by se dohodnout také na výši výživného. V praxi však mnohdy dochází k tomu, že soudy rozsudkem schvalují jen dohody rodičů upravující společnou péči. I to je v souladu se zákonem.“⁹²⁰ Z tohoto je zřejmé, že dle Z. Králíčkové jsou možné oba přístupy, tj. jak stanovení výživného, tak schválení společné péče bez jeho určení. Na problematiku nestanovování, resp.

⁹¹⁸ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydání. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 402.

⁹¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

⁹²⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 919 OZ.

stanovování výživného u společné péče byl vyjádřen obdobný názor již dříve, když autoři komentáře k ZOR došli k tomu, že je možné o výživném rozhodovat i v případě společné výchovy, a to jednak proto, že s rozhodováním o výchově je rozhodování o výživném vždy velmi úzce spojeno.⁹²¹ Podle autorů uvedeného komentáře by měl výrok soudu znít, že „výživné se nestanoví“ nebo by mělo dojít k určení konkrétní částky jednomu nebo oběma rodičům.

Pokud by soud vycházel z pojetí, že dle zákona společná péče po rozvodu neznamená nic jiného, než že poměry dítěte nejsou vlastně nijak upraveny, nelze než v souvislosti s výživným konstatovat, že soud o výživném v případě společné péče nerozhoduje. Úkolem rodičů při společné péči o nezletilé dítě je společné uspokojování všech jeho potřeb. Krom společné péče se tedy jedná i o společné uspokojování jeho hmotných potřeb. Rodiče by měli nadále plnit svoji vyživovací povinnost k nezletilému dítěti podle svých schopností, možností a majetkových poměrů tak, aby životní úroveň jejich dítěte byla stejná, tj. aby nepoklesla pod úroveň před rozvodem manželství.⁹²² Jestliže rodiče trvají na ujednání o výživném, dalo by se usuzovat, že mezi nimi panuje nedůvěra ohledně plnění vyživovací povinnosti v budoucnu, a tedy i potenciální existence neshod. Osobně se spíše domnívám, že stanovení výživného u společné péče je v rozporu se smyslem společné péče, protože institut společné péče předpokládá schopnost rodičů se dohodnout bez dalších zásahů soudní moci. Proto stanovení konkrétní vyživovací povinnosti, byť formou dohody rodičů, odporuje samotné podstatě společné péče, a jako takové by součástí dohody o společné péči být nemělo. Na druhou stranu nevnímám jako pochybení, pokud soud dle současné právní úpravy schválí dohodu rodičů o společné péči, včetně dohodnutého výživného, a to v zájmu dítěte, neboť dohoda rodičů by měla být prioritní. Lze konstatovat, že OZ stanovení výživného u společné péče nevylučuje.

⁹²¹ HOLUB, M., NOVÁ, H. *Zákon o rodině a předpisy související. Komentář*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 1998, s. 49.

⁹²² GREGOROVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Výchova, výživa a státní sociální podpora. Právní rozhledy*. č. 4, 1999, s. 169.

12. Řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti

Rodinněprávní vztahy obecně jsou úzce propojeny s procesním právem. V ideálním případě by hmotněprávní úprava měla být šita na míru procesnímu právu, případně by tomu mělo být naopak. V souvislosti s přijetím OZ bylo potřeba upravit také procesní právo, k čemuž došlo přijetím ZŘS. S účinností od 1. 1. 2014 byla právní úprava týkající se péče o nezletilé vyčleněna z OSŘ a vsunuta právě do ZŘS. Dle § 1 odst. 3 ZŘS platí, že nestanoví-li ZŘS jinak, použije se OSŘ a dále nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného, použijí se ustanovení ZŘS vedle OSŘ.

Pravomoc soudů pro řízení ve věci péče o nezletilé vychází z ust. § 1 odst. 1 ZŘS ve spojení s § 2 písm. t) a u) ZŘS, z jejichž znění plyne, že soudy projednávají a rozhodují věci péče soudu o nezletilé a některé věci výkonu rozhodnutí, konkrétně výkonu rozhodnutí o předběžné úpravě poměrů nezletilých dětí, výkonu rozhodnutí o péči o nezletilé děti a výkonu rozhodnutí ve věcech výživného pro nezletilé děti.

Právní úprava péče o nezletilé v nejširším slova smyslu je obsažena v pátém oddílu hlavy páté ZŘS (§ 452 a násl. ZŘS). V pododdílu 2 oddílu 5 ZŘS označeném jako „Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé“ je sdruženo vícero druhů řízení, jejímž hmotněprávním základem jsou záležitosti upravené v OZ v části týkající se rodinného práva. Věcmi péče o nezletilé jsou zejména věci týkající se základních institutů rodičovství, jako jsou péče o nezletilé v užším slova smyslu, jeho výživa, otázka rodičovské odpovědnosti, zastupování nezletilého, rozhodování o záležitostech v případě neshody rodičů atd. Účelem řízení ve věcech péče o nezletilé je především zajištění ochrany práv a zájmů nezletilých dětí co možná nejvhodnějším způsobem.⁹²³ Zásadní roli v řízení musí hrát i jeho rychlost.

Pro potřeby této práce se dále budu zabývat pouze řízením ve věci úpravy poměrů k nezletilému dítěti v případě rozvodu rodičů, tedy řízením o péči o nezletilé děti v užším slova smyslu, výživě a případném styku s nezletilým.

⁹²³ WIPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 200.

12.1. Věcná a místní příslušnost soudu

V řízení o úpravě poměrů k nezletilému ne plně svéprávnému dítěti je v prvním stupni věcně příslušný okresní soud podle § 3 odst. 1 ZŘS, přičemž ve věci vždy rozhoduje samosoudce.

Složitější otázkou, než určení věcné příslušnosti, může být určení příslušnosti místní. Zákon ve věcech péče o nezletilé (v širším slova smyslu) určuje výlučnou místní příslušnost, když dle § 467 odst. 1 ZŘS je pro řízení místně příslušný obecný soud nezletilého dítěte. Odst. 2 uvedeného ustanovení dále stanoví, že není-li příslušný soud znám nebo nemůže-li včas zakročit, zakročí soud, v jehož obvodu se nezletilý zdržuje. Jakmile je to pak možné, postoupí poté věc soudu příslušnému. Pro zkoumání místní příslušnosti se použijí obecná pravidla stanovená v § 105 OSŘ. Soud může zkoumat místní příslušnost jen předtím, než začne jednat o věci samé. Účastníci řízení (vyjma navrhovatele) mohou uplatnit námitku místní nepříslušnosti nejpozději při prvním úkonu, který jim přísluší.

Obecně dle ustálené judikatury i doktríny platí, že je v zájmu nezletilého, aby v řízení, které se jej dotýká, rozhodoval soud, který je mu nejbližší a který o něm jako takový má (resp. může a měl by mít) k dispozici co nejrychleji co nejúplnější a bezprostřední informace.⁹²⁴ Pro určení místní příslušnosti je v zásadě rozhodující bydliště⁹²⁵ nezletilého dítěte. Bydliště dítěte je zpravidla založeno buď dohodou rodičů, jinými rozhodnými skutečnostmi nebo na základě rozhodnutí soudu. Adresa bydliště dítěte však nemusí být totožná s adresou místa trvalého pobytu⁹²⁶. Trvalý pobyt je přesto v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé důležitý, a to pokud jde o jmenování opatrovníka nezletilému.

Z praktického hlediska je vhodné také zmínit, že při prvním řízení u soudu v opatrovnické věci je založen spis, v němž se vedou i následující řízení týkající se téhož dítěte. Řízení ve věci péče soudu o nezletilého se považuje za jeden celek, v němž se místní příslušnost zkoumá na jeho počátku, nikoliv vždy znovu při zahájení jednotlivých dílčích řízení (např. při podání návrhu na vydání předběžného opatření

⁹²⁴ Viz např. KOTRADY, P., ŠTASTNÝ, P. Praktické otázky místní příslušnosti soudu a jejího přenášení v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. *Bulletin advokacie*. č. 10, 2019.

⁹²⁵ OZ ve svém § 80 definuje bydliště jako místo, kde se člověk zdržuje s úmyslem žít tam s výhradou změny okolností trvale. Nemá-li člověk bydliště, považuje se za ně místo, kde žije, případně místo, kde má majetek nebo místo, kde měl naposledy bydliště.

apod.).⁹²⁷ Místní příslušnost až do nabytí zletilosti dítěte se pak nadále řídí zásadou perpetuatio fori (§ 11 odst. 1 OSŘ), přičemž místní příslušnost, která byla založena prvním rozhodnutím soudu ve věci, trvá po celou dobu řízení a její změnu umožňuje toliko ust. § 5 ZŘS.⁹²⁸ Toto si však rodiče mnohdy sami neuvědomují, v důsledku čehož podávají své návrhy dle aktuální místní příslušnosti soudu v době podání dalšího návrhu, čímž dochází k prodloužení celého procesu, neboť v takovém případě musí soud místní příslušnost přenést, a to na soud, který vede opatrovnický spis. Výhoda současného řešení má spočívat mimo jiné v tom, že ve stejném spise provádí soud svoji dohledovou činnost a zjišťuje (je-li toho v daném případě třeba), zda jsou plněny povinnosti při péči o nezletilého, o nichž dříve rozhodl.⁹²⁹ U následně zahájených řízení se proto místní příslušnost soudu již nezkoumá, neboť místně příslušným je ten soud, který vede původní spis. U tohoto soudu je proto nutné podat nový návrh na zahájení řízení, byť dítě může mít již své bydliště v obvodu jiného soudu. K řešení vzniklé situace pak účastníkům slouží institut přenesení příslušnosti, který však lze využít i v mezidobí, kdy se ve spisu péče soudu o nezletilého žádné řízení nevede.⁹³⁰ Domnívám se však, že by do budoucna bylo vhodné, aby v případě, kdy došlo ke změně bydliště dítěte a je podán návrh na změnu rozhodnutí u soudu, v jehož obvodu je nové bydliště dítěte, byla založena místní příslušnost tohoto nového soudu automaticky, samozřejmě s možností postoupení opatrovnického spisu od původně příslušného soudu.

Přenesení místní příslušnosti se ale automaticky neodvívá pouze od faktické okolnosti spočívající ve změně bydliště nezletilého, ale důležité je i kritérium zájmu dítěte, jež bude muset příslušný soud v každém jednotlivém případě posuzovat. V některých případech je proto dle judikatury soudu ponechána určitá míra uvážení, zda má být příslušnost soudu přenesena. *„Zájem dítěte ponechává soudu určitou míru uvážení o přenesení příslušnosti, i když je u soudu, kam má být řízení přeneseno, naplněna podmínka blízkosti. Přenesení příslušnosti tak bude bránit např. pouhá snaha jednoho z rodičů o ‚legalizaci‘ pobytu dítěte v jiném místě (často značně vzdáleném), než je původní bydliště, vedená snahou o omezení či znemožnění styku dítěte s druhým z*

⁹²⁷ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3363/12, ze dne 27. 8. 2013.

⁹²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3468/2016, ze dne 2. 3. 2017.

⁹²⁹ HROMADA, M. in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 467 ZŘS.

⁹³⁰ HROMADA, M. in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 467 ZŘS.

rodičů.⁹³¹ V zásadě by měl tak rozhodovat soud, u něhož se předpokládá plná znalost věci, bezprostřednost, hospodárnost a rozhodnutí v rozumné době. V praxi se však lze často setkat s tím, že prvostupňové opatrovnické soudy mechanicky rozhodují o přenesení příslušnosti jen na základě změny bydliště nezletilého, aniž by zkoumaly další okolnosti, které mohou mít vliv na rozhodnutí o přenesení místní příslušnosti⁹³², což bylo podrobena i kritice Nejvyššího soudu.⁹³³ Ke shodnému závěru, že nelze přenést příslušnost jen na základě pouhého zjištění nového bydliště dítěte, došel i Ústavní soud.⁹³⁴ Příkladem, kdy přenesení příslušnosti soudu nebylo v zájmu nezletilého, byl případ, kdy spis měl 600 stran, přičemž se jednalo o prvostupňové soudy v Praze, které k sobě měly geograficky blízko, přičemž pro pochopení celkového kontextu rodinné situace bylo třeba vzít do úvahy i zjištění získaná přímo procesním soudem. Proto samotná skutečnost, že dítě mělo nové bydliště v obvodu jiného soudu, bez toho, aby bylo zhodnoceno, zda je přenesení příslušnosti v jeho nejlepším zájmu (zkoumáním dalších hledisek), nemohlo vést k přenesení příslušnosti.⁹³⁵

Jestliže soud zvažuje přenesení místní příslušnosti na jiný soud, měl by v takovém případě dát možnost účastníkům, vyjádřit se k takovému postupu.⁹³⁶ Vyjádření účastníků pak bude důležitým podkladem pro posouzení otázky, zda přenesení příslušnosti skutečně je v zájmu nezletilého, posuzovaného či opatrovance, nebo nikoliv.⁹³⁷ Pokud soud, na nějž byla příslušnost přenesena, s tímto nesouhlasí, předloží věc k rozhodnutí svému nadřízenému soudu. Následným rozhodnutím je vázán i soud, který příslušnost přenesl.⁹³⁸ Namítne-li včas a důvodně nedostatek místní příslušnosti účastník řízení, postupuje soud obdobně.

Zbývá dodat, že při vedení spisů ve věcech péče soudu o nezletilé je dále zásadou, že je veden jeden spis pro všechny sourozence mající stejné rodiče dohromady, neboť opatření soudu ohledně jednoho z nich se zpravidla dotýká i ostatních. Obecně se proto

⁹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1510/2013, ze dne 19. 12. 2013.

⁹³² KOTRADY, P., ŠTASTNÝ, P. Praktické otázky místní příslušnosti soudu a jejího přenášení v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. *Bulletin advokacie*. č. 10, 2019.

⁹³³ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3468/2016, ze dne 2. 3. 2017.

⁹³⁴ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3301/16, ze dne 8. 11. 2016.

⁹³⁵ Usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. 32 P 40/2015, ze dne 27. 9. 2017.

⁹³⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2732/20-2 ze dne 23. 2. 2021.

⁹³⁷ srov. LAVICKÝ, P. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 25.

⁹³⁸ WIPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 197.

považuje za vhodné, aby nedocházelo k dělení spisů (a příslušnosti) ani v případě, že by u sourozenců byly dány rozdílné okolnosti pro posouzení příslušnosti.⁹³⁹

12.2. Role soudu

V řízení o úpravě poměrů hraje zásadní roli soud. Toto řízení vyžaduje velmi specifický přístup odlišný od přístupu soudu ve sporných věcech. Při rozhodování soudu ve věcech péče o nezletilé naplňuje stát pozitivní závazky plynoucí z čl. 32 odst. 1 a 4 LZPS a zasahuje tím do nejintimnější sféry skupiny jednotlivců – do jejich rodinného života. Činí tak pro ochranu dětí jako zranitelných subjektů práva. Autoritativně (tedy proti vůli některého z rodičů – nebo i obou) rozhoduje ve chvíli, kdy nejsou rodiče schopni dostát své rodičovské odpovědnosti a plnit řádně svou roli.⁹⁴⁰ Ústavní soud konstatoval, že „soud je povinen dostát své roli a vydat autoritativní soudní rozhodnutí přiléhavé jedinečným okolnostem případu, ne se své odpovědnosti zříkat (byť primární odpovědnost nesou rodiče, kteří v ní ale v případě zásadní neshody selhávají, a proto se stát zavazuje převzít ji v zájmu ochrany nezletilců za ně). Přestože je žádoucí, aby oba rodiče usilovali o dosažení kompromisu společnou dohodou, pak, neuzavřou-li ji, je konečnou odpovědností soudu nalézt řešení vyvažující, pokud možno rovnocenně práva rodičů, sledující (především) nejlepší zájem nezletilého dítěte, a promítnout jej ve svém rozhodnutí.“⁹⁴¹

Soud, resp. soudce, který ve věci rozhoduje, musí být autoritou, která v konečném důsledku může ve věci rozhodnout, ale je velmi důležité, více než v jiných řízeních, aby byl zachován z jeho strany také lidský přístup. Na soudcovské roli se nic nezmění, pokud bude soudce na rodiče působit výchovně, bude se snažit vést rodiče k dohodě, pokusí se přimět rodič k řešení vzájemného konfliktu a pokud to nepůjde jinak, pak i využít odborné pomoci.⁹⁴² I soudce si musí být vědom toho, že přístup v rodinných věcech musí být velmi specifický a žádný rodinněprávní případ nelze zcela podřadit pod konkrétní ustanovení zákona. V rodinném právu zpravidla není nic „černobílé“ a obvykle zde nebývá „vítězů“ ani „poražených“. Na druhou stranu se lze často setkat

⁹³⁹ HROMADA, M. in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 467.

⁹⁴⁰ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 847/22, ze dne 9. 8. 2022.

⁹⁴¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 847/22, ze dne 9. 8. 2022.

⁹⁴² ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019, s. 175.

s přístupem soudu, kdy v případě odlišných stanovisek rodičů soud rozhodne kompromisem, což také není vhodné, pokud soud své rozhodnutí řádně neodůvodní.

12.2.1. Osoba soudce

Podstatnou roli v řízení pak hraje osoba soudce, který subjektivně posuzuje specifika jednotlivého případu, přičemž vnímá i neprávní otázky a následně musí rozhodnout dle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Mám za to, že do budoucna není možné, aby opatrovnické soudnictví bylo podceňováno, jako tomu bylo v minulosti. Naopak je nutné, aby bylo bráno jako velmi specifické odvětví, které ovlivňuje životy lidí, jejich soukromí a budoucnost. Domnívám se, že není úplně vhodné, aby opatrovnický soudce se zabýval i spornou agendou, která je postavena na zcela jiných principech a vyžaduje odlišný přístup. Opatrovnický soudce musí posuzovat mnohem neuchopitelnější a nepopsatelnější aspekty případu než soudci řešící spornou agendu.⁹⁴³ Soudce musí pracovat s mezilidskými vztahy, emocemi a současně musí hodnotit výchovné aspekty rodičů a také nejlepší zájem dítěte. To vše pouze na podkladě důkazů provedených v soudním řízení (tj. bez znalosti objektivní pravdy) a z úsudku, který si udělá při jednání, tedy bez toho, aniž by rodiče blíže poznal.

Soudce především nesmí zapomínat na to, že řízení o úpravě poměrů dítěte není sporem mezi rodiči, nýbrž že předmětem takového řízení je hledání nejlepšího zájmu dítěte, které je středobodem celého řízení. Vzhledem ke skutečnosti, že opatrovnický soudce přichází v mnoha případech do kontaktu s dětmi, měl by být také schopen dostatečné empatie a citlivého přístupu k dítěti. Soudce by proto měl také znát různé způsoby vedení rozhovoru a mít nepochybně aspoň základní znalosti z jiných oborů. Proto je zásadní nejen vzdělávání samotného opatrovnického soudce a jeho znalost právních předpisů a judikatury, ale i základní znalosti z jiných oborů a životní zkušenost. Domnívám se, že otázku posouzení úpravy poměrů k nezletilým dětem lépe posoudí soudce, který sám má rodinu a osobní zkušenost s dětmi.

Pro zajímavost lze zmínit i obecné požadavky na osobu opatrovnického soudce vyplývající ze stanoviska Nejvyššího soudu z roku 1981, který uvedl, že „soudce i při velké náročnosti své práce musí mít potřebnou míru sebeovládání. V žádném případě nejsou u něho namístě projevy rozčilování, okřikování nebo ironizování účastníků.“⁹⁴⁴

⁹⁴³ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu.* Praha: Leges, 2019, s. 175.

⁹⁴⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 228/81, ze dne 10. 5. 1981.

Jistě lze souhlasit i s názorem, že „*předseda senátu si při tom musí uvědomit, že řízení ve věcech výchovy nezletilých se zejména účastníků osobně dotýká daleko více než řízení v jiných věcech, a že lze předpokládat jejich značné psychické vypětí.*“⁹⁴⁵

12.3. Účastníci řízení

Účastníky řízení o úpravě poměrů jsou navrhovatel a ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno. Okruh účastníků řízení ve věcech péče o nezletilé dítě je dán zněním § 6 odst. 1 a 2 ZŘS. Zpravidla jimi jsou rodiče, pokud nebyla omezena jejich rodičovská odpovědnost nebo jí nebyli zbaveni, nezletilé dítě, případně osoby, kterým má být nebo dříve již bylo svěřeno do péče nebo do pěstounské péče, resp. s nimiž má být upraven dítěti styk, v to počínaje navrhovatele výjimečné úpravy styku, který není rodičem, prarodičem nebo sourozencem.⁹⁴⁶

12.3.1. Další osoby vystupující v řízení

V řízení o úpravě poměrů zpravidla vystupují v různých rolích i další osoby či subjekty, které ať už účastníky nebo soud ovlivňují a mají určitý vliv na průběh a výsledek řízení. Jejich role je však odlišná.

Rodiče mohou být v řízení zastoupení právními zástupci, příp. méně častěji obecnými zmocněnci. Takové osoby hájí zájmy rodičů. Zájem nezletilého dítěte v řízení hájí jeho opatrovník, kterého mu soudu pro ochranu jeho zájmů ustanoví. Pokud rodiče nejsou schopni se v řízení dohodnout, může soud nařídit setkání s mediátorem. V některých případech pak vystupuje v řízení znalec, který většinou bude ustanoven tehdy, když rodiče nebudou schopni dospět k dohodě a budou trvat na svých protichůdných stanoviscích. Řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem není typem řízení, do kterého by mohlo ve smyslu § 8 ZŘS vstoupit státní zastupitelství. Popisem rolí některých těchto subjektů či osob se budu dále zabývat.

12.3.2. Opatrovník nezletilého dítěte

Nezletilé ne zcela svéprávné dítě jakožto stěžejní subjekt řízení o úpravě poměrů musí být v řízení zastoupeno subjektem, který bude hájit jeho zájmy. V případě, kdy jsou účastníky jednoho řízení rodiče společně s nezletilým dítětem, je obecně dána vysoká

⁹⁴⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 228/81, ze dne 10. 5. 1981.

⁹⁴⁶ JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha III.* Praha: H Praha: Havlíček Brain Team, 2015, s. 960.

pravděpodobnost kolize zájmů rodičů a dítěte.⁹⁴⁷ Když budou ponechány stranou situace, kdy se rodiče na úpravě poměrů k dětem domluví, dítě se v ostatních případech ocitá uprostřed „boje“ mezi dvěma stranami, které chtějí, aby bylo o rozhodnuto, jak si přejí, a to často bez ohledu na dítě. Právě toto je hlavním důvodem, proč nezletilé dítě v žádném z výše uvedených řízení nemůže být zastoupeno jedním z rodičů. Proto nezletilý, který nemá plnou svéprávnost, musí být v řízení zastoupen svým opatrovníkem, který bude jeho zájmy hájit nestranně a nezávisle. Opatrovník není sám o sobě účastníkem řízení, ale právě zástupcem nezletilého dítěte.

Opatrovnický soud⁹⁴⁸ musí dítěti na počátku řízení ustanovit tzv. kolizního opatrovníka, kterým bude dle § 469 odst. 1 ZŘS zpravidla příslušný OSPOD. Jde-li o věci se vztahem k cizině, může být zmocněncem účastníka ÚMPOD. Ze znění ustanovení § 469 odst. 1 ZŘS⁹⁴⁹ je zřejmé, že není vyloučeno, aby opatrovníkem byla určena i jiná osoba, neboť se nejedná o závazné určení. Jinou osobou jako opatrovníkem obecně může být osoba blízká dítěti, u které jsou splněny předpoklady pro objektivní a nestranné zastupování zájmů dítěte nebo advokát, anebo jakákoliv jiná osoba nebo instituce, která je schopná zjistit a efektivně hájit zájem dítěte. V případě dítěti příbuzných osob je však v řízení o úpravě poměrů problémem, že obvykle budou (či objektivně mohou být) takové osoby nakloněny jednomu z rodičů.⁹⁵⁰

Někteří autoři uvádějí, že opatrovníkem nezletilého v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé má být ex lege jmenován OSPOD.⁹⁵¹ Ačkoliv uvedené ze zákona explicitně nevyplývá, v praxi je tomu pravidlem. V současné době je poměrně hojně diskutovanou otázkou, zda OSPOD⁹⁵², který je obvykle soudem ustanovován opatrovníkem, resp. jeho pracovníci, jsou dostatečně odborně fundovaní takovou funkcí zastávat, neboť

⁹⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. in HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 140.

⁹⁴⁸ „Pokud opatrovníka, coby zástupce účastníka řízení, ustanoví soud, odpovídá za to, že opatrovník bude hájit práva a oprávněné zájmy účastníka řízení. Má přitom povinnost zprostit opatrovníka jeho funkce, pokud zjistí, že opatrovník svoji funkci v řízení nevykonává fakticky vůbec anebo zcela nedostatečně. Postup, kdy je soudem ustanoven a poté tolerován nedostatečně činný opatrovník, je nepřijatelným formalismem, který ve svém důsledku popírá právo zastoupeného účastníka na spravedlivé řízení (náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 194/11, ze dne 22. 11. 2012).“

⁹⁴⁹ § 469 odst. 1 ZŘS normuje, že „Opatrovníkem soud jmenuje zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí.“

⁹⁵⁰ Např. je předpoklad, že prarodič bude hájit zájmy rodiče, který je jeho potomkem.

⁹⁵¹ ŠÍNOVÁ, R., MALÁ, J. K procesní subjektivitě přiznané zákonem orgánu sociálně-právní ochrany dětí. *Právní rozhledy*. č. 12, 2017.

⁹⁵² Pozn. ust. § 4 odst. 1 ZSPOD vyjmenovává orgány, které zajišťují sociálně právní ochranu. Dle doslovné dikce zákona tedy použití termínu „orgán sociálně-právní ochrany dětí“ zahrnuje kterýkoliv z těchto subjektů. Orgán, který je tímto označením nejčastěji myšlen v řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti je obecní úřad obce s rozšířenou působností, konkrétně jeho oddělení nebo odbor sociálně-právní ochrany dítěte a v tomto významu je používána zkratka OSPOD i v této práci.

většinou nejde o právně vzdělané osoby.⁹⁵³ Další otázkou je, zda OSPOD má pro tuto činnost kapacitu, příp. zda při jeho činnosti nedochází ke střetu zájmů, neboť je pravdou, že v rámci řízení má více rolí a v rámci některých činností může docházet ke konfliktu zájmů. K opatrovnictví OSPOD se také v minulosti vyjadřoval Ústavní soud (i když v řízení dle OSŘ, přičemž se nejednalo o řízení o péči o nezletilého⁹⁵⁴), který dospěl k názoru, že „OSPOD nemá vlastní odborné kapacity na právní zastupování.“⁹⁵⁵ Proto by bylo mnohem vhodnějším podle Ústavního soudu, aby opatrovníkem dítěte byl s ohledem na nejlepší zájem dítěte ustanoven advokát. V poslední době se k opatrovnictví, avšak v souvislosti s vedením exekuce pro vymožení výživného, vyjádřil ve svém stanovisku Nejvyšší soud, který konstatoval, že v případě střetu zájmů během exekučního řízení musí být dítěti ustanoven kolizní opatrovník, kterým soud jmenuje zpravidla OSPOD. Vyžadují-li to okolnosti případu, může být jmenován opatrovník dítěte též z řad advokátů.⁹⁵⁶ Nejvyšší soud se tedy postavil za prioritní ustanovování opatrovníků ze strany OSPOD před právně vzdělanými advokáty.

Účelem ustanovování kolizního opatrovníka dítěti je obecně lepší ochrana jeho práv, čímž stát demonstruje svou odpovědnost za blaho dítěte a mimo jiné také naplňuje právo dětí a mladistvých na zvláštní ochranu zakotvené v čl. 32 odst. 1 LZPS.⁹⁵⁷ Role opatrovníka je poněkud odlišná od opatrovníka v jiných civilních věcech. Opatrovník má především povinnost zjišťovat názor dítěte. Současně opatrovník musí chránit zájmy nezletilého i s odvoláním na čl. 3 ÚPD a činit procesní úkony jménem nezletilého. Kolizní opatrovník je ustanoven do své funkce jednoduše řečeno proto, aby nezletilé dítě aktivně zastupoval a v řízení hájil jeho zájmy.⁹⁵⁸ Vzhledem k tomu, že opatrovník má hájit objektivní zájmy nezletilého, může v některých případech jednat i proti vůli nezletilého.

Každý opatrovník by měl obecně jednat za dítě se znalostí věci, okolností, názorů, stanovisek atd. Proto opatrovník nemá při svém jednání jen brát zřetel na zájem dítěte, ale je povinen nejprve zjistit, co ve skutečnosti zájmem dítěte je a jak nejlépe by bylo

⁹⁵³ WIPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 199.

⁹⁵⁴ S poukazem na důvodovou zprávu k Pokynům o justici vstřícné k dětem (bod 105) však Ústavní soud zdůraznil, že zájmy chráněné opatrovníkem na straně jedné a právním zástupcem na straně druhé tak nemusí být vždy shodné.

⁹⁵⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3304/13-2, ze dne 19. 2. 2014.

⁹⁵⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 201/2021, ze dne 9. 3. 2022.

⁹⁵⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3304/13, ze dne 19. 2. 2014.

⁹⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2113/2000 ze dne 5. 10. 2000.

možné zájem dítěte naplnit.⁹⁵⁹ Součástí zastupování dětí musí být i komunikace s dítětem. Opatrovník by proto měl být vybaven příslušnými právními a materiálními prostředky, které mu umožňují toto poslání realizovat a nebýt v řízení jen pasivním subjektem.

Opatrovník ustanovený dítěti rozhodnutím soudu má s odkazem na ust. § 31 OSŘ stejné postavení jako zástupce účastníka řízení jednající na základě procesní plné moci udělené zastoupeným účastníkem. Opatrovník proto v řízení vykonává za dítě všechna procesní práva účastníka řízení, je oprávněn činit jménem dítěte všechny úkony, které může v řízení činit účastník. Zároveň je potřeba dodat, že ustanovení opatrovníka nezbavuje soud povinnosti dítě do řízení zapojit, pokud to není v rozporu s jeho nejlepším zájmem a soud dítěti musí umožnit účastnit se jednání a k věci se vyjádřit. Případné omezení těchto práv dítěte musí být vždy řádně odůvodněno právě s ohledem na nejlepší zájem dítěte.⁹⁶⁰ Povinnost zajistit, že dítě v konkrétním řízení bude odpovídajícím způsobem zastoupeno, se nevyčerpává pouhým ustanovením zástupce dítěte, ale spočívá též v tom, že zástupce dítěte sám bude k dítěti přistupovat nikoli jako k objektu ochrany a péče, ale jako k subjektu práv. Zástupce dítěte tedy má respektovat a svým postupem naplňovat právo dítěte na zachování a realizaci své autonomie v míře přiměřené jeho rozvíjejícím se schopnostem, jak je zakotveno v čl. 12 odst. 1 ÚPD. Tento požadavek může spočívat mj. v povinnosti opatrovníka dítěte uplatnit opravný prostředek, pokud si to dítě přeje.⁹⁶¹

Opatrovník pak vystupuje po dobu trvání celého řízení, včetně případného řízení odvolacího. Je-li v průběhu řízení ve věci péče o nezletilé podán návrh na vydání předběžného opatření ve vztahu k předmětu řízení, kolizní opatrovník pro řízení o předběžném opatření se nezletilému neustanoví, neboť dítě již má kolizního opatrovníka pro celé řízení včetně řízení o návrzích na předběžná opatření.⁹⁶²

Co se týče výkonu funkce opatrovníka, je vhodné, ať už opatrovníkem bude kdokoliv, aby osoba vykonávající tuto funkci měla minimálně osvojené dostatečné kompetence práce s dítětem. Taková osoba by měla pravidelně absolvovat různá školení apod., aby

⁹⁵⁹ HILŠEROVÁ, E. Může advokát, jako soudem ustanovený kolizní opatrovník nezletilého, nahlížet do spisové dokumentace o dítěti, vedené OSPOD? *Bulletin advokacie*. č. 6, 2014.

⁹⁶⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3304/13, ze dne 19. 2. 2014.

⁹⁶¹ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.

⁹⁶² Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 19 Co 20/2021, ze dne 20. 1. 2021.

byla schopna s dětmi komunikovat a porozumět jim.⁹⁶³ Současně je nutné znát i právní úpravu v širších souvislostech.

12.3.2.1. OSPOD

Orgánem sociálně-právní ochrany dětí je obecní úřad obce s rozšířenou působností, který podle ustanovení § 17 písm. a) ZSPOD vykonává funkci opatrovníka. Místní příslušnost je upravena v § 61 odst. 1 ZSPOD tak, že se řídí místem trvalého pobytu dítěte, není-li stanoveno jinak. Pojmy „místo trvalého pobytu dítěte“ dle § 10 a násl. zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), v platném znění a „bydliště nezletilého dítěte“ dle § 4 odst. 2 ZŘS nejsou obsahově totožné, a proto při jmenování opatrovníka podle § 469 odst. 1 ZŘS nelze zaměňovat či „prolínat“ skutečnosti rozhodující pro jejich určení. Místní příslušnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností se řídí výlučně ustanovením § 61 odst. 1 ZSPOD, není-li v jeho odst. 3 stanoveno jinak, a je založena na místě trvalého pobytu dítěte evidovaném v informačním systému evidence obyvatel.⁹⁶⁴ V hlavním městě a ve městech rozdělených na městské části nebo obvody vykonávají působnost OSPOD úřady městských částí nebo obvodů.

Určení místní příslušnosti na základě trvalého pobytu s sebou může přinášet určité komplikace, neboť nezletilému může být ustanoven opatrovník, který není dítěti nablízku, pokud trvalý pobyt není shodný s trvalým bydlištěm. Je otázkou, zda soud může v souladu s § 469 ZŘS jmenovat jakýkoliv obecní úřad s rozšířenou působností, tedy například takový, který bude v místě bydliště nezletilého dítěte. Ve shodě s R. Šínovou se domnívám, že nikoliv.⁹⁶⁵ V případech, kdy je ustanoven opatrovník dle trvalého pobytu, avšak řízení se koná u soudu místně příslušného dle bydliště dítěte, bývá využíván institutu dožadání podle § 62 ZSPOD. Pokud by se určitý OSPOD stal nezpůsobilým pro výkon sociálně-právní ochrany ve vztahu ke konkrétnímu dítěti, a to z důvodu vyloučení všech zaměstnanců tohoto orgánu, kteří jsou pověřeni k zajišťování sociálně-právní ochrany dětí, pro jejich možnou podjatost při vyřizování dané věci podle § 14 SŘ, uplatní se podpůrně postup podle § 131 odst. 4 SŘ. Podmínkou je, že správní obvod pověřeného orgánu musí sousedit se správním obvodem nezpůsobilého

⁹⁶³ ČÁMDŽÍCOVÁ, S. Posílení role nezletilého v řízeních péče soudu o nezletilé. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 2, 2019.

⁹⁶⁴ Usnesení Krajského soudu v Praze sp. zn. 32 Co 308/2021, ze dne 15. 11. 2021.

⁹⁶⁵ ŠÍNOVÁ, R. in ROGALEWICZOVÁ, R., CILEČKOVÁ, K., KAPITÁN, Z., DOLEŽAL, M. a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, komentář k § 61 ZSPOD.

(vyloučeného) orgánu a že se musí jednat o orgán sociálně-právní ochrany dětí stejného stupně.⁹⁶⁶

Pokud dojde ke změně trvalého bydliště nezletilého dítěte, je OSPOD v pozici kolizního opatrovníka povinen respektovat změnu místní příslušnosti k výkonu sociálně-právní ochrany dítěte (§ 61 odst. 1 ZSPOD) a v důsledku toho postoupit spisovou dokumentaci místně příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Jestliže není možné postoupit originál spisové dokumentace z důvodu probíhajícího soudního řízení, měl by orgán sociálně-právní ochrany dětí postoupit kopii spisové dokumentace.⁹⁶⁷

V minulosti panovaly pochybnosti ohledně označení OSPOD v soudních rozhodnutích. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že v občanském soudním řízení je způsobilá samostatně jednat (ať už v postavení účastníka, nebo zástupce) pouze obec, nikoliv obecní úřad.⁹⁶⁸ Je-li tedy v řízení ve věci péče o nezletilé dítě jmenován podle § 469 odst. 1 ZŘS opatrovníkem OSPOD, musí být v rozhodnutí označen pod názvem příslušné obce s uvedením sídla úřadu obce, neboť pouze obec může v takovém případě mít procesní práva, nést procesní povinnosti a činit procesní úkony. V této souvislosti Nejvyšší soud podotkl, že je to obec, nikoliv obecní úřad, kdo má datovou schránku, a proto lze v občanském soudním řízení tímto způsobem účinně doručovat pouze obci.⁹⁶⁹ Toto pojetí se setkalo v odborné literatuře i s kritikou, když je mj. upozorňováno, že ustanovení obce vede v konečném důsledku k aplikaci § 21b OSŘ, a tedy k tomu, že by faktické procesní opatrovnictví nezletilého legitimně měl vykonávat starosta či osoba jím pověřená, vždy však bez přímé vazby na OSPOD.⁹⁷⁰ S takovou argumentací lze souhlasit, přičemž k vyřešení nejasností by pomohla snad jen změna právní úpravy.

Z důvodů zamezení případné kolize zájmů není na místě, aby opatrovníkem nezletilého byl jmenován tentýž OSPOD, který podal podnět nebo návrh na zahájení řízení. Proto prostřednictvím novelizace § 469 odst. 2 ZŘS⁹⁷¹ byl z opatrovnictví nezletilého

⁹⁶⁶ HOVORKA, D. in HOVORKA, D., KRÍSTEK, A., MACELA, M., TRUBAČOVÁ, K., ZÁRASOVÁ, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, komentář k § 61 ZSPOD.

⁹⁶⁷ Zpráva Veřejného ochránce práv sp. zn. 3958/2014/VOP, ze dne 17. 8. 2015.

⁹⁶⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1677/2016, ze dne 14. 9. 2016.

⁹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1677/2016, ze dne 14. 9. 2016.

⁹⁷⁰ ŠÍNOVÁ, R., MALÁ, J. K procesní subjektivitě přiznané zákonem orgánu sociálně-právní ochrany dětí. *Právní rozhledy*, č. 12, 2017 nebo ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 267.

⁹⁷¹ Novela byla provedena zákonem č. 296/2017 Sb., jež nabyl účinnosti dne 30. 9. 2017. Důvodová zpráva k této novele přijetí nové právní úpravy zdůvodňuje tak, že „současná praxe podporuje nesprávný postup, kdy je opatrovníkem ustanoven orgán, který podal návrh na zahájení řízení, proto je

výslovně vyloučen OSPOD, jenž podal návrh na zahájení řízení. Jedním z hlavních impulzů, jenž nutil zákonodárce zamyslet se nad možnou kolizí dvojího procesního postavení OSPOD v případě, že bylo řízení ve věci péče o nezletilé zahájeno k jeho návrhu, bylo také rozhodnutí ESLP ve věci Havelka a ostatní proti České republice (stížnost č. 23499/06).⁹⁷²

Důvodová zpráva k novele ZŘS provedené zákonem č. 296/2017 uvádí, že v případě, kdy místně příslušný orgán podá návrh k zahájení řízení, soud jmenuje jako opatrovníka zpravidla jiný orgán sociálně právní ochrany dětí. Takový postup se však setkal v odborné literatuře s kritikou. R. Šínová v této souvislosti upozornila, že jmenování jiného OSPOD nemusí být řešením, které skutečně povede k odbourání nebezpečí podjatosti OSPOD, jenž řízení inicioval, neboť praxe si s těmito situacemi umí poradit a jednotlivé OSPOD jsou schopny se v případě nutnosti podání návrhu vzájemně zastupovat. Nelze proto vyloučit spolupráci sousedních OSPOD, kdy jeden z nich (nikoli ten, v jehož obvodu má nezletilý trvalý pobyt) na upozornění nebo žádost OSPOD dle trvalého pobytu nezletilého podá k soudu návrh nebo podnět na zahájení řízení o úpravě poměrů nezletilého tak, jak si to přeje OSPOD podle trvalého pobytu nezletilého. Tento posledně uvedený je následně jmenován kolizním opatrovníkem, neboť soud nemá důvod pochybovat o jeho nezávislosti, když v řízení žádný úkon doposud neučinil.⁹⁷³ Vzhledem k tomu, že OSPOD může svou dvojí procesní roli obejít, navrhuje autorka jako řešení ustanovit namísto OSPOD osobu blízkou, u které je záruka, že bude dostatečně hájit práva nezletilého v řízení a bude v řízení současně vůči ostatním účastníkům nestranná.

Domnívám se, že dalším problémem je skutečnost, že ani ZŘS, ani ZSPOD neupravuje, jakým způsobem má OSPOD jako kolizní opatrovník dítěte v řízení postupovat, jaká má v této souvislosti práva a jaké povinnosti a jak má zjišťovat a v řízení zastupovat zájmy dítěte.⁹⁷⁴ V praxi je tak postup jednotlivých OSPOD, resp. jejich pracovníků velmi rozdílný, což nepřináší právní jistotu.

žádoucí jednoznačně vyloučit, aby orgán sociálně-právní ochrany dětí mohl v jednom soudním řízení vystupovat současně ve dvou procesních rolích, jednak v roli navrhovatele jako samostatného účastníka řízení a jednak v roli opatrovníka dítěte jako zástupce jiného účastníka řízení. “

⁹⁷² ŠÍNOVÁ, R. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*. č. 23-24, 2017, s. 829.

⁹⁷³ ŠÍNOVÁ, R. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*. č. 23-24, 2017, s. 829.

⁹⁷⁴ Obdobně viz ROGALEWICZOVÁ, R. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. č. 20, 2015.

V neposlední řadě pak zbývá dodat, že se Ústavní soud v minulosti vyjadřoval i k postavení OSPOD v řízení před Ústavním soudem, když uvedl, že povinností kolizního opatrovníka je v souladu s nejlepšími zájmy dítěte hájit práva nezletilých v řízení před Ústavním soudem, jak to plyne ze ZSPOD. Proto jeho postavení v řízení před Ústavním soudem není postavením vedlejšího účastníka, který chrání podle své úvahy vlastní zájmy, a je oprávněn se svého vedlejšího účastenství vzdát. Kompetence (v tomto postavení v podobě povinnosti) kolizního opatrovníka (nikoli právo jako v případě právnické osoby) je zastupovat se znalostí osobních poměrů zájmy nezletilého, který je právě tímto (vedlejším) účastníkem.⁹⁷⁵

Osobně považuji za vhodné, aby došlo minimálně ke sjednocení místní příslušnosti soudu a opatrovníka nezletilého, pokud je jím OSPOD. Pakliže je v řízení jmenován OSPOD dle trvalého pobytu dítěte, avšak bydliště dítěte je odlišné, dochází k dožádání mezi jednotlivými OSPOD. To s sebou přináší problémy, neboť dožádaný OSPOD se zpravidla účastní určitých úkonů bez toho, aniž by měl dostatečnou znalost spisu a naopak příslušný OSPOD se těchto úkonů osobně neúčastní a nemá proto možnost celou věc osobně poznat a vnímat.

12.3.2.2. Kritika OSPOD jako kolizního opatrovníka

V poslední době se objevily v odborné literatuře kritické názory na správnost nastavení systému, resp. na ustanovování OSPOD do funkce opatrovníka dítěte v řízení. Domnívám se, že tato kritika je oprávněná a považuji za vhodné zvážit změnu právní úpravy.

Z mé zkušenosti je mi známo, že OSPOD někdy nevystupuje v řízení zcela objektivně, a to zejména z důvodu, že OSPOD má informace pouze od jednoho rodiče a tyto prezentuje soudu jako zjištěné skutečnosti, aniž by znal názor druhého rodiče a objektivní stav. R. Rogalewiczová k tomuto podotkla, že „*není v možnostech pracovníka OSPOD, aby se důkladně seznámil s rodinnou situací každého dítěte a dopodrobna znal jeho případ, což nahrává rodičům, kteří se snaží pracovníka OSPOD ovlivnit a dostat jej na svou stranu v boji proti druhému rodiči.*“⁹⁷⁶ Za současného stavu je možnost rodičů ovlivnit stanoviska pracovníků OSPOD neúměrně vysoká. K pohovorům s druhým rodičem dochází pouze tehdy, pokud konflikt mezi rodiči je

⁹⁷⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 773/18, ze dne 31. 8. 2019.

⁹⁷⁶ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu.* Praha: Leges, 2019, s. 157-158.

natolik vyostřený, že svoje spory řeší skrze OSPOD, kam si vzájemně chodí na sebe stěžovat a hlásit, co který rodič způsobil dítěti, jak nevhodně se zachoval, jak se chová nezodpovědně apod., případně pokud OSPOD z vlastní iniciativy aktivně pracuje s oběma rodiči.⁹⁷⁷

Nevýhodou výkonu funkce opatrovníka bývá také časté střídání (zastupování) jednotlivých pracovníků v průběhu řízení, přičemž v takovém případě žádný z pracovníků objektivně nemůže být s celou věcí důkladně obeznámen. To je umožněno tím, že jmenována není konkrétní osoba, ale OSPOD jako úřad, který obvykle zaměstnává více pracovníků. Střídání pracovníků však považuje Ústavní soud za objektivně možné. *„Ani další procesní námitce stěžovatelky ohledně účasti různých osob za kolizního opatrovníka při každém soudním jednání nelze přisvědčit. Skutečnost, že za kolizního opatrovníka se při jednotlivých jednáních účastní a vyjadřují pokaždé jiní jeho pracovníci, je samo o sobě bezvýznamné. Podstatné je, zda a jakým způsobem kolizní opatrovník vykonává svá práva a povinnosti, jež pro něj vyplývají z jeho procesního postavení. V tomto směru však stěžovatelka žádné relevantní výhrady nevznesla. Krom toho případné nedostatky v postupu opatrovníka jdou v první řadě k tíži zastoupených, tj. dětí, a nikoli rodičů.“*⁹⁷⁸

Dalším z problémů je vyřešení pozice, jakou by měl opatrovník v řízení zastávat. Role OSPOD v průběhu soudního řízení je objektivně nesmírně komplikovaná. Tato skutečnost je dána především roztržičností a praktickou neslučitelností funkcí, které OSPOD v procesu řešení rodičovského konfliktu má zastávat. V první řadě je OSPOD kolizním opatrovníkem dítěte, tj. mj. má zjistit objektivní názor dítěte a tento názor pak přednést a hájit u soudu, kde dítě zastupuje.⁹⁷⁹ Opatrovník by měl dále s dítětem průběžně komunikovat a informovat jej o stavu věci. Jinou funkcí OSPOD jakožto kolizního opatrovníka dítěte v řízení je také jeho návštěv v domácnosti, na jejich základě vypracuje zprávu pro soud, kde uvede životní a bytové podmínky dítěte a rodičů či jejich ekonomickou situaci. Pokud se jedná o dítě školního věku, pak opatrovník obvykle zjišťuje také jeho prospěch a mimoškolní aktivity, případně další relevantní informace. OSPOD ale také poskytuje poradenství a podporu rodičům při řešení konfliktu a má pomoci nalézt společné řešení. Současně má OSPOD postihovat rodiče,

⁹⁷⁷ ROGALEWICZOVÁ, R. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. č. 20, 2015.

⁹⁷⁸ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1099/21, ze dne 18. 5. 2021.

⁹⁷⁹ ROGALEWICZOVÁ, R. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. č. 20, 2015.

jestliže jejich konflikt negativně dopadá na dítě nebo rodiče nezvládají výchovu. Někdy OSPOD sám poskytuje odbornou pomoc v podobě mediace nebo případové nebo rodinné konference a v některých případech, zejména ve vyhovených konfliktech, je OSPOD místem, kam si oba rodiče chodí stěžovat na toho druhého s cílem přesvědčit OSPOD, že oni jsou ti lepší. Vzhledem k uvedenému dochází k souběhu více rolí a úkolů, často v osobě jedné osoby. Nadto zájmy, které v jednotlivých rolích chrání nebo ke kterým směřuje, mohou být zcela protichůdné. Je potřeba dodat, že i Ústavní soud si je vědom roztržičnosti funkcí OSPOD, když uvedl, že „*Na straně jedné vystupuje v pozici správního úřadu, jehož činnost je upravena ZSPOD a jehož úkolem je mimo jiné (v nejlepším zájmu nezletilého dítěte) kontrolovat, zda jsou řádně vykonávána a nikoliv zneužívána práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti (§ 6), na straně druhé vystupuje v pozici ustanoveného kolizního opatrovníka, tj. jako zástupce účastníka řízení se stejnými právy a povinnostmi jako mají ostatní účastníci řízení.*“⁹⁸⁰ Domnívám se, že ne zcela vyjasněnou je i otázka nejlepšího zájmu dítěte, kdy opatrovník má na jednu stranu pomoci soudu definovat a objektivně chránit nejlepší zájem dítěte, avšak jako zástupce dítěte má hájit názory a stanoviska dětí. I toto však může být protichůdné. Pokud je v české právní úpravě kolizní opatrovník spíše zástupcem dítěte, nutně jeho postoj musí odpovídat více přání dítěte.⁹⁸¹

Pro pracovníky OSPOD je proto dosti obtížné sloučit jednotlivé role už v průběhu práce s rodinou, přičemž negativním faktorem je obvykle i nedostatek času a energie, kterou OSPOD věnoval práci s rodiči. Vzhledem ke kumulaci rolí a komunikaci také hrozí, že dítě nebude s pracovníkem OSPOD chtít jednat ve strachu, že jeho názor sdělí rodičům (resp. jednomu z nich).⁹⁸² Proto je otázkou, zda je objektivně možné, aby se pracovník OSPOD blíže seznámil s každým dítětem, které u soudu zastupuje a aby dopodrobna znal jeho přání a názory a tyto byl navíc i objektivně schopen vyhodnotit a dospět k závěru, jaké řešení je v jeho nejlepším zájmu. Navíc může docházet ke střetu jeho jednotlivých rolí, protože hájí v řízení více různých zájmů. Fakt, že problém přetíženosti a rozpolcenosti práce OSPOD není specifický pouze pro Českou republiku, dokládá skutečnost, že i další evropské země v uplynulých letech změnily svůj systém a role, které OSPOD v řízeních týkajících se dětí plní, rozdělily mezi další subjekty.⁹⁸³

⁹⁸⁰ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3883/16, ze dne 13. 12. 2016.

⁹⁸¹ KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J. KMEC, J., KOSAR, D. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 1144.

⁹⁸² ČAMDŽÍCOVÁ, S. Posílení role nezletilého v řízeních péče soudu o nezletilé. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 2, 2019.

⁹⁸³ ROGALEWICZOVÁ, R. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. č. 20, 2015.

Mezi státy, kde došlo k takovému přerozdělení práce, patří např. Německo⁹⁸⁴, Rakousko nebo Anglie⁹⁸⁵.

Ve výše uvedených souvislostech se tedy naskýtá otázka, zda OSPOD je v současné době schopen vykonávat svou roli v řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti v jeho zájmu. Bohužel mám za to, že nikoliv. Funkce opatrovníka je natolik specifická, že jím musí být osoba specializovaná, která je navíc odborně a prakticky vzdělaná. V ostatních oblastech, ve kterých OSPOD vykonává svou činnost, by mohla být role OSPOD ponechána. Pokud by bylo přijato takové řešení, došlo by k rozdělení činností OSPOD mezi více subjektů. Přenesení funkce zástupce dítěte do pravomoci jiného subjektu by mělo za následek, že by se OSPOD uvolnila kapacita, kterou by mohl zúročit při práci s rodiči nebo v jiných oblastech, tj. šetření v rodině, poskytování poradenství rodičům v právních otázkách souvisejících s řešením jejich rodinné situace, pomoc při přípravě podání apod. Role OSPOD by měla být také mnohem intenzivnější v edukaci rodičů a objasnění právní úpravy rodičovské odpovědnosti, resp. informování o právech a povinnostech, které z rodičovské odpovědnosti vyplývají. Ostatně tato povinnost jim vyplývá z § 10 odst. 1 písm. b) ZSPOD, přičemž neplnění této povinnosti bylo v minulosti kritizováno i ze strany ombudsmana.⁹⁸⁶

12.3.2.3. Jiná osoba jako opatrovník

Jak bylo uvedeno výše, soud může dle platné právní úpravy ustanovit opatrovníkem i jinou osobu, ač se tomu v praxi nestává. Touto další osobou může být jakákoli osoba, která poskytne záruku, že bude funkci opatrovníka náležitě a poctivě vykonávat a hájit zájmy dítěte. Je nerozhodné, zda půjde o osobu právnickou či fyzickou.

Dítěti je s ohledem na jeho neúplnou rozumovou vyspělost potřeba zajistit takového zástupce, který bude schopen s ním individuálně pracovat, probrat s ním v souladu s výše uvedeným, co se v řízení aktuálně děje, vysvětlit mu jeho možnosti a práva, zjistit skutečný názor a ten následně interpretovat. K účinnému zastoupení je také

⁹⁸⁴ V Německu působí orgán péče o mládež jako koordinátor celého procesu řešení rodičovského konfliktu. Jeho činností je prošetření poměrů v rodině dítěte a podání zprávy o tom soudu. Rovněž je v kontaktu s rodiči, kterým pomáhá řešit jejich konflikt. Soud zvolí opatrovníka dítěti ze seznamu osob, které jsou ochotny tuto funkci vykonávat, jestliže se rodiče na řešení sporné otázky nedohodnou hned na prvním jednání soudu a v řízení se pokračuje.

⁹⁸⁵ V Anglii zastupuje děti jak opatrovník (social service, anglická obdoba OSPOD), tak advokát (child's solicitor). Toho pro dítě vybírá a zplnomocňuje k zastoupení opatrovník.

⁹⁸⁶ Viz např. zpráva o šetření Veřejného ochránce práv sp. zn. 6217/2015/VOP/LF, ze dne 13. 9. 2017.

nezbytné vytvoření určité důvěry mezi dítětem a jeho zástupcem.⁹⁸⁷ Rovněž je vhodné, aby opatrovník měl dostatečně právní znalosti. Také výbor OSN pro práva dítěte vyzdvihl nezbytnost zajistit dítěti právní zastoupení, a to vedle jeho zastoupení opatrovníkem, zvláště v případech správních nebo soudních řízení, jejichž předmětem je posouzení a určení nejlepšího zájmu dítěte.⁹⁸⁸ Podobně čl. 9 odst. 1 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí se vyslovuje, byť ne zcela kategorickým způsobem, ve prospěch zajištění právního zastoupení dítěte i v rodinněprávních řízeních, když stanoví, že „*smluvní státy zváží možnost stanovit, aby soudní orgán mohl v případech řízení týkajících se dítěte ustanovit jiného zástupce a tam, kde je to namístě, advokáta, který bude dítě zastupovat*“.⁹⁸⁹ K funkci kolizního se vyjádřil i spolek Unie rodinných advokátů, který ve svém stanovisku uvedl, že „*kolizní opatrovník nemá být úředníkem, ale partnerem nezletilého dítěte. Jeho působení nesmí být formalitou, ale má pomoci dítěti vysvětlit mu soudní proces i jeho úlohu v řízení. Není-li dítě úplně malé, má jej opatrovník vždy kontaktovat a nejlépe v neutrálním prostředí (například školy) zjistit jeho přání. Poté by měl opatrovník o shlednutí informovat oba rodiče a posléze sdělit výsledek soudního řízení dítěti.*“⁹⁹⁰

Domnívám se, že je nezbytné, aby opatrovník vystupoval v řízení spíše jako profesionální „právní zástupce“, nikoliv formálně ustanovená osoba, která hájí zájmy dítěte, ač tyto zájmy a potřeby fakticky ani nezná. Současně považuji za důležité, aby dětem bylo průběžně vysvětlováno, co pro ně účast v řízení znamená, jak celá věc může skončit a jaké může mít výsledek řízení dopady do jeho života. Důležité také je, aby dítě vědělo, jak bude řízení probíhat, o co v něm rodiče usilují, co se očekává od dítěte, zda bude v řízení vyslechnuto soudcem a konkrétní okolnosti takového výsledku, co dítě čeká, pokud dojde k provedení znaleckého posudku a pohovoru se znalcem apod. Rodiče sami často vůbec nemají představu o právních souvislostech řízení a postavení dítěte v něm, nejsou tedy schopni dítěti podat odpovídající informace úměrně jeho věku, znalostem a rozumovým schopnostem. Pokud už rodiče dítě o řízení informují, často se tak děje se zcela cíleným záměrem získat je na svou stranu. Proto mu líčí okolnosti řízení tak, aby poškodili druhého rodiče, nebo aby dítě ovlivnili před

⁹⁸⁷ ČAMDŽÍCOVÁ, S. Posílení role nezletilého v řízeních péče soudu o nezletilé. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 2, 2019.

⁹⁸⁸ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.

⁹⁸⁹ DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.

⁹⁹⁰ [online]. [cit. 30.11. 2022]. Dostupné z: <https://www.uracr.cz/cs/stanoviska>.

jeho výsledkem nebo pohovorem u znalce.⁹⁹¹ Mají-li být zájmy dítěte v řízení zastupovány a hájeny efektivně, je potřeba, aby bylo dítě zastoupeno osobou, která je k zastupování dítěte motivována, má skutečný zájem o to, aby řízení bylo ukončeno ku prospěchu dítěte a aby jím dítě nebylo nijak negativně poznamenáno. Takovou osobou může být pouze ten, kdo se bude v řízení věnovat výlučně zastoupení dítěte, nikoliv i dalším činnostem.

Jak bylo uvedeno výše, někteří autoři navrhuji zajištění efektivního zastoupení nezletilého dítěte. Díky inspiraci v zahraničních úpravách lze dospět k závěru, že dobrým řešením *de lege ferenda* by tak mohlo být zavedení samostatné nové funkce či profese kolizních opatrovníků dětí v řízení, jehož jediným úkolem by bylo právě zastupování nezletilého v soudním řízení.⁹⁹² Těmito by mohly být buď speciální zaměstnanci OSPOD, případně např. advokáti⁹⁹³ mající zájem o tuto činnost, kteří by mohli být zapsáni do seznamu opatrovníků, ze kterého by byli ustanovováni. V takovém případě by však bylo nutné počítat se zvýšenou finanční zátěží státu, neboť advokáti by museli za svou činnost dostávat odměnu. Důležité je to, aby tyto osoby byly dostatečně motivovány dělat svou práci co nejlepším možným způsobem. Kolizní opatrovník by měl mít nejen dobré povědomí o tom, jaká má dítě práva, ať už procesní tak i hmotněprávní, ale současně by měl být schopen pracovat s dítětem s ohledem na jeho individualitu a aktuální citové rozpoložení, znát různé způsoby vedení rozhovoru, být schopen dítěti náležitě vysvětlit, co se v řízení aktuálně děje a jaké důsledky pro něj řízení má a také jej informovat. Je tak nepochybné, že je potřebná nejen odborná kvalita takových osob, ale je třeba, aby byly také dostatečně empatické a měly k dětem kladný vztah.

Pokud zde tedy bude osoba, která bude skutečně schopna s dítětem pracovat, zjistit jeho názor, vysvětlit mu, že má právo říct před soudem, co si myslí a co si přeje a současně mu vysvětlit, že jeho přání není pro soud závazné, a že se může stát, že bude rozhodnuto odlišně, ale také, že k soudu nemusí, pokud nechce, lze se domnívat, že

⁹⁹¹ ROGALEWICZOVÁ, R. Organ sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. č. 20, 2015.

⁹⁹² Viz např. ČAMDŽÍCOVÁ, S. Právo dítěte být slyšeno jako základní participační právo. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 1, 2021, s. 137.

⁹⁹³ ČAK v roce 2021 přijala stanovisko k možné změně § 469 odst. 1 ZŘS, který by měl umožnit soudu jmenovat opatrovníkem nezletilého dítěte namísto orgánu sociálně-právní ochrany dětí též advokáta. [online]. [cit. 18.11. 2022]. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/priloha_1_2021_01.pdf

řízení bude pro dítě mnohem menší zátěž a nebude pro něj představovat pouze nějaký složitý proces, kterému nerozumí a ve kterém se o něj rodiče hádají.⁹⁹⁴

12.3.3. Právní zástupci

V rámci řízení v rodinněprávních věcech se lze často setkat s tím, že rodiče jsou zastoupeni profesionálními právními zástupci - advokáty, jejichž oprávnění poskytovat právní služby⁹⁹⁵ vyplývá z § 2 ZA. Advokáti rodičů, kteří jsou součástí justičního systému⁹⁹⁶, hrají v řízení velmi důležitou roli, ale jejich postavení co do obsahu výkonu profese je v rodinněprávních případech poněkud odlišné od postavení v jiných agendách. Proto může být důležité vyhledat právní pomoc nejlépe od takové osoby, která se rodinněprávní tematikou zabývá.⁹⁹⁷ Je potřeba uvést, že z pohledu advokáta není úprava poměrů k nezletilým dětem po právní stránce nijak zásadně složitá, avšak advokát jako zástupce musí v těchto řízeních disponovat i jinými dovednostmi. „*Pro zastoupení v rodinných věcech je typické, že se jedná o vztahy osobní, které nemají pouze charakter právní, ale jsou do značné míry také emocionální a není tedy možné nechávat za sebou „spálené mosty“.*“⁹⁹⁸ Právní zástupci mohou chování rodičů v řízení velmi ovlivnit, a to pozitivně, ale i negativně. Sejdou-li se v rámci mimosoudního vyjednávání dva advokáti, kteří jsou si vědomi rodinné situace a zájmu na smírném vyřešení věci, mohou k tomu rodičům skutečně pomoci. V rodinných věcech nelze za každou cenu usilovat o řešení, ve kterém jedna strana bude vítězem a druhá poraženým, neboť je žádoucí, aby mezi rodiči zůstali aspoň slušné mezilidské vztahy. Proto lze spíše cílit na to, aby žádný z účastníků nebyl poražený nebo se tak aspoň necítil. Zástupce rodiče podporující jej v jeho konfliktní strategii nebo který rodiče k této strategii dokonce podněcuje, v rodičovských konfliktech spíše způsobí více škody než užítku. Advokát vystupující v řízení s cílem vyhrát za každou cenu je schopen zničit i korektní vztahy mezi rodiči, což se v konečném důsledku dotkne především dítěte.

⁹⁹⁴ ČAMDŽÍCOVÁ, S. Posílení role nezletilého v řízeních péče soudu o nezletilé. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 2, 2019.

⁹⁹⁵ Co je míněno poskytováním právních služeb upravuje § 1 odst. 2 ZA: „*Poskytováním právních služeb se rozumí zastupování v řízení před soudy a jinými orgány, obhajoba v trestních věcech, udělování právních porad, sepisování listin, zpracovávání právních rozborů a další formy právní pomoci, jsou-li vykonávány soustavně a za úplatu. Poskytováním právních služeb se rozumí rovněž činnost opatrovníka pro řízení ustanoveného podle zvláštního právního předpisu1, je-li vykonávána advokátem.*“

⁹⁹⁶ K tomu blíže viz WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. Praha: Linde, 2014, s. 149.

⁹⁹⁷ Ke dni 30. 6. 2022 mělo uvedeno jako specializaci „Rodinné právo, výchova, výživné“ pouze 1326 advokátů z celkového počtu 19296 viz <https://vyhledavac.cak.cz/Home/SearchResult>. [cit. 30. 6. 2022]. Proto je zřejmé, že na rodinné právo se specializuje pouze malá část advokátů (necelých % 15).

⁹⁹⁸ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019, s. 170.

Nutno podotknout, že je žádoucí, aby advokát, který se chce věnovat této problematice, měl mít aspoň základní znalosti psychologie, mezilidských vztahů, vyjednávání a měl by být schopen empatického přístupu k věci a k oběma stranám konfliktu. Ideální advokát by měl být schopen klienta - rodiče usměrnit, nabídnout mu jiný pohled na problém, upozornit ho na některé aspekty, které do té doby nevnímal nebo ho vůbec nenapadlo se jimi zabývat.⁹⁹⁹

Zajímavá je dále otázka, zda právní zástupce rodiče je povinen zohledňovat i (nejlepší) zájem nezletilého dítěte, neboť povinnost veškerých veřejných orgánů zohledňovat zájmy dítěte jako první hledisko při jakékoliv činnosti týkající se dětí je upravena v čl. 3 ÚPD. Advokáti však nejsou veřejnými orgány, nicméně jsou součástí justičního systému¹⁰⁰⁰ v širším slova smyslu. R. Rogalewiczová je názoru, že „advokáti by měli vycházet z toho, že zájmy klienta jako rodiče by se měli se zájmy dítěte překrývat.“¹⁰⁰¹ Tak je tomu jen v ideálním případě. Stává se, že rodiče v domnění, že jednájí v zájmu svého dítěte, sledují pouze své vlastní zájmy, které za zájmy dítěte pouze vydávají. Advokát se v takovém případě dostává do střetu, neboť je povinen chránit a prosazovat práva svého klienta a jeho oprávněné zájmy a také se přitom řídit jeho pokyny. Pokyny klienta není advokát vázán jen tehdy, jsou-li v rozporu se zákonem nebo stavovským předpisem, o čemž je povinen klienta informovat (viz § 16 odst. 1 ZA). Přitom advokát má jednat čestně a svědomitě a má využívat ve prospěch klienta všechny zákonné prostředky a v jejich rámci podle svého přesvědčení činit vše, co je pro něj prospěšné. Pokud se advokát domnívá, že pokyn jeho klienta je ve střetu se zájmem dítěte, měl by minimálně na tuto skutečnost svého klienta - rodiče upozornit. Ale spíše v kontextu etického výkonu své profese než na základě své zákonné povinnosti. Advokát by v řízení neměl jen nekriticky přebírat a dále prezentovat postoje klienta, ale především by klientovi měl být dobrým poradcem. Pokud klient i přes upozornění na možná úskalí trvá na požadovaném postupu, který by mohl být v rozporu se zájmem nezletilého dítěte, mohlo by to být důvodem pro vypovězení smlouvy dle § 20 odst. 2 ZA, i když pro neurčitost a výkladovou nejednotnost pojmu zájem dítěte bude zřejmě nutné si postup obhájit. Z uvedeného plynou úskalí výkonu advokacie v rodinných věcech,

⁹⁹⁹ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu.* Praha: Leges, 2019, s. 171.

¹⁰⁰⁰ Viz např. stanovisko ČAK [online]. [cit. 18.11. 2022]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=19882>

¹⁰⁰¹ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu.* Praha: Leges, 2019, s. 171.

neboť advokát nehájí své názory, ale názory klienta, se kterými by měl být ztotožněn. Ve spoustě případů tomu ale tak není.

Druhou otázkou, která může připadat do úvahy, je, zda případná konfliktní strategie řízení, kterou může klient po advokátovi vyžadovat, tedy zejména postup „očerňování“ druhého rodiče se snahou o jeho diskreditaci, je v souladu se ZA a etickým kodexem. Na jednu stranu podle čl. 6 odst. 3 etického kodexu advokát není oprávněn ověřovat si pravdivost klientem poskytnutých informací. Snaha zdiskreditovat druhého rodiče v záležitostech netýkajících se péče o dítě ale může být vnímána soudem jako nerespektování rodičovských práv druhého rodiče. O těchto důsledcích by měl advokát svého klienta poučit. Navíc lze předpokládat, že k takovému postupu se uchýlí i druhá strana, která se pravděpodobně bude bránit stejnou mincí, čímž konflikt bude dále eskalovat a je rovněž předpoklad, že řízení se prodlouží. To vše není v zájmu dítěte a bude mít dopad do jeho sféry. Ač může být takové jednání advokáta v mnoha směrech považováno jako rozporné s etickým kodexem, tento problém zpravidla nikdo neřeší.

12.3.4. Znalci

Činnost znalců a tlumočnicků je upravena zákonem č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, v platném znění. Tento zákon upravuje předpoklady pro výkon znalecké či tlumočnické činnosti jakož i práva a povinnosti, které takovým osobám v této souvislosti vznikají. Soudní znalec je vybírán soudem ze seznamu znalců vedeného příslušným krajským soudem. Role znalce v řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti je někdy velmi podstatná. V řízení bývají často jmenováni znalci z oboru psychologie, dětské psychologie, psychiatrie nebo pediatrie. Úkolem znalce je zodpovědět soudem zadané otázky v rámci jeho odbornosti, tedy zpravidla vyšetřit jednotlivé členy rodiny a na základě zjištění poskytnout soudu své odborné stanovisko. Ač znalec není účastníkem řízení¹⁰⁰², jeho osoba hraje v opatrovnickém řízení velmi důležitou roli.

12.4. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů a jiné metody řešení rodičovského konfliktu

¹⁰⁰² K postavení znalce se vyjádřil Ústavní soud např. ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 3367/12, ze dne 10. 1. 2013, kdy uvedl, že „ačkoliv znalci, podobně jako zapisovatelé či tlumočníci, sice nejsou ani účastníky řízení, ani vedlejšími účastníky řízení, nýbrž „pouze“ osobami zúčastněnými na řízení, nelze přehlížet či dokonce upírat ta práva, jimiž jsou tyto subjekty civilního procesu nadán.“

Byť je řízení ve věcech péče o nezletilé koncipováno jako nesporné, nelze vyloučit, že mezi jeho účastníky budou existovat konflikty.¹⁰⁰³ Naopak v řízení o úpravě poměrů existují mnohdy takové konflikty, s jakými se není možné setkat v žádném sporném řízení. Rodičovské konflikty, tedy spory mezi rodiči týkající se jejich společného dítěte, které vznikají buď v přímé v souvislosti s jejich rozchodem nebo rozvodem, nebo po něm následují, patří mezi nejobtížněji řešitelné. Nikoliv, že by byly právně složité. Jejich komplikovanost je ale naopak často dána mnoha neprávními aspekty, které se v nich promítají a ovlivňují je.¹⁰⁰⁴

Je velmi důležité, aby soud a další zúčastněné subjekty vedly rodiče k dohodě, neboť jak bylo již v této práci konstatováno, dohoda o úpravě poměrů k dětem má mnohem větší šanci na úspěch, že bude rodiči respektována než autoritativní rozhodnutí soudu. Pokud nebude nalezeno smírného řešení, které by pomohlo zklidnit situaci, hrozí, že vyhrocená situace bude znamenat dlouhodobý konflikt řešený v mnoha po sobě rychle následujících soudních řízeních až do zletilosti dítěte.¹⁰⁰⁵ Dle § 474 odst. 1 ZŘS má soud možnost za účelem ochrany zájmu dítěte vést rodiče k nalezení smírného řešení. Soud může rodičům uložit na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smířcím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii, nebo jim nařídí setkání s poskytovatelem odborné pomoci, zejména odborníkem v oboru pedopsychologie.¹⁰⁰⁶ Soud tak učiní usnesením, proti kterému není odvolání přípustné.¹⁰⁰⁷ Soudu je citovaným ustanovením umožňováno nikoliv pouze doporučit rodičům pomoc nebo je o takové pomoci informovat. V nejobecnější rovině soud ukládá rodičům povinnost něco strpět – v tomto případě spolupráci s odborníky – aby dosáhl ochrany zájmů dítěte, tedy slabší a zvláště zranitelné osoby v rodinném systému.¹⁰⁰⁸

Zajímavou záležitostí v rámci českém soudnictví je zřízení tzv. „soudního psychologa“ – zaměstnance soudu, který přímo v rámci soudní budovy poskytuje psychologické poradenství mj. účastníkům opatrovnického řízení. Započítí psychologického poradenství je možné jen se souhlasem účastníka řízení a veškeré informace, které

¹⁰⁰³ MACKOVÁ, A. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, komentář k § 474 ZŘS.

¹⁰⁰⁴ ROGALOWICZOVÁ, R. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*. č. 12, 2017, s. 35.

¹⁰⁰⁵ Viz TRÁVNÍKOVÁ, M. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, komentář k § 474 ZŘS.

¹⁰⁰⁶ Dle usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 21 Co 62/2016, ze dne 17. 2. 2016 tak není možné učinit předběžným opatřením.

¹⁰⁰⁷ Viz usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 20 Co 283/2016, ze dne 10. 8. 2016.

¹⁰⁰⁸ CIRBUSOVÁ, M., BRZOBOHATÝ, R. Za účelem ochrany zájmů dítěte: koncepce § 474 odst. 1 ZŘS. *Soudce*. č. 4, 2022.

soudní psycholog získá, jsou využity pouze pro účely probíhajícího řízení.¹⁰⁰⁹ Domnívám se, že tato myšlenka je velmi zajímavá. Vzhledem k velkému vytížení psychologů je mnohdy nemožné zařadit u nich návštěvu rodičů v dohledné době. Pokud soudce odkáže rodič na psychologa přímo působícího u soudu, odpadne problém s jeho sháněním, složitými domluvami termínů apod., což může být do jisté míry pro rodiče odrazující.

Krom výše uvedených možností soudu však existují i další známé metody řešení konfliktů, které lze právě v těchto řízeních uplatnit. Proto pro účely této práce považuji za vhodné zmínit známé techniky řešení rodičovského konfliktu, které mají především za cíl vést rodiče ke smírnému vyřešení věci a ukončení rodičovského konfliktu. Nutno podotknout, že na toto téma se v poslední době objevily i vědecké práce zabývající se touto tematikou¹⁰¹⁰ nebo publikace¹⁰¹¹ či odborné články¹⁰¹², které se zabývají jednotlivými technikami.

Konflikty rodičů při rozvodu se staly celospolečenským problémem, který následně musí řešit několik odborníků. Role a kompetence těchto profesí se vzájemně prolínají, a proto je jejich spolupráce obecně považována za žádoucí. Základním předpokladem je vždy včasnost intervence subjektu, který je rodičům schopen pomoci, resp. rychlá aplikace pomocných a podpůrných metod po odhalení problému.¹⁰¹³ V zásadě je proto vždy podstatné rychlé zapojení a spolupráce dalších subjektů mnohdy i z jiných oborů či profesí, které jsou schopny rodičům v řešení jejich konfliktu pomoci. Interdisciplinární přístup je dle některých autorů pro řešení rodičovského konfliktu nejvhodnější.¹⁰¹⁴ Ani tyto subjekty však nejsou schopny konflikt vyřešit nebo rodiče k dohodě donutit.

¹⁰⁰⁹ BERANOVÁ, H. Psycholog jako zaměstnanec okresního soudu. *Právo a rodina*. č. 3, 2020.

¹⁰¹⁰ Např. ROGALEWICZOVÁ, R. *Principy smírného řešení rodičovských konfliktů a jejich aplikace v právní praxi*. Olomouc, 2017. disertační práce. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Právnická fakulta.

¹⁰¹¹ Viz např. HOLÁ, L., URBANOVÁ, M. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 396 s. nebo WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., HOLÁ, L., LEIX, A., KOVÁŘOVÁ, D. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2022, 337 s.

nebo ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu - Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges. 2019, 288 s. apod.

¹⁰¹² WESTPHALOVÁ, L., HOLÁ, L. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*, č. 13-14, 2019 nebo ŠÍNOVÁ, R. K možnosti soudu nařídít účast na mimosoudních postupech podle § 474 ZŘS, a to i v kontextu rozhodnutí KS v Hradci Králové. *Právní rozhledy*, č. 23-24, 2020.

¹⁰¹³ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu - Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges. 2019, s. 201.

¹⁰¹⁴ ŠIMÁČKOVÁ, K. in MELZER, F, TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1607 nebo ŠÍNOVÁ, R. K možnosti soudu nařídít účast na

V ideálním případě se rodiče po zapojení dalších subjektů na dalším uspořádání dohodnou. Je potřeba si ale uvědomit, že v tomhle případě hraje důležitější roli kvalita, nikoliv kvantita. Pokud budou rodiče systémem „donucení“ k dohodě o jejich aktuální situaci, nebude se jednat o dlouhodobé řešení.¹⁰¹⁵ Tato zásadní otázka, zůstává vždy na rodičích a jejich vůli.

Krom výše uvedené zákonné možnosti soudu existují i další interdisciplinární metody, které lze, ať už jako celek nebo jednotlivé prvky, v rámci řešení konfliktu uplatnit. V poslední době je nejčastěji skloňovanou metodou řešení konfliktu tzv. Cochemská praxe. Jinou, ne zcela známou metodou, která spadá pod rámec interdisciplinární spolupráce, je metoda collaborative law. Tato metoda spočívá ve spolupráci několika osob, které se snaží strany sporu přivést k co možná nejrychlejšímu a nejefektivnějšímu řešení jejich problému.¹⁰¹⁶ Metoda collaborative law by měla být využívána ještě před tím, než začne samotné soudní řízení, přičemž v ideálním případě je následně pouze soudem schválena dohoda účastníků. Tato metoda vyžaduje přístup advokátů rodičů (nebo aspoň jednoho), kteří mají příslušné znalosti a jsou schopni tento postup rodičům nabídnout. Další, rovněž ne úplně využívanou metodou, je případová konference dle § 10 odst. 1 písm. e) ZSPOD. Na případovou konferenci je obecně nahlíženo spíše jako na nástroj pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin. Předpokladem však je, že dítě bude vyhodnoceno jako ohrožené dítě ve smyslu § 6 ZSPOD, což se v souvislosti s rodičovskými konflikty při úpravě poměrů obvykle nestává.

Pro všechny metody řešení konfliktu je společné, že vždy záleží na individuálním posouzení konkrétní rodinné věci. Nelze proto vytvořit univerzální šablonu, podle které by bylo možné postupovat při řešení každého konfliktu mezi rodiči.¹⁰¹⁷ U všech metod řešení je také společné riziko, že některý z účastníků nebude spolupracovat, čímž se fungování jednotlivých metod zkomplikuje.

mimosoudních postupech podle § 474 ZŘS, a to i v kontextu rozhodnutí KS v Hradci Králové. *Právní rozhledy*. č. 23-24, 2020.

¹⁰¹⁵ CIRBUSOVÁ, M., BRZOBOHATÝ, R. Praxe mediace v tzv. Cochemském modelu - metoda, nebo profese? *Právo a rodina*. č. 1, 2020.

¹⁰¹⁶ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu - Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges. 2019, s. 257.

¹⁰¹⁷ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu - Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges. 2019, s. 287.

12.4.1. Cochemská praxe

V poslední době je v odborných kruzích hojně diskutovanou problematika fenoménu tzv. Cochemské praxe představující systém interdisciplinární spolupráce mezi profesemi, které se podílejí na řešení rodičovského konfliktu. Cochemská praxe vznikla v roce 1992 v kraji Cochem-Zell v německé spolkové zemi Porýní-Falc a postupně se šířila do dalších spolkových zemí. Její vznik je spojen s reakcí na stav, kdy rodičům usilujícím o získání výlučné rodičovské péče ve skutečnosti nešlo o úpravu práv k dítěti, ale řízení považovali spíše za boj o právo na dítě. Zúčastněné subjekty, které měly rodičovský konflikt řešit, tedy především právní zástupci, pracovníci OSPOD, případně pracovníci poraden, soudní znalci a soudci, se stávaly nástrojem rodičů. Namísto toho, aby pomohly rodičům zkrotit emoce a vyřešit jejich vypjatý vztah, nechaly se jimi ovládat, ovlivňovat a v konečném důsledku se nechávaly rodiči strhnout na jednu stranu. Poté, co se eskalovaný konflikt dostal před soudce, jež měl rozhodnout, který z rodičů je pro dítě vhodnější a kterému má zůstat zachována rodičovská péče a od kterého rodiče by si dítě mělo pro jistotu „odpočinout“, soudce v bezvýhodné situaci pověřil soudního znalce vypracováním posudku, který měl za cíl vyhodnotit, který z rodičů má mít dítě v péči. Na to znalec posléze provedl své zkoumání pomocí několika psychologických testů a pohovorů s rodiči a na jejich základě vypracoval posudek, ve kterém vyhodnotil jednoho z rodičů jako lepšího pečovatele. S druhým rodičem byl doporučen styk. Jediným důvodem pro takto razantní omezení byla často skutečnost, že dítě již bylo příliš dlouhou dobu v centru rodičovských hádek a potřebovalo si od konfliktní situace odpočinout.¹⁰¹⁸ Soudce následně bez jakékoliv vlastní invence rozhodnul tak, jak doporučil znalec ve svém posudku.¹⁰¹⁹ Nutno podotknout, že takovýto přístup velmi často byl a mnohdy ještě je aplikován i v našich poměrech.

Cochemské praxe si klade za cíl dosáhnout, aby rozvádějící nebo rozcházející se rodiče byli opět schopni převzít společnou odpovědnost za společné dítě. Tedy aby se stali rodiči, kteří jsou si vědomi skutečnosti, že ačkoliv jejich společný život je již minulostí, rodiči společného dítěte zůstanou do konce života. A že jejich společné dítě je potřebuje oba. Soud by ve spolupráci s dalšími institucemi přímo či nepřímo participujícími na jeho rozhodnutí měl vést rodiče k faktickému převzetí společné

¹⁰¹⁸ ROGALEWICZOVÁ, R. Cochemská praxe v České republice. *Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14. – 15. 5. 2015 v Brně*, s. 6-7.

¹⁰¹⁹ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007. s. 19-25.

rodičovské odpovědnosti a měl by se pokusit zamezit přenášení vzájemných neshod mezi rodiči a jejich důsledků na děti.¹⁰²⁰ Výsledkem soudního řízení dle Cochemské praxe není rozhodnutí soudu, nýbrž společné rozhodnutí rodičů o tom, jak budou nadále společně fungovat jako rodiče. Od soudu by tak měli v ideálním případě odcházet rodiče, kteří spolu komunikují a dokáží se dohodnout alespoň na podstatných záležitostech týkajících se jejich dítěte, a to v jeho nejlepším zájmu. V ideálním případě tedy bude výsledkem soudního řízení soudem schválená dohoda rodičů reflektující nejlepší zájem dítěte.

Uplatňování Cochemské praxe či jejích prvků je u českých soudů velmi individuální. Některé soudy mají snahu Cochemskou praxi aplikovat, další pouze některé její prvky a jiné stále rozhodují tak, jako tomu bylo dříve. Samozřejmě je problematické, když se opatrovnické agendě věnuje zejména na menších soudech soudce, který není odborníkem na opatrovnickou agendu a vede řízení jako řízení sporné. Domnívám se proto, že je vhodné, aby se rodinnou problematikou zabývali pouze specializovaní soudci, kteří budou v tomto ohledu školeni a vzděláváni, aby jejich postup byl, pokud možno, obdobný. Dalším problémem je, že neexistuje jednotná metodika či přístup, který by všem soudům poskytl určitá sjednocující vodítka. Pak je uplatňování jakýchkoliv principů smírného řešení konfliktu toliko na bázi „dobrovolnosti“. Na druhou stranu není možné upravit postup ve formě zákonné úpravy, a to především vzhledem k jedinečnosti každého případu.¹⁰²¹ Lze také zmínit, že v souvislosti s využitím Cochemské praxe vydal spolek sdružující advokáty Unie rodinných advokátů stanovisko, ve kterém konstatoval, že na jednoznačné závěry jejího použití v praxi je zatím příliš brzy, neboť s českou variantou této původně německé aktivity jsou v praxi odlišné zkušenosti. Což je ale pochopitelné vzhledem k (rozdílné) české právní úpravě rodičovské odpovědnosti a oprávněním advokátů poskytovat své služby na území celé republiky.¹⁰²²

¹⁰²⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3216/13, ze dne 25. 9. 2014.

¹⁰²¹ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu - Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges. 2019, s. 244.

¹⁰²² Stanovisko Unie rodinných advokátů ze dne 15. 4. 2018. [online]. [cit. 27. 5. 2022]. Dostupné z: <http://www.uracr.cz/stanoviska>.

12.4.2. Mediacie

Mediace se jako způsob řešení sporů začala využívat v 60. letech 20. století ve Spojených státech. Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, v platném znění v ust. § 2 odst. a) definuje mediaci jako postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody. Je potřeba zmínit, že ust. § 474 odst. ZŘS, který umožňuje soudu mediační jednání uložit, nemá na mysli pouze mediaci prováděnou zapsanými mediátory, ale i tzv. volnou mediaci, kterou v České republice nevymezuje žádný zákon. Může se jednat o výkon mediace jako svobodného povolání, v zaměstnaneckém poměru, v rámci poskytování sociálních služeb atd. Takto vykonávaná mediacie nepodléhá kontrole Ministerstva spravedlnosti, mediátoři většinou neskládají zkoušku mediátora podle zákona o mediaci a nejsou zapsaní v seznamu mediátorů vedených Ministerstvem spravedlnosti.¹⁰²³ Tento výklad vyplývá z toho, že § 474 odst. 1 ZŘS, na rozdíl od § 100 odst. 2 OSŘ neuvádí, že se musí jednat o zapsaného mediátora.

Rodinná mediacie je multidisciplinární záležitostí – tím jsou osobnostní i odborné požadavky na osobu mediátora v rodinných konfliktech vysoké. Kromě znalostí z oblasti práva, psychologie, sociologie, sociální práce, příp. pedagogiky musí mediátor disponovat mediačními dovednostmi, ale i osobnostními předpoklady pro tuto profesi.¹⁰²⁴ D. Kovářová poukazuje na to, že „*mediátor by měl rodičům především umět zprostředkovat poznání, že nikdy nedosáhnou spokojenosti, povedou-li proti bývalému partnerovi nebo jinému členu rodiny vleký spor.*“¹⁰²⁵

V případě nařízení mediace je otázkou vynucení na její účasti, neboť mediacie je vždy dobrovolná.¹⁰²⁶ R. Šínová se domnívá, že „*ze zákonné úpravy nevyplývá možnost přímého donucení k mediaci, neboť ze znění § 474 ZŘS toto dovodit nelze. Mediacie je v kontextu současné právní úpravy dobrovolná a její podstatou je dohoda prokazující vůli stran hledat řešení touto cestou, vzájemně se snažit o dohodu, resp. alespoň se o to*

¹⁰²³ CIRBUSOVÁ, M., BRZOBOHATÝ, R. Praxe mediace v tzv. Cochemském modelu - metoda, nebo profese? *Právo a rodina*, č. 1, 2020.

¹⁰²⁴ WESTPHALOVÁ, L., HOLÁ, L. Rodinná mediacie, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy*. č. 18, 2013.

¹⁰²⁵ KOVÁŘOVÁ, D. Rodinná mediacie. *Bulletin advokacie*. č. 6, 2013.

¹⁰²⁶ Srov. Ministerstvo spravedlnosti. Výkladové stanovisko k aplikaci ust. § 474 odst. 1 ZŘS [online]. [cit. dne 25. 7. 2022]. dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/720931/V%C3%BDkladov%C3%A9stanovisko+Z%C5%98S/bb9c0eef-2977-449e-8ffa-7c9ccf871e05>.

*pokusit.*¹⁰²⁷ S tím pak souhlasí R. Brzobohatý jen zčásti.¹⁰²⁸ Dle jeho názoru „nelze nařídít mediaci, pokud jde o zapsaného mediátora. Na druhou stranu však mnohá mediační centra a další poskytovatelé rodinné mediace poskytují své služby i podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. V takovém případě pak nařídít mediaci lze.“

V první fázi všech mediací je nutné posoudit, zda je případ pro mediaci vhodný. Zodpovědný výběr případu je jedním z indikátorů „úspěšnosti“ mediace. Při jeho posuzování z hlediska klientů je třeba zjistit, jak rodiče rozumějí a reagují na možnost mediace a jaký užitek v ní pro řešení nepříznivé rodinné situace vidí. Součástí takového rozhodování je i posouzení vhodnosti účasti dítěte na mediaci.¹⁰²⁹ Úloha mediátora spočívá v tom, aby v první řadě podpořil komunikaci mezi stranami konfliktu a pomohl jim tím dosáhnout vlastního smírného řešení. Výsledkem úspěšné mediace je mediační dohoda, která není sama o sobě exekučním titulem. K tomu je třeba jejího schválení rozsudkem soudu.

V poslední době se objevily také diskuze ohledně účasti nezletilého dítěte v mediaci. Problémem mediace může být skutečnost, že v případě, kdy mediátor dítě nikdy neviděl, je prakticky nemožné posoudit, zda dohoda není v rozporu se zájmem dítěte.¹⁰³⁰ Zájem dítěte je jedním ze základních principů rodinné mediace, stejně jako rodinného práva. Je-li to možné, poukazují odborníci na vhodnost zapojení dítěte do mediace, neboť dítě je tím, o koho se v řízení nejvíce jedná. Co dosud zůstává nezodpovězeno, je, do jaké míry, k jakému účelu, kdy a v jaké podobě by děti měly být procesy účastny. V tomto dosud nepanuje shoda a je potřebné vést další interdisciplinární diskuse odborníků z oblasti psychologie, práva, sociální práce, pedagogiky a sociologie.¹⁰³¹ Před samotným zjištěním stanoviska dítěte musí mediátor nezletilého informovat přiměřeně jeho chápání o podstatných okolnostech (především o

¹⁰²⁷ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L. K možnosti soudu nařídít účast na mimosoudních postupech podle § 474 ZŘS, a to i v kontextu rozhodnutí KS v Hradci Králové. *Právní rozhledy*, č. 23-24, 2020.

¹⁰²⁸ BRZOBOHATÝ, R. Mediační jednání vs. mediace: co může soud nařídít podle § 474 odst. 1 ZŘS. *Soudce*. č. 5, 2022.

¹⁰²⁹ WESTPHALOVÁ, L., HOLÁ, L. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy*. č. 18, 2013.

¹⁰³⁰ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu - Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges. 2019, s. 256.

¹⁰³¹ WESTPHALOVÁ, L., HOLÁ, L. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*. č. 13-14, 2019.

možných dopadech mediačního řízení na jeho život). Mediátor by měl vždy při zjišťování názoru dítěte přihlídnout k jeho věku a rozumové vyspělosti.¹⁰³²

12.5. Průběh řízení

12.5.1. Zahájení řízení

Řízení ve věcech péče o nezletilé dítě v širším slova smyslu lze obecně zahájit jak na návrh (zpravidla půjde o návrh jednoho z rodičů dítěte), tak i bez návrhu dle § 13 odst. 1 ZŘS, neboť nezletilé děti jako subjekty práv a povinností vyžadují zvláštní ochranu státu. V případě zamýšleného rozvodu je řízení zpravidla zahajováno jedním z rodičů nebo oběma rodiči společně, pokud rodiče podávají společným návrh. Neobvyklé nejsou ani situace, kdy soud zahájí řízení ex offo tehdy, kdy rodiče zahájili řízení o rozvodu manželství, ale nepodali návrh na úpravu poměrů k nezletilým dětem. V obecné rovině však může soud řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem zahájit kdykoliv. Dozví-li se soud (např. z vlastní činnosti, z podnětu¹⁰³³ jiných státních orgánů nebo třetích osob), že jsou tu okolnosti nasvědčující tomu, že je třeba o poměrech nezletilého rozhodnout, zahájí usnesením toto řízení z úřední povinnosti. Zasahuje-li stát do rodiny, musí být primárním a jediným cílem snaha o zajištění harmonického a klidného prostředí pro dítě jako nejslabšího a nejzranitelnějšího subjektu rodinněprávních vztahů.¹⁰³⁴ Řízení je zahájenou dnem, kdy je usnesení vydáno. Proti takovému usnesení není odvolání přípustné (§ 13 odst. 3 písm. ZŘS). Usnesení se doručuje účastníkům do vlastních rukou (§ 13 odst. 2 ZŘS).

Skutečnost, že řízení o úpravě poměrů je oficiózní povahy, tj. soud může i bez návrhu intervenovat, neznamená, že lze meritorně vyhovět návrhu každé osoby. I v nesporném soudnictví je třeba u osoby navrhovatele zkoumat jeho věcnou legitimaci, tj. oprávnění návrhem do úpravy práv a povinností účastníků řízení zasahovat. Je proto dán pouze úzký okruh osob, které mohou být s návrhem z hlediska věcné legitimace úspěšné. Obecně proto platí, že návrh mohou podat pouze osoby mající na výsledku řízení právní zájem, tj. výsledek řízení jejich právní postavení ovlivní. Jiné osoby mohou soud vést k zahájení řízení pouze prostřednictvím tzv. podnětu. Význam podnětu přitom v

¹⁰³² KOVÁČOVÁ, A. SPÁČIL, O. Slyšení dítěte v rámci rodinné mediace. *Právní rozhledy*. č. 10, 2014 s. 353.

¹⁰³³ Blíže k rozlišení podnětu a návrhu na zahájení řízení viz stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 160/76, ze dne 18. 11. 1977.

¹⁰³⁴ ZUKLÍNOVÁ, M. Cui Bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. č. 2, 2015, s. 123.

rámci péče soudu o nezletilé zdůrazňuje také § 474 odst. 2 ZŘS, který soudu ukládá povinnost podněty a upozornění fyzických a právnických osob stran péče o nezletilé vyřizovat.¹⁰³⁵

V případě, že je řízení zahájeno na návrh, musí takový návrh obsahovat všechny stanovené náležitosti (§ 42 odst. 4 a 79 odst. 1 OSŘ). Neobsahuje-li je, může soud takové podání považovat za podnět a zahájit řízení bez návrhu z vlastní iniciativy. Soud však není návrhem na zahájení řízení vázán a může rozhodnout jinak, než je navrhovatelem požadováno. Řízení lze zahájit v souladu s § 14 ZŘS také na základě ústního přednesení návrhu do protokolu.

Řízení o úpravě poměrů k nezletilým je osvobozeno od soudních poplatků. Osvobození je jedním z projevů ochrany nezletilého dítěte jako slabší strany v civilním procesu. Takovéto osvobození se ale týká výlučně soudního poplatku, nikoliv např. nákladů vzniklých státu v souvislosti s ustanovením znalce.

Pokud jsou rodiče schopni se na počátku řízení dohodnout nebo předkládají soudu ke schválení svou dohodu, je situace mnohem jednodušší. V mnoha případech je tomu ale naopak, když postoje rodičů jsou rozdílné. Ne vždy jsou stanoviska rodičů neměnná a v mnoha případech mohou i za pomoci třetích osob dojít k posunu a změně přístupu k případnému smírnému kompromisu.

12.5.2. Jiný soudní rok

V řízení o úpravě poměrů může hrát důležitou roli jiný soudní rok ve smyslu ust. § 18 ZŘS. Podstatou jiného soudního roku je možnost soudu sejít se k méně formálnímu jednání s rodiči oproti běžnému soudnímu jednání. Soud může jiný soudní rok svolat ať už k přípravě jednání nebo i k projednání věci samé. S ohledem na to, že v řízení o úpravě poměrů k dítěti musí být jednání obligatorně nařízeno, není možné jednání ve věci zcela nahradit jiným soudním rokem, tj. vždy se musí konat nejméně jedno jednání. Jiný soudní rok může být velmi účinným nástrojem soudu k méně formálnímu projednání věci na počátku řízení, ačkoliv není všeobecně dostatečně využíván. Své uplatnění bude mít jiný soudní rok zejména v případech, kdy soud praktikuje tzv. Cochemskou praxi nebo z ní vycházející prvky. Především se pak bude jednat o případy, kdy je zřejmé, že rodiče nejsou na počátku řízení dohodnuti. Jiný soudní rok se

¹⁰³⁵ ŠÍNOVÁ, R. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*. č. 23-24, 2017, s. 829.

může konat mimo soudní budovu nebo mimo obvyklou úřední dobu soudu, přičemž u jiného soudního roku může předseda senátu vyloučit veřejnost. Konkrétním modelovým postupem soudu se pak zabývali ve svém článku L. Westphalová a V. Polák, na který lze v podrobnostech odkázat.¹⁰³⁶

12.5.3. Další postup v řízení

V případě, že rodiče za pomoci soudu a dalších účastníků a zúčastněných subjektů nejsou schopni dojít k dohodě ohledně úprav poměrů jejich nezletilých dětí, pak obvykle platí, že v další fázi řízení soud opouští partnerský přístup k rodičům a nahrazuje ho přístupem mocenským.¹⁰³⁷ Je faktem, že další postup soudu a zúčastněných institucí není blíže upraven, přičemž v této době hraje roli osoba soudce a také jeho dosavadní praxe a zkušenosti. Každý soudce k průběhu řízení přistupuje odlišně. V této souvislosti přichází do úvahy otázka, zda by měl být bližší postup soudu blíže upraven. Za nevýhodu současného stavu považuji skutečnost, že ne každý soudce využívání moderní postupy a dostatečně nemotivuje rodiče k tomu, aby se ohledně úpravy poměrů ke svému dítěti dohodli. V úvahu by mj. mohla také přicházet povinnost soudu nařídit mediaci paušálně ve všech případech, kdy rodiče nejsou schopni při prvním jednání dospět k dohodě, nikoliv aby takové oprávnění bylo dáno pouze jako možnost.

Soud chrání zájem nezletilého nejen v průběhu řízení, ale též v době, kdy se žádné řízení nevede. Podle okolností daného případu si dále soudce vyžaduje zprávy, popřípadě i sám provádí šetření. Samotné řízení není ovládáno zásadou koncentrace, a proto pro rozhodnutí relevantní skutečnosti je možné uplatňovat v řízení před soudem prvního stupně až do vyhlášení rozhodnutí. V literatuře se uvádí, že k odročení jednání v daném řízení by mělo docházet pouze výjimečně.¹⁰³⁸ Toto však považuji za velmi problematické, a to i s ohledem na skutečnost, že každý případ je jiný a obvykle není možné řízení o úpravě poměrů, vzhledem k jeho složitosti, ukončit při jediném jednání. V některých případech naopak čas může být zásadním faktorem pro správné rozhodnutí. Osobně jsem spíše zastáncem postupu, kdy soud svůj postup stupňuje a mezi jednotlivými jednáními dává účastníkům určitý prostor, aby mohlo dojít k pokusu

¹⁰³⁶ K tomu blíže WESTPHALOVÁ, L., POLÁK, V. Interdisciplinární spolupráce ve věcech péče soudu o nezletilé. *Právní rozhledy*. č. 7, 2018, s. 240.

¹⁰³⁷ WESTPHALOVÁ, L., POLÁK, V. Interdisciplinární spolupráce ve věcech péče soudu o nezletilé. *Právní rozhledy*. č. 7, 2018, s. 240.

¹⁰³⁸ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 251.

o smírné vyřešení věci. Rychlé rozhodnutí, které nebude správné, může v životě nezletilého dítěte napáchat nevratné škody. V této souvislosti by mohla pomoci i praxe, pokud by soud rodičům sdělil svůj předběžný názor na věc tak, aby rodiče věděli, co mohou v dalším průběhu očekávat.

Velmi podstatnou je také skutečnost, aby soud i v průběhu řízení reagoval na rodinnou situaci a pokud to shledá za potřebné, přijal přiměřená opatření jednak k navázání kontaktu mezi rodiči, ale především k případnému navázání kontaktu dítěte s rodičem, bylo-li by kontaktu druhým rodičem bráněno. V takovém případě hraje rychlost zásahu soudu velmi podstatnou roli. Po celou dobu, kdy rodiče nežijí společně, ale ještě neexistuje pravomocné soudní rozhodnutí by měl být dítěti umožněn co nejširší kontakt s oběma rodiči. Tím, že se rodiče rozejdou a dítě zůstane s jedním z nich, a to ať už tento stav je založen na dohodě rodičů, nebo vzejde z aktuální situace, rodiče vytvářejí faktický stav, aniž by dítě mělo jakkoliv možnost jej ovlivnit. A tím je také ovlivněno, kdo bude primární pečující osobou, a to nejméně do doby, než bude případně soudem rozhodnuto o jiné úpravě poměrů.¹⁰³⁹

12.5.4. Dokazování

Rozhodnutí soudu musí být přirozeně racionálně opřeno o určité vědomosti a poznatky soudu vztahující se k rozhodované věci. Účelem procesního dokazování je dobrat se, pokud možno pravdivých a rozhodujících skutečností, jejichž poznání poslouží soudu jako podklad pro spravedlivé, správné a zákonné rozhodnutí.¹⁰⁴⁰ Těžiště dokazování by pak mělo být před soudem prvního stupně, jehož role je stěžejní. Zásadní je však také přezkoumatelnost postupu soudu a řádné odůvodnění rozhodnutí. Ústavní soud mj. zdůraznil, že *„obecný soud prvního stupně je nalézacím soudem v pravém slova smyslu, má ke všem účastníkům řízení nejblíže, provádí a hodnotí v zásadní míře důkazy, komunikuje výrazně se svědky i znalci, z čehož si vytváří racionální úsudek, a vynáší tak relevantní skutkové závěry z bezprostřední blízkosti jádra řešené věci. Vztáhne-li pak soud první instance své právní závěry k vykonaným skutkovým zjištěním a poskytne-li pro ně s odkazem na konkrétní normy podústavního práva i judikaturu*

¹⁰³⁹ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019, s. 131.

¹⁰⁴⁰ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. Praha: Linde, 2014, s. 219.

soudů přezkoumatelné a logické odůvodnění, přičemž vyjde z nikoli nedostatečného rozsahu dokazování (...), není možné hodnotit postup soudu jako protiústavní. ¹⁰⁴¹

Samotné řízení je ovládáno vyšetřovací zásadou podle § 20 a 21 ZŘS. Plná odpovědnost za zjištění skutkového stavu věci proto leží na soudu, který je podle § 20 odst. 1 ZŘS povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí, přičemž není omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci. Soud je povinen podle § 21 ZŘS ke zjištění skutkového stavu provést i jiné než účastníky navržené důkazy. V řízení o úpravě poměrů k nezletilému sice účastníci nenesou důkazní břemeno, neznamená to však, že nejsou nositeli důkazní povinnosti.¹⁰⁴² Proto není ani vyloučeno, aby v případě, že jeho účastníci jsou nečinní a ztěžují tak postup soudu, jim soud uložil pořádkové opatření postupem podle § 53 OSŘ.

12.5.5. Výslech účastníků

Typickým důkazním prostředkem v řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti je výslech účastníků - rodičů, který je soud oprávněn provést podle § 22 ZŘS i bez souhlasu účastníků a může jej provést kdykoliv, kdy je toho v řízení pro zjištění relevantních skutečností třeba. Co se týče výslechu rodičů, je častou praxí soudu provádět výslech v rámci prvního jednání. Domnívám se, že toto nemusí být úplně vhodné, a to především s ohledem na možnost učinění dohody mezi rodiči s protichůdnými stanovisky na počátku řízení. Pokud již k výslechu dojde, obvykle se rodiče, resp. spíše jejich právní zástupci, snaží druhého rodiče co nejvíce zdiskreditovat tak, aby prokázali jeho rodičovskou nekompetentnost. Toto však obvykle vyvolá další negativní emoce, neboť druhý rodič se obvykle následně snaží udeřit stejnou mincí. V této situaci je pak dohoda mezi rodiči téměř nemožná.

12.5.6. Znalecký posudek

Tehdy, když rodiče nejsou schopni se o úpravě poměrů k nezletilým dětem dohodnout ani při využití odborné pomoci, soudci někdy přistupují k zadávání znaleckých posudků. V minulosti bývalo pravidlem, že v případě protichůdných stanovisek rodičů, zejména tehdy, když každý z rodičů požadoval svěřit dítě do jeho osobní péče, soud ustanovil znalce, který určil, který z rodičů je pro výchovu dítěte vhodnější. Dle

¹⁰⁴¹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2441/13, ze dne 15. 12. 2014.

¹⁰⁴² ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 245.

výsledku znaleckého posudku pak soudce věc rozhodl. Takováto praxe se však prizmatem současných poznatků jeví jako nevhodná. Domnívám se, že vyžádání znaleckého posudku by mělo být na místě pouze v určitých případech po důkladném zvážení všech okolností dané záležitosti. Obdobně se k ustanovení znalce staví i německá judikatura, ze které plyne, že soud musí vyčerpat dostupné možnosti pro objasnění a přezkoumání skutečností významných pro rozhodnutí. Má-li však soud spolehlivý základ pro rozhodnutí založené na nejlepším zájmu dítěte, není vždy nutné žádat o radu odborníka.¹⁰⁴³ Samotnou otázkou je pak také kvalita znaleckých posudků, která je velmi rozdílná.¹⁰⁴⁴

Účel zadání znaleckého posudku v civilním řízení vyplývá z § 127 odst. 1 OSŘ, který zadání posudku vztahuje na situaci, kdy rozhodnutí závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí. Smyslem vypracování posudku bývá posouzení a vyhodnocení výchovných schopností obou rodičů, vztahů a vazeb mezi dítětem a oběma rodiči s tím, že znalec má určit, který z rodičů má pro výchovu dítěte lepší předpoklady. Někdy může být předmětem zkoumání i míra ovlivnění dítěte rodičem. Závěr znaleckého posudku však může mít opačný efekt, když posudek, kterým je jeden z rodičů vyhodnocen jako pro dítě vhodnější, pouze konflikt vyhrotí. Rodič, který je vyhodnocen jako „lepší“ se obvykle cítí být vítězem a není ochoten činit žádné další kompromisy týkající se dítěte. R. Rogalewiczová uvádí, že „*určení toho, který z rodičů je pro dítě lepší osobou a vychovatelem je nemístné zejména v situacích, kdy až do svého rozchodu rodiče pečovali o dítě společně, oba se mu věnovali a trávili s ním čas.*“¹⁰⁴⁵ Tím rodiče prokázali, že jsou způsobilí se o dítě postarat a není na místě hodnotit, který z nich je lepší nebo naopak horší. S tím lze bezpochyby souhlasit. Také psycholog R. Ptáček vyslovil názor, že „*není-li zpochybněno přirozené právo rodiče na výchovu konkrétními fakty, nemůže to být kvůli osobnosti.*“¹⁰⁴⁶ Zde je potřeba vyloučit u rodičů pouze patologické jevy, které by vážně měly ohrozit vývoj dítěte. Znalec je schopen zjistit klinicky podložené osobnostní poruchy, ale nikoliv vhodnost být rodičem.¹⁰⁴⁷ Proto se domnívám se, že zadání posudků by proto mělo být zcela opačné,

¹⁰⁴³ Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Bambergu SRN sp. zn. 2 UF 90/20, ze dne 18. 6. 2020.

¹⁰⁴⁴ K tomu blíže viz NOVÁK, T. *Neomylný znalec: Z psychologie v péči o děti po rozvodu*. Praha: Doplněk, 2019, 132 s.

¹⁰⁴⁵ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozvodu*. Praha: Leges, 2019, s. 190.

¹⁰⁴⁶ PTÁČEK, R. *Zájem dítěte v rodičovském konfliktu z pohledu soudního znalce*. [cit. dne 27. 7. 2022]. Dostupné z: <https://stridavka.cz/zajem-ditete-y-rodicovskem-konfliktu-z-pohledu-soudniho-znalce/>.

¹⁰⁴⁷ PTÁČEK, R., ZAPLETALOVÁ KOLÁČKOVÁ, J. *Znalecká činnost v oblasti psychologie – k otázce obecných standardů*. *Soudce*, č. 8, 2018.

tj. znalec by měl zkoumat hlavně to, zda některý z rodičů není pro výchovu dítěte nevhodný, pokud by toto mělo vyplývat ze zjištěných skutečností.

R. Šínová uvedla, že rozhodujícím faktorem by měla být kompetence rodiče. *„Kompetentní je přitom rodič, který je schopný vykonávat svou rodičovskou odpovědnost a uspokojovat potřeby dítěte. Za této situace není v soudním řízení místo pro znalecké posudky. Kvalitu rodičovských kompetencí nelze měřit (neexistuje pro to metodika), dítě potřebuje zažít oba své rodiče takové, jací jsou; rozhodnutí o formě péče a o styku s nezletilým je otázkou právní, nikoliv otázkou odbornou pro znalce. Místo pro znalce je pouze v případech, ve kterých existuje reálná obava z narušení obecných rodičovských kompetencí či chybějící kompetence speciální.“*¹⁰⁴⁸

Je-li znalec ustanoven, základním zdrojem informací je soudní spis, díky kterému má znalec možnost seznámit se s dosavadním průběhem řízení. Posléze by se měl znalec setkat s posuzovanými osobami. Obvykle bývají takové osoby podrobeny psychologickým testům, na jejichž základě znalec vyhodnotí jednotlivé atributy. Důležitý je i fakt, co se znalec dozví při rozhovoru s rodičem a co zjistí pozorováním jejich projevů a vzájemnou interakcí. Jen zřídka pak znalci hodnotí, do jaké míry je ten který z rodičů schopen a ochoten s druhým rodičem na výchově participovat, zda je připraven ke komunikaci s druhým rodičem nebo zda případně odmítá komunikaci s druhým rodičem.

Znalecký posudek bývá nezřídka kdy hlavním důkazem, na kterém soudce postaví své rozhodnutí. Tento postup však není správný. Znalecký posudek je potřeba hodnotit, jako každý jiný důkaz.¹⁰⁴⁹ Ani on a priori nepožívá větší síly a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale i věcné správnosti. Tento důkaz musí soud hodnotit podle zásad zakotvených v ust. § 132 OSŘ, které vyjadřuje zásadu volného hodnocení důkazů. Soud má hodnotit určitý důkaz sám podle vlastní úvahy, a to každý důkaz v řízení provedený jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti. Přitom musí pečlivě přihlížet ke všemu, co vyšlo v řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci. Soud ale není oprávněn hodnotit odborné závěry znalce, tj.

¹⁰⁴⁸ WESTPHALOVÁ, L., POLÁK, V. Interdisciplinární spolupráce ve věcech péče soudu o nezletilé. *Právní rozhledy*, č. 7, 2018, s. 240.

¹⁰⁴⁹ Viz např. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4457/2012, ze dne 24. 7. 2013. Soud zde konstatoval, že „Znaleckému posudku v rámci dokazování v trestním řízení přísluší významné místo. Je však nutno jej hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz; ani on nepožívá větší důkazní síly a musí být podrobován všestranné prověrce.“

přezkoumávat věcnou správnost posudku.¹⁰⁵⁰ To však neznamená, že musí posudek bez dalšího převzít a že je jím vázán. Současně soud i svým laickým přístupem musí z posudku poznat, ze kterých zjištění znalec vycházel a na základě jakých úvah došel ke svému závěru.¹⁰⁵¹ Již v minulosti Nejvyšší soud ve svém stanovisku kritizoval praxi, kdy soudy mnohdy hodnotí posudky znalců paušální formulací, že o správnosti posudku nebylo důvodu pochybovat, že se soud ztotožnil s posudkem pro jeho objektivitu apod. Při hodnocení tohoto důkazu se soud musí zabývat tím, zda posudek znalce má všechny formální náležitosti, tedy zda závěry uvedené ve vlastním posudku jsou náležitě odůvodněny a zda jsou podloženy obsahem nálezu, zda znalec vyčerpal úkol v rozsahu, jak mu byl zadán, zda přihlédl ke všem skutečnostem, s nimiž se měl vypořádat, a zda jeho závěry jsou podloženy výsledky řízení a nejsou v rozporu s výsledky ostatních provedených důkazů.¹⁰⁵²

Pokud se rodič se závěry posudku neztotožňuje, což nastává obvykle tehdy, kdy znalecký posudek vyznívá výrazně pro druhého rodiče, může navrhnout vypracování revizního znaleckého posudku. Ten má za úkol vypracovat jiný znalec z téhož seznamu znalců. O vypracování revizního posudku rozhoduje soud, přičemž by se tak mělo stát v případech, kdy i sám soud má určité pochybnosti.

Je potřeba dodat, že někteří rodiče se na soudní znalce obracejí i z vlastní iniciativy, tj. v případě, kdy znalec není ustanoven soudem. Dle § 127 OSŘ nesmí soud činit rozdíly mezi znaleckými posudky vypracovanými na základě požadavku soudu a z podnětu účastníka. V těchto případech však znalec nemá obvykle možnost setkat se a hovořit s druhým rodičem a má tak k dispozici pouze jednostranné informace. O to více problémové jsou případy, kdy je předmětem zkoumání vztah dítěte s rodičem v situacích, kdy je dítě přivedeno pouze tímto rodičem. Znalec by v takovém případě měl zjistit i to, zda a v jakém rozsahu má dítě možnost se stýkat s druhým rodičem, neboť pokud dítě tuto možnost nemá, může být jeho obraz o nepečujícím rodiči objektivně zkreslený. Pokud by takový znalecký posudek byl předložen soudu, měl by soud zvažovat, za jakých okolností byl vypracován.

Domnívám se, že váha znaleckého posudku v současné době v řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti obecně přeceňována, neboť soudci často přiklánějí posudku větší váhu než ostatním důkazům. Tak tomu však nemá být a znalecký posudek je pouze

¹⁰⁵⁰ Viz stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 161/79, ze dne 23. 12. 1980.

¹⁰⁵¹ DÖRFL, L. *Znalec a znalecký posudek v civilním řízení*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 129.

¹⁰⁵² Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 228/81, ze dne 10. 5. 1981.

další důkazem se stejnou váhou. Mám za to, že podle znaleckého posudku nelze a priori určit, komu má být dítě svěřeno do péče, vyjma případů, kdy se rodič ukáže být jako vychovatel pro dítě nevhodný a toto následně vyplyne i ze závěrů znalce.

12.5.7. Slyšení nezletilého

Možnost dítěte vyjádřit se v řízení, které se ho dotýká, je součástí participačních práv dítěte, přičemž obecně platí, že čím je dítě starší, tím má mít jeho názor větší význam. Aby mělo možnost se v řízení vyjádřit, je potřeba dodržet ustanovení právních předpisů, které participační práva dítěte garantují. V obecné rovině by měla platit úměra, že čím více stát ignoruje do (rodinného) života dítěte, tím intenzivněji by soudy měly naplňovat jeho participační práva.¹⁰⁵³ Pod participační práva dítěte však nelze podřadit pouze možnost vyjádřit se, ale obsah participačních práv je širší.

V minulosti soudy považovaly slyšení dítěte za vhodné pouze v určitých případech. Nejvyšší soud ve stanovisku k řízení ve věcech práva rodinného před soudy prvního stupně uvedl, že: „*pokud předseda senátu nechce na nezletilce přímo výchovně působit či dokonce využít jeho přítomnosti při jednání k napomenutí ve smyslu ust. § 43 odst. 2 a) a odst. 3 ZOR, měl by jej předvolat až tehdy, když jeho výsledku je nezbytně třeba k řádnému zjištění skutečného stavu věci a nelze-li tento důkazní prostředek nahradit jiným.*“¹⁰⁵⁴ Dále muselo jít o nezletilého, který vzhledem ke stupni své duševní vyspělosti si vytváří úsudek o svých vztazích k rodičům a rodině, o svých potřebách a zájmech.

Otázka participačních práv nezletilých dětí byla v poslední době podrobena četným diskuzím a jejich význam zvláště po přijetí OZ vzrostl. Participační práva dítěte byla např. předmětem 5. rodinněprávního symposia Justiční akademie na téma „Participace dětí v opatrovnickém soudním řízení“, ale téma bylo v poslední době hojně rozebíráno i v judikatuře Ústavního soudu.

¹⁰⁵³ Závěry 5. rodinněprávního symposia Justiční akademie na téma „Participace dětí v opatrovnickém soudním řízení“. [online]. Dostupné např. na: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/D495B6334813FA4CC1258773003D3504/\\$file/Symposium%20-%20participace%20dět%C3%AD%20na%20opatrovnickém%20ř%C3%ADzen%C3%AD.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/D495B6334813FA4CC1258773003D3504/$file/Symposium%20-%20participace%20dět%C3%AD%20na%20opatrovnickém%20ř%C3%ADzen%C3%AD.pdf).

¹⁰⁵⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 228/81, ze dne 10. 5. 1981.

Procesněprávní úprava participačních práv dítěte v civilním procesu je upravena v § 20 odst. 4 ZŘS¹⁰⁵⁵ a dále § 100 odst. 3 OSŘ. Participační právo zaručuje dítěti, že může v řízení projevit své stanovisko k otázkám, které se ho dotýkají a umožnit mu pomoci vyrovnat (i když jen částečně) nerovné postavení ve vztahu k rodičům a dalším účastníkům řízení.¹⁰⁵⁶ Z procesního hlediska je nezbytné odlišovat výslech nezletilého jako důkazní prostředek v kontextu ust. § 125 a násl. OSŘ, tj. výslech, kterým soud směřuje k prokázání tvrzené skutečnosti a výslech nezletilého, který je prostředkem zjištění názoru nezletilého.¹⁰⁵⁷ Oba výsledky je nutné od sebe odlišit nejen jejich účelem, ale především postupy, které při nich platí.

Ust. § 100 odst. 3 OSŘ, věta druhá uvádí, že názor nezletilého dítěte soud zjistí výslechem dítěte. Tato formulace na první pohled může vybízet k nesprávné interpretaci, že zjištění názoru dítěte se provede výslechem a je důkazním prostředkem, kterým se zjišťuje skutkový stav věci. Ze závěrů 5. symposia Justiční akademie na téma „Participace dětí v opatrovnickém soudním řízení“ vyplývá následující závěr: *„Realizace participačních práv naopak nemá sloužit ke zjišťování skutkového stavu. Zákonodárce sice použil pojem „výslech“, ale Všeobecný komentář č. 12 Výboru pro práva dítěte přitom v čl. 12 používá v českém překladu pojem „vyslyšení“ (v anglickém originále „to be heard“). Proto je nutno zjišťování názoru dítěte chápat jako součást procesu participace, nikoliv jako procesní důkaz. A v tomto kontextu hovořit o (vy)slyšení, nikoliv o výslechu dítěte. Že zjištění názoru dítěte není výslechem účastníka, lze dovodit i ze systematického výkladu § 100 odst. 3 OSŘ. Toto ustanovení je umístěno v části třetí, řízení v prvním stupni, hlavě první, průběh řízení. Důkazní prostředky (včetně výslechu účastníků) jsou potom upraveny v části třetí OSŘ, řízení v prvním stupni, hlavě druhé, dokazování. Proto rozhovor s dítětem (poskytování informací dítěti, zjišťování jeho názoru) představuje úkon soudu sui generis a nejedná se o důkaz výslechem účastníka řízení.“*¹⁰⁵⁸ Význam slyšení dítěte obecným soudem

¹⁰⁵⁵ Na druhou stranu může být otázkou, zda ust. § 20 odst. 20 ZŘS je použitelné např. i na sporná řízení, kde např. dítě vystupuje v pozici žalované (např. při vymáhání pokut z tzv. černých jízd v MHD). I když OSŘ přímou vazbu na ZŘS v tomto ohledu nemá, tak se domnívám, že ano.

¹⁰⁵⁶ WESTPHALOVÁ, L. in ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges. 2016, s. 74.

¹⁰⁵⁷ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 273.

¹⁰⁵⁸ Závěry 5. rodinněprávního symposia Justiční akademie na téma „Participace dětí v opatrovnickém soudním řízení“. [online]. Dostupné na: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/D495B6334813FA4CC1258773003D3504/\\$file/Symposium%20-%20participace%20dět%C3%AD%20na%20opatrovnickém%20ř%C3%ADzen%C3%AD.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/D495B6334813FA4CC1258773003D3504/$file/Symposium%20-%20participace%20dět%C3%AD%20na%20opatrovnickém%20ř%C3%ADzen%C3%AD.pdf).

nelze spatřovat jen v rovině dokazování, tedy ve smyslu provedení výslechu pro účely dokazování, ale také jako výkon práva účastníka řízení.¹⁰⁵⁹

Poměrně zásadní, ale nejasnou otázkou je, kdo by měl rozhovor s dítětem provést a jakým způsobem by tak mělo být učiněno. Právní úprava k tomuto nedává jasná vodítka, což může vyvolávat nejistotu. Předně je třeba si uvědomit určitá specifika, která vyžaduje komunikace s dětmi různých věkových skupin. Základem je, aby člověk, který má mluvit s dětmi, jim mohl efektivně poskytnout pomoc, nebo zjistit jejich skutečná přání, potřeby a názory, měl povědomí o jejich právech, v ideálním případě i o účinné úpravě rodinného práva a souvisejících procesních aspektech, měl by umět rozeznat různé nálady a duševní stavy u dětí apod.

Ust. § 100 odst. 3 OSŘ preferuje přímý výslech dítěte soudem, přičemž názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného OSPOD jakožto opatrovníka. Přitom by mělo být zajištěno, aby dítě mělo možnost vyjádřit svůj skutečný názor, k němuž soud bude dále přihlížet s ohledem na věk a rozumovou vyspělost dítěte.¹⁰⁶⁰ Budou-li dítěti zajištěna i další práva, která s jeho právem vyjádřit se úzce souvisejí, neměl by být ani rozhovor s dítětem pro dítě nijak zatěžující a traumatizující. Pokud dítěti budou poskytnuty informace o jeho právech a způsobech, jak může sdělit svůj názor, bude seznámeno s průběhem řízení, včetně možnosti nebo nutnosti hovořit s osobou, která jeho názor zjišťuje, může být na tuto situaci citlivě připraveno a může tak být odbourána řada bariér včetně strachu.

V případě slyšení dítěte přímo soudcem se soudci často upínají na věkovou hranici 12 let, která vyplývá z vyvratitelné právní domněnky v § 867 odst. 2 OZ. Ta je vykládána tak, že soudce by měl osobně hovořit s dítětem starším 12 let vždy (s výjimkou případů, kdy je zřejmé, že dítě není schopno pochopit situaci a vyjádřit se k ní, nebo kdy by tím mohl být ohrožen jeho zdravotní stav a řádný vývoj), s dítětem mladším 12 let naopak pouze v případech, kdy je zřejmé, že je natolik mentálně vyspělé, že si uvědomuje význam a souvislosti soudního řízení.¹⁰⁶¹ Někteří autoři¹⁰⁶² i v odborné literatuře uvádějí, že u dětí ve věku zhruba 10-12 let přichází zpravidla v úvahu výslech

¹⁰⁵⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3900/14, ze dne 4. 11. 2015.

¹⁰⁶⁰ WESTPHALOVÁ, L. HOLÁ, L. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*, č. 13-14, 2019.

¹⁰⁶¹ ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, č. 8, 2018.

¹⁰⁶² VANČUROVÁ, K., JANEK, K. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. kniha II. §79-180 občanského soudního řádu*. Praha: Havlíček Brain Team, 2014, s. 124.

zprostředkovaný OSPOD. Takováto paušalizace však není na místě a je v rozporu s četnou judikaturou Ústavního soudu.¹⁰⁶³ Podle názoru Výboru pro práva dítěte by tam, kde je to možné, měl být zjišťován názor dítěte přímo.¹⁰⁶⁴ Konečné rozhodnutí o tom, jakým způsobem bude názor dítěte zjištěn, musí učinit soudce, který je také odpovědný za dodržení participačních práv dítěte, tedy mj. za to, že dítě skutečně dostane prostor, aby mohlo vyjádřit svůj názor, že se s tímto názorem seznámí a úměrně okolnostem k němu přihlédne. Je potřeba si uvědomit, že postavení osob provádějících slyšení dítěte je naprosto odlišné. Pokud toto provádí OSPOD, činí tak jako opatrovník (zástupce) dítěte. Jestliže však slyšení provádí soud, činí tak jako autorita, která bude ve věci rozhodovat.

V případě výslechu dítěte u soudu je potřeba zvážit, kde bude s dítětem pohovor proveden. Jeví se jako vhodné, aby u soudu byla speciální místnost, která by byla využívána výlučně k pohovorům s dětmi. Mohou se v ní nacházet hračky, papíry a pastelky pro menší děti, pohodlné sezení pro děti starší apod. Soudce při setkání s dítětem nemusí být v taláru, ani v obleku s kravatou, aby na dítě nepůsobil příliš strohým a přísným dojmem.¹⁰⁶⁵ Naopak obecně jako méně vhodné se jeví slyšení dítěte přímo v jednací síni. Především je však nutné, aby názor dítěte byl zjišťován s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost. A podle povahy věci bez přítomnosti třetích osob. Rovněž je důležité, aby byl nezletilý informován, jaký význam má jeho slyšení pro řízení a jeho rozhodnutí a jaký vliv názor bude mít. Nesplnění této povinnosti může být považováno za vadu řízení.¹⁰⁶⁶

V případě přímého výslechu soudcem má tento možnost získat potřebný bezprostřední dojem a může eliminovat riziko dezinterpretace názoru dítěte hrozící při jeho zjišťování prostřednictvím třetí osoby. Osobním rozhovorem s dítětem může soudce získat i více než pouze sdělení jeho názoru. Názor dítěte v konečném důsledku nemusí vůbec nijak ovlivnit rozhodnutí ve věci samé, ale při osobním setkání může soudce zjistit, v jakém rozpoložení se dítě nachází, jak je aktuální události a samotné řízení ovlivňují, může se sám přesvědčit, jak dítě na projednávané téma reaguje. Toto je velmi důležité. Dle judikatury Ústavního soudu je možno nezjišťovat názor dítěte přímo jen tehdy, pokud by toto nebylo v nejlepším zájmu dítěte. Takový postup je třeba vždy náležitě

¹⁰⁶³ Viz HOBL, J. Názor a přání dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*. č. 8, 2018, s. 7.

¹⁰⁶⁴ Srov. Obecný komentář k úmluvě o právech dítěte č. 12, s. 12, bod 35.

¹⁰⁶⁵ ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. č. 8, 2018.

¹⁰⁶⁶ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 281.

odůvodnit.¹⁰⁶⁷ Proto nejsou-li zde však žádné okolnosti, které by to vylučovaly, je třeba preferovat přímé vyslechnutí dotyčného nezletilého.¹⁰⁶⁸

Jen ve výjimečných případech je dána možnost soudu zjistit názor dítěte prostřednictvím zástupce, znaleckého posudku nebo OSPOD. Jiné varianty zjištění názoru dítěte, než přímý výslech soudcem, by měly připadat v úvahu zpravidla u mladších dětí.¹⁰⁶⁹ Takovýto postup by však měl být přesvědčivě odůvodněn tak, aby bylo patrné, proč přímý výslech nezletilého nebyl považován za účelný.¹⁰⁷⁰ V našich poměrech je však zprostředkované zjišťování názoru dítěte stále nejčastější.¹⁰⁷¹ V případě vyslechnutí dítěte prostředníkem je nesmírně důležité, aby byly názory dítěte zástupcem předány soudu správně, tj. aby soudu byl prezentován názor dítěte odpovídající tomu, co dítě skutečně vyjádřilo, resp. aby nedocházelo k dezinterpretacím a zkreslením. Zástupce si musí být vědom, že zastupuje výhradně zájmy dítěte, nikoli zájmy ostatních osob. V případě, že o to dítě požádá, může se slyšení dítěte účastnit také jeho důvěrník, který není jeho zákonným zástupcem. V případě zprostředkovaného zjišťování názoru dítěte je však častým problémem to, že takový rozhovor je veden buď v bytě jednoho z rodičů např. při zkoumání bytového zázemí OSPOD nebo na jiném místě, kam dítěte přivede pouze jeden z rodičů. I když by rodič neměl být výslechu přítomen, je zásadním způsobem ohrožena objektivita takové zjištění, neboť dítě je v mnoha případech nakloněno tomu z rodičů, který dítě přivedl.

Především u mladších dětí, které soudci nemají ani snahu osobně vidět, se tak očekává (většinou i bez domluvy mezi soudem a OSPOD v konkrétní věci), že jejich názor zjistí a soudu prezentuje právě OSPOD. Velmi často však zcela absentují ostatní předpoklady pro to, aby si dítě vůbec mohlo nějaký názor vytvořit a sdělit, tj. dítěti nejsou zprostředkovány potřebné informace, neboť pracovníci OSPOD v praxi obvykle neseznamují dítě s okolnostmi soudního řízení, s jeho právy v tomto řízení, nevysvětlují mu, co se bude dít, jak bude celý proces probíhat atd.¹⁰⁷² Buď považují dítě za příliš malé, aby tyto věci pochopilo (přitom by stačilo mu pouze podat informace v podobě úměrné jeho věku), nebo vycházejí z toho, že vysvětlit mu, co se

¹⁰⁶⁷ Srov. např. náleží sp. zn. IV. ÚS 3305/13, ze dne 15.10.2014 nebo náleží sp. zn. I. ÚS 3304/13, ze dne 19. 2. 2014.

¹⁰⁶⁸ Náleží Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 827/18, ze dne 10. 4. 2018.

¹⁰⁶⁹ Náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1708/2014, ze dne 18. 12. 2014.

¹⁰⁷⁰ Viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1400/18, ze dne 15. 5. 2018.

¹⁰⁷¹ D. Kovářová poukazuje na rozdílnou praxi českých a moravských soudů, když u těch moravských bývá přímý výslech častější (viz KOVÁŘOVÁ, D. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 110.)

¹⁰⁷² ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. č. 8, 2018.

děje, je úkolem rodičů. Tento úkol však náleží oběma stranám, tedy jak rodičům, tak OSPOD, jak zdůrazňuje i Ústavní soud: „*Je úkolem jak rodičů samotných, tak i pracovníků sociálně-právní ochrany dětí nebo jiných odborných institucí, a také soudců, vysvětlit nezletilým dětem právní stav, důležitost rozhodnutí soudu i z hlediska delšího časového horizontu a významu kontaktu s oběma rodiči pro jeho celý budoucí život.*“¹⁰⁷³

Další možnost zjišťování názoru dítěte prostřednictvím znalce výlučně znaleckým posudkem není oproti dřívější praxi již příliš častá. Znalecké posudky jsou sice v praxi nadužívány, ovšem nejsou zadávány hlavně za účelem zjištění názoru dítěte. Toto lze označit spíše za „vedlejší produkt“.¹⁰⁷⁴ Obvykle se soudce prostřednictvím znaleckého posudku snaží zjistit, jaké vztahy jsou mezi dítětem a rodiči a rodiči navzájem a který z rodičů je schopen dítěti nabídnout lepší výchovné prostředí. Z tohoto důvodu je úkolem znalce zkoumané osoby vyšetřit a zhodnotit jejich vzájemné vztahy. Co si dítě přeje, se znalec při pohovoru s ním sice také snaží zjistit, ale obvykle to není informace, kterou po něm soudce v zadání požadoval.¹⁰⁷⁵

Domnívám se, že problémem českého soudnictví je i nespolupráce subjektů při zjišťování názoru dítěte, zejména mezi soudem a OSPOD. Proto dítě by v zásadě nemělo být vyslýcháno častěji, než je nutné, a to obzvláště v případech, kdy se zkoumají citlivé záležitosti. Proto je vhodné, aby realizace participačních práv jednotlivými subjekty byla v rámci nastavení procesů interdisciplinární spolupráce koordinována. „*Je nepřijatelné, aby jejich realizací docházelo k nadbytečné zátěži dítěte v důsledku nesystémového přístupu jednotlivých subjektů, neboť by mohlo vést až k systémovému týrání dítěte.*“¹⁰⁷⁶

Samostatnou otázkou je pak posouzení účasti dítěte v řízení a zjišťování jeho názoru z pohledů možných dopadů na samotné dítě. Je potřeba si také uvědomit, že výslech dítěte může mít důsledky také na samotného nezletilého a jeho psychický stav. To je jeden z atributů, který je potřeba taky zvažovat zejména v případech soudních řízení. Je především úlohou soudce zvážit, kdy je výslech nezletilého vhodný a kdy postačí

¹⁰⁷³ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1818/2007, ze dne 1. 11. 2007.

¹⁰⁷⁴ ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, č. 8, 2018.

¹⁰⁷⁵ ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, č. 8, 2018.

¹⁰⁷⁶ Závěry 5. rodinněprávního symposia Justiční akademie na téma „Participace dětí v opatrovnickém soudním řízení“. [online]. [cit. dne 27. 7. 2022]. Dostupné např. na: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/D495B6334813FA4CC1258773003D3504/\\$file/Symposium%20-%20participace%20dět%C3%AD%20na%20opatrovnickém%20ř%C3%ADzen%C3%AD.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/D495B6334813FA4CC1258773003D3504/$file/Symposium%20-%20participace%20dět%C3%AD%20na%20opatrovnickém%20ř%C3%ADzen%C3%AD.pdf).

zjištění jeho názoru zprostředkovaně.¹⁰⁷⁷ Tím spíše, pokud sám nezletilý nechce před soudem vystupovat.

Povinnost zjišťovat názor dítěte neplatí za určitých okolností absolutně.¹⁰⁷⁸ Jedná se především o případy, není-li slyšení dítěte v jeho nejlepším zájmu nebo v případě příliš nízkého věku.¹⁰⁷⁹ Názor dítěte by neměl být zjišťován ani proti vůli dítěte, protože jde o jeho právo se ve věci svobodně vyjádřit, a to bez jakéhokoli nátlaku nebo vlivu. O této skutečnosti přitom musí být dítě poučeno a musí mít vždy možnost svůj názor či přání v řízení nesdělil nebo se nevyjádřit ke konkrétním skutečnostem či otázkám.¹⁰⁸⁰

V současné době by však soud měl i dle judikatury Ústavního soudu zvážit, jaké výjimečné okolnosti mu brání zjistit názor dítěte jeho výslechem, resp. proč je jiné zjištění názoru vhodnější a toto také uvést do svého rozhodnutí. Někteří autoři by preferovali volnější možnost při zjištění názoru nezletilého tak, aby soud mohl zhodnotit, který z prostředků zjištění názoru bude v dané věci nejvhodnější¹⁰⁸¹, což však neodpovídá mezinárodním standardům. V budoucnu si právní úprava participačních práv zaslouží hlubší zhodnocení a možná i revizi. V současné době panují velké nejasnosti ohledně dětí mladších dvanácti let. Je dále otázkou, jakým způsobem má být zjištěno, zda např. osmileté dítě je schopno vyjádřit svůj názor s ohledem na jeho rozumovou vyspělost, když jej soud nezná a dítě neviděl. Pak není zřejmé, jak by měl soud v těchto případech postupovat, zda si dítě pozvat a teprve na místě s ním věc prodiskutovat nebo zda by měl postupovat jiným způsobem. I z tohoto důvodu se domnívám, že by mohlo přispět zavedení funkce profesionálního opatrovníka. Pokud by do budoucna tato funkce existovala, byla by to osoba, která by mohla názor nezletilého zjistit např. návštěvou nezletilého nebo setkáním na jiném vhodném místě a tento názor dále prezentovat soudu. Současně by se tato osoba mohla podílet i jiným způsobem na zajištění participačních práv dítěte, zejména tedy informováním dítěte o průběhu řízení a o jeho dopadech.

I když je dítě vyslechnuto bez přítomnosti třetích osob, ostatní účastníci mají právo být s výslechem nezletilého seznámeni a informace, které nezletilý sdělil, se tak nepřímo dozvídají, což může být v některých případech problematické. Proto nezletilý vědom si

¹⁰⁷⁷ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 279.

¹⁰⁷⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 826/2018, ze dne 10. 4. 2018.

¹⁰⁷⁹ Např. rozsudek ESLP ve věci Plaza proti Polsku, stížnosti č. 18830/17, ze dne 25. 1. 2011.

¹⁰⁸⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2866/17, ze dne 28. 2. 2018.

¹⁰⁸¹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 279.

takové situace může být touto skutečností ovlivněn. Naopak může také nastat situace, že nezletilý se svěří v domnění, že se o tom nikdo nedozví a následně je rodiči konfrontován, čímž může utrpět velkou psychickou újmu.¹⁰⁸² Z tohoto důvodu např. německá praxe trvá na tom, aby byl nezletilý na počátku výslechu informován, že podstatný obsah jeho výpovědi bude rodičů sdělen. Poučovací povinnost však v české právní úpravě není stanovena.

Vyslechnutí dítěte je složitý proces, který může mít na dítě traumatizující dopad. Někteří autoři uvádějí, že se doporučuje, aby výslechu byla přítomna třetí osoba (např. pracovník OSPOD, v odůvodněných případech psycholog nebo jiný pracovník soudu).¹⁰⁸³ Další autoři však uvádějí, že jejich přítomnost by mohla ovlivnit dítě tak, že nevyjádří svůj skutečný názor.¹⁰⁸⁴ Je zřejmé, že názory na to nejsou jednotné. Účast třetí osoby je vždy tedy posuzovat citlivě vzhledem k daným okolnostem. Osoba, která vede rozhovor s dítětem, by měla maximálně vyhovět jeho potřebám a získat si důvěru. Vyslýchající osoba by měla dát najevo, že hodlá poslouchat a brát to, co se dítě snaží sdělit, vážně. Při vedení rozhovoru je potřeba k dítěti přistupovat vždy individuálně, citlivě, přičemž je nutné zohlednit věk a vývojové schopnosti nezletilého, tak aby výslech probíhal co nejméně stresujícím způsobem. Hlavním cílem by měla být snaha vyslýchajícího s dítětem navázat vztah a pochopit, jak celou situaci dítě vnímá. Tomu by mělo odpovídat i prostředí, kde je s dítětem veden rozhovor.

Kromě jiného by měl být postoj nezletilého (zejména u mladších dětí) zjišťován zásadně formou nepřímých otázek.¹⁰⁸⁵ Při vedení rozhovoru není možné, aby přání dítěte bylo zjišťováno pouze otázkami typu „*U koho bys chtěl(a) bydlet?*“ Přání dítěte musí být zjišťováno komplexně.¹⁰⁸⁶ V souvislosti s výslechem dítěte je potřeba také upozornit na to, že vyslýchající osoba by se neměla pokoušet sama posoudit skutečnosti, k nimž je třeba odborných znalostí, aniž ohledně těchto skutečností provedla znalecké dokazování, neboť by se jednalo o vadu řízení, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.¹⁰⁸⁷

¹⁰⁸² ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 278.

¹⁰⁸³ NOVÁ, H. in PETROV, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 878.

¹⁰⁸⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. in LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 856; obdobně též VANČUROVÁ, K., JANEK, K. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. kniha II. §79-180 občanského soudního řádu*. Praha: Havlíček Brain Team, 2014, s. 124.

¹⁰⁸⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2866/17, ze dne 28. 2. 2018.

¹⁰⁸⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1708/2014, ze dne 18. 12. 2014.

¹⁰⁸⁷ Viz nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1330/11, ze dne 5. 3. 2012.

Vzhledem k tomu, že vedení rozhovoru s dítětem je velmi specifickou záležitostí, jeví se jako podstatné podpořit znalosti aplikační praxe pro práci s dětmi. To se v současné praxi týká především školení pracovníků OSPOD pro práci s dětmi a také opatrovnických soudců, kteří by se v řízení s dětmi měli potkávat. Protože je postup jednotlivých soudů a soudců velmi odlišný, vnímám jako přínosné alespoň vytvoření sjednocující metodiky pro rodinněprávní soudce či jiné subjekty vystupující v rodinném řízení, která by byla jakýmsi doporučujícím návodem a která by postup vůči dětem upravovala.

12.6. Délka řízení

Státu je v obecné rovině uloženo, aby soudnictví organizoval způsobem zajišťujícím základní práva, mimo jiné i právo každého, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů (čl. 38 odst. 2 LZPS). Navíc je nutné dát prioritu právě řízením ve věcech péče soudu o nezletilé, neboť se jedná o oblast, kde běh času může mít těžko napravitelné následky. Požadavek vůči konkrétnímu soudnímu orgánu na rychlé konání v řízení tak, aby nedocházelo ke zbytečným průtahům, klade nejenom komentované ustanovení zákona, ale i mezinárodní smlouvy.¹⁰⁸⁸ K obecné povinnosti rychlosti řízení ve věcech péče o nezletilé se vyjadřoval v minulosti také Ústavní soud, dle něhož „skutečnost, že na délku soudního řízení měly vliv nejen subjektivní faktory, jako je neschopnost soudů rozhodnout urychleně o procesních otázkách a následně - vzhledem k nedostatečně zjištěnému skutkovému stavu - i o meritu věci, ale velkou měrou i faktory objektivní, jako je onemocnění soudců či jejich přetíženost, nemůže ospravedlnit, že nebylo rozhodnuto v přiměřené lhůtě, neboť je věcí státu, aby organizoval své soudnictví tak, aby principy zakotvené v LZPS byly respektovány, přičemž případné nedostatky v daném ohledu nemohou jít k tíži těch, kteří od soudu právem očekávají včasnou ochranu svých práv.“¹⁰⁸⁹

Rozhodování ve sporných situacích úpravy poměrů k nezletilému dítěti obecně vyžaduje rychlost, neboť běh času je pro děti z relativního pohledu rychlejší než pro dospělé.¹⁰⁹⁰ Právě přílišná délka řízení týkajících se dětí bývala v minulosti dle

¹⁰⁸⁸ HROMADA, M. in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 471 ZŘS.

¹⁰⁸⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 124/2004, ze dne 3. 2. 2005.

¹⁰⁹⁰ ŠIMÁČKOVÁ, K in MELZER, F, TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1607.

několika rozsudků ESLP velkým problémem v ČR.¹⁰⁹¹ Např. v rozsudcích Mezl¹⁰⁹² a Kříž¹⁰⁹³ byla situace jednoznačná, neboť osm let a tři měsíce, resp. devět let trvající opatrovnická řízení mohla být jen stěží považována za slučitelná s článkem 6 odst. 1 EÚLP.¹⁰⁹⁴ ESLP z tohoto důvodu už v mnoha případech shledal, že Česká republika porušila právo rodiče na projednání věci v přiměřené lhůtě (viz např. rozsudek ESLP ve věci Voleský proti České republice č. 63627/00, ze dne 29. 6. 2004).

Domnívám se, že v poslední době se situace pomalu zlepšuje, avšak stále není ideální. Vliv na přílišnou délku řízení určitě má i fakt, že soud nemá dostatečnou kapacitu věnovat se případům, které by intenzivní přístup soudu vyžadovaly, neboť se soudy musí věnovat např. i schvalování dohod rodičů apod., což také nějaký čas zabere. Určitý vliv na délku řízení může mít i strategie konkrétního soudce, se kterou řízení vede.

Ve věcech rodinných více než kde jinde, hraje otázka délky řízení klíčovou roli, neboť nejistota ve vzájemných vztazích či dokonce přerušeni kontaktu může vést k rostoucímu odcizování dítěte od rodiče.¹⁰⁹⁵ Pokud rozhodnutí soudu o úpravě poměrů k dítěti přijde opožděně, může již zcela postrádat faktický smysl, protože mohou být spáchány nenapravitelné škody, když dítě si na jednoho z rodičů může odvyknout apod. I v rozsudcích ESLP se pak konstatuje povinnost státu, potažmo soudů, vynakládat mimořádnou péči s ohledem na skutečnost, že riziko plynutí času může vést k faktickému rozhodnutí ve věci a že vztah dítěte s jedním z jeho rodičů může být reálně omezen.¹⁰⁹⁶ Současně však musí být rozhodnutí učiněno po pečlivě provedeném dokazování, což se může jevit dosti protichůdně.

Ze současného znění § 471 odst. 2 ZŘS vyplývá, že ve věcech péče o nezletilé rozhoduje soud s největším urychlením. Nejsou-li dány důvody zvláštního zřetele hodné, pak soud vydá své rozhodnutí ve věci samé zpravidla do 6 měsíců od zahájení řízení. Pakliže soud vydá rozhodnutí po uplynutí této lhůty, má povinnost uvést v odůvodnění rozhodnutí skutečnosti, pro které nebylo možné tuto lhůtu dodržet. Je tedy obligatorní náležitostí rozhodnutí ve věci, aby bylo odůvodněno případné nedodržení lhůty 6 měsíců pro rozhodnutí. Nutno zmínit, že se jedná toliko o lhůtu pro rozhodnutí

¹⁰⁹¹ KRATOCHVÍL, J. in KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J. BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 938.

¹⁰⁹² Rozsudek ESLP ve věci Mezl proti České republice, stížnost č. 27726/03, ze dne 31. 1. 2006.

¹⁰⁹³ Rozsudek ESLP ve věci Kříž proti České republice, stížnost č. 26634/03, ze dne 9. 1. 2007.

¹⁰⁹⁴ KMEC, J. Evropský soud pro lidská práva – leden a únor 2007. *Soudní rozhledy*. č 4, 2007.

¹⁰⁹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3765/11, ze dne 13. 3. 2012.

¹⁰⁹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb.

v prvním stupni. Obecný požadavek na rozhodování ve věcech péče soudu o nezletilé však platí pro řízení jako celek. Ani řízení u odvolacího soudu by nemělo zpravidla přesáhnout lhůtu, která je stanovena soudu prvního stupně (u něhož se navíc nachází těžiště zjišťování skutkového stavu).¹⁰⁹⁷ Uvedená povinnost byla vložena do ZŘS novelou provedenou zákonem č. 296/2017 Sb., která nabyla účinnosti dne 30. 9. 2017. Změna zákona měla primárně za cíl, v zájmu předcházení nejednotnému postupu a posílení legitimního očekávání, zakotvit časový standard, kterým by měl být poměřován požadavek na rozhodnutí soudu ve věcech péče o nezletilé s největším urychlením. Lhůta šesti měsíců pro rozhodnutí ve věci samé je touto optikou nahlížena jako standard, který by zpravidla neměl být překročen. Z jejího překročení však nelze bez dalšího usuzovat na pochybení soudu, ani z něj vyvozovat jiné následky, neboť se jedná o lhůtu pořádkovou.¹⁰⁹⁸ Ústavní soud k tomuto dále uvedl, že *„ani absence patřičného zdůvodnění jako určitý deficit rozsudku nenabývá ústavně právního rozměru a už z logiky věci nemůže samostatně přivodit kasační zásah Ústavního soudu, jenž by zde paradoxně přispěl k další nežádoucí prodlevě v opatrovnickém řízení.“*¹⁰⁹⁹ Zdůvodnění, které vedlo soud k překročení lhůty, pak nemůže být pouze obecné a neurčité, ale mělo by odpovídat obsahu spisu. Pokud v praxi dochází bez příslušných důvodů k nepřiměřenému prodlužování procesu, musí účastník v rámci zásady *vigilantibus iura scripta sunt* využít prostředků, které má dle právního řádu k dispozici. K tomuto se vyjádřil v jednom svém rozhodnutí Ústavní soud. *„Co se týče výhrad stěžovatelky stran nepřiměřené délky odvolacího řízení, Ústavní soud uvádí, že stěžovatelka zde nedoložila vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně svých práv. Měla-li za to, že v řízení o jejím odvolání dochází k neodůvodněným průtahům, mohla využít instituty upravené v zákoně o soudech a soudcích, zvláště pak podat návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle ustanovení § 174a tohoto zákona. Řádné uplatnění tohoto prostředku a výsledek jeho vyřízení stěžovatelka v ústavní stížnosti či spolu s ní nedoložila, takže tato námitka je v řízení o ústavní stížnosti nepřijatelná (viz přiměřeně § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).“*¹¹⁰⁰

K často kritizované neúměrné délce soudního řízení mohou přispívat i sami rodiče svou procesní aktivitou (např. návrh na vydání předběžných opatření v průběhu řízení) či opravnými prostředky (např. odvolání proti ustanovení OSPOD atp.). Současně ale

¹⁰⁹⁷ HROMADA, M. in in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

¹⁰⁹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb.

¹⁰⁹⁹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1099/21, ze dne 18. 5. 2021.

¹¹⁰⁰ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1099/21, ze dne 18. 5. 2021.

ESLP poukazuje na skutečnost, že není přípustné odůvodňovat průtahy v řízení nutností rozhodovat o předběžných opatření, protože ani takové rozhodování nemůže omezit právo každého na vydání rozhodnutí v přiměřené lhůtě.¹¹⁰¹ Soud musí dbát nejen na to, aby nedocházelo k průtahům jeho vlastní nečinností, ale musí průběh řízení chránit též před obstrukčním jednáním některých účastníků.¹¹⁰²

Prosazení zakotvení lhůty pro meritorní rozhodnutí do ZŘS bylo doprovázeno vlnou negativních reakcí některých zástupců aplikační praxe ve věcech péče o nezletilé, avšak tyto reakce nebyly zákonodárci reflektovány. Stanovení lhůty v obecné rovině ale nezohledňuje fakt, že pro vyřízení věci je v případě tohoto řízení třeba vzít v úvahu celou řadu okolností. O případné rychlosti soudního rozhodnutí mnohdy rozhodují individuální aspekty případu. Některé skutkově jednodušší věci je možné rozhodnout i mnohem dříve než 6 měsíců od zahájení řízení, některé skutkově složitější věci je v této lhůtě vyřídit absolutně nemožné, především pak v kauzách, které vyžadují znalecké zkoumání. Jistě lze přisvědčit argumentům, že právě pro tyto případy umožňuje ustanovení lhůtu překročit a následně důvody jejího překročení odůvodnit. Dle názoru R. Šínové může ustanovení ukládající určitou konkrétní lhůtu spíše vyvolat nebezpečí, že soud z důvodu tlaku účastníků na dodržení lhůty může snížit důraz na komplexní projednání věci.¹¹⁰³ V této souvislosti lze také poukázat na slovenskou právní úpravu, kde byla zavedena stejná šestiměsíční lhůta pro meritorní rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé. V přijatém předpisu nesporného soudnictví na Slovensku, zákonu č. 161/2015 Zb., civilný mimosporový poriadok („CMP“), účinném od 1. 6. 2016, však zákonodárce od zakotvení lhůty pro meritorní rozhodnutí již upustil a jako určitý prvek urychlení věcí spadajících do otázek péče soudu o nezletilé zavedl toliko lhůtu pro písemné vyhotovení vyhlášeného rozhodnutí, která je desetidenní (srov. § 42 CMP).¹¹⁰⁴

Zbývá dodat, že v řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem by měly být kladeny nároky nejen na rychlost, ale zejména účinnost, tj. na skutečnost, zda byl např. reálně zajištěn styk rodiče s nezletilým, neboť nepostačuje, že byl soudem účastníku přiznán. V tomto smyslu se již rozhoduje v souvislosti s nárokovaným zadostiučiněním za újmu

¹¹⁰¹ Rozsudek ESLP ve věci Cambal proti České republice, stížnost č. 22771/04, ze dne 21. 2. 2006.

¹¹⁰² HRMADA, M. in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HRMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 471 ZŘS.

¹¹⁰³ ŠÍNOVÁ, R. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*. č. 23-24, 2017.

¹¹⁰⁴ ŠÍNOVÁ, R. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*. č. 23-24, 2017.

účastníků řízení (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4091/2001, z e dne 30.1.2013).¹¹⁰⁵

12.7. Rozhodnutí

Ve věci samé soud rozhoduje rozsudkem. Soud rozhoduje rozsudkem i v případě, když schvaluje dohodu rodičů o úpravě poměrů k jejich nezletilému dítěti. Dle § 154 odst. 1 OSŘ rozhoduje soud podle skutkových okolností a stavu v době vydání rozhodnutí.

Rozhodnutí ve věci úpravy poměrů je v porovnání s jinými typy řízení specifické. Především na rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilému dítěti se nepohlíží jako na rei iudicatae, tedy na věc pravomocně (a definitivně) rozsouzenou. Pokud dojde ke změně poměrů, může být ve věci vydáno nové rozhodnutí, které mění původní pravomocný rozsudek.¹¹⁰⁶

Rozsudek ve věcech péče o nezletilé musí splňovat náležitosti, které jsou předepsány obecnou právní úpravou obsaženou v § 157 OSŘ. Z těchto obecných pravidel vyplývají základní požadavky zejména na řádnou formulaci výroku a obsah odůvodnění. Co se týče poučení, tak z § 157 odst. 1 OSŘ vyplývá, že soud účastníky poučuje o tom, zda je přípustný opravný prostředek a o lhůtě a místě k jeho podání, a rovněž o možnosti výkonu rozhodnutí. Speciální právní úprava v ŽŘS ukládá soudu v písemném vyhotovení rozsudku ve věcech úpravy poměrů účastníky rovněž poučit.¹¹⁰⁷ Poučení bude obsahovat např. popis možnosti soudu ukládat pokuty k výkonu rozhodnutí vydaných ve vyjmenovaných typech řízení péče soudu o nezletilé. Pokuty mohou být ukládány i opakovaně, žádná z nich nesmí přesáhnout 50 000 Kč.¹¹⁰⁸ Někteří autoři navrhují, aby v rámci rozhodnutí o úpravě porozvodové péče bylo obsaženo zvláštní poučení, kterým je rodičům, zejména pak tomu, komu je dítě svěřeno do péče, objasněno, co fakticky pro něj rozhodnutí o péči znamená, což by však vyžadovalo změnu procesní právní úpravy.¹¹⁰⁹ Domnívám se, že lepší variantou než uvádět poměrně složité poučení, je edukovat rodiče již v rámci probíhajícího řízení. K tomu ale bohužel většinou nedochází a rodiče nemají ve valné většině případů ponětí, jaké

¹¹⁰⁵ TRÁVNÍKOVÁ, B. i n JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019.

¹¹⁰⁶ Viz § 909 OZ a § 475 odst. 1 ŽŘS.

¹¹⁰⁷ MACKOVÁ, A. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016.

¹¹⁰⁸ TRÁVNÍKOVÁ, B. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019.

¹¹⁰⁹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 322.

dopady má rozsudek o úpravě poměrů k dítěti na rodičovskou odpovědnost. Výjimku co do možnosti podat odvolání představuje § 476 ZŘS, dle kterého platí, že schválil-li soud ve věcech péče o nezletilé rozsudkem dohodu rodičů, nejsou rodiče oprávněni podat odvolání do výroku, jímž byla dohoda schválena.

Rozhodnutím soudu obvykle jeho činnost končí. Soudce V. Polák ale poukazuje na to, že by tomu mělo být právě naopak. V rámci své soudcovské praxe následně doporučuje rodičům, aby si vypracovali rodičovský plán. Jedná se o dokument obsahující otázky, které tematicky kopírují povinnosti a práva zahrnutá v rodičovské odpovědnosti. Jde o otázky bydliště dítěte, styku, komunikace, školských zařízení, mimoškolních aktivit, lékařské péče, financí, trávení svátků a prázdnin apod. Rodičovský plán představuje neformální, nevymahatelnou dohodu rodičů. Obsahem může být i dohoda, že po dobu nezletilosti dítěte se žádný z rodičů neodstěhuje dále než 20 km, nebo že v případě, že jeden z rodičů bude muset celodenně pečovat o dítě z důvodu jeho nemoci, druhý rodič mu nahradí polovinu rozdílu mezi běžným příjmem a ošetřovným, a jiné konkrétní skutečnosti.¹¹¹⁰ Toto je určitě dobrá myšlenka, která může být přínosná, avšak v praxi dalších soudů se prozatím neobjevuje, což je velká škoda.

12.8. Předběžná vykonatelnost

Základním předpokladem vykonatelnosti rozsudku je nabytí právní moci, včetně uplynutí lhůt určených v něm ke splnění povinností. Vzhledem k sociální povaze některých vztahů, vyplývajících z rozhodnutí přijatých v řízení péče soudu o nezletilé, je třeba zajistit, aby jejich ochrana byla zvláště rychlá a účinná.¹¹¹¹ Společenskému zájmu na zajištění rychlé procesní ochrany odpovídá právní úprava zajišťující pro některé případy vykonatelnost rozsudků ještě dříve, než nabudou právní moci. Zákon proto připouští v taxativně stanovených věcech tzv. předběžnou vykonatelnost rozhodnutí. Ze zákona jsou předběžně vykonatelné především rozsudky odsuzující k plnění výživného pro nezletilé dítě, a to za dobu zákonem časově neomezenou a dále rozsudky, jimiž se prodlužuje trvání výchovného opatření, kterým bylo dítě dočasně odňato z péče rodičů nebo jiné fyzické osoby. Vzhledem k tématu práce je zásadní předběžná vykonatelnost rozsudků o výživném pro nezletilé děti. Podle Ústavního soudu je „*smyslem a účelem institutu předběžné vykonatelnosti rozsudků ochrana,*

¹¹¹⁰ WESTPHALOVÁ, L., POLÁK, V. Interdisciplinární spolupráce ve věcech péče soudu o nezletilé. *Právní rozhledy*. č. 7, 2018, s. 240.

¹¹¹¹ STAVINOHOVÁ, J. in LAVICKÝ, P. *Civilní proces. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

zajištění důstojnosti života osoby, již bylo soudem přisouzeno ze strany osoby jiné poskytování výživného.“¹¹¹²

Je však potřeba mít na paměti, že zákonným předpokladem rozvodu manželství je úprava poměrů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu, přičemž rozsudek nabude účinnosti právě až právní mocí rozvodu. Pakliže je rozhodováno i o úpravě poměrů do rozvodu manželství rodičů, pak tehdy je výrok o výživném předběžně vykonatelný, a to od doručení účastníkům. Ohledně ostatních výroků platí, že jsou vykonatelné až nabytím právní moci. Účastník však může i ohledně dalších výroků rozsudku navrhnout, aby v souladu s § 162 odst. 2 OSŘ soud vyslovil předběžnou vykonatelnost, jestliže by jinak účastníku hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy.

Co se týče případného určení výživného do doby rozvodu manželství rodičů, tak v některých případech bývá povinnému rodiči uloženo zaplatit i nedoplatek (dluh) na výživném. Je-li ale v rozsudku odsuzujícím k plnění výživného vázána povinnost k zaplacení nedoplatku na výživném na právní moc rozsudku, je rozhodující výrok tohoto rozsudku bez ohledu na předběžnou vykonatelnost.¹¹¹³

12.9. Náklady řízení

Náklady řízení o úpravě poměrů si obecně hradí každý z účastníků sám, neboť ve smyslu § 23 ZŘS nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení podle výsledku řízení. Tato úprava se týká řízení, která mohou být zahájena i bez návrhu, tedy právě i řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Z obecného pravidla, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení podle výsledku řízení zákon připouští výjimku, podle níž lze přiznat náhradu nákladů řízení, odůvodňují-li to okolnosti případu. Rozsudek o úpravě poměrů k nezletilým dětem musí vždy obsahovat i výrok o náhradě nákladů řízení, v němž by se soud měl vypořádat s tím, proč aplikoval obecnou zásadu, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení podle výsledku, či jaké byly důvody pro výjimečné přiznání náhrady nákladů řízení.¹¹¹⁴

Případné jednorázové obstrukce, které vedly k navýšení nákladů řízení, je třeba i v řízeních, jež se zahajují i bez návrhu, řešit za pomoci § 147 odst. 1 OSŘ. K okolnostem případu odůvodňujícím jiné rozhodnutí o nákladech řízení soud přihlíží z úřední

¹¹¹² Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2795/09, ze dne 28. 6. 2010.

¹¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2304/2007, ze dne 25. 6. 2009.

¹¹¹⁴ WIPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 203.

povinnosti.¹¹¹⁵ Jestliže soud má za to, že při rozhodování o náhradě nákladů řízení je důvod odchýlit se od obecného pravidla, musí účastníka, v jehož neprospěch hodlá o náhradě nákladů řízení rozhodnout, na tuto možnost předem upozornit a dát mu prostor k oponentní argumentaci.¹¹¹⁶ Zvláštní okolností případu, pro kterou by bylo možné účastníku přiznat právo na náhradu nákladů vůči druhému, může být situace, že se účastník odmítl bez vážného důvodu zúčastnit prvního setkání s mediátorem, jež bylo nařízeno soudem. Avšak za předpokladu, že porušení této procesní povinnosti se projevilo ve zvýšených nákladech subjektů řízení, případně osob na řízení zúčastněných. V opačném případě by chyběla příčinná souvislost mezi zvýšenými výdaji řízení a procesní obstrukcí účastníka. Příčinnou souvislost mezi neúčastí účastníka při jednání u mediátora a zvýšením soudních výdajů lze dohledat i v případě, že tato obstrukce zjevně vedla ke zvýšení počtu ústních jednání, která jsou uskutečněna přímo před soudem a jejichž existence se projeví v navýšení nákladů řízení.¹¹¹⁷ Přiznání náhrady nákladů řízení bude obvykle v praxi při rozhodování o úpravě poměrů k nezletilému dítěti v souvislosti s rozvodem zcela výjimečné. Jiná situace ale bude ohledně náhrady nákladů státu za znalecký posudek. Soud může náhradu nákladů za znalecký posudek uložit rodičům i tehdy, pokud provedení znaleckého dokazování přímo nenavrhovali.¹¹¹⁸

Skončí-li zvláštní řízení soudem schválenou dohodou o předmětu řízení (§ 10 ZŘS), nese si každý z účastníků své náklady řízení sám. Tato dohoda se totiž svojí podstatou velmi blíží usnesení soudu o schválení smíru (§ 99, § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ). Účastníci se však v rámci dohody o předmětu řízení mohou i o nákladech řízení umluvit jinak.¹¹¹⁹

¹¹¹⁵ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 350/04, ze dne 15. 9. 2004.

¹¹¹⁶ SVOBODA, K. in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 23 ZŘS.

¹¹¹⁷ SVOBODA, K. in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 23 ZŘS.

¹¹¹⁸ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 699/15, ze dne 26. 5. 2015.

¹¹¹⁹ SVOBODA, K. in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 23 ZŘS.

12.10. Náprava vadných rozhodnutí

12.10.1. Opravný prostředek

Odvolací řízení je ovládáno principem úplné apelace (viz § 28 ZŘS). Princip úplné apelace pochopitelně připouští, aby nové skutečnosti a důkazní návrhy vnášeli do řízení účastníci. Odpovědnost za úplné a pravdivé objasnění skutkového stavu je však v řízení ovládaném vyšetřovací zásadou věcí soudu, a proto je na něm, aby i bez iniciativy účastníků zjišťoval skutečnosti, které považuje za rozhodné a které nebyly účastníky či soudem uvedeny do řízení v prvním stupni.¹¹²⁰ V řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, které lze až na zákonem výslovně stanovené výjimky zahájit i bez návrhu, není soud vázán mezemi, ve kterých se odvolatel domáhá přezkumu rozhodnutí. Soud tak přezkoumává napadené rozhodnutí jak z důvodů, které odvolatel nenamítl, tak i případně nad rámec napadených výroků. Řízení ve věcech o úpravě poměrů je ze své podstaty „globální“, tedy zahrnuje v sobě vícero řízení vyjmenovaných v § 466 ZŘS, která jsou nesamostatná, protože podle hmotného práva vytvářejí nedílný funkční celek. Součástí tohoto řízení totiž je rozhodování o tom, který z rodičů bude o dítě po rozvodu pečovat, vyčíslení vyživovací povinnosti nepečujícího rodiče a případně i úprava styku. I u tohoto „globálního“ řízení se § 28 odst. 2 ZŘS uplatní na všechny meritorní výroky rozsudku, protože rozsudek vytváří jeden celek, a nejde tedy o meritorní výroky, které by byly procesně samostatné.¹¹²¹

Soud je povinen k odvolání účastníka přezkoumat rozhodnutí i při absenci odvolacích důvodů (§ 28 ZŘS), což vyplývá z oficiózní povahy řízení. Odvolací soud za takových okolností meritorní rozhodnutí přezkoumá podle obsahu spisu a případně podle toho, jaké argumenty uplatní odvolatel a ostatní účastníci v průběhu řízení o odvolání. Jestliže za takových okolností bude rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé potvrzeno, může být namísto uložit odvolateli povinnost nahradit ostatním účastníkům náklady odvolacího řízení, protože odvolací řízení muselo z jeho iniciativy proběhnout, aniž by odvolatel uplatnil konkrétní důvody odvolacího přezkumu.¹¹²²

¹¹²⁰ LAVICKÝ, P. in LAVICKÝ, P. a kol. *Civilní proces. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

¹¹²¹ SVOBODA, K. Obecná ustanovení řízení ve věcech péče o nezletilé. *Soudní rozhledy*. č. 4, 2016, s. 110.

¹¹²² SVOBODA, K. in SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 23 ZŘS.

Odvolání však není přípustné proti rozsudku, kterým byla schválena dohoda rodičů ve věci péče o nezletilé (resp. styku či výživě). Je nutno vyjít z toho, že rozsudek schvalující dohodu je rozhodnutím, kterým bylo vyhověno oběma rodičům. Pokud by přesto odvolání někdo z rodičů podal, bylo by odvolacím soudem odmítnuto jako podané neoprávněnou osobou. Protože dohoda rodičů nemá povahu soudního smíru, není možné se domáhat jejího zrušení.¹¹²³ Právní úprava však neuzavírá možnost podat odvolání nezletilému, který je oprávněn prostřednictvím svého opatrovníka proti soudem schválené dohodě brojit. Změní-li se však poměry, za nichž byla dohoda rodičů uzavřena, resp. schválena, lze podle § 475 ZŘS iniciovat nebo přímo navrhnout změnu tohoto rozhodnutí.¹¹²⁴

Ač není odvolacímu soudu stanovena žádná lhůta pro rozhodnutí o odvolání, měl by i odvolací soud ctít zájem na rychlosti řízení, a proto je žádoucí, aby odvolací soud se snažil rozhodnout s konečnou platností, namísto aby rozhodnutí (či některý jeho výrok) zrušil a vrátil věc soudu prvního stupně. V jednom ze svých rozhodnutí Ústavní soud takovou praxi odvolacího soudu zkritizoval, když uvedl, že: *„Ve věcech péče o nezletilé mají obecné soudy rozhodovat co nejrychleji, ideálně do 6 měsíců od zahájení řízení (§ 471 odst. 2 ZŘS). Odvolací řízení je pak ovládáno zásadou úplné apelace (§ 28 odst. 1 ZŘS). Podle názoru Ústavního soudu je za daných zákonných podmínek málo pochopitelné, proč přistoupil odvolací soud v přezkoumávané věci „pouze“ ke zrušení výroku II a nerozhodl danou záležitost sám. I s ohledem na konané jednání měl (potažmo byl povinen si obstarat) k dispozici veškeré pro rozhodnutí potřebné skutečnosti. Navíc s faktickým rozsahem styku stanoveným nalézacím soudem souhlasil, za nepřezkoumatelnou zjevně považoval výhradně formulaci výroku... ..Zrušením předmětného výroku místo jeho změny odvolací soud řízení zbytečně prodloužil o další tři měsíce a rodiče vystavil účasti na dalším stresujícím soudním jednání před nalézacím soudem. Odvolací soudy by proto podle názoru Ústavního soudu měly ve věcech péče o nezletilé naplňovat zásadu úplné apelace. Měly by se tedy snažit rozhodovat konečným způsobem. K využívání kasačního principu by se odvolací soudy měly uchýlovat pouze výjimečně, a to z přesvědčivě vysvětlených důvodů.“*¹¹²⁵

Závěrem je potřeba doplnit, že pro žalobu pro zmatečnost a pro žalobu na obnovu řízení neplatí žádné odlišnosti. Protože je řízení možné zahájit i bez návrhu, není ani

¹¹²³ Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 4 Co 376/65, ze dne 24. 9. 1965.

¹¹²⁴ MACKOVÁ, A. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, komentář k § 476 ZŘS.

¹¹²⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3065/21, ze dne 28. 2. 2022.

v tomto případě soud vázán rozsahem, v jakém byla náprava rozhodnutí žalobou požadována. Dovolání v řízení o úpravě poměrů není přípustné.

12.10.2. Ústavní stížnost

Vzhledem k nepřípustnosti dovolání není možné sjednocovat rozhodovací praxi soudů nižších stupňů. Toto bývalo v minulosti odůvodňováno okolnostmi individuality každého případu. V současné době je velmi podstatné, že se rodinněprávní problematice věnuje Ústavní soud, který napravuje nejzávažnější zásahy do práv účastníků a udává trendy ve vývoji výkladu zákona. Judikatura soudů k úpravě poměrů k dětem je velmi rozsáhlá. Tomu se však nelze divit, neboť ve hře je základní právo rodiče na péči o dítě a právo dítěte na péči rodičů, neboť každé rozhodnutí, které omezuje právo rodiče na styk s dítětem, může být potenciálně zásahem do základního práva rodiče na rodinný život ve smyslu čl. 32 odst. 4 LZPS.

Ústavní soud ve svých rozhodnutích často připomíná, že *„jeho úkolem je přezkoumat soudní rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo, z hlediska toho, zda obecné soudy neporušily ústavně zaručená základní práva a svobody jednotlivce a respektovaly hodnotový základ právního řádu daný zejména ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního“ práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).“*¹¹²⁶

K poměrně specifické roli Ústavního soudu v řízení o úpravě poměrů tento v minulosti připomněl: *„že ve vztahu k přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se problematiky úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem je jeho úkolem především posoudit, zda obecné soudy neporušily základní práva stěžovatele, kupříkladu tím, že by excesivním způsobem nerespektovaly již samotná ustanovení podústavního práva, přičemž nerespektování obsahu a smyslu příslušných zákonných ustanovení znamená přesah do ústavní roviny i proto, že příslušnou podústavní úpravou je právě ústavní úprava realizována a konkretizována.“*¹¹²⁷

¹¹²⁶ Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 85/06, ze dne 25. 9. 2007.

¹¹²⁷ Viz např. Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1206/09, ze dne 23. 2. 2010.

Dále v jednom ze svých rozhodnutí Ústavní soud uvedl, že „pokud jde o proces interpretace a aplikace tzv. podústavního práva, ten bývá stížen „kvalifikovanou“ vadou zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska spravedlivého procesu – neakceptovatelné „libovůle“ spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů.“¹¹²⁸ V rámci přezkumu rozhodnutí Ústavní soud také posuzuje, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (ve smyslu čl. 3 ÚPD), zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy, přičemž důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, ale na soud, a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení v tomto smyslu náležitě odůvodněna.¹¹²⁹

Vzhledem k tomu, že proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat, představuje nálezh definitivní řešení ústavněprávních otázek v konkrétní věci, a proto musí být dotčným soudem respektován, a to i bez ohledu na eventuální pochybnosti příslušného soudu. Pokud pak soud rozhodne po zásahu Ústavního soud způsobem, který již byl Ústavním soudem shledán v předchozím nálezu jako ústavně rozporný, a to aniž by soud v odůvodnění svého rozhodnutí právní závěry nálezu Ústavního soudu jakkoliv reflektoval či je zmínil, poruší základní právo stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 LZPS.¹¹³⁰

¹¹²⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2298/15, ze dne 15. 3. 2016.

¹¹²⁹ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014.

¹¹³⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2158/16, ze dne 13. 6. 2017.

13. Závěr

Předložená disertační práce nabízí komplexní pohled na problematiku důsledků rozvodu manželství rodičů na poměry jejich nezletilého dítěte v českém právním řádu. Ačkoliv se obecně nejedná o problematiku novou nebo takovou, která ještě nebyla zpracována, jde o téma živé a aktuální, a to jak na poli legislativním, tak v soudní teorii i praxi, čímž se jednotlivé dílčí otázky neustále vyvíjí. K tomu přispívá z velké části také judikatura Ústavního soudu, která má dopady na výklad norem a rozhodovací praxi obecných soudů zcela zásadní.

Téma disertační práce bylo rozebráno jak z hmotněprávního hlediska, tak i procesního. To mělo vliv na větší rozsah práce. Vzhledem k poměrně velké šíři materie nebylo možné se některým jednotlivým tématům věnovat až tak dopodrobna, jak by si možná zasloužily. Proto u některých dílčích otázek je problematika pouze nastíněna a je poukázáno na možná úskalí. V disertační práci je pak kriticky zhodnocena právní úprava, když názory a závěry autora jsou průběžně předkládány čtenářům v rámci jednotlivých kapitol. Snahou autora bylo, aby z práce vyplynulo, jaké dopady má současná právní úprava na praxi a také na životy zúčastněných subjektů. V částech práce, kde je vyslovena kritika právní úpravy, jsou rovněž navržena řešení z hlediska možných změn zákona.

V úvodních částech disertační práce je pojednáno o teoretickém vymezení řešeného problému, právní úpravě a vysvětlení základních pojmů a institutů, které s tématem práce úzce souvisí. Stěžejní část disertační práce pak tvoří rozbor problematiky úpravy poměrů k nezletilým dětem, tedy otázka péče, výživy a případně styku, a to z pohledu hmotného práva. Na to dále navazuje část zabývající se procesní úpravou, která s hmotným právem samozřejmě úzce souvisí. Hlavním cílem práce bylo potvrdit či vyvrátit tezi, že současná právní úprava je souladná s nejlepším zájmem dítěte. Práce je pak vedena snahou dojít k odpovědi na otázku, zda současná koncepce úpravy poměrů dítěte ve vztahu k rozvodu manželství, kdy úprava poměrů je řešena na prvním místě, je vhodná a chrání zájmy nezletilých dětí. Domnívám se, že tomu bohužel tak není. Jako zásadní negativní faktor je vnímána skutečnost, že v řízení o úpravě poměrů mohou být děti zneužívány jako prostředek boje rodičů ve vztahu k jejich jiným zájmům nebo cílům. Měl-li by být za rozhodující hledisko považován nejlepší zájem dítěte, pak by řízení a především stanovisko rodičů v něm, mělo být ovlivněno dalšími

faktory, které s péčí o dítě nesouvisí, pokud možno co nejméně. Tak tomu však v praxi při současné úpravě poměrů není. Rodiče mnohdy mívají zájem na tom, aby rozvod proběhl co nejdříve, kdy zájem dítěte jde v těchto případech stranou. Tyto důvody bývají většinou spojeny s majetkovými záležitostmi a existencí společného jmění manželů v době, kdy je o poměrech nezletilých dětí rozhodováno. Nevhodnost je dána i tím, že řízení o úpravě poměrů má proběhnout v době, kdy jsou rozpad vztahu a s tím spojené následky (např. averze apod.) nejčerstvější. Navíc sama právní úprava mj. může přispívat k vytváření konfliktů mezi rozvádějícími se rodiči, jak je v praxi poukazováno.

Rozpad vztahu rodičů se vždy dítěte negativně dotkne, a to zpravidla k horšímu, neboť dítě nadále nemůže žít a vyrůstat s oběma rodiči ve společné domácnosti. V souvislosti s rozvodem pak musí být rozhodnuto, jak budou další poměry dítěte upraveny. Česká právní úprava rozlišuje tři typy péče – péči jednoho rodiče, střídavou péči a společnou péči, přičemž ani jedno z těchto uspořádání není zákonem preferováno. V ideálním případě by se rodiče, kteří znají své děti nejlépe, měli ohledně jejich další poměrů dohodnout. Je potřeba si uvědomit, že jsou to zpravidla rodiče, kdo selhal, a proto by tito měli mít snahu v zájmu dítěte najít společně řešení, které bude pro dítě nejlepší a nejméně zatěžující. Pakliže se rodiče nedohodnou, bývá to ze dvou důvodů. Buď z neznalosti nebo neochoty. Proto je vhodné, aby rodiče byli od samého počátku, kdy je s nimi pracováno, informováni a edukováni o tom, jaké má dítě potřeby, jak se určuje výživné nebo například jaké důsledky mohou nastat, pokud se nedohodnou. V tomto ohledu má však česká praxe rezervy, a především pak není jednotná. A to zejména v tom, který subjekt by měl tyto informace rodičům poskytnout. Jako ideální se v tomto ohledu jeví OSPOD, který ale z důvodu vícero rolí bývá zaneprázdněn a současně může docházet ke střetu hájení zájmů. Pakliže se rodiče ani za dopomoci soudu a další subjektů nedohodnou, musí autoritativně rozhodnout soud. Spory rodičů, jejichž vztah se rozpadl a kteří chtějí po soudu vyřešit, komu bude dítě svěřeno do péče, prakticky nemají ideální řešení. Ústavní soud v jenom ze svých rozhodnutí podotkl, že úkolem soudu, v případě selhání rodičů postarat se o společné dítě ve vzájemné shodě, aby prospívalo, je hledat nejméně špatné ze všech špatných řešení.¹¹³¹

V současné době je stále nejvíce dětí svěřováno do péče jednoho rodiče, a to nejčastěji matky. Není to ale pouze z důvodu, že by takto soudy rozhodovaly, ale v mnoha případech i z důvodu, že jeden z rodičů s péčí druhého souhlasí (o dítě se nechce nebo

¹¹³¹ Viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 847/22, ze dne 9. 8. 2022.

nemůže starat více apod.). U individuální péče jednoho rodiče pak může být více problematická otázka výkonu rodičovské odpovědnosti, kdy některé její složky fakticky vykonává pouze jeden (rezidentní) rodič. Rovněž o této problematice je v práci pojednáno, když jsou připomenuta nejčastější úskalí plynoucí z výkonu rodičovské odpovědnosti.

Z judikatury Ústavního soudu je v posledních letech patrná preference střídavé péče. Zásadní tezí je fakt, že dítě potřebuje oba své rodiče. Pakliže jsou splněna vymezená kritéria, je v zájmu dítěte, aby bylo v péči obou rodičů. Střídavá péče je samostatnou otázkou, o které již bylo napsáno a řečeno mnoho, avšak náhled na střídavou péči není stále zcela jednoznačný. Ústavní soud vnímá v současné době střídavou péči jako prioritní uspořádání i v případech, kde by v minulosti nebyla myslitelná. Příkladem může být změna náhledu v případech nevhodné komunikace, velké vzdálenosti bydlišť, nízkého věku, vyčerpání rodiče v zaměstnání apod. I v těchto případech je tedy střídavá péče možná, a naopak dle judikatury Ústavního soudu vhodná, když jiné uspořádání lze zvolit pouze tehdy, pokud střídavou péči vylučují nějaké konkrétní okolnosti, které budou v řízení prokázány. Vždy je však nutné se zabývat bez paušalizace konkrétními okolnostmi případu. Aktuálně je tedy na místě, a to i právě vzhledem k poslední judikatuře, přemýšlet nad tím, zda by nebylo vhodné střídavou péči zákonem upřednostnit. Jisté je, že v případě střídavé péče zůstávají rodiče ve své mysli oba plnohodnotnými rodiči, což může být pro další rozvoj dítěte a jeho vztahu s rodiči velmi důležité. Problémem preference střídavé péče je především skutečnost, že neexistují dostatečné výzkumy či studie v českých poměrech, které by se zabývaly dopady střídavé péče na děti. A to např. do jaké míry se jedná o stabilní výchovné prostředí, tj. v kolika případech a za jak dlouhou dobu jsou pravomocná rozhodnutí o střídavé péči změněna, jak jsou rodiče, ale zejména děti spokojeni se střídavou péčí, jak prospívají atp. Do doby, než bude jednoznačně prokázán pozitivní vliv střídavé péče na děti, zejména oproti péči jednoho rodiče, není zákonné preferování střídavé péče možné. Nadto ačkoliv se vyvážená péče obou rodičů může zdát jako nejvhodnější, což by nahrávalo preferenci střídavé či společné péči, ne vždy takové řešení musí být nejlepší, resp. v nejlepším zájmu dítěte. Vždy tedy musí být posuzovány individuální okolnosti každého případu.

Doposud opomíjeným uspořádáním je společná péče, která stojí poněkud stranou zájmu veřejnosti. Je to pravděpodobně dáno i tím, že problematika společné péče není řešena rozhodovací praxí Ústavního soudu, neboť toto uspořádání je možné pouze v případě

dohody rodičů, přičemž proti rozsudku o schválení takové dohody není přípustné odvolání. Naopak ale společná péče může být ze všech uvedených uspořádání nejvhodnější. Je pravdou, že porozvodové uspořádání by se mělo co nejvíce blížit tomu, na co bylo dítě doposud zvyklé, a tomu nejvíce ze všech typů péče odpovídá právě péče společná. Bohužel je však stále nejméně frekventovaným typem péče. Výhodou oproti střídavé péči (posuzuji případy dohodnutých rodičů) je především její neformálnost, kdy rodiče nemají pevně stanovené období, kdy mají dítě u sebe, ani nastaveny pevné částky, které by museli hradit na výživném. Rodiče však bližší podrobnosti ohledně tohoto typu péče mnohdy neznají. Proto považuji za velmi vhodné, aby rodiče byli o výhodách (i nevýhodách) společné péče edukováni, neboť právě společná péče může být pro děti nejvhodnější.

V ideálním případě by měl být poměr péče obou rodičů k dítěti zachován i po rozvodu v co nejširším rozsahu tak, aby čas dítěte byl s oběma rodiči co nejvíce ekvivalentní, byť tato forma péče nemusí být formálně nazvaná např. jako střídavé péče. Je-li dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, měl by osobní styk druhého z rodičů, s ohledem na dané okolnosti, být co nejširší, a to tak, aby ani jeden z rodičů nebyl ochuzen o prožívání dětství svého dítěte.

Vzhledem k tomu, že v současné době velká část dětí vyrůstá v nesezdaných soužitích rodičů, kde rodiče v případě jejich rozchodu nejsou povinni řešit úpravu poměrů k nezletilým dětem obligatorně, domnívám se, že je na čase sjednocení s úpravou sezdaných rodičů tak, aby poměry k dětem byly řešeny pouze k návrhu rodičů nebo bude-li to soud z moci úřední považovat za vhodné. Osobně jsem rovněž zastáncem toho, aby řešení poměrů k nezletilému dítěti nebylo vázáno na rozvodové řízení, neboť se domnívám, že formální rozvod manželství v dnešní době s péčí o děti již příliš nesouvisí. Důležitější je skutečnost, že rodiče spolu nežijí, což může být dávno před tím, než dojde k formálnímu rozvodu manželství. Podstatné tedy je, že rodiče přestali žít ve společné domácnosti a také to, že se ohledně poměrů k dítěti nedokáží dohodnout.

Pakliže koncepce současné právní úpravy bude zachována tak, že řízení o úpravě poměrů zůstane navázáno na rozvod manželství a rozvodu bude předcházet, domnívám se, že je na místě odlehčit soudům aspoň tak, aby se mohly více věnovat případům, které zvýšenou péčí skutečně vyžadují, tj. zejména konfliktním záležitostem. Současně by v takovém případě mohly věnovat potřebným případům adekvátní čas i příslušní opatrovníci dítěte. V současné době se proto jeví jako nejjednodušší způsob

od břemenění soudů změna, kdy by soudy obligatorně nemusely rozhodovat v případech, kdy jsou rodiče na úpravě poměrů ke svému nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu dohodnuti.

Co se týče úpravy výživného, přikláním se k zákonnému zakotvení určité formy objektivizace, která by vedla k tomu, že rozhodování soudů bude aspoň do určité míry předvídatelnější. A to ať už ve formě tabulek nebo aspoň minimální a maximální hranice, která by výživné aspoň zčásti konkretizovala. Kvitovat lze jistě přijetí aktualizované formy tabulek, která je doplněna o manuál pro práci s nimi. Právní jistotě by však pomohlo nastavení závaznosti tabulek. Mám za to, že do té doby bude rozhodování soudů nepředvídatelné, což může vést k tomu, že rodiče se na výživném nedohodnou, neboť každý má o výši výživného jinou představu a není objektivně možné, vyjít z žádného relevantního podkladu. I tento faktor vyvolává mezi rodiči neshody, které se mohou dále eskalovat.

Ve vztahu k procesní úpravě pak považuji za nezbytnou specializaci soudců a rovněž jejich neustálé vzdělávání, a to i v neprávních dovednostech. Soudci by pak měli být mj. vzdělávání pro práci s dětmi. Domnívám se, že české zákony a mezinárodní prameny v současné době dostatečně chrání participační práva dětí. Problém je ale potřeba hledat v nesprávné praxi nebo jejímu obecnému nastavení. Pakliže bývá dítě v řízení slyšeno, pak v řadě případů pouze prostřednictvím opatrovníka, což je v rozporu s právní úpravou. Jde-li o dohodu rodičů, nejsou děti mnohdy slyšeny vůbec. Pak však není objektivně možné posoudit, zda uzavřená dohoda je v rozporu se zájmem dítěte, když soud nemohl definovat, co zájmem dítěte ve skutečnosti je. Rovněž i další složky participačních práv, jako je např. informování dítěte atd. nejsou v české praxi samozřejmostí, ale spíše výjimkou. Rezervy je pak třeba vnímat i v nedostatečné edukaci rodičů ze strany zúčastněných subjektů o dopadech rodičovského konfliktu, jak i o všech skutečnostech, které s rozvodem souvisí tak, aby důsledky rozvodu na děti byly co nejmenší. Pokud se jedná o OSPOD jakožto opatrovníka dítěte v řízení, považuji vzhledem k jejich více funkcím v řízení, které mohou být i protichůdné, za vhodné, aby byla vytvořena nová „profese“ profesionálních opatrovníků, kteří se budou na zastupování dětí specializovat. Jako přínosné by se mohlo jevit zapojení specializovaných advokátů, kteří by tuto funkci mohli vykonávat.

Shrnutí

Disertační práce se věnuje rodinnému právu, přičemž se blíže zabývá problematikou právních důsledků rozvodu manželství rodičů na poměry nezletilého dítěte v českém právním řádu. Obsahem je tak především hmotněprávní i procesní problematika úpravy poměrů k nezletilému dítěti po rozvodu manželství rodičů, tedy svěření nezletilého dítěte do péče a dále s tím související otázka určování výživného a případného styku nepečujícího rodiče s nezletilým. S rozvodem rodičů jsou ale spojeny i další právní otázky, které dopadají do sféry nezletilých dětí a které jsou blíže rozebrány. V práci je kriticky zhodnocena platná právní úprava jak z pohledu právní teorie, tak i aplikační praxe. Vyjma provedené analýzy odborné literatury pak ve velkém rozsahu čerpám i z aktuální judikatury, a to především Ústavního soudu. Mým hlavním cílem bylo zejména zanalyzovat koncepci současné právní úpravy a rovněž poukázat na některé negativní důsledky, které z právní úpravy v praxi plynou. V disertační práci pak ověřuji hlavní tezi, že současná platná právní úprava je v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Vzhledem k tomu, že se domnívám, že nikoliv, navrhuji u problematických či nejasných otázek možná řešení ve formě změny právní úpravy. U některých dílčích otázek bude úspěch již samotné otevření diskuze a její posun o krok vpřed.

Summary

This dissertation deals with family law, while it more closely focuses on the issue of legal consequences of parents' divorce on relations of a minor child in the Czech legal system. The content primarily consists of substantive and procedural issues of the adjustment of relations with a minor child after a divorce of the parents, i.e. entrusting the minor child to care and the related issue of determining maintenance and possible contact between the non-custodial parent and the minor. However, there are other legal issues associated with the divorce of parents which fall into the sphere of interest of minor children and which are in this dissertation analysed in more detail. This dissertation also critically evaluates the legal regulation currently in effect both from the point of view of legal theory and application practice. Apart from the analysis of the expert literature, I draw to a large extent from current jurisprudence, especially from the jurisprudence of the Constitutional Court. My main goal was to analyse the concept of the current legislation and also to point out some negative consequences that result from the legislation in effect. In my dissertation, I verify the main thesis that the current legal regulation is in accordance with the best interests of a child. Considering that I believe that it is not, I propose possible solutions in the form of a change in the legislation for problematic or unclear questions. For some sub-questions, I find that just the very opening of the discussion and it's shift forward will be a success.

Seznam použité literatury:

Knižní publikace

BERGSCHNEIDER, L. et al. *Familienrecht: Handkommentar*. 3. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2018, kom. před § 1360 BGB, 180 s.

BLACK, J.M., BRIDGE, J., BOND, T. *A practical approach to family law*. London: Blackstone Press Limited. 6th edition, 2000.

BURTON, F. *Family law*. London: Cavendish Publishing, 2003. 520 s.

ČERVENKOVÁ, R., HONZÁK, R. *Všichni žijem v blázinci. Současnost očima psychiatra*. Praha: Vyšehrad, 2018, 216 s.

ČEŠKA, Z. a kol. *Československé rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1985, 307 s.

DAVID, L., IŠTVÁNEK, F., JAVŮRKOVÁ, N., KASÍKOVÁ, Martina, LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, 1108 s.

DIDUCK, A., KAGANAS, F. *Family Law, Gender and the State. Text, Cases and Materials*. 3. vydání. Oxford: Hart Publishing Ltd., 2012, 814 s.

DOLEŽALOVÁ, M., HÁJKOVÁ, Š., POTOČKOVÁ, D., ŠTANDERA, J. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 360 s.

DÖRFL, L. *Zákon o znalcích a tlumočnících. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 205 s.

DÖRFL, L. *Znalec a znalecký posudek v civilním procesu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 213 s.

DRÁPAL, L. BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1600 s.

DUŠKOVÁ, Š., HOFSCHEIDEROVÁ, A., KOUŘILOVÁ, K. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, 744 s.

ELIÁŠ, J. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1970.

ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a.s., 2001, 302 s.

- ELIÁŠ, K. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, 1192 s.
- ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M., HAVEL, B., DVOŘÁK, T. *Osnova občanského zákoníku*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 574 s.
- FLEGL, V a kol. *Rodinné právo*. Praha: Orbis. 1965.
- FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2014. 260 s.
- FRANCOVÁ, M., ZÁVODSKÁ DVOŘÁKOVÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 200 s.
- GARDNER, R. A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodič*. Praha: Triton, 2010, 432 s.
- GERGARDT, P., HEINTSCHEL-HRINEGG, B., KLEIN, M. *Handbuch Familienrecht*. 12. vydání. Luchterhand: Wolters Kluwer, 2021, 3325 s.
- GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934. 423 s.
- GLOS, J. a kol. *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1965.
- HADERKA, J. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vyd. Praha: Academia, 1977, 374 s.
- HARRIS, D., O'BOYLE, M., BATES, E., BUCKLEY, C. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2009, 902.
- HARRIS-SHORT, S., MILES, J. *Family law, text, cases, and materials*. 2. vydání, Oxford: Oxford University Press, 2011. 1040 s.
- HARRIS-SHORT, S., MILES, J., GEORGE, R. *Family law - text, cases and materials*. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press, 2015. 1144 s.
- HELUS, Z. *Psychologie pro střední školy*. Praha: Fortuna, 1997. 120 s.
- HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1481 s.
- HERRING, J. *Family law*. 5. vydání, Edinburgh: Pearson Education Limited, 2011. 822 s.
- HOLÁ, L., HRNČIŘÍKOVÁ, M. *Mimosoudní metody řešení sporů*. Praha: Leges, 2018, 168 s.

- HOLÁ, L., URBANOVÁ, M. a kol. *Právní sociální aspekty mediace v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 196 s.
- HOLÁ, L., URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 396 s.
- HOLÁ, L., WESTPHALOVÁ, L. KOVÁČOVÁ, A. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014, 256 s.
- HOLUB, M. a kol. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011. 456 s.
- HOLUB, M. *Zákon o rodině a předpisy související*. Praha: Orbis, 1977.
- HOLUB, M. *Zákon o rodině a předpisy související*. 2. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: PANORAMA, 1986.
- HOLUB, M., NOVÁ, H. *Zákon o rodině a předpisy související. Komentář*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 1998. 679 s.
- HORVÁTH, E., VARGA, E. *Zákon o rodině – komentár*. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2014. 654 s.
- HOVORKA, D., KRÍSTEK, A., MACELA, M., TRUBAČOVÁ, K., ZÁRASOVÁ, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 896 s.
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, 1317 s.
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, 2046 s.
- HUSSEINY, F., BARTOŇ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, 1456.
- HRUŠÁKOVÁ, M. *Dítě, rodina, stát (Úvahy nad právním postavením dítěte)*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – právnická fakulta, 1993, 160 s.
- HRUŠÁKOVÁ, M. *Základy teorie rodinného práva*. 1. vyd. Praha: SPN, 1986, 130 s.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3. vydání, Brno: Doplněk, 2006. 400 s.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 328 s.

- HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, 558 s.
- JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. kniha II. §79-180 občanského soudního řádu*. Praha: Havlíček Brain Team, 2014. 616 s.
- JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. kniha III. (zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních)*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 1136 s.
- JOHANNSEN, K., HENRICH, D. *Familienrecht. Kommentar*. 6. vydání. München: Verlag C. H. BECK oHG, 2015. 2432 s.
- KIŠOVÁ, E. *Názor dieťaťa a právny rámec ochrany jeho zisťovania*. Praha: C. H. Beck, 2021, 152 s.
- KLABOUC, J. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962.
- KLEFFMANN, N., KLEIN, M. *Unterhaltsrecht. Kommentar*. Köln: Luchterhand, 2011, 1476 s.
- KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J. BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 1696 s.
- KOVÁŘOVÁ, D. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2020, 296 s.
- KOVÁŘOVÁ, D. *Rodina a výživné. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných*. 1. vydání, Praha: Leges, 2011. 152 s.
- KOVÁŘOVÁ, D. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, 168 s.
- KNAPP, V. *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959, 314 s.
- KNAPP, V. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996, 248 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, 191 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.
- KRČMÁŘ, J. *Základy přednášek o právu občanském. IV. Právo rodinné*. Praha: Všehrad. 1925.

- KRČMÁŘ, J., SPÁČIL, J. *Právo občanské III, Právo obligací*. Reprint původního vydání z roku 1947. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 413 s.
- KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J. KMEC, J., KOSAŘ, D. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, 1664 s.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákon o veřejných rejstřících. Svazek III*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 1012 s.
- LOWE, N., DOUGLES, G. *Bromley's family law*. 10. vydání, Oxford: Oxford University Press, 2007. 1153 s.
- LÖWY, A. *Najlepší záujem dieťaťa ako hodnotové kritérium pri rozhodovaní v konaniach vo veciach starostlivost*, Praha: C. H. Beck, 2022, 264 s.
- MACKOVÁ, Alena. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, 864 s.
- MACUR, J. *Občanské právo procesní v systému práva*. Brno: UJEP, 1975, 305 s.
- MASSON, J. *Principles of family law*. 8th edition. London: Sweet & Maxwell, 2008.
- MACKOVÁ, A., MUZIKÁŘ, L. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních - Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, 864 s.
- MAYR-HARTING, R. *Soustava občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2019. 1316 s.
- MCLEOD, A. *Listening to Children*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2009, 228 s.
- MELZER, F. *Metodologie nalézání práva, úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010. 191 s.
- MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník: Velký komentář. Svazek I. § 1-117*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, 720 s.
- MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník: Velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, 2064 s.
- MENCNEROVÁ, K. *Rozvod manželství*. Praha: C. H. Beck, 2020, 136 s.
- NOVÁ, H., TĚŽKÁ, O. *Vyživovací povinnost*. 2. vydání, Praha: Linde Praha a.s., 1995. 225 s.

- NOVÁ, H. TĚŽKÁ, O. *Vyživovací povinnost. Praktická příručka s judikaturou a vzory*. 1. vyd. Praha: Linde, 1995, 226 s.
- NOVÁK, T., CORRADINIOVÁ, S., VYPUŠTÁK, R. *Kontakt s dětmi po rozvodu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2015. 248 s.
- NOVÁK, T. *Neomylný znalec: Z psychologie v péči o děti po rozvodu*. Praha: Doplněk, 2019, 132 s.
- NOVÁK, T. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. Praha: Linde Praha, 2013.
- NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing a.s., 1. vydání, 2007, 144.
- PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2010.
- PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019. 680 s.
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol., *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s.
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 3352 s.
- PIAGET, J. *Psychologie inteligence*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970.
- POLIŠENSKÁ, P., FEBEROVÁ, R., STUHLÍK, Z. *Musíš znát... Rodinné právo - Právní postavení dítěte*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 248.
- PSUTKA, J. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C. H. Beck, 2021, 496 s.
- RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva*. 1. vydání Praha: C. H. Beck, 1999. 227 s.
- RADVANOVÁ, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck. 2015. 216 s.
- RADIMSKÝ, J., RADVANOVÁ, S. *Zákon o rodině, komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 309.
- ROGALEWICZOVÁ, R., CILEČKOVÁ, K., KAPITÁN, Z. a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: C. H. Beck. 2018. 784 s.
- ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu - Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges. 2019, 288 s.

- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Wolters Kluwer. 2013, 5424 s.
- RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, 124 s.
- SCHWAB, D. *Familienrecht*. 20. vydání. München: C. H. Beck, 2012, 487 s.
- SCHWAB, D. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht II. §§ 1589-1921. SGB VIII*. 8. vydání. München: C. H. Beck. 2020.
- SEDLÁČEK, J. *Občanské právo československé: všeobecné nauky*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 32.
- SEDLÁČEK, J. *Rodinné právo*. Brno: Nákladem československého akademického spolku Právník, 1934, 221 s.
- SCHULZ, W., HAUS, J. *Familienrecht. Handkommentar*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos. 2397 s.
- STANDLEY, K. *Family law*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008.
- STANDLEY, K., DAVIES, P. *Family law*. 8. vydání. Palgrave Macmillan, 2013, 512 s.
- STEINBACH, A. *Children's and Parents' Well-Being in Joint Physical Custody: A Literature Review*. Family Process, 2019.
- STRZEBINCZYK, J. *Prawo Rodzinne*. 4. vydání. Warszawa: LEX a Wolters Kluwer business, 2013. 400 s.
- SVOBODA, E. *Rodinné právo Československé*. Praha: Československý kompas, 1946, 134 s.
- SVOBODA, E. *Rodinné právo*. Praha: "Vesmír" - nakladatelská a vydavatelská společnost s.r.o., 1921, 117 s.
- SVOBODA, K. *Nesporná řízení III*. Praha: C. H. Beck. 2017, 272 s.
- SVOBODA, K. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck., 2015, 1054 s.
- SVOBODA, K. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck., 2020, 1160 s.

- SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s. 2014. 244 s.
- ŠÍNOVÁ, R a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, 380 s.
- ŠÍNOVÁ, R., WESPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, 352 s.
- ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, 207 s.
- ŠMÍD, O. a kol. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2018, 232 s.
- ŠMÍD, O., ŠÍNOVÁ, R. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, 336 s.
- ŠMÍD, O., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, 336 s.
- ŠMÍD, O., VACOVÁ, R. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, 284 s.
- TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. Praha: C. H. Beck. 2015, 144 s.
- TRINDER, L., BEEK, M., Conolly, J. *How Parents and Children Negotiate and Experience Contact After Divorce*. Joseph Rowntree Foundation, 2002. 64 s.
- ŠVESTKA, J a kol. *Občanský zákoník I, II. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. 1221 s.
- WALIN, G., VÄNGBY, S. *Föräldrabalken, En kommentar, Del I, 1-13 kap.*, Stockholm, 2010, 1300 s.
- WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s, 2012, 931 s.
- WELSTEAD, M., EDWARDS, S. *Family Law*. 2. vydání. Oxford university Press, 2008.
- WELSTEAD, M., EDWARDS, S. *Family law*. 4. vydání. Oxford university Press, 2013, 599 s.
- WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., HOLÁ, L., LEIX, A., KOVÁŘOVÁ, D. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2022, 337 s.
- WEINREICH, G., KLEIN, M. *Fachanwalts-kommentar familienrecht*. 5 vydání. Köln: Wolters Kluwer Deutschland GmbH, 2013. 2000 s.

WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*, 2.vydání. Praha: Auditorium. 2019. 296.

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. Praha: Linde, 2014, 648 s.

WIPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 236 s.

ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 196 s.

Články v odborných časopisech

ARNOLDOVÁ, M. Vyživovací povinnost rodičov voči deťom v Rakúsku. *Justičná revue*. č. 8-9, 1991.

BENEŠOVÁ, E., HROMADA, M. Kindergeld v české praxi určování výživného. *Soudní rozhledy*. č. 2, 2019.

BERANOVÁ, H. Dohoda není všelék. *Právo a rodina*. č. 4. 2021.

BERANOVÁ, H. Psycholog jako zaměstnanec okresního soudu. *Právo a rodina*. č. 3, 2020.

BOBEK, M. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*. č. 6, 2016.

BRUNCKO, S. Hospodaření s výživným nezletilého dítěte jakožto správa majetku nezletilého dítěte. *Bulletin advokacie*, č. 9, 2016.

BRZOBOHATÝ, R., Mediační jednání vs. mediace: co může soud nařídít podle § 474 odst. 1 ZŘS. *Soudce*. č. 5, 2022.

BRÜHLER, W. *Schriften zum Familienrecht*. Gieseking, E and W. 2016.

BUREŠOVÁ, K. Surogátní mateřství a jeho (nejen) právní aspekty. *Právní rozhledy*. č. 6, 2016.

BURIÁNOVÁ, P., VNENK, V. Styk rodičů s dětmi prostřednictvím IT komunikací v intencích nejlepšího zájmu dítěte. *Rodinné listy*. č. 6, 2018.

CIHLÁŘOVA, I. Ministryně spravedlnosti představila návrhy na sjednocení výživného. *Bulletin advokacie*. č. 4, 2010.

- CIRBUSOVÁ, M., BRZOBOHATÝ, R. Praxe mediace v tzv. Cochemském modelu - metoda, nebo profese? *Právo a rodina*. č. 1, 2020.
- CIRBUSOVÁ, M., BRZOBOHATÝ, R. Za účelem ochrany zájmů dítěte: koncepce § 474 odst. 1 ZŘS. *Soudce*. č. 4, 2022.
- ČAMDŽÍCOVÁ, S. Posílení role nezletilého v řízeních péče soudu o nezletilé. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 2, 2019.
- ČAMDŽÍCOVÁ, S. Právo dítěte být slyšeno jako základní participační právo. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 1, 2021.
- DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. Doložení příjmů partnerky při rozvodovém řízení. *Právo a rodina*. č. 11, 2016.
- ELISHER, D. Aktuální otázky stanovování výživného v ČR a koncepce vyživovací povinnosti ve Francii. *Právní fórum*. č. 9, 2010.
- FIDRMUNCOVÁ, A. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soud. *Právní rozhledy*. č. 8, 2017.
- FOREJTOVÁ, M. Otazníky nad presumpcí střídavé péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*. č. 1-2, 2016.
- GREGOROVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Výchova, výživa a státní sociální podpora. *Právní rozhledy*. č. 4, 1999.
- GROCHOVÁ, M. Přiměřená výše výživného pro nezletilé dítě v rozhodovací praxi českých opatrovnických soudů. Čas na objektivizaci výživného? *Časopis pro právní vědu a praxi, Masaryk university*. č. 3, 2015.
- GROCHOVÁ, M., VITOUL V. Svěřenský fond jako nástroj vhodný ke správě výživného určeného k tvorbě úspor. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 4, 2016.
- GRYGAR, J. Rozvod od roku 2014 - poznatky a připomínky ze soudní praxe. *Rekodifikace & praxe*. č. 1, 2016.
- HADERKA, J. Otázky mateřství a otcovství od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. *Právní praxe*. č. 9, 1998.
- HENNEMANN, H. Das Wechselmodell in der gerichtlichen Praxis. Göttinger Workshop zum Familienrecht, 2017. *Göttinger Juristische Schriften* Universitätsverlag.

- HILŠEROVÁ, E. Může advokát, jako soudem ustanovený kolizní opatrovník nezletilého, nahlížet do spisové dokumentace o dítěti, vedené OSPOD? *Bulletin advokacie*. č. 6, 2014.
- HOBL, J. Názor a přání dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*. č. 8, 2018.
- HÖHNE, S., POLONCYOVÁ, J. Péče a výživa dětí po rozchodu rodičů podle výsledků opatrovnických řízení. *Demografie*. č. 3, 2021.
- HRUŠÁKOVÁ, M. Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie*. č. 3, 1999.
- HUFOVÁ, A. Střídavá péče v judikatuře Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. č. 21, 2012.
- KAVALÍR, J. Právní úprava výživného mezi prarodiči a vnuky v novém občanském zákoníku. *Právo a rodina*. č. 2, 2017.
- KINDLER, H., WALPER, S. Das Wechselmodell im Kontext elterlicher Konflikte. *Neue Zeitschrift für Familienrecht*, č. 3, 2016, s. 820-824.
- KLIČKA, O. Notářský zápis se svolením k vykonatelnosti ohledně dohod o styku rodičů s dětmi dle § 27 odst. 1 ZOR. *Ad Notam*. č. 3, 2007.
- KMEC, J. Evropský soud pro lidská práva – leden a únor 2007, *Soudní rozhled*. č. 4, 2007.
- KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. Znovu ke stavu a perspektivám českého soukromého práva. *Právní rozhledy*. č. 6, 1998.
- KORNEL, M. Kam kráčíš vyživovací povinnosti rodičů k nezletilým dětem? *Právní rozhledy*. č. 3, 2011.
- KORNEL, M. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte, *Právní rozhledy*. č. 3, 2013.
- KORNEL, M. Collaborative law a efektivní rozvod. *Právní rozhledy*. č. 22, 2007.
- KOTRADY, P. Pohled soudní praxe na některé otázky týkající se stanovení výše výživného. *Bulletin advokacie*. č. 7-8, 2015.
- KOTRADY, P., ŠTASTNÝ, P. Praktické otázky místní příslušnosti soudu a jejího přenášení v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. *Bulletin advokacie*. č. 10, 2019.
- KOVÁČOVÁ, A. SPÁČIL, O. Slyšení dítěte v rámci rodinné mediace. *Právní rozhledy*. č. 10, 2014.

- KOVÁČOVÁ, A. SPÁČIL, O. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, č. 10, 2014.
- KOVÁŘOVÁ, D. Střídavá péče velebená i proklínaná. *Bulletin advokacie*. č. 3, 2015.
- KOVÁŘOVÁ, D. Rodič, výživné a úroky. *Rodinné listy*. č. 9, 2017.
- KOVÁŘOVÁ, D. Výživné má platit rodič, ne stát. *Bulletin advokacie*. č. 7-8, 2019.
- KOVÁŘOVÁ, D. Rodinná mediace. *Bulletin advokacie*. č. 6, 2013.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. Dítě ohrožené CAN a domácím násilím. *Právní rozhledy*. č. 11, 2011.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z., NOVÝ, Z. Dvě matky, jedno dítě, nejlepší zájem dítěte a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*. č. 15-16, 2017.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. Mater semper certa est. O náhradním a kulhajícím mateřství. *Právní rozhledy*. č. 21, 2015.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, č. 23-24, 2013.
- KRÍSTEK, A. K záměru „rozsáhlé novelizace“ občanského zákoníku. Podněty pro možné změny rodinněprávní části. *Právní rozhledy*. č. 17, 2014.
- KRÍSTEK A. Věnná povaha částky výživného, přesahující odůvodněné potřeby dítěte. *Právní rozhledy*. č. 15-16, 2016.
- LUŇÁČKOVÁ, O. Dohoda u soudu? Záleží i na jeho postupu... *Právo a rodina*. č. 5, 2020.
- MAŠEK, D. Výživné pro nezletilé děti podnikatelů. *Právo a rodina*. č. 9, 2004.
- MATOUŠEK, O. Rodičovství po rozvodu a možnosti jeho hodnocení. *Právo a rodina*. č. 7, 2014.
- NIELSEN, L. Joint Versus Sole Physical Custody: Children's Outcomes Independent of Parent–Child Relationships, Income, and Conflict in 60 Studies. *Journal of Divorce & Remarriage*. č. 4, 2018.
- NIELSEN, L. Shared Physical Custody: Summary of 40 Studies on Outcomes for Children. *Journal of Divorce & Remarriage*. č. 8, 2014.
- NIKODÝM, J. Novela zákona o rodině (zák. č. 91/1998 Sb. zák.). *Bulletin advokacie*. č. 12, 1998.

- MYSLIL, S. Ohlašování příjmů pro účely výživného v Kanadě. *Bulletin advokacie*. č. 10, 2006.
- NOVÁ, H. Vyživovací povinnost obávaná i opomíjená. *Bulletin advokacie*. č. 1-2, 2008.
- NOVÁK, T. Nad soudními znaleckými posudky z oboru psychologie - některé zkušenosti a úvahy inspirující právní praxi. *Bulletin advokacie*. č. 8, 2000.
- PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*. č. 11, 2012.
- PAVLÁT, J., JANÁČKOVÁ, L. Syndrom odcizeného rodiče a porozvodová adaptace. *Česká a slovenská psychiatrie*. č. 3, 2007.
- PAVLÁT, J. Problémy studií argumentujících pro střídavou péči. *Česká a slovenská psychiatrie*. č. 3, 2010.
- PAVLÁT, J. Dlouhodobě následky rozvodu na děti. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2011.
- POLÁK, V., WESTPHALOVÁ, L. Interdisciplinární spolupráce ve věcech péče soudu o nezletilé. *Právní rozhledy*. č. 7, 2018.
- PTÁČEK, R., ZAPLETALOVÁ KOLÁČKOVÁ, J. Znalecká činnost v oblasti psychologie – k otázce obecných standardů. *Soudce*, č. 8, 2018.
- ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. č. 8, 2018.
- ROGALEWICZOVÁ, R. Určení místa bydliště jako významná záležitost dítěte. *Právní rozhledy*. č. 19, 2019.
- ROGALEWICZOVÁ, R. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*. č. 19, 2016.
- ROGALEWICZOVÁ, R. Opatrovník pro styk rodičů s dětmi. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 2, 2016.
- ROGALEWICZOVÁ, R. Princip oficiality v řízeních o úpravu péče a styku s nezletilým dítětem. *Právní rozhledy*. č. 10, 2016.
- ROGALEWICZOVÁ, R. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. č. 20, 2015.
- ROGALEWICZOVÁ, R. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*, č. 1, 2016.

- ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. č. 8, 2018.
- RUSÝ, P. Střídavá péče s odlišným rozdělením péče. *Právo a rodina*. č. 3, 2018.
- SALZBERG, J. Das Wechselmodell. *Neue Zeitschrift für Familienrecht*. č. 20, 2014.
- SCHINNENBURGOVÁ, P., CIDLINA, V. K určování výše výživného. *Právní rozhledy*. č. 7, 2013.
- SCHÖN, M. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy*. č. 1, 2015.
- SCHÖN, M. Střídavá výchova a vyživovací povinnost rodičů. *Právo a rodina*. č. 9, 2011.
- SINGER, A. Active Parenting or Solomon's Justice? Alternating residence in Sweden for children with separated parents, *Utrecht Law Review* (2) 2008.
- SLÁDEK, M. Rozhodování v opatrovnických věcech. *Rodinné listy*, č. 3, 2015.
- STEHLÍK, O. Zálohování výživného státem. *Právní rozhledy*. č. 5, 2015.
- STEINBACH, A. *Children's and Parents' Well-Being in Joint Physical Custody: A Literature Review*. Family Process, 2019.
- SVOBODA, K. Obecná ustanovení řízení ve věcech péče o nezletilé. *Soudní rozhledy*, č. 4, 2016.
- SVOBODA, K. K tvorbě úspor ve prospěch dítěte. *Právní rozhledy*. č. 12, 2014.
- ŠÍNOVÁ, R., MALÁ, J. K procesní subjektivitě přiznané zákonem orgánu sociálně-právní ochrany dětí. *Právní rozhledy*. č. 12, 2017.
- ŠÍNOVÁ, R., ŠIMKOVÁ, H. Zjištění rozhodných skutečností v řízení o určení a popření mateřství. *Právní rozhledy*. č. 21, 2019.
- ŠÍNOVÁ, R. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*. č. 23-24, 2017.
- ŠÍNOVÁ, R. K možnosti soudu nařídít účast na mimosoudních postupech podle § 474 ZŘS, a to i v kontextu rozhodnutí KS v Hradci Králové. *Právní rozhledy*. č. 23-24, 2020.
- ŠPAŇHELOVÁ, I. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*. č. 5, 2005.

- TELEC, I. Subjektivní práva rodinná. *Právní rozhledy*. č. 3, 2012.
- VACOVÁ, R. Možnosti vymožení plnění vyživovací povinnosti. *Acta Iuridica Olomucensia*. č. 2, 2017.
- VACOVÁ R. Jednorázová úhrada výživného pro dítě. *Bulletin advokacie*. č. 7-8, 2018.
- VACOVÁ, R. Problematika placení výživného-splatnost výživného dětem. *Bulletin advokacie*. č. 6, 2018.
- VENCLOVÁ, P. Teoretické úvahy o koncepci právní úpravy rozsahu výživného. *Právo a rodina*. č. 5, 2007.
- WALPER, S., Arrangements elterlicher Fürsorge nach Trennung und Scheidung: Das Wechselmodell im Licht neuer Daten aus Deutschland, Brühler Schriften zum Familienrecht. č. 19, 2016.
- WESTPHALOVÁ, L, ROGALEWICZOVÁ, R. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*. č. 19, 2016.
- WESTPHALOVÁ, L. Problematické aspekty styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*. č. 11, 2017.
- WESTPHALOVÁ, L., HOLÁ, L. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*. č. 13-14, 2019.
- WESTPHALOVÁ, L., HOLÁ, L. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy*. č. 18, 2013.
- WESTPHALOVÁ, L., POLÁK, V. Interdisciplinární spolupráce ve věcech péče soudu o nezletilé. *Právní rozhledy*. č. 7, 2018.
- ZÁLEŠÁKOVÁ, R. K povinnosti rezidentního rodiče předkládat vyúčtování jmění dítěte, *Právní rozhledy*. č. 19, 2021.
- ZUKLÍNOVÁ, M. Cui Bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. č. 2, 2015.

Sborníky

- ROGALEWICZOVÁ, R. Cochemská praxe v České republice. *Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14. – 15. 5. 2015 v Brně*, s. 6-7.

Judikatura

Česká judikatura

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 125/98, ze dne 24. 9. 1998.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 695/2000, ze dne 19. 4. 2001.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 157/01, ze dne 29. 10. 2002.

nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 244/03, ze dne 8. 4. 2004.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 350/04, ze dne 15. 9. 2004.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 48/04, ze dne 27. 1. 2005.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 124/2004, ze dne 3. 2. 2005.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 519/2004, ze dne 24. 3. 2005.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 554/04, ze dne 11. 5. 2005.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 606/04, ze dne 15. 9. 2005.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 238/05, ze dne 17. 1. 2006.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 299/06, ze dne 12. 9. 2006.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 618/2005, ze dne 7. 11. 2006

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 438/05, ze dne 13. 12 2006.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 527/2006, ze dne 7. 3. 2007.

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 85/06, ze dne 25. 9. 2007

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1818/2007, ze dne 1. 11. 2007.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1619/07, ze dne 1. 2. 2008.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1924/2008, ze dne 1. 4. 2009.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 1846/2009, ze dne 24. 11. 2009.

nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 671/09, ze dne 30. 6. 2010.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 266/10, ze dne 18. 8. 2010.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3007/09, ze dne 26. 8. 2010.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1486/10, ze dne 2. 9. 2010.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2661/10, ze dne 30. 9. 2010.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2795/09, ze dne 28. 6. 2010.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2661/10, ze dne 2. 11. 2010.

usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3771/11, dne 18. 1. 2012.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 722/11, ze dne 31. 3. 2011.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 709/11, ze dne 13. 4. 2011.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1303/11, ze dne 16. 6. 2011.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3771/11, dne 18. 1. 2012.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1330/11, ze dne 5. 3. 2012.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3765/11, ze dne 13. 3. 2012.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1835/12, ze dne 5. 9. 2012.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 898/12, ze dne 1. 11. 2012.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3367/12, ze dne 10. 1. 2013

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4160/12, ze dne 23. 4. 2013.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4239/12, ze dne 10. 6. 2013.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4457/2012, ze dne 24. 7. 2013

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3363/12, ze dne 27. 8. 2013.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 979/13, ze dne 30. 7. 2013.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3304/13, ze dne 19. 2. 2014.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 197/14, ze dne 12.3.2014.

Usnesení Ústavního soudu sp, zn. III. ÚS 650/14, ze dne 30. 4. 2014.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1506/13, ze dne 30. 5. 2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3216/13, ze dne 25. 9. 2014.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3305/13, ze dne 15.10.2014.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2224/14, ze dne 9. 12. 2014.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2441/13, ze dne 15. 12. 2014.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1708/2014, ze dne 18. 12. 2014.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/14, ze dne 30. 12. 2014.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2919/14, ze dne 20. 1. 2015.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2739/14, ze dne 22. 1. 2015

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3757/14, ze dne 29. 1. 2015.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 106/15, ze dne 17. 3. 2015.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 528/15, ze dne 16. 4. 2015

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3413/14, ze dne 2. 6. 2015.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2943/14, ze dne 16. 6. 2015.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1803/15, ze dne 5. 8. 2015.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1803/15, ze dne 5. 8. 2015.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1234/15, ze dne 12. 8. 2015.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3900/14, ze dne 4. 11. 2015.

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/15, ze dne 19. 11. 2015.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1587/15, ze dne 15. 12. 2015.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 650/15, ze dne 16. 12. 2015.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 247/16, ze dne 15. 3. 2016.

nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3489/15, ze dne 19. 4. 2016.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 153/16, ze dne 26. 7. 2016.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 823/16, ze dne 28. 7. 2016.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1764/16, ze dne 3. 11. 2016.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3301/16, ze dne 8. 11. 2016.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 823/16, ze dne 6. 12. 2016.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3883/16, ze dne 13. 12. 2016.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3468/2016, ze dne 2. 3. 2017.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 955/15, ze dne 14. 3. 2017.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1626/17, ze dne 13. 6. 2017.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1737/16, ze dne 12. 7. 2017

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 1444/17, ze dne 18. 7. 2017.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1079/17, ze dne 26. 7. 2017.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 22/17, ze dne 8. 8. 2017.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1654/17, ze dne 5. 9. 2017.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 503/16, ze dne 17. 10. 2017.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1921/17, ze dne 21. 11. 2017.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1931/17, ze dne 19. 12. 2017.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 438/17, ze dne 23. 1. 2018.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 4074/2017, ze dne 6. 2. 2018.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2866/17, ze dne 28. 2. 2018.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 490/18, ze dne 6. 3. 2018.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 827/18, ze dne 10. 4. 2018.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1400/18, ze dne 15. 5. 2018.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2996/17, ze dne 29. 5. 2018.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1542/18, ze dne 5. 6. 2018.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1286/18, ze dne 31. 8. 2018.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3735/18, ze dne 4. 4. 2019.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3970/18, ze dne 18. 4. 2019.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 773/18, ze dne 31. 8. 2019.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4247/18, ze dne 17. 5. 2019.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1002/19, ze dne 9. 10. 2019.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2396/19, ze dne 29. 10. 2019.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4189/18, ze dne 2. 12. 2019.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1740/19, ze dne 10. 12. 2019.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 149/20, ze dne 31. 3. 2020.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 797/20, ze dne 2. 6. 2020.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2680/19, ze dne 18. 8. 2020.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 4156/19, ze dne 2. 9. 2020.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2232/20, ze dne 24. 9. 2020.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2754/20, ze dne 6. 10. 2020.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2611/20, ze dne 22. 12. 2020.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2732/20-2 ze dne 23. 2. 2021.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1338/20, ze dne 3. 3. 2021.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1099/21, ze dne 18. 5. 2021.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1279/21, ze dne 16. 8. 2021.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2328/21, ze dne 14. 9. 2021.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3065/21, ze dne 28. 2. 2022.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3065/21, ze dne 3.5.2022.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 688/22, ze dne 10. 5. 2022.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 928/22, ze dne 24. 5. 2022.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2391/21, ze dne 19. 7. 2022.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 847/22, ze dne 9. 8. 2022

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1626/22, ze dne 15. 8. 2022.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R II 431/20, ze dne 4. 1. 1921.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 302/22, ze dne 23. 5. 1922.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R II 81/23, ze dne 20. 8. 1923.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 932/23, ze dne 6. 11. 1923.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Rv I 110/25, ze dne 17. 3. 1925.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 607/26, ze dne 10. 8. 1926.

rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 139/27, ze dne 15.3.1927.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 409/28, ze dne 11. 8. 1928.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 766/30, ze dne 25. 10. 1930.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Rv II 532/22, ze dne 26. 6. 1932.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. Cz 71/58, ze dne 29. 4. 1958.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. Cz 413/54, ze dne 24. 9. 1958.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Cz 62/60, ze dne 1. 4. 1960.

Rozhodnutí pléna Nejvyššího soudu sp. zn. Pls 2/62, ze dne 29. 6. 1962.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Cz 4/65, ze dne 9. 2. 1965.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Cz 3/66, ze dne 28. 2. 1966.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R 45/66.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Cz 6/67, ze dne 27. 4. 1967.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Cz 48/67, ze dne 12. 5. 1967.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. Pls 4/67, ze dne 3. 10. 1967.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Cz 146/67, ze dne 30. 11. 1967.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 27/68, ze dne 30. 9. 1968.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 13/69, 22. 4. 1969.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 98/72, ze dne 30. 1. 1973.

rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjf 79/73, ze dne 22. 5. 1974.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 93/76, ze dne 30. 12. 1976.

Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 160/76, ze dne 18. 11. 1977.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 53/79, ze dne 22. 6. 1979.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjf 108/1979, ze dne 7. 8. 1980.

Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 161/79, ze dne 23. 12. 1980.

Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 228/81, ze dne 10. 5. 1981.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Cz 42/88, ze dne 28. 2. 1989.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Tzn 172/96, ze dne 13. 11. 1996.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2113/2000 ze dne 5. 10. 2000.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 326/2004, ze dne 14. 4. 2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 2440/2006, ze dne 5. 12. 2006.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1407/2006, ze dne 27. 2. 2008.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2304/2007, ze dne 25. 6. 2009.

Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2008, ze dne 14. 4. 2010.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1064/2008, ze dne 30. 6. 2010.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 5228/2009, ze dne 26. 5. 2011.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1065/2010, ze dne 22. 8. 2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3235/2011, ze dne 23. 5. 2012.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1510/2013, ze dne 19. 12. 2013.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1677/2016, ze dne 14. 9. 2016.

Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012, ze dne 19. 10. 2016.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2929/2016, ze dne 19. 1. 2017.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3468/2016, ze dne 2. 3. 2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1369/2015, ze dne 23. 8. 2017.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1012/2016, ze dne 16. 8. 2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 24 Cdo 3460/2018, ze dne 12. 2. 2019.

Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 201/2021, ze dne 9. 3. 2022.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. 4 As 280/2015, ze dne 31. 3. 2016.

Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 4 Co 376/65, ze dne 24. 9. 1965.

Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 6 Co 676/67, ze dne 10. 1. 1968.

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 7 Co 214/94, ze dne 31. 3. 1994.

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 5 Co 2661/1993, ze dne 19. 11. 1999.

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem, sp. zn. 10 Co 158/2004, ze dne 31. 3. 2004.

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 12 Co 17/2004, ze dne 17. 6. 2004.

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 10 Co 976/2005, ze dne 24. 4. 2006.

Rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočka Jihlava sp. zn. 54 Co 114/2009, ze dne 24. 11. 2009.

Rozsudek Městského soudu v Praze č.j. 31 Co 171/2011-906, ze dne 31. 5. 2011.

Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 13 Co 459/2012.

Rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích č.j. 24 P 10/2014-213, ze dne 8. 4. 2014.

Rozsudek Krajského soudu v Plzni sp. zn. 14 Co 354/2015, ze dne 8. 12. 2015.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 21 Co 62/2016, ze dne 17. 2. 2016.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 20 Co 283/2016, ze dne 10. 8. 2016.

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci 70 Co 77/2017-2067, ze dne 19. 4. 2017.

Usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. 32 P 40/2015, ze dne 27. 9. 2017.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 26 Co 158/2019, ze dne 30. 7. 2019.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 20 Co 219/2019, ze dne 27. 8. 2019.

Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 39 Co 158/2019, ze dne 30. 10. 2019.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové - pobočka Pardubice sp. zn. 22 Co 192/2020, ze dne 13. 8. 2020.

Usnesení Krajského soudu v Praze sp. zn. 101 Co 376/2020, ze dne 6. 1. 2021.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 19 Co 20/2021, ze dne 20. 1. 2021.

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 13 Co 222/2021, ze dne 15. 9. 2021.

Usnesení Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 13 Co 221/2021, ze dne 15. 9. 2021.

Usnesení Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 13 Co 393/2021, ze dne 9. 11. 2021.

Usnesení Krajského soudu v Praze sp. zn. 32 Co 308/2021, ze dne 15. 11. 2021.

Rozsudek Městského soudu v Praze č.j. 18 Co 101/2022-369, ze dne 20. 4. 2022.

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu sp. zn. 50 P 336/2006, ze dne 25. 9. 2006.

Usnesení Okresního soudu v Trutnově sp. zn. 28 Nc 1628/2015, ze dne: 8. 9. 2016.

Německá judikatura

Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 419/15, ze dne 15. 6. 2016

Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 601/15, ze dne 1. 2. 2017.

Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 411/18, ze dne 31. 10. 2018.

Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Koblenzu SRN sp. zn. 13 UF 199/04, ze dne 17. 5. 2004.

rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Hammu SRN sp. zn. 11 UF 89 /17, ze dne 29. 8. 2017

Rozhodnutí Vrchního zemského soudu Bambergu SRN sp. zn. 2 UF 133/17, ze dne 18. 9. 2017.

Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Brémách SRN sp. zn. 4 UF 57/18, ze dne 16. 8. 2018.

Rozhodnutí Vrchního zemského soud ve Frankfurtu SRN sp. zn. 1 UF 74/18, ze dne 16. 10. 2018.

Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Bambergu SRN sp. zn. 7 UF 226/18, ze dne 1. 3. 2019.

Rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN sp. zn. XII ZB 512/18, ze dne 27. 11. 2019.

Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Bambergu SRN sp. zn. 2 UF 90/20, ze dne 18. 6. 2020.

Slovenská judikatura

Rozhodnutí Ústavního soudu SR sp. zn. II. ÚS 931/2016, ze dne 15. 12. 2016.

Rozhodnutí Ústavního soudu SR sp. zn. II. ÚS 730/2017, ze dne 2. 5. 2017.

Nález Ústavní soudu SR sp. zn. II. ÚS 361/2016, ze dne 3. 8. 2017.

Rozhodnutí Ústavního soudu SR sp. zn. II. ÚS 110/2015, ze dne 25. 2. 2015.

Usnesení Nejvyššího soudu SR sp. zn. 4 Cdo 247/2010, ze dne 22. 2. 2011.

Rozsudek Krajského soudu v Banské Bystrici SR sp. zn. 15 CoP/36/2014, ze dne 16. 7. 2014

Judikatura ESLP

Rozsudek ESLP ve věci Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku, stížnost č. 31679/96, ze dne 25. 1. 2000.

Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci Scozzari a Giunta v. Itálie, stížnosti č. 39221/98 a 41963/98, ze dne 13. 7. 2000.

Rozsudek ESLP ve věci Elsholz proti Německu, stížnost č. 25735/94, ze dne 13. 7. 2000.

Rozsudek ESLP ve věci Gnahoré proti Francii, stížnost č. 40031/98, ze dne 19. 9. 2000.

Rozsudek ESLP ve věci Sahin proti Německu, stížnost č. 30943/96, ze dne 8. 7. 2003.

Rozsudek ESLP ve věci Mezl proti České republice, stížnosti č. 27726/03, ze dne 31. 1. 2006.

Rozsudek ESLP ve věci Cambal proti České republice, stížnost č. 22771/04, ze dne 21. 2. 2006.

Rozsudek ESLP ve věci Kříž proti České republice, stížnosti č. 26634/03, ze dne 9. 1. 2007.

Rozhodnutí ESLP ve věci Havelka a ostatní proti České republice, stížnost č. 23499/06, ze dne 21. 6. 2007.

Rozsudek ESLP ve věci Mustafa a Armagan proti Turecku, stížnost č. 4694/03, ze dne 6. 4. 2010.

Rozsudek ESLP ve věci Diamante a Pelliccioni proti San Marinu, stížnost č. 32250/08, ze dne 27. 9. 2011.

Rozsudek ESLP ve věci Plaza proti Polsku, stížnost č. 18830/17, ze dne 25. 1. 2011.

Rozhodnutí ESLP ve věci Lyubenova proti Bulharsku, stížnost č. 13786/04, ze dne 18. 10. 2011.

Rozsudek ESLP ve věci Kacper Nowakowski proti Polsku, stížnost č. 32407/13, ze dne 10. 1. 2017.

Zprávy Veřejného ochránce práv

Zpráva Veřejného ochránce práv sp. zn. 3958/2014/VOP, ze dne 17. 8. 2015.

Zpráva Veřejného ochránce práv sp. zn. 6217/2015/VOP/LF, ze dne 13. 9. 2017.

Disertační práce

KORNEL, M. *Nejlepší zájem dítěte*. Brno, 2012. Disertační práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta.

VACOVÁ, R. *Vyživovací povinnost k dětem*. Olomouc, 2019. Disertační práce. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Právnická fakulta.

BRUNCKO, S. *Systém výživného v České republice*. Brno, 2018. Disertační práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta.

ŠMÍD, O. *Výchova a výživa k nezletilým dětem a řízení o nich*. Olomouc, 2012. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Právnická fakulta.

ROGALEWICZOVÁ. *Principy smírného řešení rodičovských konfliktů a jejich aplikace v právní praxi*. Olomouc, 2017. Disertační práce. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Právnická fakulta.

Internetové zdroje

ČIPKOVÁ, T. Striedavá osobná starostlivosť vo svetle rozhodovacejpraxe Ústavného soudu Slovenskej republiky. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie *Bratislavské právnické fórum 2018*, s. 34. [online]. Dostupné na https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/bpf_2018_new/Zbornik_BPF2018_sekcia_5.pdf.

HÖHNE, S., POLONCYOVÁ, J. Péče a výživa dětí po rozchodu rodičů podle výsledků opatrovnických řízení. *Demografie*, č. 3, 2021, s. 11. [online]. [Dostupné na: https://www.czso.cz/documents/10180/143550791/13005321q1_3-21.pdf/1b601bb1-def9-4b3a-8e54-8caf54c6526d?version=1.1].

JIRSA, J. Priorita střídané péče před ostatními modely péče odděleně žijících rodičů o jejich děti, zjišťování názoru nezletilého dítěte na péči rodičů o jeho osobu. *Právní prostor*. [online]. Dostupné na:

[http://www.pravniprostor.cz/judikatura\)rekodifikace/priorita-stridave-pece-pred-ostatnimi-modely-pece-oddelene-zijicich-rodicu-o-jejich-deti-zjistovani-nazoru-nezletileho-ditete-na-peci-rodicu-o-jeho-osobu](http://www.pravniprostor.cz/judikatura)rekodifikace/priorita-stridave-pece-pred-ostatnimi-modely-pece-oddelene-zijicich-rodicu-o-jejich-deti-zjistovani-nazoru-nezletileho-ditete-na-peci-rodicu-o-jeho-osobu).

ONDŘEJOVÁ, E. Předběžné opatření ve věci zákazu očkování proti COVID-19 nezletilého dítěte bez souhlasu druhého rodiče. *Právní prostor*. [online]. Dostupné na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/predbezne-opatreni-ve-veci-zakazu-ockovani-proti-covid-19-nezletileho-ditete-bez-souhlasu-druheho-rodice>.

PAVLÁT, J. Dlouhodobě následky rozvodu na děti. *Česká a slovenská psychiatrie*. [online]. Dostupné na: <http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=739>.

PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. *Sdílené rodičovství – jak vést a vychovávat dítě s láskou ze strany obou rodičů po rozvodu*. [online]. Dostupné na <https://sdilenerodicovstvi.cz/images/userfiles/proodborniky/Methodika-odbornic-onlineISBN-ochrana-web.pdf>.

PTÁČEK, R. *Zájem dítěte v rodičovském konfliktu z pohledu soudního znalce*. [online]. Dostupné z: <https://stridavka.cz/zajem-ditete-v-rodicovskem-konfliktu-z-pohledu-soudniho-znalce/>.

SÜNDERHAUF, H. Obligatorische Mediation und gesetzliches Leitbild „Wechselmodell“ 15. Göttinger Workshop zum Familienrecht 2017. *Göttinger Juristische Schriften* Universitätsverlag, s. 15, [online]. Dostupné na: https://library.oapen.org/bitstream/id/b3c709c1-4e3c-440d-a4fe-dce8bd8f8306/GJS22_15WS.pdf.

SCHEIWE K. Der alternierende Aufenthalt des Kindes bei getrenntlebenden Eltern im Rechtsvergleich (Schweden, Australien und Belgien). Das Wechselmodell – Reformbedarf im Kindschaftsrecht? 15. *Göttinger Workshop zum Familienrecht 2017*. *Göttinger Juristische Schriften* Universitätsverlag, s. 15, [online]. Dostupné na: https://library.oapen.org/bitstream/id/b3c709c1-4e3c-440d-a4fe-dce8bd8f8306/GJS22_15WS.pdf.

Stanovisko Unie rodinných advokátů ze dne 15. 4. 2018. [online]. Dostupné na <http://www.uracr.cz/stanoviska>.

Ministerstvo spravedlnosti. Výkladové stanovisko k aplikaci ust. § 474 odst. 1 ZŘS [online]. Dostupné na: <https://justice.cz/documents/12681/720931/V%C3%BDkladov%C3%A9+stanovisko+Z%C5%98S/bb9c0eef-2977-449e-8ffa-7c9ccf871e05>.

1. rodinněprávní symposium Justiční akademie na téma „Protiprávní změna bydliště nezletilého dítěte jedním z jeho rodičů“. [online]. Dostupné na [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/3EBBE747CA2C252FC12584B3002FE076/\\$file/1.%20rodinně_právn%C3%AD_symposium_Justičn%C3%AD_akademie.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/3EBBE747CA2C252FC12584B3002FE076/$file/1.%20rodinně_právn%C3%AD_symposium_Justičn%C3%AD_akademie.pdf).

3. rodinněprávní symposium Justiční akademie na téma „Střídavá péče“. [online]. Dostupné na: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/525C1B52645C2CC2C125852200422202/\\$file/3._symposium_závěry_Final.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/525C1B52645C2CC2C125852200422202/$file/3._symposium_závěry_Final.pdf).

Závěry 5. rodinněprávního symposia Justiční akademie na téma „Participace dětí v opatrovnickém soudním řízení“. [online]. Dostupné na: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/D495B6334813FA4CC1258773003D3504/\\$file/Symposium%20-%20participace%20dět%C3%AD%20na%20opatrovnickém%20ř%C3%ADzen%C3%AD.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/D495B6334813FA4CC1258773003D3504/$file/Symposium%20-%20participace%20dět%C3%AD%20na%20opatrovnickém%20ř%C3%ADzen%C3%AD.pdf)

<https://www.universitas.cz/osobnosti/5624-stridava-pece-nedela-z-deti-nestastnebatuzkare-rika-sociolog>.

<https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/socialni-dedicnost>

https://www.cak.cz/assets/priloha_1_2021_01.pdf

Stanovisko Unie rodinných advokátů. [online]. Dostupné na: <https://www.uracr.cz/cs/stanoviska>

Stanovisko ČAK. [online]. Dostupné na: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=19882>

Online zdroje

<https://www.zakonyprolidi.cz>

<https://www.csz.cz>

<https://www.mpsv.cz>

<https://www.uracr.cz>

<https://www.justice.cz>

<https://www.cak.cz>

<https://www.sdilenerodicovstvi.cz>

<https://www.czso.cz>

<https://evs.fss.muni.cz>

<https://nalus.cz>

<https://nsoud.cz>

<https://psychologie.cz>

<https://divorce-probate-mediation-nashville-tennessee.com>

<https://beratung.de>

<https://ak-cochem.de>

<https://www.cak.cz>

Seznam publikovaných prací autora

HOBL, J. Zastoupení nezletilého oprávněného advokátem v exekučním řízení vedeném pro vymožení výživného. *Rodinné listy*. 2017, roč. 6, č. 10, s. 11-13.

HOBL, J. Zánik vyživovací povinnosti k dítěti. *Soukromé právo*. 2017, roč. 5, č. 11, s. 17-22.

HOBL, J. Náklady řízení zahájených na obranu třetích osob při postižení movitých věcí v exekuci. *Komorní listy*. 2017, roč. 10, č. 1, s. 15-22.

HOBL, J. Vyživovací povinnost prarodičů vůči vnukům. in BENEŠOVÁ, E., BUREŠOVÁ, K., KURZ, P. *Naděje právní vědy*. Plzeň. Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 70-79.

HOBL, J. Názor a přání dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*. 2018, roč. 7, č. 8, s. 7-13.

HOBL, J. Zakázaná konkurenční doložka. *Obchodní právo*. 2019, roč. 28, č. 4, s. 13-19.

HOBL, J. Odepření práva na náhradu nákladů řízení dle § 150 OSŘ. in FOREJTOVÁ, M. *Prozařování principů a zásad ústavního a evropského práva do jiných právních odvětví*. Plzeň. Západočeská univerzita v Plzni, 2019, s. 49-57.

HOBL, J. Důvody pro nenavrácení dítěte při mezinárodním únosu. *Rodinné listy*. 2019, roč. 8, č. 7-8, s. 22-29

HOBL, J. Posouzení úvěruschopnosti spotřebitele a dopady na exekuční řízení. *Obchodní právo*, 2020, roč. 29, č. 5, s. 29-39.

HOBL, J. Některé otázky rozhodování o styku s dítětem při větší vzdálenost mezi bydlišti rodičů. *Naděje právní vědy*. Plzeň. Západočeská univerzita v Plzni, 2020.

HOBL, J. Některé otázky rozhodování o styku s dítětem v případě uvězněného rodiče. *Rodinné listy*. 2021, roč. 9, č. 1, s. 4-8.

Účast na konferencích

HOBL, J. *Výživné prarodičů vůči vnukům. Plzeň. FPR ZČU. Konference Naděje právní vědy – právní věda v praxi, 2018.*

HOBL, J. *Posouzení úvěruschopnosti spotřebitele a dopady na exekuční řízení. Plzeň, FPR ZČU, studentská vědecká odborná činnost, 2020.*

HOBL, J. *Posouzení úvěruschopnosti spotřebitele a dopady na exekuční řízení. Bratislava, studentská vědecká odborná činnost, 2020.*

HOBL, J. *Některé otázky rozhodování o styku s dítětem při větší vzdálenost mezi bydlišti rodičů. FPR ZČU. Konference Naděje právní vědy – právní věda v praxi, 2020.*